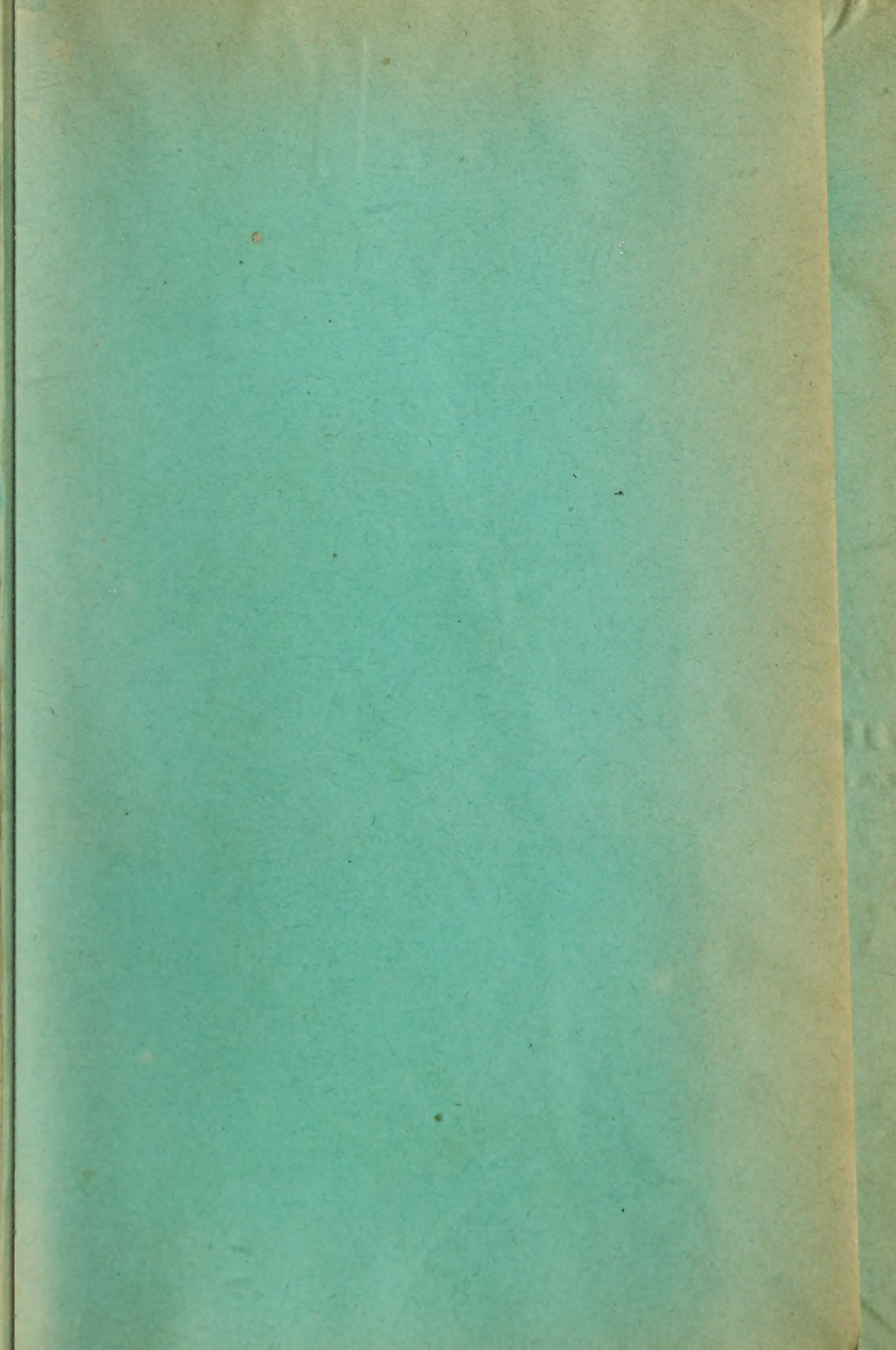

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 10 25 14 008 9

مختار خالد کتابخانه‌سی کلیاتی

تاریخی و ادبی قسمی

عدد : ۱

Nuṣret, ʿAlī

Maḳālāt-ı tārīḫiye ve edebiye

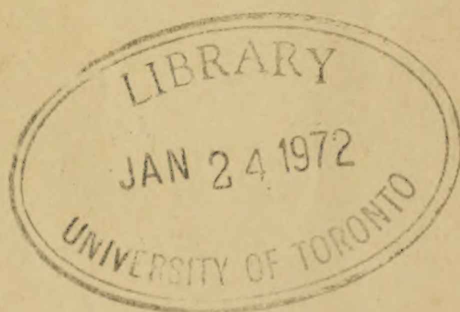
مقالات تاریخیه و ادبیه

محرری

علی نصرت

مختار خالد کتابخانه‌سی — استانبول

۱۳۲۸

طنین مطبعه‌سی

« بر تیاترو زمینی »

دولتمزك سلطان ثانیسی اولان اورخان غازی ، پدر محترمنه دم سکراتنده « بروسه » نك مژدهٔ فتحنی کتیره‌رك مقابلنده او پیر مؤسسدن ادارهٔ حکومت وغزا حقنده‌کی وصایای مشهورهٔ وطنپرورانه‌یی تلقی ایله معنیً ومادةً سریر حکومته لایق برسلطان اولدیغی حالده جلوس ایتمش ایدی . بقایای سلاچقه ایله انقاض رومیه آراسنده عادتا بر پرده تشکیل ایتدیکی ایچون « سلطان اوکی » عنوانی آلمش اولان قطعهٔ خاك ، غزات اسلامه کوندن کونه طار کلمکه باشلامش ، جوارلرده‌کی بلاد وقلاع اوراق خزان کبی برر برر ایدیٔ اقتطاف مجاهدینه ریزان اولمقده بولنمش ایدی .

ارکان امت حضور جناب اورخانیده راسمهٔ تبریکسازی‌یی ایفا ایتدیکی کون هر بری برر مأموریت فتح ایله موقر اولمغه عرض اشتیاق ایتمش ایدی . غازیٔ نبرد آزما ایچون دخی سنت سنیهٔ

فخر الغزاته اقتفادن معزز امل یوقدی : قلمرو عثمانی جوارنده بولنوب‌ده هنوز قبضهٔ عدالت اسلامیه‌یه کچمه‌مش بولنان مواقع بر بر مفتون شمشیر آبدار ایدیله‌رك نشر احکام سعادت ومدنیت ایدلمسی مقرون فرمان سلطانی اولدی . ایشته بو صره‌ده (آیدوس) قلعه‌سنك فتحی‌ده غازئ اسکندار توان « قوکور آلپ » ایله مجاهد نوجوان عبد الرحمانه توجیه ایدلمش ایدی .

شان حماستلری طرف سلطانیدن بوصورتله تبجیل ایدیلن او ایکی دولار ، زمانك ادوات بسیطهٔ قلعه کیریسی ایله اطراف حصاری قوشاتدیلر . معرکهٔ جهادده عثمانلیدن بکله‌نیلن بتون فداکارلقلری ، بتون همتلری بر عزم خدا پسندانه ایله بذل ایتمکده بولنمقله برابر موقعك مناعتی . زمانه کوره حصارك محکمیتی امر فتحی تأخیر ایدییوردی .

کونلر کچه‌رك حصول امل تأخر ایتدکجه ، علی الخصوص سینهٔ نوجوانیسنده عشق ظفر برکانون جنون کبی اشتعال ایتمکده اولان عبدالرحمن ید جلادتی عصبی ضربه‌لر ایله پیش وبینده‌کی ادوات حدیدیه اوزرنده تجربه ایدییور ، کرچکدن چیلدیرمه درجه‌لرینه کلیور وشو ساحهٔ شرفی مغلوباً ترك ایتمکدن ایسه بوراده ، جلادت عثمانیه ایله استهزا ایدر کبی بی‌قید وفتور طوران شو قلعهٔ منیعه‌نك میدان آتشی اوزرنده ریزه ریزه اولمه‌یی تمنی ایدییوردی . اسباب مادیه‌نك عجزی تظاهر ایتمه درجه‌لرینه کلنجه بتون غازیلره برحیرت استیلا ایتمش وجمله‌سی ،

تاج التواریخده مسطور اولدیغی اوزره ، جناب واهب الآمالدن بر « لطیفهٔ غیبیه » ظهورینه انتظار ایتمکه باشلامشلردی .

فی الواقع بو لطیفه ، آره‌سی چوق گچمه‌دن ، بتون لطافت شاعرانه‌سی ایله ظهور ایتدی :

قلعه تکفورینک کلبهار حیاته هنوز رسیده بر کریمه‌سی واردی که کوچک یاشندن بری حسن تعلیم و تربیه‌سنه صورت مخصوصه‌ده اعتنا اولنمشدی . طبعاً پك عصبی اولان بو قیز بیودکجه ، اوقودقجه حدت ذکاسی ایله برابر تحسسات قلبیه‌یه اسیر بر پری سوداوی اولدیغی آکلاشلمشدی .

(آیدوس) قلعه‌سنك داخل در و دیوارنده کندینی بر مرغ کرفتار کبی قفس نشین اسارت عد ایدن بو نوغنچهٔ حیاتك روح نزارنده یواش یواش مبهم امللر ، بولانیق آرزولر ، آتشین هوسلر اویانیور ، اطرافنده کیلرك بتون اعتنای شوق افزالری ایله برابر صمیم قلبنده محزون و کریان بر اشتیاق منفعل حس ایدییوردی . بعضاً ، کوچك یاشدن بری کندیسنی اوز والده شفقتندن دها قیصقانج بر حس مهربانی ایله بیوتمش ، پیدرینی محرم سراری اولمش بوناتان دادیسنی آلیر ، اطراف قلعه‌ده پدرینك حدود مساعده‌سی ایله محاط اولان قیرلرده ساعتلرجه طولاشیر ، طولاشیر .. بتون بو تفرجلردن علی الاکثر دها محزون ، دها عصبی ، دها بی قرار اوله رق عودت ایدردی . قیزك بو اطوار عجیبه‌سی تکفورك ندیملری آره‌سنده موضوع بحث اولدقجه هیچ

بر اهمیت ومعنی عطف ایدیلەمز ، اولسه اولسه پیاله ازدواج
ایلهتسکین ایدلمسی اقتضا ایدن حرارت شبابه عطف اولنوردی .
حتی بر کون دادیسی کندیسنه بوندن بحث ایتمش، فقط اوقدر سرد
بر جواب آلەرق زواللی قیزك رخسار صافنی او درجه کلکونه
حجاب ایلمش ایدی که آرتق بر دها او در عصمت حضورنده
بونی، چارهٔ ازدواجی درمیان ایتمکه کیمسەده جسارت قالمامشدی.
ایشته کریمهٔ نکفور بو درلو آلام غریبهٔ عصبیه ایله
رنجیده وقلعه مجاهدین اسلام ایلهمحاط اولدیغی کیجەلردن برنده
بیچارەنك دماغ آتشینی خیالات مخوفهایلهساعتلرجه محموم اولدقدن
صکره سائقهٔ بی تابی ایله بلا اختیار کوزلرینی قپامش ، بر میت
متنفس کبی اویومشدی . غریب بر رؤیا کوردی : سراپا
برهنه اولەرق درین ، قارا کلق برقویویه دوشمش ، مستمندانه
فریاد ایدییوردی . فقط ، هیهات ! بتون آوازەلری او چاه
تاریکك تنکنای بی امانندە بر عکس مستهزیدن بشقه
جواب سلامت ویرمیوردی ، نه طرفه امالهٔ دست استمداد
ایدەجك اولسه برضربهٔ حقارتدن بشقه مقابلهیه نائل اولەمیوردی.
ظلمت کیتدکجه آرتیور ، بیچاره دختر یوسف نصیب قعر نایاب
یأس ایچنده غریق اولیوردی ... فقط کاربان سعادت ونجات
پك اوزاقده دکل ایدی . آرتق تماماً نومید اولدیغی
برصیرەده کوزلری برشعلهٔ حیات افروز ایله پارلداردی؛قویونك
کنار بالاسنده بر فروغ عالم آرا هویدا ایدی .

زواللی قیز ، هیجاننده نظرهٔ اولاده فرق ایده‌مه‌مشدی . فقط شمدی تماماً کوریبوردی که بونور مجسم انسان شکلنده. خایر، انسان او قدر کوزل اوله‌مازدی ؛ عادتا اساطیری برقهرمان شکلنده ، برتصویر نریمان شکلنده ایدی . اونه رقت آمیز نظرلر، اونه بلند وپاك ناصیه ، اونه سیمای لطیف ومهیب! عمرنده بوقدر کوزل ارکك کورمه‌مشدی . نه چاره که موقعنك دهشت مخوفه‌سنه بوچهرهٔ سودافروزك ویردیکی مسحوریتده منضم اوله‌رق زواللی غریقهٔ چاه فلاکتك عادتا دیلی طوتلمش . استمداد بیله ایده‌میوردی . لکن سرکشتکان مصائبه‌الك مأیوس دملرنده انشراح آور اقبال اولان بخت وقدر کبی بر دست منور ، او قهرمان رستم خصالك بازوی سیمینی اوزاندی ... قیزجغزی فوق چاهه آلدی ؛ قمر بتون لطافت سوداویسی ایله ایثارنورایدیبور ، کریمهٔ تکفورك تن عریانی اومنجی مجهولك انظار اشتیاقنده برمرآت مصفی کبی پارلدیبوردی . کیجه‌نك آغوش تنهاییسنده اساطیر اولین پریلری کبی شعشه پاش حسن وآن اولان بودلبر عریانی ، بوروم آفتی چمنلر ، چیچکلر آراسنده اوشفافیت فتنه‌خیزایله ترکه راضی اولمیان قهرمان کندی خلعت جنکاورانه‌سنی چیقاردی ، قیزجغزی بوکا صاردی .. غائب اولدی ...

قیز ، دل نرمینی بورؤیای عجیب ایله پاره‌لنیرجه‌سنه چارپه‌رق

اویاندی . هنوز فجر سوکیوردی . سینهٔ صاف سماده نازك ، خفیف ، کلکون بلوطلر پاره پاره طاغیلیوردی . همان یتاغندن فیرلادی . اولا معتادی اوزره آینه‌سنه قوشدی ؛ صاچلری طارمه‌طارغین اولمشدی . رؤیاسنده بونلری اوقدر خیرپالامشدی که عادتا شمدی پارمقلرنده آنلرك آلام اشتکاسنی حس ایدییوردی . صکره کردن سیمینی اوزرنده بر آغرلق حس ایتدی : بر آلتون چاپیا ! کوچك یاشندن بری بونی بر مائی قوردله ایله بیوننه باغلامشلردی . فقط شمدی ، هرنه‌دن ایسه بوقوردله ، بوچاپیا آنی صیقیوردی . عصبی بر تلاش ایله چوزدی ، برطرفه آتدی ! صکره کیجه‌کی رؤیانك خیالات حیرتبخشاسی ایچنده مدهوش استغراق اولمق اوزره پنجره‌سنك اوکنه کچدی ، اطرافه‌عطف انظار ایتدی : یاپراقلر ، چمنلر اوزرنده‌کی ژاله‌لر تأثیر اشعهٔ آفتاب ایله یواش یواش اریییوردی ... اوزاقده مجاهدین اسلامك اردوکاهی برقلعهٔ ذی‌حیات کبی حرکت ایلیوردی . ایلك دفعه اوله‌رق بوتماشادن محظوظ اولدی . باقه‌لم ، محاربه نصل شیئدی ؟ شمدی بونی مراق ایدییوردی . آرتق یورکنده هاجسهٔ پروا قالمامشدی . برج حصاره چیقدی . بر مزغاله باشنی طیادی ، باقدی ....

کوزلرینه اینانه‌میه‌جکی کلیوردی : پیش صف سیاهده بر جنکاور بیهمتا بارقهٔ جلادت کبی لمعه فشان اولیوردی . تبز

کوزلرینی بتون فرط اشتیاقی ایله آچدی. قلبندن: « اویویورمی‌یم؟ یینه رؤیامی کوریورم؟..» دییوردی.

فقط باقدقجه دها زیاده مجلوب ومسحور اوله‌رق حکم ایتدی: سردار کتیبهٔ محاصرین اولان اوجنکاور، یعنی عبدالرحمن غازی دون کیجه کندیسنی چاه بلادن تخلیص ایدن قهرمان وقور ایدی. ذاتاً دلداده‌سی اولدیغی بوخیال کریزانی بویله بتون تجملات ظفر واحتشام ایله قارشیسنده کورنجه زواللی قیز بسبتون شوریده اولدی. آه، شوبرجدن آنك زیر نعل یکرانینه اوچمق ممکن اولسه‌یدی... امان یاربی! نه‌قدرده تهلکه‌لی جلادتلر کوستریوردی. یا محصورلرك هدف پیكان قضاسی اولورسه!.. بوواهمه قیزجغزی بسبتون ناشکیب ایتدی. یناقلری بر کلغنچهٔ عصمت کبی آلمش، ناصیهٔ طراوتنا کنده نور نزاهت پارلدایوردی.. دوشوندی. دوشوندی، نیجه قهرمانلرك، نیجه ارباب فطانت واحتیاطك بوله‌میه‌جنی برچارهٔ عاجلی درعقب بتون فروعیله تأمل ایتدی: برعزم خداپسندانه ایله کاغده قلمه صاریلدی؛ عبدالرحمن غازی‌یه خطاباً غایت صمیمی، غایت سوزشلی برنامهٔ محبت یازدی؛ رؤیانك بتون تفصیلاتنی بونامه‌یه درج ایتدکدن صکره بویله ناچیز برقلعه‌نك فتحی ایچون وجود لطیف قیمتدارینی تهلکه‌یه القا ایتمه‌نك لزومی اولمیوب بوقلعه‌یی آنك کبی برجنکاور دلپسنده تسلیم ایتمك کندیسی ایچون محض شرف وسعادت اوله‌جغی ونه‌اوتوزده جانی فدایه آماده بولندیغنی، لکن بوامر خیرك

همان اجراسی ممکن اوله‌میوب غازیلرك شووعد خالصانه‌یه اعتماد ایله شمدی برحرکت رجعیه کوسترملرینی وبرقاچ کیجه صکره خفیاً کلملرینی والحاصل کافهٔ تدابیر شیطنتکارانه‌یی علاوه ایلدی. وبوکاغدی کمال اعتنا ایله‌بوکوب شمیه بوسه‌سی ایله تعطیرایتدکدن صکره تارکیسوانی ایله برطاش پارچه‌سنه باغلایه‌رق‌سوی غزاته پران ایلدی ....

بوپیغام متحجر ظفر برروایتده اکچه قوجه‌نك، برروایتده طوغریدن طوغری‌یه عبدالرحمنك سم سمندینه اصابت‌ایتدی. آلدیلر، باقدیلر، مکتوبی کورنجه همان محاصرین آره‌سنده روم لسانه آشنا بر آدم آرادیلر. مزایاسنه مطلع اولنجه بر انجمن مشورت عقد ایتدیلر. مکتوبك خالصت افاده‌سندن اشتباهه محل یوق ایدی؛ هر کلمه‌سنده آتش سودا حس ایده‌بیلیوردی. فرض محال اوله‌رق برطوزاق دخی اولسه دستیاری ایمان ایله میدان غزایه آتیلان او جنکاورلرك بویله خدعه‌لردن پروالری ممکنمی ایدی؟.. نهایت قلعه اطرافنده بر یانغین ایقاع ایده‌رك تکفوره بو حریق نا کهظهور یوزندن فراره مجبور اولدقلری فکرینی القا ایتمکه قرار ویردیلر. کیجه‌دن بر آز زمان کچر کچمز محصورلر، اطراف قلعه‌یی بیوك بریانغین صاره‌رق محاصرلرك‌ده افتان وخیزان، فرار ایتمکده اولدقلرینی کورنجه شوق وسرورلرینه پایان اولمدی وتکفور بتون افراد قلعه‌نك آرزو ایتدکلری کبی سرکرم نشاط اولملرینه مساعده ایتدی...

کندی‌ده عسکرلرندن زیاده مست صهبای غرور اولمقده ایکن اوزاقده جابجا سما پرواز شعله‌لرك هر بری اصل کریمه‌سنك قلب سودا زده‌سنده بر چراغ سور اولیوردی ...

قلعه نشینانك ذوق غافلانه‌سی بویله دوام ایتمکده ایکن لیلهٔ ظفر حلول ایتدی ؛ عبدالرحمن غازی سلاح آرقداشلرندن سکسان قدر دلاورك رفاقتیله جوار قلعه‌یه کلدی . ساعت ، نصف‌اللیلی بر آز کچمش ایدی ؛ دختر پاکیزهٔ تکفور بر فرشتهٔ نور کبی کنار بارووده شب زنده‌دار انتظار ایدی . معشوقنك اوزاقدن مهتاب کبی طلوع ایتدیکنی کورنجه ظلام شب نظرنده بر دریای اشواق اولدی . عبدالرحمن دخی آنك بویله پیماننده صادق اولدیغنی کورنجه آرتق حماست قلبی بر قات دها فراوان اوله‌رق رفقای طالعنه تبشیر ظفر ایلدی . حاصلی « صولاق زاده »نك شیوهٔ سلیسی ایله : « اومحبوبهٔ عالم زلفی کبی بر کمندی خم اندر خم ایدوب پر تاب ایتدی . » غازیٔ جسور همان طیرمانه‌رق بالای حصاره چیقدی . معشوقهٔ مهلقاسنه قاووشدی . دقیقه فوت ایتمکسزین لزومی قدر دلاور دها چیقاردی . اول باول قلعه قپوسنك محافظلری یاننه واردی . جمله‌سی کشتهٔ خنجر تابدار ایلدی . قپو آچیلدی . غازیلر کیردیلر . تکفوری فراش مستانه‌سنده مخمور پیمانهٔ اجل ایتدکدن صکره کریمهٔ پاکیزه‌سنی غنائم وفیره ایله آلدیلر ! بو مجسم پیاله دلارام فتحی کمال اعزاز واجلال ایله حضور سلطانه کتیردیلر .

حضرت پادشاه ناصيهٔ پاكنده نور ازلئ هدى فروزان اولان بو مليكهٔ عصمت ايله عبدالرحمن غازينك همان عقد نكاحنى فرمان بيوردى . كابين يمن واقبالى قوجه بر حصار استوار اولان بو ازدواج، برسور ملى شكلنده كمال احتشام وطنطنه ايله بروسه شهرنده اجرا اولندى .

ايشته (آيدوس) قلعه سنك تاريخ فتحى بويله برمنقبهٔ عاشقانه ايله پيرايه دار لطافتدر .

« ٢١ صفر الخير سنه ٩٧٤ »

٢١ صفرالخیر سنه ٩٧٤

اوچ یوز اللی دردنجی سال دوریسنه ادراك ایتمك اوزره بولندیغمز شو تاریخ ، دولتمزك نقطهٔ علیای شوكتدن قوس متوالیٔ انحطاطه انتقال ایتدیكی روز ماتمنا كی خبر ویرمكده‌در . فی الواقع عهد سلطنتی شرقاً ، غرباً ، شمالاً ، جنوباً ظفردرظفر اوله‌رق جریان ایتمش وسلطان سلیم اول كبی بر اب جلادتك قلمرو موروثنی (ویانه) سورلرینه ، ایران وهندوستان خطه‌لرینه ، تونس وجزایرساحللرینه قدرتوسیع ایله براً احراز ایتدیكی فتوحات عالمگیرانه‌یه بحراً دخی بارباروس خیرالدین پاشا ، طورغود پاشا ، پیاله پاشا كبی دكز حاكملرینك همت عناصر فربی ایله بحر سفید ، بحراحمر ، بصره كورفزی وبحر عمانی برر بحیرهٔ صفاعد ایتمك درجه‌لرنده برشوق طیران تردیف ایتمش بولنان سلطان سلیمان ٩٧٤ سنه‌سی صفرالخیرینك یكرمی برنجی كونی (سكتوار) قلعه‌سی پیشگاهنده ، فتحدن اوچ درت كون مقدم . وزیرابدی الاحترام صقوللی محمد پاشانك آغوش ابجالنده ، سائقهٔ هرم ایله ارتحال دار نعیم ایتمشدر . بو حزین تاریخی تقویم حیات سیاسیه‌مزه مداد سیاه ایله نقش ایتمك لازمدر .

اسكی تاریخلرمزك عقود افاداتی وقایع سیاسیه‌یی صوك درجه‌ده ظلمت آلود ایده‌رك كشف حقایق پك زیاده كسب

مشکلات ایتمش اولمقله برابر بو ظلمات تاریخیه ایچنده برر شبچراغ دیده فروز کبی نمایان اولان بعض نقطه‌لر واردرکه متفقاً برر حقیقت قطعیه اولمق اوزره قبول ایدلمشدر . ایشته قانونی سلطان سلیمانك یوم تسیس حکومتی دورهٔ نتج واعتلامزك خاتمه‌سی اولدیغی‌ده اوصورتله متفق علیه اولان حقایق اثمه‌دندر. قرق سکز سنه امتداد ایدن عهد ظفر پاش سلطنتی ایچنده قیاصرهٔ جرمان وافرنجی سرفرو بردهٔ تیغ زنجازنجی ایده‌رك شکوه وشان جهانك کافهٔ اذواقندن دلسیر اولان شو سلطان بیرك هنکام پر احتشام حکومتی کرك جبروت عسکرانه ، کرك فیوض ادب ومعرفت ، کرك هر درلو اسباب فروزینت ایله مثلا فرانسه‌ده اون دردنجی لوئینك عصر سفاهتنه بك انی تشبیه اولنه‌بیلیر . فرانسه‌نك (١٧٨٩) اختلال عظیمنی اون دردنجی لوئی‌عصرینك تهیهٔ ایتمش اولدیغی ، منابع جویای وقایع اولان مؤرخینك تحت اعترافنده بولندیغی کبی بزم اوچ درت عصر امتداد ایدن مصائب نکبت وخسرانمزده قانونی سلطان سلیمان عهدینك‌افول دبدبهٔ اجلالندن باشلایور. غرائب مقدراتدندرکه ثروت وسعادت ، شان وحشمتك اوج بالاسنده جایکیر استقرار اولمق بر بخت حسودك سیئهٔ غیرتی ایله نه اشخاص منفردهیه ، نه‌ده‌اشخاص معنویهٔ حکوماته نصیب اوله‌میور. هزاران حیفلرله تلقی اولنه‌جق حقایق مؤثره‌دندرکه بر سعادت پیایی خروشان ایچنده مست جلادت وحماست اولان برسلطان جهانکیر پیالهٔ

اقبالنك هرقطرهٔ جوشاجوشی ایله ساقیان بختنه ، یعنی اولاد باقیهٔ ملتنه بر زهرابهٔ خمار افزا دور ایدییور !

ایشته عهد جلالتمند سلیمانی ، دیدیکمز کبی . تاریك شئون ایچنده برر شبچراغ حقیقت تحریسی ایله تدقیق اولندیغی زمان حریم جانمزده بویله سوداوی تأثرات اویانماق ممکن اوله‌میور .

بریاندن (پاوی) ده شارل کنك پنجهٔ اسارتنه کرفتار اوله‌رق والده‌سی ایله برلکده حکمدار عثمانیانك سایهٔ رایت اتفاقنه التجا ایدن برنجی فرانسووا ، دیکر یاندن ایران . هندوستان . عراق عرب ، قریم ومجارستان ملوك وامراسی موکب احتشامنی کرچکدن بر مطاع صاحبقرانه لایق صورتده مدارای خائفانه ایله‌قوشادان .. فضولی ، باقی و : « کچمش زمان‌اولورکه خیالی جهان دکر ! » مصراع مشهورینك قائلی اولان خیالی کبی نوادر فطرتك اشعار سحر آفرینه کمال پاشا زاده وابوالسعود افندی کبی دهاة علمك فیوض عرفانی ذوق آور حقایق اوله‌رق عهد همایونی جداً رشك اعصار اولان شو حکمدار جلیل الاقتدارك دخی پنجهٔ نحس فلکدن تخلیص کریبان ایده‌میه‌رك بتون شعشعهٔ سلطنت صوریه‌سنه رغماً عادتا بر زواللی ، بر بدبخت اولدیغنی دوشونمك تأثرات قلبیه‌یی بر قات دها افزون ایدییور .

اوت ، زواللی سلطان سلیمان ! اون اوچ دفعه بالذات اجرای سفر ایده‌رك یتمش درت سنه‌لك حیات دلیرانه‌سی ایچنده هیچ بر دفعه مرارت مغلوبیت ایله تلخکام اولمیوب شان‌وظفرك

محبوب دلپسندی اولدیغی وصولك نفس مقدسنی بر اردوکاهده ، سوکیلی عسکرلرینك صفوف جلادت وشهامتی آره‌سنده تسلیم ایتدیکی حالده واحیفا که صحائف خصوصیهٔ قلبی همان سراپا سطور سیه‌رنك ماتم ایله شائبه‌دار المدر . پدر آتشمزاجنی :

شیرلر پنجهٔ قهرمدن اولور کن لرزان
نی بر کوزلری آهویه‌زبون ایتدی فلك !

نوحهٔ عاشقانه‌سیله التهاب قلبندن شکوه خوان ایدن جلوهٔ قدر سلطان سلیمان جهانستانی‌ده فرانسز تاریخلرنده (روقسلان) نامیله مشهور اولان «خرم سلطان» نامنده‌کی حرم دل آشوبنك زنجیر کیسوانده دربدر ایتمشدر !

بو مکار وفتنه‌کار قادینك بو قوجه پادشاهك ، بو بیوك آدمك سینهٔ تاابد سوزانده ایجادایتدیکی سلسلهٔ جروح (٩٦٠) تاریخنده وقوع بولان شهزاده سلطان مصطفی فاجعه‌سندن باشلایور .

هند سفرندن سیاسةً خائب ، فقط ادخار ایتدیکی نقود رشوت ایله داعیه نمای مناصب اوله‌رق عودت ایدوب فی‌الحقیقه بو سایه‌ده وزارت عظمی پایه‌سنی احراز ایدن سلیمان پاشادن صکره ـ بو سلیمان پاشا ایله وزیر ثانی خسرو پاشایی بر کون دیوان همایونده بربرلرینه خنجر کشیده ایده‌جك درجه‌ده یکدیکرینه دوشیره‌رك ـ صدراعظم اولان رستم پاشا کریمهٔ پادشاهی مهرماه سلطانك زوجی یعنی خرم سلطانك داماد ملتفتی ایدی .

بيوك شهزاده سلطان مصطفانك و برادری سلطان جها-
نكيرك والده‌سی آیری اولوب خرم سلطانك اوغللری‌ده سلطان
سليم ايله سلطان بايزيد ايدی .

سلطان مصطفانی وراثت سلطنتدن نزع ايله سلطان بايزيدی
ولی عهد ايتمك ايچون رستم پاشا ايله خرم سلطان آره‌سنده
عقد ايديلن دولاب مفاسد سلطان مصطفانك مجزومی اولمق
حسبيله آره‌لرنده عداوت شديده جايكير ايدی .

ايران سفری مناسبتيله رستم پاشانك آناطولی‌يه مروری
اوزرينه بحق دوچار خوف اولان سلطان مصطفانك درکاه
پدره التجا كنان اطارهٔ نامهٔ ضراعت ايلمسی هنكامنده رستم
پاشانك اثر تشويقاتی اوله‌رق عسكرميانده پادشاه زمانك آرتق
اختيار ورتق وفتق اموره بی‌اقتدار اولمسی حسبيله بيوك شهزاده‌يه
تسليم اورنك حكومت ايتمسی مناسب اوله‌جغی طرزنده شايعه‌لر ظهور
ايدوب (صولاق زاده) نك قولنجه : « بوقيل وقال وزير
ارسطو تدبير جانبنه منعكس اولنجه بلا تأخير بومساوينك عسكر
ايچنده شيوعنی نقير وقطمير بر كاغده تحرير ايدوب اول حينده
ابناء سپاهياندن آغا اولان شمسی احمد پاشا وچاوش باشی علی آغا
ايله على الاستعجال آستانه طرفنه ارسال ايلدی . »

پادشاه بوخبر عجيبدن همان تهور ايتميه‌رك اختيار حزم وتأنی
ايلدی. وشمسی احمد پاشايه بونك مستبعد اولديغی يولنده ادارهٔ
لسان ايدرك رستم پاشانك ، عسكری قشلاقلره توزيع ايله

عاجلاً عودت ایتمسنی امر ایتدی . مقصدك یاری یاری‌یه حصول بولدیغنی بودعوتدن تفرس ایدن رستم پاشا استانبوله وصولنده خرم سلطان ایله همزبان نفاق اوله‌رق غمزکین آلودینه کرمی ویردی . نهایت پادشاه ایلك بهارده ینه ایران سفری بهانه‌سیله حرکت ایده‌رك قره‌مان ارکلیسنه واصل اولنجه سفرهمایونه اشتراك مأموریتیله سلطان مصطفی اورایه دعوت اولنوب بیچاره کمال صفوت ایله اجابت ایلدی. ظاهراً ناز ونعیم ایله قبول ایدلدی ایسه‌ده ید جلادك کمند جانستانی ایله علی الغفله شهید ایدلدی ! زواللی شهزاده ، بو آره‌لق آجی آجی فریاد ایله پدرندن استمداد ایدییور ، پدری ایسه ورای سرا پرده‌دن بوفاجعهٔ دلسوزی تماشا ایلیوردی!

بوتاریخده شهزادهٔ مظلوم قرق یاشنده اولوب بروسه‌ده‌کی صبی اوغلی دخی عین تاریخده والده‌سنك آغوش نیاز واشتیاقنده قربان خنجر ستمکار اولدی !

لکن بووقعهٔ خردکداز عسکره پك زیاده سؤ تأثیر ایده‌رك شجاعت ، نزاکت ، فطانت وکیاست کبی عطایای کزیدهٔ فطرت ایله مجبول اولان اویله بر قهرمانك رستم پاشا کبی برمنفعتپرستك شهید مکر وسعایتی اولمسی پك سوزناك شکایتلره سبیت ویرمسی اوزرینه کویا تطییب عسکر ایچون رستم پاشا عزل ایدلدی . نه‌چاره‌که خرم سلطانك حمیسی اولمق وآنك فسادیله برایکنجی (دوزمه مصطفی)وقعه‌سی ظهور ایتمك آره‌سی

چوق کچمه‌دن استرداد قوت ایتمسنه بادی اولدی .

شعرای زمانه « مکر رستم » و « قدقتل شهیدا » و « قتل اولدی سلطان مصطفی » تاریخلریله بو فجیعه‌یی حافظهٔ تأثر ابدی‌یه نقش ایتمشلردر .

ذاتاً اولجه شهزاده سلطان محمدك ادرنه‌ده حلول اجل موعودی ایله ارتحالندن پر تأثر اولان قلب پادشاهی شوایکنجی ضربهٔ افتراق سرمدی ایله پرخون اولمق طبیعی ایکن بوندن دها جکر سوز برهائله، سلطان بایزید هائله‌سی مستغرق اشعهٔ اجلال اولان سلطان سلیمانك دل پدرانه‌سنی کیم بیلیر نه‌درجه داغدار ملال ایتدی !.. آره‌نقده ،سوکیلی برادرینك ماتم قیامت پیوستهٔ هجرانه طایانه‌میان سلطان جهانکیرك دوا ناپذیر بردرد ایله اسیر فراش اوله‌رق آز زمان ایچنده افول ایتمسی کبی بر اوچنجی ماتم ظهور ایلدی . کوکبهٔ اقبال پادشاهی بو ضربات ایله معناً متزلزل اولیوردی (شهزاده جامعی سلطان محمدك وجهانکیر جامعی سلطان جهانکیركناملرینه اوله‌رق انشا ایدلمشدر .)

سلطان بایزید هائله‌سنه کلنجه: سلطان مصطفی فاجعه‌سندن متولد تأثر عمومی اوزرینه ترضیه مقامنده عزل اولنان رستم پاشایه طمشوار فاتحی احمد پاشا خلف اولمشدی . « دوزمه مصطفی » غائله‌سنك ایقاعی آنك اثر تصنیعی عد اولنه‌رق خرم سلطانك سعایتی ایله عزل وقتل اولندی . حال بوکه شهزاده

بایزیدك مصطفی پاشا نامنده بر لالاسی واردی‌که احمد پاشانك پرور دکاننددن اوله‌رق رستم پاشانك منفوری ایدی .

بو تاریخلرده بیوك شهزاده سلطان سلیم مغنیساده ، سلطان بایزید ایسه کوتاهیه‌ده اجرای حکومت ایتمکده ایدی . پدر - لرینك شیخوختی فراوان اولدقجه بونلر آره‌سنده‌ده داعیهٔ تاج وتخت ایله آتش محاسده کوندن کونه افزون اولیوردی .

وقتاکه ٩٦٦ تاریخنده ینه بر سرای انتریقه‌سی نتیجه‌سی اوله‌رق شهزادکانك ایالتلری تبدیل اولنمق ایجاب ایتدیکی کبی مؤخراً قبریس فاتحی اولان لالا مصطفی پاشا دخی رستم‌پاشانك تدبیریله معیت بایزیدیدن آلنه‌رق معیت سلیمی‌یه نقل ایدلمك آرزو اولندی .

رستم پاشانك امیدی، لالانك بایزیدی اولمق حسبیله معیت سلیمیده عزتیاب اوله‌میه‌جغی وارکج براهاتی ظهور ایده‌رك تیغ سلطان‌سلیم‌ایله وجودینك‌اورته‌دن قالقه‌جغی‌احتمالنه مصروف ایدی . حال‌بوکه تاریخلرمزك « شیربچهٔ وغا » تسمیه ایتدکلری بولالا مصطفی پاشا رستم پاشادن دها مکار اولدیغندن آکا رغماً سلطان بایزیدی فداایتمکه قرار ویردی. بایزید، لالاسنك‌کندی معیتندن آلنه‌رق معیت سلیمی‌یه نقل ایدلدیکنی خبر آلنجه یولنی‌کسه‌رك مأموریت سابقه‌سنه اعاده‌سنی پدرندن‌نیاز ایتمکه‌عازم اولدی ایسه‌ده خیالخانهٔ دسائس پناهنده بربیوك جنایت پلانی تصمیم ایتمش اولان لالا :

— سلطانم ، سز بوجهتدن هیچ اندیشه ایتمیك . سزك تأمین قوت وسلطنتكز ایچون معیت سلیمیده اتخاذ تدابیر بجه دها آسان اولور. هم شیمدی ذات شاهانه‌دن بنی طلب ایتمك ارادهٔ پادشاهی‌یه قارشی بر نوع عصیاندر . هیچ موافق دكلدر . امین اولكزكه بنم كوكلم دائما سزكله برابردر ! . »

كبی بعض مواعید خاطرفریب ایله سلطان سلیمك معیتنه جان آتدی .

تبدیل ایالات هنكامنده سلطان سلیمه قونیه حكومتی توجیه اولنه‌رق امتثالاً للامر همان اوجهته كیتمش ایدیسه‌ده سلطان بایزید آماسیه حكومتنه تعیین اولنمسنی قبولده برمدت تعلل ایلدی. نهایت اوده عزیمت ایتدی . نه‌چاره‌كه واقف دلخواهی اولان لالا مصطفی پاشا آنی راحت براقمدی . تفصیلاتی تاریخلرده مندرج اولدیغی اوزره نجه‌فتن ابلیس پسندانه ایله‌بیوك برادری سلطان سلیم علیهنه آچیقدن آچیقه قیام ایتدیردی. لالانك واقف مكرو فسادی اولان رستم پاشا طرف سلطانی‌یه كشف حقایق وادیسنه سلوك ایتدكجه اول باول سلطان مصطفی فجیعه‌سی ایله سیه‌روی تهمت اولدیغی كبی بایزیدك بدایت عصیاننده لالانك : « بتون بومصائب ، رستم پاشانك اثر تزویراتیدر ! » طرزنده‌كی اشعاراتی‌ده پادشاهی كندی حقنده سوء ظنه دوشورمش اولدیغندن شهزادكان احوالنه دائر فك دهان ایتمسنه مساعده اولنمازدی . نهایت قوهٔ عسكریه ایله سلطان سلیم طرفی تقویه

اولنەرق ایکی برادر آرەسنده قونیه صحراسنده وقوع بولان
محاربۀ خونریزانەده سلطان بایزید احرازغلبەدن نا امیداولەرق
اون ایکی بیك قدر قپوخلقی ایله برابر اولادینی مستصحباً اختیار
فراروطوغریجه کسرئ ایرانشاه طهماسب نزدینه التجاایلدی.
« قوسقونه قوت، قامچی‌یه برکت! » صورتنده وقوع بولمش
اولان بو فرار قهقهری (روان) شهرنده نهایتپذیر اولدی .
فالکزده، اورادن پایتخت ایران اولان « قزوین »ه دعوت ایدیلەرك
کمال دارات واحتشام ایله قبول واعزاز اولندی . فقط شاه
بو ملتجئ نا کهظهوردن آغیرنجه آلتون صورتنده مستفید
اولمەیی دها ایلك ملاقاتده ضمیر منفعتکیرنده تصمیم ایتمش ایدی .
شهزادەنك فرار والتجاسی سلطان سلیمان قانونینك واصل سمع
تهوری اولنجه حیاً ویا میتاً اله کچیرلمسی ایچون سریر شاهی ایله
آستانۀ دولت آرەسنده اوچ درت سنه قدر تعاطئ مکاتیب وسفرا
اولندی . بونامەلر « منشأت فریدون بك » ده مندرج ایسەده
زمانك انشای معقدندن استخراج مآل ومعنی ایچون انسانه
حقیقةً دستبرد حیدرانه لازمدر !

اوکجەلری طرف شاهیدن پك زیاده مظهرناز ونوازش
اولان شهزادەنك ساعت اضمحلالی تقرب ایدنجه بر بهانه ایله
معیتی خاقی طاغیدیلەرق کندیسی‌ده بردائرۀ خصوصیەده تسجین
اولندی . کرك سلطان سلیمانك، کرك سلطان سلیمك اطماعیاتنه
طیانەمیان شاه کرسنه چشم نهایت ٩٦٩ سنەسی محرم الحرامنك

اون بشنجی کونی بیچاره‌یی درت نفر اولادی ایله برابر «قزوین» ده قتل وشهید ایلدی . وبو عائله‌یه بتون «قزوین» اهالیسی آغلادی . جنازه‌لرینی سیواسه نقل‌ایتمك اوزره کلمش اولان سفرای عثمانیه دخی صوك درجه‌ده شتم وتحقیراولندی . آز قالسون ، بو جنایت ، شاهك تاج وتختنی دخی زیروزبر ایده‌جکدی ! ..

بتون بو فجایع الیمه شعشعهٔ سلطنتی درت عصردن بری عیون جهانی قماشدیران بر حکمدار معظمك کتاب حیات خصوصیه‌سندن بر صحیفه درکه نفاق وتزویرك جبلت بشریه‌ده مکنوز وسعادت مطلقه‌نك بو خاکدان محنتده نوع بشره غیر مقدور اولدیغنه دلالتی اعتباریله موجب عبرتدر .

ایشته (۲۱ صفرالخیر ۹۷٤) تاریخنك سال دوریسی بو وقایع فجیعه‌نك یادینه وسیله اولدی . بو آلام ایچنده نوعما تنشیط خاطر قبیلندن اوله‌رق شو حکایه‌یی‌ده علاوه ایده‌لم :

سلطان بایزیدك ، بوعقوبتلردن اول هنوز ایالتکاهنده صفاران حیات ایکن، تبریزلی بر همدمی وارمش . کونك برنده مملکتنه عودت ایچون شهزاده‌دن نیاز مساعده ایدوب یادکار اولمق اوزره طبع شاعرانه‌سی محصولاتندن براثرده رجا ایتمش. سلطان بایزید اکا سانحات غضنفرانه‌سندن برغزل فارسی اهدا ایلمش . مصاحب‌ده بوغزلی متشکراً حرزیمین ایده‌رك مملکتنه کیتمش . سنیلرك مداوم اولدیغی بر خانه نازل اولمش . تصادفاً

بر آززمان صكره وفاتی وقوع بولەرق غزل بايزيد دخی اشياسی میانندن ظهور ايتمش؛ مؤداسی شاه طهماسبه عائد اولديغی جهتله همان قاپوب كوتورمشلر. شاه بونی اوقويوب سلطان بايزيدك زادهٔ طبعی اولديغنی آكلايەرق بر كوشەده حفظ ايتمش. مؤخراً سلطان بايزيد كنديسنه التجا ايديجه آرەصيره بو غزلی – كه شاه طهماسب حقنده هجو وتحقيری متضمندر – شهزادهٔ دردمنده كوسترەرك زواللی‌يی دلريش حجاب واضطراب ايدرمش !..
غزلك باشليجه ايكی بيتی شونلردر :

اگر تاج جهانداری ميسر ميشود مارا
كه تيغ قهرمانی بر كشايم روی دنيارا
سر طهماسب ازتن بضرب تيغ بردارم
بزير حكم خويش آرم سمرقند وبخارارا

فی ٢٤ شباط ٣٢٤

جم سلطان

جم سلطان

نه حزین ، نه سوداوی اسم ! موجد شاهدارو اولمق اوزره معروف بولنان شاهشهیم ایران ایله التباس نامی، اسلاف شعرامز عندنده پك قیمتدار وجوهرین اولان « جام جم » ی همان خاطره کتیره‌رك زواللی شهزاده‌نك پیمانهٔ مقدراتی ایله جمشیدك پیالهٔ یاقوت رنکی آره‌سنده‌کی فرق الیم خاطره‌لرده برخمار یأس آلوده باعث اولیور .

تاریخ عثمانینك شهزاده‌لر فصلی همان سراپا دلسوز اولدیغی کبی جمك طبع شاعرانه‌سی ایله غرائب نصیبی احزان عمرینه بالخاصه برطور سوداوی بخش ایدییور. استانبول کبی برآشیان صباحتی صدر اسلامده‌کی برمعجزهٔ نبویه‌نك تجلیٔ خارق وصادقی اولان همم خرد فرسا ایله ـ قره‌لرده کمیلر یورودەرك ـ فتح ایدن بروجود ذی‌جلادتك شو نوردیده‌سی پدر فاتحنك زوال عمری ایله برابر طربخانهٔ جهانی برپردهٔ سیه‌پوش ملال آلتندن تماشایه باشلامشدر . شهزاده‌نك صحنهٔ تاریخده نشأتی پدرینك اوزون حسن ایله واقع اولان (اوتلق ـ بلی) محاربهٔ مشهو - ره‌سنی متعاقب ، قره‌مان حکومتی مقدما عهدهٔ نجابتنه تفویض ایدلمش بولنان شهزاده مصطفانك (ارمناق) حوالیسنی فتح

ايله (دوه‌لی قره‌حصار) قلعه‌سنی ضبط ایتمك اوزره‌ایکن وفاتی وقوع بولمسی اوزرینه ایالات مفتوحه‌والیلکنك کندیسنه‌توجیهی تاریخندن بدء ایدییور .

(ژونکیه‌ر)ك قولنجه بو تاریخده « اون‌سکز یاشنده بولنان شهزاده، جنکاور برقومی تسخیر ایده‌بیله‌جك مزیات وخصائلك کافه‌سی ایله مجبول ایدی . مستثنی برقوت ومهارت بدنیه‌یه مالك اولدیغی جهتله هر درلو افعال و حرکات جسمانیه‌ده موفق اولیوردی . ملوك سلچوقیه‌دن بیوك علاءالدینك قونیه‌ده محفوظ بولنان کرز کرانی جنکاورلردن پك آزی یرندن قیملداته‌بیلدیکی حالده جم سلطان آنی غایت خفیف برسلاح ایمش کبی ایدیٔ صلابتنده بازیچهٔ ادمان ایدرمش . فنون ادبیه‌یه پك زیاده رغبتکار وبالذات برشاعر بدایع نکار اولدیغندن ـ خورشید وجمشید ـ عنوانلی قصیدهٔ فارسیه‌یی ترجمه ایتمش وزادهٔ قریحه‌سی اوله‌رق پك چوق غزللر تنظیم ایلشدر . دور حکومتنده قره‌مان قطعه‌سی تماماً مظهر امن و آسایش اولمشدر . »

بو اوصاف ، شهزاده‌نك عهد عنفوان شابنه عائد اولوب مؤخراً ، محصول طبع حزینی اولان « بسر کذشت نظر کن زسر چها بکذشت ! » نداسنك ایماء ایتدیکی مصائب حیات ایچنده استعداد شاعرانه‌سنك بحق کشایشپذیر اولدیغی آثار باقیهٔ حزن انکیزینك دلالتی ایله آ کلاشلدیغی کبی برسلطان متبوعه لایق خصائل فطریهٔ کار آشنایینه نظراً ده پدرینك وفاتی متعاقب

صدراعظم قرەمانی محمد پاشانك قانون وراثتی اخلال ایدەرك بیوك شهزادە سلطان بایزیدی اسقاط ایلەاریكهٔ سلطنته جم فطانتمندی اصعاد ایتمك خصوصندەكی آرزوسنه ـ عندالمقایسه ـ حق ویرمك ایجاب ایدییور . یكیچریلرك مخالفت جاهلانەسی ایله حصولپذیر اولەمیان بوامل ، زوللی صدر اعظمك مقتولیتی ایله استانبولدە مناسبتسز بر یغما كرلكی انتاج ایتدیكی كبی تاریخاً بی فروتاب وعاقبت زور بازوی سلیمی ایله صورتیاب انقلاب اولان عهد بایزید ثانی‌یه فرصتبخش جریان اولمش و زواللی شهزادە جمی جهانگرد محنت وهجران ایلمشدر .

واقعا بویله مستثنی استعدادلرك ، سوداوی فطرتلرك بر ، حیات یكطراز ایچندە دمكذار اولمقدن زیادە بویله بر عمر خلجان آلودایله فجایع عالمدن نصیبەدار اولملری ذوق خیالپرستانەلرینه دها موافق ایسەدە بیچارە جمك اوروپادە صفحات الیمهٔ كونا كون ایله اون‌اوچ سنه تمادی ایدن اسارتدن بحق بیزار اولدیغی آن بآن عتبهٔ برادرە اطارە ایلدیكی ضر اعتنامەلرك سوزش ومرارت افادەسندن استدلال اولونیور . حتی (منشآت فریدون بك) دە مندرج بولنان بو حسرتنامەلرك برندە شكوای قلبنه مساعدهٔ تاجریان ویرەرك :

سلیمان راچه پروا از غم مور ؟
فریدون راچه باك از ضعف زنبور ؟
هر آن كه در لب دریا مقیم است ،

چه باك از يك غريبی میرد از دور ؟
تفحص كن زحال زير دستان ،
درین كنبدچه خاقان وچه فغفور !

نوحه‌سنی بر آوردهٔ زبان سرزنشكاری ایدییور .

ذوق جمشید پسندانه‌یه تمایل عظیمنی ایما ایله برابر هردرلو استعداد فطریسنی تسلیمده (هامر دخی داخل اوله‌رق) بتون مورخینك متفق‌الكلم بولندقلری شهزادهٔ سیه‌بختك ارتحال پدری متعاقب بر یاندن مزیات شخصیه‌سنه ، بر یاندن هوسكذاران اقبالنك تشویقاتنه فریفته اوله‌رق پایتخت اجداد اولان (بروسه) اوزرینه یورییوب ایاس پاشا یكیچریلرینی مغلوب ایتدكدن صوكره اعلان سلطنت ایله - نامنه خطبه اوقوتمق ، سكه‌ضرب ایندیرمك كبی افعال سلطانیه‌یه مسارعتدن خالی قالمقسزین فلكدن اغتصاب ایده‌بیلدیكی اون سكز كونلك نشوهٔ اقبالی سرمدی برخمار الیمه تحول ایتمشدر .

شهزاده‌لرك كمال صفوتله دلبستهٔ امنیت اولدقلری لالالری یوزندن اوغرادقلری محن ومصائب دخی تاریخ عثمانینك بشقه برصحیفهٔ سوزناكی اولوب جم سلطانك ده یكیشهر جوارنده پادشاه اردوسی ایله وقوعه كلن مصادمه‌سنك انهزام قهقهری ایله نتیجه‌لنمسی لالاسی یعقوب چلبینك سیئهٔ اهانتی ثمره‌سیدر .
شهزاده‌نك ، برادر اكبرینه قارشی قلبنده بر خصومت جبارانه پرورده ایتمدیكی ، شومصادمه‌نك وقوعندن اول مطارحهٔ سلطنت

ایچون نزد پادشاهی یه مأمورلر کوندرمه سندن استدلال اولونیور که بوده رویت وفطانتك نشانهٔ دیكریدر . علی الخصوص بو هیئت سفارتك ریاستنده جلبی سلطان محمد اولك کریمه سی وفاتحك خاله سی ، یکی رقیب سلطنتك بیوك خاله سی اولان (سلچوق خاتون) ك بولنمسی شهزاده ده کی تمایلات صلحپرورانه یه دلیل ساطع ایسه ده نه چاره که لالا یعقوب بکك اولجه مواعید پادشاهی ایله خفیاً تسخیر ایدلمسی وتکلیف شهزاده نك اساساً بر مقتضای حکمت حکومت شایستهٔ قبول اولمامسی بایزیدك [لاارحام بین الملوك] جواب متجلداسنی محق کوستریور .

یکیشهر مصادمه سنده مجروح ومغلوب اولان شهزادهٔ بی نصیبك ، حتی اویلغنده کی جریحه سنی صارمغه وقت بوله میه رق و ، ارمنی بوغازنده بر ترکمان چته سنك پنجهٔ استراقندن کوچ حال ایله قورتیله رق ، افتان وخیزان ، اسکیشهره واورادن قونیه یه عزیمت ایله اوچ کون استراحتدن صکره والده سنی ومنسوبات حرمی ایله سائر آدملرینی مستصحباً سوریه یه طوغری حرکتی بالضروره برفرار سرسریانه اولوب انجق ابتدا حلب وشام بکلر بکلری طرفندن ومؤخراً قاهره ده سلطان (قایتبای) جانبندن مظهر اولدیغی اعزازات واکرامات بو متاعب وجود فرسانك تخفیف آلامنه خدمت ایتمشدر . درت آی قدر قاهره ده آرامکزین اولدقدن صکره بو استراحت مجبوریه طبع جوالنه پك کران کلن شهزاده ایفای فریضهٔ حج ایچون بو فرصتی فوت

ایتمه‌مك ایستدی . اولا مكهٔ مكرمه‌یه ، بعده مدینهٔ منوره‌یه
گیده‌رك شبكهٔ رسول‌اللهه روسای نیاز واستغفار اولدی .

خاندان سلاطین عثمانیه ایچنده بالذات شرفیاب حج اولان
شهزاده جم ایله برده چلبی سلطان محمدك بر كریمه‌سی اولدیغنی
(هامر) بیان ایدییور .

سلطان جمك حیات بدبختانه‌سی اصل مجدن عودتنی متعاقب
باشلایور . دولته سنه‌لرجه بلااندر بلااولمش اولان قره‌مانیلر
بقایاسندن اوله‌رق سلفكه‌یه صیغنمش بولنان قاسم‌بك ایله آنقره
سنجاق بكی محمودبك وباب عالینك جزیه كذاری اولان دها بر
طاقم امرای پراكنده زواللی شهزاده‌یی سلاح بختنی بر كره
دها تجربه‌یه تشویق ایدییورلر . بو تشویقات منفعتكیرانه‌یه
یكی باشدن فریفته اولان شهزاده، والده وحرم واولادینی
مصرده ترك ایله، آناطولی‌یه كیدییور . بادره‌دن خبردار اولان
پادشاه اردوسی دخی آیدوس اووه‌سنده تحشد ایله علی‌التدریج
ایلریلیور . محمود بك آماسیه والیسی اولان سلیمان پاشا النده
مغلوب ومقتول اولدیغی كبی شهزاده‌نك ، تقرب كتیبهٔ پادشاهی
خبری ایله دوچار مخافت اولان قطعات عسكریه‌سی دخی انقره
جوارنده پریشان اوله‌رق كندیسی‌ده معقبی اولان اسكندر
پاشانك ـ كیجه‌لین یولی‌بعض بطاقلقلره مصادف اولمق حسبیله ـ
غائب ایتدیكی زماندن بالاستفاده كمال مشكلات ایله‌بتكرار قره‌مان
طاغلرینه فرار ایدییور . وآرتق بوطوپراقلرده كندوسنه جای

..كين واستراحت بولنه‌میه‌جغنی تیقن ایتدیکندن ینه قاسم بكك توصیه‌سی اوزرینه ردوس شوالیه‌لرینه التجایه مجبور اولیور .

شهزاده‌نك بوزمانه‌قدر اولان سرکذشتی « تاریخ » اولدیغی حالده بوندن صکره‌سی حقیقی بر « رومان » در .

آطه‌یه هجرت ایتمه‌دن اول شوالیه‌لرك استمزاجی ایچون کوندردیکی فرنك (سلیمان) نامنده‌کی ندیم محرمنك عودتنه صبر ایده‌میه‌رك کدك احمد پاشانك تعقیباتندن رهایاب اولمق اوزره قره‌مان سواحلندن برقره‌مان سفینه‌سنه راکباً جزیره‌یه جان آتیور . ایرتسی کون ، عودت ایتمکده اولان سفیرینك کشتیٔ استقبالی ایله (آنامور) حذالرنده تقابل ایدییور . فرنك سلیمان هرنه قدر شهزاده‌یه شوالیه‌لرك لساننده موجب خیر وسلامت نشانه‌لر کوره‌مدیکنی اشراب ایله بوهجرتدن صرف نظر ایتمسنی اخطار ایدییورسه‌ده شو احوال ایچنده برادر اریکه نشیننه عرض مطاوعتی شان وقار وحیثیتنه اصلا یدیره‌مین بیچارهٔ سرکشته ـ نه‌اولورسه اولسون ـ براجنبی طوپراغنده اختیارمأوایی ترجیح ایدییور .

شوالیه‌لرك شهزاده‌یی صورت قبولی مطنطن برسور شادیدر . حتی کندی سفینه‌سندن ساحله قدر وضع اولنان برکوپرینك (رامپه‌نك) اوزرینه پك زیبا پرنیانلر فرش ایدلدیکی وشهزاده‌نك بوکوپری‌یی بتون تجملات سیم وزر ایله طرازیده براشهب محتشمه سوار اوله‌رق نقاره‌لرك آهنك دورا دوری ومزین

توالتلر ایله بتون زقاقلری ، طاملری ، پنجره‌لری اشغال ایدن قادین ارکك اهالئ جزیره‌نك انظار مسحوری آره‌سندن عزت واقبال ایله مرور ایتدیکی کتب تواریخده تماماً بر رومان نشئه‌سی ایله محکیدر. شهزاده جزیرده بر مدت کشت وگذار وصید وشکار ایله مشغول اولدی ایسه‌ده بر آز صکره درسعادتدن تکلیف مصالحه ایله وارد اولان بر هیئت سفارت، شوالیه‌لری شهزاده‌نك حیاتی خصوصنده اندیشه‌یه دوشوردیکندن و رودوس حکومتنك عثمانلیلره قارشی بقای موجودیتی نامنه بر نعمت غیر مترقبه کبی اله کچمش بولنان بو ضمان صلحی هیچ بر وجهله الدن چیقارمق ایسته‌مدکاری کبی محافظهٔ حیاتی‌ده پك زیاده ملتزملری اولدیغندن طرف پادشاهیدن مصرف نامیله سنوی قرق بش بیك دوقه آلتونی ویرلمك شرطیله شهزادهٔ آواره‌یی فرانسه طوپراغنده شوالیه‌لر مستملکاتندن بولنان موقعده محافظه‌یی درعهده ایتدیلر. شهزاده‌نك بو صیره‌ده دردواتنه ایصال ایتدیکی فارسی العباره ضراعتنامه‌سی ایله جوابی (فریدون بك)منشآتنده و آندن اقتباساً (خبر صحیح)ذیلنده مندرجدر. بونلرك فارسی لسانی ایله محرر بولنمسی غرائبدن اولوب انجق ملك اتراك داخلنده اوزمانلر لسان فرسك لطافت ادبیه‌یه دها مساعد عد ایدلدیکی احتماله عطف ایدیله بیلیر. هر نه اولورسه اولسون شهزاده‌نك استعطافنامه‌سنده کی : [امید دارم که قطرهٔ برای محو کردن سیاه رویئ این کنهکار بیچاره ودرد مند آواره از سحاب

مرحمت برین خاك بر خجالت چون دانهٔ نیسان بچکد] کبی تضرعات ادیبانه ورقت انگیزانه‌سی پك محرقدر ! نه چاره‌که بو واسطه‌لر ایله ایکی برادر آره‌سنده اعادهٔ صلاح امکانی آرتق مفقود ایدی . نهایت شهزادهٔ آواره ، اوتوز نفوس قدر معیتی خلقی ایله برلکده (شوالیه دوبلانشفور) قوماندهسنده برسفینه‌یه راکباً گاه بحر سفیدك تلاطم امواجی فرقت وطن ایله متهیج اولان قلب ملولنه هول افزا ، گاه (اتنا) وولقانك اشعهٔ آسمانفروزی دودیدهٔ گریاننه حیرتبخش استغراق اوله‌رق صباحلره‌قدر شب‌زنده‌دار تحسر اولدیغی نیجه آقشاملر نیجه سوزشلی غزللر انشادی ایله خاطر محزوننه رشحه ریز آرام اولمش و آغوش کبود دریاده آلتی‌هفته چالقاندقدنصکره (نیس) لیماننه‌مواصلت ایلمشدر ...

اب دریاده بر پیغولهٔ صفا اولان (نیس) شهرینك لطافت مناظری طبع سوداویسنه پك زیاده جوشش آور اولدیغندن یاد وطن ایله متمادیاً شعرلر تنظیم ایتمکده بولندیغی صیره‌ده شوالیه‌لر طرفندن اعدام ایدلمك ایستەنیلن ندیم خاصی فرنك سلیمانی بیك درلو نازونیازایله اللرندن تخلیص ایده‌رك برمدت خزینه‌سنده حبس ایتدکدن صکره متنکراً (روما) یه قاچیرمسی زادهٔ قریحه‌سی اولان :

گراز جفا بمیرم بعداز هزار سالی
از خاك تربت ما بوی وفا بر آید

بیتی ایله افاده ایتدیکی وفا کاریٔ خلقتنك برهانیدر .

شهزاده‌نك یدی سنه‌سی فرانسه‌ده اولمق اوزره برمرغ رمیده کبی قفسدن قفسه نقل صورتیله کذران اولان مدت فجیعهٔ اسارتی ایچنده بر آره‌لق دوق (دوساووا) ایله ملاقاتی واو تاریخده اون درت یاشنده بر نوجوان اولان پرنسك کندیسنه عطف نظر ترحم ایده‌رك تخلیصنه چاره جو اوله‌جغی وعد بیهوده‌سی اوزرینه زوالی جمك شوریدهٔ سرور وابتلا اولوب :

جام جم نوش ایله ای جم بوفرنکستاندر
هر قولك باشنه یازیلان کلور دوراندر

مطلعلی و :

یوری وارای بایزید سن سوره کور دورانکی
سلطنت باقی قالور دیرلرسه بو یالاندر !

مقطعلی قصیدهٔ مشهوره‌سی ایله تسکین آتش اشتیاق ایتمسی ومؤخراً (ساساناره) قصبه‌سنه نقلنده (فیلیپین الن) اسمنده برفرانسز دلبرینه تعشق ایدرك مکاتبات عاشقانه‌ده بولنمسی کبی بعض احوال قلبیه‌دن بشقه شایان نظر برحالی اولمیوب نهایت شوالیه‌لر طرفندن (روما) ده سکزنجی «اینوسان» نامنده‌کی پاپایه تسلیمی ایام اسارتنده یکی برصفحه کشاد ایدیور .

شهزادهٔ محترم ده بوراده دخی اوچ سنه قدر بر حیات جفا انکیز کچیروب بومدت ظرفنده ایرکچ اهل صلیب اردوسنه بر سلاح تهدید اولمسی اندیشه‌سی ایله بر آن اول قتلی ایچون

درسعادت وروما آره‌سنده مذاکرات خفیه جریان ایتدیکی فرانسز تاریخلرینك جملهٔ روایاتندندر .

(اینوسان) دن صکره پاپالق مقامنه کلن (آلکساندر بورجیا) سیأت غلیظه اصحابندن بر مرد مردودالاخلاق اولدیغندن زواللی جم آنك پنجهٔ حرصنده یکی باشدن وسیلهٔ تجارت اولدی . بو پیشوای حریص نصارا ، سلطان بایزیدی شهزاده‌نك مادام‌الحیاة محافظه‌سی شرطیله سنوی قرق بیك دوقه آلتونی‌ویرمك ، یاخودبردفعه‌ده اوچ یوزبیك آلتون‌ویره‌رك‌قتل ایتمك شقلرندن برینی قبول ایتمك خصوصنده تخییر ایتدی . بو مقاولهٔ معیوبه اثناسنده فرانسه قرالی سکزنجی (شارل) ایتالیایه هجوم ایله پاپانی (سنت - آنژ) شاتوسنده محاصره ایتمشدی . زیرا (طوماس پالئولوغ) ك بر اوغلی آکا بیزانس تخت حکومتنده‌کی حقوق وراثتنی ترك ایتمش اولدیغندن بومقصدك استحصالی امرنده پك ایی بر آلت تجاوز تشکیل ایده‌جك اولان شهزاده جمی الدن قاچیره‌رق پاپایه قاپدیرمش اولدیغنه قرال پك نادم ایدی ! پاپا چار وناچار قرال ایله مصالحه‌نی اختیار ایده‌رك بیوك بر فسادك اساسلری مذاکره اولندی : ردوس شوالیه‌لرینك رئیسی اردوقوماندانلغنی درعهده ایده‌رك ومجارستان . لهستان قراللرینك معاونتیله آرناوودلق (ئه‌پیر) وما کدونیاده براختلال ایقاع ایدیله‌رك جم سلطان برآلت فساد اولمق اوزره استخدام ایدیله‌جکدی . حال بوکه شهزاده‌نك ، ولوایما طریقیله

اولسون ، بو درلو تکلیفاتی نه درجه تهور وجلادت ایله رد ایتدیکی واکر وطننه قارشی ملوك نصارا النده بر بازیچۀ انتقام اولهجق ایسه بر آن اول روحنك قبض ایدلمسنی جناب حق قدیردن نه صمیمی سوز وکدازلر ایله تضرع ایلدیکی معلوم اولوب صلابت دینیه وحمیت وطنیهسنك ابدی التذکار دلائلندندر .

بعض تاریخلرك قولنجه بو بادرهدن وندیکلیلر واسطهسیله خبردار اولان سلطان (بایزید) همان (بورجیا) نك تکلیفات آنفهسنی قبول ایدهرك شهزادهنك بهای خونی تماماً تأدیه اولندقدن صكره ناپولیده مسموماً وفاتی وقوع بولدی . بو تسمیم کیفیتنده ایکی روایت واردر : بری (بورجیا) نك بتون ظلمدیدهلرینه اعطا ایدوب نهایت کندیسنكده واسطۀ انتحاری اولان غبار هلاهل نثاردر . دیکریده اوتاریخده قپوجی باشیلردن اولوب سلوری قپوسی قربنده جامع ومدرسهسی اولان قوجه مصطفی پاشانك متنکراً ناپولی یه عزیمت ایدهرك برطریق ایله شهزاده خدمتنه فرصت بولوب بیچارهیی زهر آلود استره ایله تراش ایتدیکیدر ؛ (روضةالابرار) بوایکنجی روایتی تذکار ایدییور .

سلطان جمك شهادتنی متعاقب ، فرانسه قرالی طرفندن تحنیط ایدیلهرك وصیتی وجهله بروسهیه نقل اولنان جنازهسی ایله برابر مخلفات موجودهسیده مصردهکی والده ومنسوباتنه ایصال ایدلمك اوزره خطیب زاده (نصوح) بکه تسلیما یوله چیقارلمش

ایدی. غمهبدرکه کشتئ نصوحه شرطهٔ توفیق رفیق اولهمیهرق اشیای متروکه مصره کیدهجك یرده دربار سلطنته کلدی !

بواشیا میانده شهزادهنك [اه ینصرالسلطان جم] زمزمهٔ دعائیهسی ادمان ایتمش اولان برطوطی قوشی وارمش. سرای قپوسندن ایچری کیرزکن [اه یرحم السلطان جم] دیمش اولدیغی مرویات تاریخیهدندر !

ایشته بو شهید فرقت سیدك اجمال سرکذشت حزینی بو صورتله اولوب همان کافهسی میل شاعرانه ایله مفطور اولان سلاطین عثمانیه ایچنده :

نیست بیهوده سفرها وفرس رانئ ما
بهر جمعیت دلهاست پریشانئ ما

کبی حماسیاتك قائلی اولان سلیم اول و :

اولمیه دولت جهانده بر نفس صحت کبی

***

هرکسك مقصودی بر اما روایت مختلف

طرزنده امثال عثمانیه عدادینه التحاق ایتمش اولان بعض برجسته آثاری حکمتپروریٔ فکرندن نمونه اولان سلیمان اولایله برلکده عرش کزین شاعریته اعتلا ایدنلردندر. لکن

قوت طبعی ترکجه‌دن زیاده فارسی اشعارنده کوریلیور. بو، نالشکار سوداوینك جودت قریحه‌سی وسوزش اداسی حقنده بر فکر ایدینمك ایچون یالکز « خرابات » ده مندرج اولان بعض سنوحاتی مطالعه کافیدر.

١٧ مارت سنه ١٣٢٥

انتباه تاریخی

انتباه تاریخی [۱]

گچن هفته‌نك رونق نادیدهٔ شادمانیسی جباه لامعهٔ عثمانیه‌یه یکی بر آب وتاب جلادت نقش ایتدی. آلتی عصردن بری عثمانی نام حماستشعاری ایله شهرتیاب وطوفان حوادث ایچنده غریب ورطه‌لره سینه کشای اضطراب اولان دولتمزك صوك برقاچ عصر ظرفنده‌کی تاریخ کشـاکشنی تدقیق ومحاکمه ایدن ارباب حکمت، موجودیت تاریخیه‌مزی عادتا عملیاتخانهٔ تشریحك فراش سنکینی اوزرنده‌کی قدیدك اسباب مرض وموتنی تحقیق ایلین بر مشرح کبی نیشتر عرفان وبصیرت ایله تحلیل ایلیه‌رك : « ایشته بو اسباب شو اعراضی وشو نتایجی تولید ایدر. » دیه کمال اعتدال دم ایله تصویر آفات ایلیورلر .

فقط حیات دولی حیات خصوصیهٔ اشخاصه تمثیل ایدنلره تماماً حق ویردیرن احوالدندرکه نره‌ده برطاقم مصائب واهوال صورتنمای انفعال اولورسه اك زیاده اوراسی بر کیرودار اغراض اولیور .

احبـا شـیوهٔ یغماده مبهوت ایلر اعدایی
خدا کوسترمسون آثار اضمحلال بریرده !

[۱] سال مشروطیتك ایلك شهر آیین دوریسی مناسبتیله .

بيت حكيمانه‌سنك حكم عاقلانه‌سى شخصلره اولديغى قدر حكومتلره‌ده عيناً قابل تطبيقدر . بوخصوصده فريفتهٔ خيالات اولوبده هيچ بر وقت حيز حقيقتده چهره نمون اولميه‌جق آمال بيهوده‌يه‌دوشمه‌مليدر . شخصلر نصل كه بتون موفقيات حياتيه‌لرينى مساعئ ذاتيه‌لرندن بشقه هيچ بر جهتدن انتظار ايتمه‌مكله‌مكلف ومجبور ايسه‌لر حكومتلرده ساحهٔ سياسياتده‌كى هر درلو فتوحات سطوتلرينى انجق كندى شمشير همت وتدبير حكمتلرندن بكله‌مليدرلر .

افكار متبسمهٔ اجتماعيه‌نك بتون ترقيات وتعالياتنه رغماً انسانلرى حياته ربط ايدن الك مؤثر قوتك ازلدن ابده قدر (لاروشفوقو) نك ديديكى كبى [منافع شخصيه] اولديغى نصيه‌سندن بر لحظه‌جك ذهول ايتمك پك چوق ساعتلرك تعمير ايده‌ميه‌جكى زيانلره باعث اوله‌جغنده هيچ شبهه ايتمه‌مليدر . بر شخص كبى بر حكومتده نه‌زمان كندى منافعنى كندى سلاح شجاعتى ايله مدافعه‌دن ـ نه‌درلو اسباب وموثرات سائقه‌سيله اولورسه اولسون ـ عاجز قاليرسه اطرافنده يا بر طاقم بى‌انصاف يغماكرلر ، يا بى تأثر سيرجيلر ، ياخود محقر ناصحلر بولور !

بو حقايق بسيطهٔ ابتدائيه تاريخك هر صحيفهٔ فلاكتندن بتون صراحتى ايله هويدا اولديغى كبى فرداى انقلابمزده وقوع بولمش اولان هجمات حقوق شكنانه دخى بونك الك يقيندن والك زياده جانسوز اوله‌رق حس ايتديكمز تطبيقات اليمه‌سيدر .

اوروپا تاریخ سیاستی ایچون بك ده موجب شرف اولمیان بو یولده کی فجیعه لر اولجه ده وقوع بولورکن ، بشقه لرینك حساب اکدارینه کهانتفروشلق ایدن بعض مؤرخلر بونی پك طبیعی ، پك ضروری بولیورلردی .

بوندن ایکی عصر مقدم ، اون بشنجی « لوئی » نك دور سفاهتنده ، ۱۷۳۳ تاریخنده مارکی (دارژانسون):

« اوروپاده محتمل الوقوع اولان اك بیوك اختلال ترکیه نك فتحی اوله جقدر ... عثمانلی ایمپراطورلغنك هر طرفی حال عصیان وغلیانده در : مملکتك شهبال موجودیتندن هر کون بر تویی قوپمقده در ... » دیمش ایدی . ایشته بو قول کاهنانه پیدرپی تحقق ایدیوردی . تاریخ ، فجایع مستقبله یی کشفده کی بهرهٔ رسوخنی اثبات ایتمشدی . ارباب محاکمه واستنتاج ایچون بوقدری کافی ایدی . حقیقت حالده ده زواللی مملکتمز بو بی رحم وتأثر سیرجیلرك قهقههٔ کهانتلرندن اصلا عبرتیاب انتباه اولمیه رق کندینی کرداب هولناك انقراضه تودیع ایتمش کیدیور ، کیدیوردی . بزه متعلق استکشافاتده اك بدبینلردن اولان مشهور (تالهیران) ك : « عثمانلی حکومتی بر آیینه در که کونك برنده دوشه جك وبیك پارچه اوله جقدر ! » قول مشئومی ده همان همان واقع اوله جق ایدی .

ایشته کچن هفته ایالك سنهٔ دوریهٔ شرف واجلالنی آلقشلادیغمز فتح مبین حریت آرتق بو کهانتلری تزییف وتهزیل ایتمك عزم

حمیتپرورانه‌سیله اجرا ایدلمشدی. سال نخستین مشروطیتك آفات ومصائبنه کلنجه: بونلر مشهور (پترو) نك وصیتنامه‌سی اقتضاسنجه هر اون بش یکرمی سنه‌ده برکره وطن معززمزی کرفتهٔ سیلاب آلام ایدن قهریاتك قبضهٔ انتقامزدن قاچیرلمقده استعجال ایدیلان — صوك ضربه‌لریدر.

ایکی اوچ عصردن بری تاریخمزمع التأسف جریان پرهول وهوانی ایله بو بد بین کاهنلری تکذیب ایده بیله‌جك ماهیتده دکلدر. فی‌الواقع هر اون بش یکرمی سنه‌ده بر کره باشمزه بر درد دوا سوز آچیلدی. بونلرك فراش اضطرابندن تخلیص کریبان ایدنجه اعضای مقدسهٔ وطنك بعض جزءلرینی خراشیده، شکسته، معلول بولدق.

فقط جسم نازنین وطن بو آفات هائله‌دن ینه آز چوق رونق شبابنی محافظه ایتمك اوزره لبریز امید، سرشار حیات اوله‌رق قورتیلدی. بتون بونجاتلردن صکره تقویهٔ حیاتی اسبابنه اهمیت فوق‌العاده ایله عطف دقت ایتمدیدی. هیهات!

کوپریلیلر دورینك شعشعهٔ موقته‌سی استثنا ایدلدیکی حالده، سلطان احمد اول زماندن بری دول مجاوره ایله عقد ایدیلن معاهداتك هر بری دولتمزك فلاکت واضمحلالنی رفته رفته تختیم ایتمش اولوب نهایت عبدالحمید اول دورنده‌کی [قینارجه] معاهده‌سی بونلرك الك مخرب ودلسوزی اولمشدی ...

اوروپا فلسفه پردازان تاریخندن [آلبر واندال] نه کوزل

سویلیور : « تاریخ ، بیوك بر اعتدال دم معلمیدر . تاریخ تتبع ایلدلکجه هیچ بر حادثه‌یه نه تعجب ، نه‌ده تهورایتمه‌مك ملکه‌سی اکتساب اولنور . زیرا تاریخ ، دیدهٔ عاقبت بینی ایله هر شیئی رؤیت وتفرس ایتمشدر . بوکونکی افعال وحادثات همان بر عصردن بری منتظم فاصله‌لر ایله شرقك ساحهٔ مشوش وهیجان آلودنده ظهور ایدن وقایعك تکررندن بشقه برشیٔ دکلدر . بو ساحهٔ مقدراتده تفرعات تحول ایدییور ، اشخاص دکیشیور ، فقط اجرا آت پابرجا اولیور . یکی بر فاجعه وقوع بولمقدن زیاده عین فاجعه‌نك وظائفی دیکر اشخاصه تودیع ایتمك کبی بر فرق تظاهر ایدییور . خلق ایسه ، فرقنده اولمقسزین ، عین فاجعه‌نك زمان بزمان یکیدن ساحهٔ تماشایه وضعنده حاضر بولونیور ! »

« آلبرواندال » بوملاحظه‌لری بلغار استقلالی ، بوسنه ـ هرسك الحاقی مناسبتیله سرد ایدییور . وبونلری تاریخك ممتنع التغییر نتایج ضروریه‌سندن عد ایده‌رك دییورکه :

« بلغار استقلالی ، رومانیانك مظهریت صحیحهٔ استقلالیه‌سنه قدر تعقیب ایتدیکی منازل وتحولات متوالیه‌یه تماماً تابع اولمشدر . بوایکی استقلالك تکاملی آره‌سنده مشابهت قطعیه موجوددر . نصلکه بالآخره بلغارستان امارتی ایله شرقی روم ایلیدن مرکب ایکی بلغارستان حادث اولمش ایسه کچن عصرك اواسطنه طوغری‌ده افلاق وبغدان نامنده ایکی رومانیا امارتی واردی ؛ هرایکیسی‌ده دولت علیه‌نك زیر متبوعیتنده ایدی . بوایکی

توأم امارت بر مستقل رومانیا شکلنده توحید مقدرات ایتمکه حسرت چکیوردی . قریم محاربه‌سی ایله پاریس قونغره‌سنی متعاقب اوروپا آنلرك یکدیگرندن فرقلی اولمقله برابر بعض روابط ایله اتحاد ایتملرینه مساعده ایلیه‌رك ایکی باشلی بر نوع حکومت احداث اولندی . اعضای مشترکه‌نك یالکز صیره ، حق امارتی ذات شاهانه‌دن آلان ایکی پرنس (هوسپودار) ، ایکی مجلس ، ایکی حکومت موجود بولنه‌جقدی . آره‌سی چوق کچمه‌دن خواهش ملی بو ترتیب مخلوطی اخلال ایله افلاقلیلر وبغدانلیلر کندیلرینه شخص واحدی (میرآلای قوزالی) پرنس انتخاب ایتمکده اتحاد ایلیه‌رك وحدت شخصیه‌یی وجوده کتیردیلر . دول معظمه ایله باب عالی اول امرده پروتستو ایتمکله برابر بر ترتیب مخصوص ایله شکل ظاهری‌یی محافظه ایده‌رك روی قبول کوستردیلر . ذات شاهانه (قوزا) یی تصدیق ایتدی ؛ لکن یالکز امارتنه بری افلاق ، بری‌ده بغدان ایچون ایکی فرمان ویردی . ایشته بویله‌جه دیپلوماسی منتخب پرنسی ایکی‌یه تقسیم ایده‌رك شخص واحددن ایکی (هوسپودار) وجوده کتیرمشدی!

اوچ سنه صوکره ایسه ایکی امارت یکدیگرینك آغوش اتحادنده تماماً یکوجود اولوب چیقدی . بو طرز اداره اوروپا طرفندن تجربه نوعندن اوله‌رق قبول ایدلمشدی. (١٨٦٦)ده یکی بر حادثهٔ انقلاب! افلاق وبغدانلیلر ـ امارت قرناً بعدقرن اولادینه انتقال ایتمك اوزره ـ (شارل دوهنزولرن) نامنده

براجنبی پرنس اختیار ایدەرك وحدت سیاسیەیی تشدید ایلدکاری کبی ـ سلطنت سنیەنك متبوعیت صوریەسی باقی قالمق اوزره ـ برخاندان حکومتده وجوده کتیردیلر. اوروپا «امر واقع»ی حقوق بین الدول ایله برکره دها تألیف وترویجه قانع اولدی.
(١٨٧٧) سال فلاکتنده ایسه رومانیا نصیب تکاملنك مرحلهٔ سلامتنه رسیده اولەرق پرنس (شارل) باب عالی ایله اولان بتون علاقەسنی کسەرك استحقار اولدقدن صکره تبعەسنك استقلال تامنی اعلان ایتدی.. همراه آتیسی اولان بلغار چارینه برنمونهٔ عزم وتثبت کوسترەرك هالهٔ مباهاتی افسر حکمداری ایله تتویج ایلدی!
احوال حاضره، ١٨٧٥ و ٧٦ تاریخنده روسیه محاربەسی ایله برلین قونغرەسنی انتاج ایتمش اولان بحرانك مبادیسنی دها عمومی بر شکل غریب ایله اخطار ایدیور. ولولەیی ایقاع ایدن ینه بر عثمانلی ایالتنك عصیانیدر. اوزمانلر هنوز ماکدونیا سوزی یوقدی. (١٨٧٥) ده ایلك عصیان هرسکدن ظهور ایدەرك عقبنده (بوسنه)ده التحاق ایتدی. آلمانیا، روسیه، آوستریا ـ مجارستان قابینەلری استانبوله اخطارات متوالیەده بولنەرق مملکتین مذکورتینده تأمین آسایش ایتمك ایستدیلر که او اخطاراتك برنجیسی مشهور (آندراشی) مخطرەسی اولدی.
دولتلرك عملی وموضعی اولان بومطالب اصلاحیەسنه دولت

عليه‌واسع برمقياس داخلنده اصلاحات عموميه لايحه‌سی عرض ايديورردی .

استانبولده برغليان افكار ايله تمايلات مطنطنهٔ مليه‌رونمون اوليوردی . تخمين ايدلديكندن دها كنج اولان « كنج ترك » پارتيسی دولته برقانون اساسی ايستيوردی . بونلرك فكری تركيه‌نك،قطعا اوروپا مداخله ايتمكسزين كنديلكندن رهياب صلاح وترقی اوله‌جغی زمينده ايدی. بوپارتينك رئيس صاحب العزمی مدحت پاشا اولدی . انكلتره ، آنف‌الذكر اوچ دولت قابينه‌سنی برهزيمت سياسيه‌يه دوچار ايتمك ايچون تركلرك شو حركت صلاحجويانه‌سنی حمايه ايديورردی .

حال‌بوكه پادشاه وقت اولان (سلطان عبدالعزيز) سفاهت واسراف ايله مألوف بولنديغندن براختلال ايله اريكهٔ سلطنتدن تبعيد ايدلدی. (سلطان مراد)ك حكومت يكروزه‌سنده صكره (عبدالحميد ثانی) جلوس ايتدی. مدحت پاشا ايله طرفكيرانی موقع اقتداره كچه‌رك قانون‌اساسی ومشروطيت اداره‌ايله دولت عليه‌نك بردورهٔ شبابه كيرديكنی اعلان ايتديلر . اوروپا ، پر مواعيد اولان بو حكومته چهرهٔ امنيت كوستره‌رك اجراآت مداخله سازيسنی تعليق ايتدی ...

بوصيره‌ده صرب بليهٔ استقلالی ظهورايتديكی كبی قره‌طاغ‌ده تك طورمدی . بلغار بلده‌لری‌ده يواش يواش قيملدامغه باشلايوردی . عثمانلی اردوسی صربلره سلاح سطوتی ابراز

ایتدیکی کبی بلغارلری‌ده تسکینه غیرت ایلدی ....»

مابعدی معلوم . ایکی عصردن بری درلو بهانه‌لرله بزی آزمایش سلاحندن برآن خالی براقمیه‌رق آناً فآناً عهود خرابیتمزی تسجیل ایتمش اولان همسایهٔ شمالیمزك صوك ضربانته کرفتار و(براین) معاهده‌سی ایله وطن عزیزك یاد ایللرده تارمار اولدیغنی کورمکله داغدار اولدق . بو معاهده ، آرتق بزه ایچون ماضینك تلافیٔ خسرانی امیدی ایله اولمسه دخی هیچ اولمازسه آتینك محافظهٔ حیاتی عزمیله بردستور انتباه اولمق لازم‌ایکن تاریخمزده [دور استبداد] دیه برباب مفاسد ومظالم آچمش اولان عهد حمیدی حتی آنك یاد عنوانی بیله برجنایت وطنیه شکلنه افراغ ایتدی. کوزلر کرفتهٔ عما، وجدانلر اسیر پنجهٔ اذا اوله‌رق مستبد مخلوع کیف مایشاء اجرای مظالم ایدوب کیتمکده ، وطن معززده برزخ انقراضه طوغری یوارلنمقده ایکن ملت محکومه، آتینك مهالکنه‌قارشی بی‌حرکت طوردیغی کبی ماضیٔ قریبك تشبثات نجات پرستنه، مدحت‌پاشا ایله‌رفقای حمیت وجلادتنك همت‌جانسپارانه‌سنه قارشی پك‌زیاده خجالت آور برکفران نعمت ابراز ایدیوردی ...

ایشته مملکت بوظلام‌ایچنده ایکن روم‌ایلی افقلرندن برنور فیاض طوغدی ... سنه‌لردن بری پك الیم ضربه‌له چارپان سینه‌لرك زنك قسوت ومرارتنه برصیقل روحانی چکیلدی . معشوقهٔ حریت ومشروطیت هر وجدان پاك وصافك ندیمهٔ

حیاتی اولدی ... آرتق ، بوندن افتراق حیاتدن افتراق اولدیغنه هرعثمانلی ـ برایکی خذلهٔ ضاله‌نك لوث نفاقی بو آهنك اتحادی اخلال ایتمکدن پك اوزاقدر ـ اوت ، هرعثمانلی قناعت صحیحهٔ وجدانیه ایله اعتماد ایتدی . فردای انقلابده حادث اولان مصائب ایله الآن یورکلرمزی اوزن مسائل معلقه (برلین) معاهده‌سندن صکره فوت ایتدیکمز اوتوز سنه‌لك دور مساعینك مجازاة ضروریه‌سیدر ...

(قینارجه) معاهده‌سندن صکره سلطان سلیم وسلطان محمود ادوار تشبثیه‌سی ایله « تنظیمات خیریه » همت مجددانه‌سنك اهاللری نصل بر بر عقوبات الیمه‌لرینی استجلاب ایتمش ایسه خاقان سابق ایچون الی الابد باعث شین ولعنت اولان اوتوز سنه‌لك ضیاع تاریخیمزك مرارت خسرانی ایله تلخکام اولمغه مجبور ایدك . پك مجدانه ، پك عالیهمتانه مساعی‌یه مصروف اولمسی ضرورت تاریخیه ایله لازم کلمش اولان بو اوتوز سنه‌لك ضیاع وقته قیامته قدر یانسه‌ق روادر .

مدحت پاشا ایله مجاهدین سائره‌نك همت خلاصجویانه‌سی فتیلهٔ شوقك لمعات واپسینی کبی تاریکیٔ بخت وطنی پك سریع الزوال دقیقه‌لر ایچون تنویر ایده‌بیلمش ، عقبنده شو وطن مقدسك پیرامن میناسی ینه ظلمت آباد اولوب کیتمش ایدی . چونکه اوزمان کنج ترکلر (آلبرواندال) ك دیدیکی کبی پك کنج ایدی .. شمدی ایسه اختیار دکل ، فقط تجربه دیده اولدیلر . . . بوندك

اندیشهٔ ماضی و آتی ایله بیدار اولان ذکای نواری وظائف مقدسهٔ وطنپرورانه‌سندن بحق خبردار، شانلی برادرونك حمیت وشجاعت آهندستانه‌سی ایله مؤیددر. وطنك بو مظهریت مشترکه‌سنی انتباه تام ایله نظر شکران وابتصارمزده ایجه تجسم ایتدیرسه‌ك وقت عزیزك قیمتی‌ده اویله‌جه تقدیر ایده‌رك جبر مافات وتأمین ترقیات خصوصنده کمال شوق وشادی ایله دست بدست اتحاد وترقی اولمه‌یی اقدس وظائف عد ایدرز.

ایشته بحق جمعه‌ایله اقشامنك سورمستثناسی قلوب خالصهٔ امتده بو پیمانی تشدید ایتدیکی جهتله ایام تاریخیه‌مزك اك فیوض آوری ایدی.

تاریخده تصویر وتحلیل وقایع

تاریخده تصویر وتحلیل وقایع [۱]

کتابخانه‌لرمزده موجوداولوب تقلبات اجتماعیه وسیاسیه‌مزی حاکی اولمق حیثیتیله الك جدی رهبران انتباهمز اولمق لازم کلن مدونات تاریخیه‌نك ملل سائرهٔ مترقیه عندنده‌کی مصنفات مماثله طرزنده پیرایه‌دار جدیت وحکمت اولمیه‌رق مشوش ومغلق بر سلسلهٔ وقایعدن عبارت بولنمسی تاریخدن مطلوب اولان نتائج فکریه وعرفانیه‌نك استخراجنه مانع بولندیغی ایچون آوروپاده‌کی نمونه‌لرینه تمثیلاً مفصل ومدلل بر «تاریخ عثمانی» ترتیبی حقنده‌کی تشبث عالیهمتانه‌معلومدر. بو تشبثك ایلك لمعهٔ اخطاری مقام بالای سلطنتدن انفلاق ایتمسی مملکتمزك احوال مجر روحیه‌سنه نظراً بالنسبه سریع بر موفقیتك براعت استهلالی اولدیغی کبی شرائط حاضرهٔ اجتماعیه‌مزك مساعداتیده بوکا منضم اوله‌جغندن یاد مظالمی پك دلسوز اولان نیجه مشقت ومحرومیت سنه‌لرندن بری دلبستکان معرفتك خاطرهٔ آمالندن عادتا بر تهمت وضع لرزانی ایله کچن همتلرك ساحهٔ نورانیٔ حقیقتده وجود پذیر اوله‌جغنی برشوق جذبه‌دار ایله امید ایدییورز .

[۱] تاریخ انجمن عالیسنك تشکلی مناسبتیله .

دور استبداد افراد معززهٔ ملتك تنوير فكر ووجدانه آز چوق خدمت ايده‌جك اولان هر درلو آثار جديه ومؤلفات نادره‌يي آتشكدهٔ اعتسافه قربان ايتديكي صيره‌لرده دكانچهٔ عصمت وقناعتلرنده قوت لايموتي بيك محنت ايله قزانه بيله‌رك خميازه كش توكل اولان زواللي صحافلردن نصلسه مؤلفات عتيقهٔ تاريخيه‌مزي اغتصاب ايتمه‌مشلردي . اوزمانه نظراً امتك اثر جاوري طالبي اولان بومساعده‌دن استفاده ايله ليال مظلمهٔ استبدادي ماضينك چراغ خاطرات ومفاخري ايله تنوير ايتمكه چاليشانلر ايچون اومؤلفات دورودراز ــ بتون قصورومحذورلري ايله برابر ــ الك قيمتدار ، الك اميد آور برر دستور نجات واستخلاص ايدي . حقيقةً معارف بورسه‌سنك اودورهٔ عطالت وافلاسنده بهاي ارتفاعي بيك زحمت ايله محافظه ايده بيله‌رك ، چهرهٔ ملول ميتانه‌لرينه رغماً ، قدر شناسان معرفته بر آز فيض آور حيات اولان اثرلر انجق اوكتب معطلهٔ تاريخيه ايدي . آتيدن قطع اميد ايدنلر ايچون ماضينك صفحات رنكارنك انقلابنده مكنون اولان دواي سلامته نصب نظر اشتياق ايتمكدن بشقه ذريعهٔ تسليت يوقدي . زيرا « او كوست قونت » ك ديديكي كبي : « ديريلر كيت كيده بالضروره اولولر طرفندن اداره اولنه‌جقدر . »

هيچ شبهه يوق كه استقبال ، ماضينك جنين تكاملپذيري اوله‌جقدر . ماضي ، مقدرات آتيه‌مزك مادر منطقيسي اولمق

حسبیله آندن وجوده کله‌جك اولان استقبال تاریخده هیچ برمعلولیت عضویه بولنمامق ایچون بوماضی‌ی دست حاذق تحلیل ایله جانکاهنه قدر تشریح ایده‌رك اسباب محتملهٔ معلولیتی ازاله ووسائط تکاملی تهیئه ایتمك لازمدر .

تواریخ عتیقه‌مز ایسه مع التأسف بوقدرتدن محرومدر . آنلر بوکونکی نقاط نظره کوره ملته بخش ایدلمك ایستنیلن « وجدان اجتماعی » یه رهبر اوله‌ماز. تاریخ ملیمزی الیوم محاط اولدیغی سحائب تعقید وابهامدن قورتاروبده انتظام، وضوح، منقحیت ایله تدوین ایتمدکجه قناعت وجدانیه وتربیهٔ اجتماعیه‌مزی تأمین ایده‌میز . وقایع سالفه‌دن واسع برملکهٔ تحلیل وانتقاد ایله افکار اصلیه وملاحظات عمومیه‌یی استنتاج واستدلال ایتملی‌یزکه تاریخ ملی بتون استقبال عثمانلیلری ایچون ـ نصب بشرك احکام جریانه طبیعةً موافق ـ برمجلهٔ سیاسی شکلنی آله‌بیلسون . حالبوکه کتب تاریخیه‌مزده ماهیات وقایعی تحلیل ایله اذهان ملتی ارشاد ایده‌جك « افکار ومطالعات عمومیه » همان معدوم حکمنده‌در . پك شان آور ظفرلر . یاخود پك مشقت انکیز هزیمتلر صیره‌سنده بر رشوت قلمیه کبی تذییل اولنان برنغمهٔ نشاط ویابرنالهٔ انحطاط فلسفهٔ تاریخیه‌دن بکله‌نیلن « حکمت سیاسیه » عد اولنه‌ماز . اسلاف حقنده‌کی بتون تعظیمات قلبیه‌مزی محافظه ایتمکله برابر دییه بیلیرزکه مؤلفات تاریخیه‌لری بوجهتلرجه پك بیوك نقیصه‌لری حاویدر . واقعا

سکلرجه صحیفه‌لری حائزدرلر ؛ فقط اکثری : « بیهوده سخن
بدین درازی ! » مدلولنه ماصدقدر. وقایعك او ازدحام نکبه‌فر-
ساسی آره‌سنده قناعت آور وجدان اوله‌جق حقایقك کشفی
ظلمات ایچنده آب حیوان تحریسندن مشکلدر. بوازدحام ایسه
غالبا سال بسال ، حتی ماه بماه، همان همان روز بروز قیدوقایع
اعتیاد سخیفندن نشأت ایدییور . مؤرخ بوساعات زائله ایچنده
مطلقا برشیء ضبط ایتمش اولمق ایچون ملکات ذوقیه‌یه رنجش
آور اولان بر « حلوا صحبتی » نك تفصیلات خایده‌سنه قدر
تنزل ایلیور . بوندن طولایی حیات دولتده برقیمت تاریخیه‌یی
حائز اولان کونلر ، آیلر ، سنه‌لر دخی اوطوفان ایچنده غریق
لجهٔ نسیان اولوب کیدییور . البته بردولتك حیات سیاسیه‌سی
هر آن ضبطه شایان وقایع خارق‌العاده‌یه مجلای ظهور اوله‌ماز.
بالعکس اکثراوقات برسکون مطرد ایله جریان ایدرده آره‌صیره
بوسکونی اخلال ایدن ولوله‌لر حادث اولور. حکیم طبیعی (ژان
ژاق روسو) بونقطه‌ده بتون مؤرخینی تخطئه ایده‌رك تاریخك
اصل شایان ضبط اولان ایامی دغدغه‌سز، ولوله‌سز کچن آسایش
وسکون دملری اولدیغی حالده مؤرخلرك بونلری مسکوت عنه
کچمه‌لری بیوك نقیصه اولدیغنی سویلیور . تاریخك ادوار
اختلاجیه‌سی حقیقةً جسم اجتماعینك ساعات مرض وفترتی
اولدیغنی قبول ایدیه‌بیلیر. (ژان ژاق روسو) کبی انفراد رأی
ایله برابرنوعنده یکانه برحکیم کاملك بوملاحظه‌سنده‌کی اصابت

مؤلفین تاریخیه‌دن مثلا (سه‌نیوبوس) کبی استادلرك اخیراً
اثرلرنده اوساعات آسایش وسکونه بخش ایتدکاری صحائف
التفات ایله دخی ثابتدر . تاریخی یالکز ادوار اختلاجیه‌سنده
دکل ، ایام تمدن ورفاهنده دخی تصویر ایتمك متأخرین عندنده
برمسلك مرغوب اولدی . مع مافیه شبهه یوقدرکه بتون ادوار فنون
وصنایعی اداره ایدن اسبابی ، تاریخك ایام سلم وصلاحنده دکل ،
بلکه هنکام شورش ونزاعنده آرامق لازمدر . کرك ادبیات
ملیه‌مز . کرك ملل سائره ادبیاتی تاریخنه برعطف نظر بوحقیقت
مؤسفه‌یی میدانه چیقاریر . باقی ونفعی شعرلرینك ، ندیم ویحیی
ترانه‌لرینك . سنبلزاده وعزت ملا افسانه‌لرینك حکمت سنوحنی
تعیین ایچون تاریخمزك صفحات اختلاجیه‌سنی دوشونمك
مجبوریتنده‌یز . بتون فنونی ، صنایعی ، ادبیاتی .. هرشیئی
حافظهٔ تاریخك بالضروره کمال اهمیتله ضبط وتحلیل ایتمك
ایستدیکی اوادوار اختلاجیه‌نك مشیمهٔ اضطرابنده آرامق
لازمدر . هردرلو ترقیات مدنیه‌نك مادر ولودی قرون معاداتدر ،
بونك ایچون حیات ملته تأثیر ایدن ایام صغانی اهمال ایتمه‌مکله
برابر وجدان ملتی یاقان مصائب هولناکی قوهٔ انشائیه‌نك الك
بلیغ ومطنطن جزالتی ایله - یورکلرده جهنمی برعذاب اویاندیره‌
جغیه قدر - تصویر وتقبیح ایتملیدر . استقبالك انظار بیداری
بووحشی فلاکتلر اوزرینه بالخاصه جلب اولنمق لازم کلیرکه
« تاریخ برتکرردن عبارتدر . » قاعدهٔ استقرائیه‌سنك منقادحکمی

اولوبده توارد وقایعده تسلیمیتکارانه ، مذبوحانه انتظاردن زیاده اووقایعی سلامت ملیه‌یه خادم مجرالره تحویل ایده‌بیله‌جك قوتلر تولید اولنه‌بیلسون !

مؤرخین عتیقه‌مز کندی زمانلرینك ذوق ادبیسنه کوره واقعا بتون بضاعهٔ انشائیه‌لرینی بذل ایتمشلردر . بوندن طولایی شمدی بزم ایچون آنلرك بعضیلرندن حتی استخراج معنی بیله خیلی مشکلدر . فقط بوجهتدن کندیلرینی مؤاخذه‌یه حقمز یوقدر. بر « تاریخ » البته مضبوط وادبی برلسان ایله یازلملیدر. بولسان ایسه‌بالطبع زمان ایله تغیر ایدر . برلسان عتیق بعدبعد تقلید اولنماز . لکن مزیتی زمانه کوره دوشونیله‌رك تقبیحده ایدلمز . بومطالعهٔ منصفانه‌یه نظراً تواریخ سالفه‌نك اسلوب افاده‌سنی مناقشه ایتمك‌بجا اولماز. یالکز برنقطه‌شایستهٔ نظردرکه بوده همان هپسنك طرز بیاننده برعطالت روحانیه محسوس اولمسیدر . نه‌برشوق خروشان ، نه بردمعهٔ سوزان !. لاقاوی، مستریحی، بی‌تأثر ، منجمد ، لاك بر افاده !.. حمیت وطنیه سائقه‌سیله روحکزی نه‌قدر جبر ایتسه‌کز افاده‌دن برهیجان ، برانفعال ، براشتیاق، برجذبه اقتباس ایده‌مزسکز. دینه‌بیلیرکه بزم مؤرخلرمز (فنه‌لون) لك مشهور : « ایی بر مؤرخ هیچ برزمانه ، هیچ برمملکته منسوب اولمامیدر . وطنی سومکله برابرهیچ بریوزدن آکا برحصهٔ ستایش آیرمامليدر. برفرانسز

مؤرخی فرانسه ایله انکلتره آره‌سنده تماماً بی‌طرف بولنه‌رق (دوکه‌قلن)ه دائر نصل ستایشلرده بولنورسه (تائبو) حقنده دخی عین وجهله مدیحه طراز اولمایدر. » قول غریبنه تماماً متابعت ایتمشلردر. بیلمه‌یزکه تصویر ایتدکاری وقایع مختلفه‌یه قارشی اوشایستهٔ حیرت برودت قلبیهٔ بی‌طرفانه‌یی نصل محافظه ایده‌بیلمشلر؟.. حالبوکه تاریخ متضمن اولدیغی حکمت سیاسیه ایله تربیهٔ اجتماعیه‌مزه خادم اولدیغی قدر تنزیه فکرمزه، تنمیهٔ حس وخیالمزده دلالت ایتملیدر. بونك ایچون مؤرخ، تصویر وقایعده ملکهٔ خیالیه‌سنده ـ حتی وسعتلی برمقیاس داخلنده ـ مساعدهٔ انشراح ویرملیدر. انکلیز مؤرخ شهیری (ماقوله‌ی) لك اصابت نظر وصلابت بیانه (میشله) نك روح رقیق شاعرانه‌سی آهنك بخشای لطافت اولمایدرکه روحمز ماضینك الحان شئونی ایچنده رفته‌رفته تأثریاب اولورکن طائر فکرمزده غدای حیات ونمای اولان چینهٔ حقیقتدن وایه‌دار لذت اولسون.

بو امل مضاعفك تحققی ایسه وقایع بتون تفرعات صحیحه‌سی ایله جانلاندقدن صکره بر آز کهوارهٔ خیال ایچنده‌تهزیز ایدلمکله حاصل اولور. حقیقی وطبیعی بر رومان اولان تاریخ هر صحیفه‌سنده عین اسلوب ایله یازیله‌ماز. اسلوب تنویع اولنمقله برابر زمانك طور ادبیسنه کوره سماحت الفاظ ولطف خیال ایله‌جابجا تزیین اولنملیدر.

تاریخده محاربات وحسیات

تاریخده محاربات وحسیات [۱]

افرادندن هر بری حیثیت نوعیه وقومیه‌سنی بحق مدرك بر ملت متمدنه وجوده کتیرمك، ایچون نشر وتعمیمی وجوب قطعی ایله لازم اولان اقسام فنون ایچنده « تاریخ » ك بر کرسی امتیازی اولدیغی حقایق بدیهه‌دندر. وضع محیط تاریخیسندن غافل اولان بر ملت ایچون موجودیت سیاسیه ومدنیه‌سنی — آفاق مدیدهٔ استقباله نصب نظر استکشاف ایده‌رك — بر مجرای سالم احتیاط‌کاری‌یه سوق ایتمك مستحیل اولدیغی کبی خطیئات ونقایص ماضیه‌سندن عبرتبین اوله‌رق احتیاجات حاضره‌سنی تعقل ایتمك‌ده ممکن دکلدر.

ملل مترقیه‌نك هردرلو مؤسسات علمیه وسیاسیه‌سی حوایج تاریخیه‌لری سائقه‌سیله وجود پذیر اولان اسباب تکامل وتعالیدن بولنمق حسبیله بر ملت افرادینه او مؤسساتی طوعاً قبول وتحسین ایتدیرمك ایچون هرشیدن اول احتیاجات تاریخیه‌یی پیش انظاره انتباهه آچمق، یایمق لازمدر. بزه نظراً بو احتیاجات تاریخیه نه‌در؟

هیچ شبهه یوق که بر قومك تجمع وتشکلی ایله خریطهٔ عالمده بر خطهٔ استقلال احرازینی تأمین ایتمش اولان اسباب نه ایسه، ادامهٔ

[۱] تاریخ عثمانی انجمن عالیسنك تشکلی مناسبتیله.

موجودیت ومحافظهٔ حریتی ایچونده عین اسبابك تقویه‌سنه لزوم تاریخی واردر . بزلرك ، عثمانلیلرك حیات تاریخیه‌سی نه ایله باشلایور ؟

جنکیز استیلاسندن بیزار اوله‌رق اختیار هجرت ایدن « سلیمان بن قیا آلپ » قبیله‌سنك یدی‌سنه قدر ارضروم وسوریه حوالیسنده مسافرت آسایش پروریسنی متعاقب جنکیزك وفتی اوزرینه مأوای قدیملرینه عودت اثناسنده سلیمان شاهك «جعبر» قلعه‌سی قربنده فراتی کچرکن مغروقاً ارتحالندن صکره بیوك اوغلی ارطغرل بکك یکی بر نشیمن آرام تدارکی ایچون آسیای صغرایه طوغری حرکتنده ایکی محارب اردویه تصادف ایله طرف ضعیفه معاونتی مقتضای شعار مردانکی بوله‌رق بومظاهرتك، شان غالبیتی، سلطان علاءالدین سلچوقی عسکری اولان او کتیبهٔ هزیمترسیده‌یه تأمین ایتمسی منقبهٔ مشهوره‌سندن دکلمی ؟ بو صورتله باشلایان موجودیت تاریخیه‌مزك قرناً بعد قرنٍ غریب بر خط اعوجاج ترفع وتدنی ابراز ایتمسی‌ده — بر طاقم اسباب فرعیهٔ اداریه‌دن زیاده — هپ محاربات متوالیه نتایجی دکلمی ؟.. بو حالده خط حرکت تاریخیمز غایت بسیط اوله‌رق کندی کندینه تظاهر ایدییور : بز بردولت مساحه‌یز ؛ حرب ایله باشلادق ؛ حرب ایله بیودك ؛ حرب ایله کوچولدك ؛ حرب ایله یشایه‌جغز !

بو برحقیقت ساطعهٔ تاریخیه‌درکه همان فجر صادق نشأتمزدن

اعتباراً بتون شعشعه‌سی ایله تجلی ایدییور. غریب جلوهٔ تاریخیه‌-
اوله‌رق کمال فخر وشرف ایله یاد اولنه‌جق مظهریتلردندرکه
صورتا حکومت سلجوقیه‌نك محمیسی اوله‌رق تشکل ایتدیکمز
حالده حقیقتده بالعکس آنك حامیسی، منجیسی بز اولدق.
تاریخ مللده برفئهٔ محمیه اوله‌رق باشلایوب‌ده آن با آن کسب
سطوت ونهایت احرازاستقلال ایدن نیجه دولتلرك، حکومتلرك
هیچ برینه مقیس اولمیه‌رق هیچ بر وقت بر قوت غالبه‌نك
حمایت ومظاهرتی آلتنده یاشامدق. همان کهوارهٔ تاریخه طوغار
طوغمازاعجازمسیحی کبی برالتفات طالع‌ایله ناطقه پردازاستقلال
اولدق. بزه بوناطقیتی بخش ایدن سلاح شجاعت وصلابت
هیهات که عصرلر کچدکجه پولادشکن پنجه‌لردن لرزان وترسان
الدره دوشدی.. بوسقوط، برخارقهٔ تاریخیه کبی تشکل وتوسع
ایتمش اولان قوجه دولت عثمانیه‌یی‌ده کندی ایله برابر
سوروکلدی.. برزخ انقراضه طوغری هبوطنه
رمق قالمش ایکن ینه بر معجزهٔ تاریخیه ظهور ایده‌رك عروق
عثمانیه‌ده‌کی خون حمیت وبسالت یکی باشدن فشقیردی: برفوارهٔ
شفقرنك عزم واجتهاد اوله‌رق انظارحیرت جهانه قارشی اعتلا
نمای جلادت اولدی. عثمانیلر ١١ تموز انقلابی ایله حیات
عثمانیه‌دن شکسته امید اولان بتون بدبینان سیاسته: «خایر،
عثمانیلر محکوم زوال وانقراض دکلدر. عثمانیلرك خریطهٔ
عالمده الی یوم القیامه بر موجودیت مستقله اثبات ایتمك ایچون

حق تاریخیلری واردر. بوحقك معالئ کمالی انشاءاه یقین وقتده ظهوره ایده‌جکدر. » دیدیلر. بوعزم اسکندر پسندانه، عاشق حریت وقهرمانی اولان ملتلرك آوازهٔ هیاهای تصفیحاتی ایله استقبال اولندی.

٣١ مارت افتضاح ناکهانیسی اك سفیل وخسیس مقصدلر ایله بر آن ایچون بو شوق آسمانسای نجاته یأس آور ملال اولمق مسکنتنه تنزل ایتدی ایسه‌ده مقدرات ازلیه وابدیه‌مزك نکهبان ذی نجاتی اولان سلاح ظفر، امید بستهٔ ملته تکرار کشایشبخش اقبال اولدی.

ایشته شمدی بودور سکون وامید ایچنده آسوده بال اوله‌رق موجودیت تاریخیه‌مزك اقتضای منطقیسی اولان اسباب تکامل وتلافینك تحریسنه باشلادق. عروق سطوت واخلاصنده خون حمیت جائل اولان هرعثمانلی، وطنك سلامت وسعادت مستقبله‌سی ایچون عهدهٔ غیرت وکفایتنه مودوع خدمت ووظیفه‌نك ایفاسی ایله نصیبه‌دار مفخرت اولیور. اخلاصه مقرون اولان مساعینك موفقیت ایله تتوج ایده‌جکی شبهه‌سز بولندیغی ایچون عثمانلیلغك شان آتیسندن امیدوار ابتهاج اولمقده کیمسه‌نك ترددی یوقدر.

آتینك بوشان وفیضی ماضیدن استنباط ایدیله‌جکی ایچون ظفر وانهزام شقلرینی جامع اوله‌رق سراپا مناقب حربیه ایله طرازیده اولان شوماضی‌یی آرتق مجاعت عرفان وانتباه ایچنده

قیوزنان بیوك كوچك بتون افراد ملته كافهٔ اصول وقواعد مضبوطه‌سی ایله مكملاً تعلیم وتشریح ایتملیدر .

ایشته بووظیفهٔ عالیه « مفصل تاریخ عثمانی » یی تحریر وتدوین ایده‌جك اولان هیئت محترمهٔ علمیه‌یه ترتب ایدییور . تاریخ ملیمزك صفحات اساسیه‌سی محاربات وآنلرك نتایجی اولان معاهداتدر . هر فردی سجیهٔ حرب آزمانی ایله مجبول اولان عثمانیلری تاریخ ملیلرنده ایچه قاندیره‌جق وفیوض آتیهٔ ملتك استحضاری مساعیسنه تشویق ایده‌جك بحث ، عسكرلكدر . الیوم عناصر غیر مسلمه‌یه‌ده تشمیل اولنان بوشرف جلائلفروزی افرادك انظار اشتیاقنده بتون لمعات حماستفزاسی ایله پارلاته‌بیلمك ایچون تاریخمزك جهات حربیه‌سنه اهمیت عظیمه عطف ایتملیدر . محاربانمزی یالكز تلفات وضایعات وغنائم واستیصالات كبی نتایجی اعتباریله قید اولنمیه‌رق ازمنهٔ مختلفه‌یه نظراً فن حربك دقایقی جهتندن محاكمه اولنمق اوزره بتون ادوار وصفحاتی ایله تفصیل اولنملی ؛ پلانلری ، خریطه‌لری ایله عادتا بر «سوق الجیش وتعبیه درسی» تشكیل ایتملیدر . كتب عتیقهٔ تاریخیه‌مزده جابجا كوریلان : «نسیم ظفر بحكمة الله تعالی طرف اعدایه هبوب ایتمكله ..... » كبی جمله‌لر كیمسه‌نك فكرینه اسباب غالبیت وهزیمت حقنده قناعت آور اوله‌میه‌جغی كبی یوركده بر حس وطنپرورینك غلیانی‌ده تأمین ایده‌مز . حال بوكه تاریخدن بكلدیكمز خدمات حقیقیه‌نك اك بیوكی « وطنپرورلك » حس

مقدسنی اویاندرمق ویشاتمقدر . وطنپرورلك ایسه عسكرلكدن هیچ بر وقت آیریله‌میه‌جغی جهتله مفصل بر «تاریخ»ده محاربات عثمانیه‌یی بتون تفصیلات ومناقشاتی ایله كورمك ایسترز . اوروپا مؤرخین عسكریه‌سی دخی بو نقطه‌ده متفق اولوب دولتلرك سرحدات ماضیه وحالیه‌سنی آنجق عسكرلرك سیوف شجاعتی تعیین ایتدیكی ایچون بونلرك هر درلو التماعات فنیه‌لری تاریخك مجلای حقیقت وعبرتنده منقوش اولمسنی ایسترلر .

اسكی تاریخلرمز ایسه بو جهتدن پك بیوایه‌در. نیجه خرده معلومات و – قرائت تاریخیه‌یه نمك پاش لذت اوله‌جغی ایچون قسماً محافظه‌لری مناسب كبی تأمل ایدیلن – نیجه فكاهات آره‌سنده محاربات دخی بر وقعهٔ عادیه كبی جریان ایدییور . حالبوكه او محاربه‌لر ... بتون كیزلی، اینجه‌نقطه‌لری اوكرنمك .. بو كونكی قواعد حرب ایله‌مقایسه ایتمك احتیاجنده بولندیغمز او محاربه‌لردركه تخت روان اقبالمزی شرقدن غربه ، شمالدن جنوبه كوتوردی ؛ صاللادی ؛ صارصدی .. صارصدی ...

عثمانلیلرك تاریخی اخیراً بعض آوروپا مورخلرینك دوشوندیكی ویاپدیغی كبی صرف «تاریخ مدنیت» ، « تاریخ تكامل انسانی » اوله‌رق یازیله‌ماز . بزم تاریخمز الك زیاده « تاریخ حرب » در . بونك ایچون « تاریخ عثمانی » هیئت محترمه‌سی میاننده عناصر عسكریه‌نك زیاده‌جه بولنمسنی آرزو ایدرز . برده بتون بو احوال وحادثات تاریخیه – كه اسباب قاطعهٔ موجودیتمزدر –

عجبا بر هندسه ویا جبر کتابی کیمی یازلی ، یوقسه اوقویانلرك قلب حساسنده شوق ومحبت ملیه‌یی ، مفتونیت وطنیه‌یی ایقاظ ایده‌جك حسیات رقیقه ایله ممزج اوله‌رق جاذب وسحار بر نشیده صورتنده‌می تصویر اولنملیدر ؟ .. دقت بیورلسون‌که « تاریخ » زمینی اعتباریله سرنوشت انسانی اولمقدن قورتیلاماز . بونك کوله‌جك ، بونك آغلانه‌جق نقطه‌لری واردر. ایشته بورالرده خامهٔ تصویر بتون سحر بیانی ابذال ایتملیدر . قلمه بوقوتی افاضه ایتمك ایسه روحك وظیفه‌سیدر . بواعتبار ایله‌مؤرخ تصویر ایده‌جکی وقایعدن روحاً متأثر ، قلباً متحسس اولدقدن صکره صحائف بیانه روحندن ، قلبندن‌قوپان ازهار اشتیاقی ریزان ایتملیدر. افسرده بریوركدن پارلاق برصحیفهٔ تاریخیه طوغه‌ماز . نه معلومات ، نه‌ده اصول فنیهٔ تدوین بوخصوصده کافی دکلدر . دولتك عادتا رسمی عد اولنه‌جق بر « تاریخ مفصل » ی واقعا « اوراق پریشان » کبی تماماً ادبیات تاریخیه‌دن نمونه نمای اعجاز اولمق تمنی ایدیله‌مسه بیله آتق شو اشتیاق عرفان دورنده برهیئت ممتازه‌نك اقلام متعاونه‌سندن ظهور ایده‌جك براثرده عشق‌وطن احتیاجمزی تطمین‌ایده‌جك هیجان آور صحائف ادبیه آرامق حقمزدر. یوقسه مؤرخ استاد (ارنست لاویس) ك دیدیکی کبی بریغین حادثات تقویمیه ایله نسل عثمانینك شجره‌سنی بکله‌میورز . هرعضوینی برموجودیت

کزیده‌نك تشکیل ایتمسی مأمول اولان تاریخ هیئت علمیه‌سنك بزده الك زیاده حب ملی ، عشق وطن وجلادت عسکریه حسلرینی تنمیه ایده‌جك آتشین صحیفه‌لرله تشجیع قلوب وترصین افکاره غیرت ایتمه‌لری تمنیاتنده‌یز .

ادبیات اطفال

ادبیات اطفال

— ۱ —

قدرت فاطره هر درلو استعداد عمران ایله خلق ایتمش اولدیغی حالده عصرلردن بری امتداد ایدن بر رخاوت عاطلانه‌دن طولانی شمدی مع التأسف مرحوم معظم کمالك دیدیکی کبی « عجز بشردن نمونه » اولمقدن بشقه امارات سعی وتکامل ابراز ایده‌مین مملکتمزك فیوض آتیه‌سنی تخیل ایتدکجه بتون انظار امیدمز بالطبع چوجقلرمزه ، آمال کزیدهٔ ملت اولان سوکیلی معصومین وطنه توجه ایدییور . بونلرك بر همت معالیجویانه ایله تعلیم وتربیه‌سی ، حیاتك ـ علی الخصوص بر نخبهٔ املی تعقیب صیره‌سنده اوغرانیله‌جق ـ مشاق ومصائبنه خروشان ذکالر ، متین فکرلر ، پاك عزملر ، پولادشکن بازولر ایله مقاومت ایده‌بیلملری ایچون قوای مادیه ومعنویه‌لرینك تمیه‌سی بوکون بوتون پرستشکاران وطنك ، ابتلا پروران ترقینك اعز آمالی اولدیغی حالده تحیا او زواللی یاوروجقلرك جهان عرفانه ایلك تلاقیلری دیمك اولان تربیهٔ ابتدائیه خصوصنده ارباب علم وادبمز نصل بر غیرتده بولونیورلر ؟ بلاتردد دیه‌بیلیرزکه هیچ ! بوکون مکاتب ابتدائیه‌مز صیره‌سیله تفتیش ایدیلوب ده او

نورسيده ذكالرك تربيه و تقويه‌سی خصوصنده نصل حركت ايلديكی
و ياورو جقلرك اللرنده‌كی كتابلرك نه‌مقوله شيئلر اولديغی تدقيق
ايديله‌جك اولسه دلخون اولمامق قابل اولماز. چوجغك هر
درلو معالئ افكاری، فقط كندی ذوق سننه كوره، قبوله مهيا
بر صحيفهٔ پاك اولان ساحهٔ ذكاسی نه‌قدر رعبث، نه‌قدر آرزوشكن،
نه‌قدر فتور آور شيلر ايله ازعاج اولنديغی كوريلوبده بو ادارهٔ
سقيمهٔ فكريه‌نك بتون او استقبال وطنپرورلرينك امعان
و وجدانلرنده حاصل ايتديكی تعب بيسود تأمل اولنجه شو
معصوملرك اك قيمتدار بردور لطيف حياتلری هدر ايدلمكده
اولديغنه حكم ايدلمه‌مك قابل اولماز .

مقصدمز ، تفرعاته كيريشميه‌رك اس الاساس عرفان اولان
لسان بحثنی – فكر قاصرانه‌مزجه – مناقشه ايتمك اولديغندن
سوكيلی ياوروجقلرمزك بوخصوصده‌كی فقر مظهريتلرينی كمال
تأثرله ايضاح ايده‌لم :

هر درلو آمال عرفان لسان ايله باشلار . انسانك حيوانات
سائره ميانده مابه‌الامتيازی ناطقيت اولديغی جهتله محافل
انسانيه‌ده حالاً و آتياً آز چوق مهم بر عضو تكامل اولمق لازم
كلن هر فردك اول باول قوهٔ ناطقه‌سنی تنظيم و تربيه ايتمك لازمدر.
قوهٔ ناطقه‌نك تجلئ خارجيسی، نوع شفاهی وتحريريسنی محيط
اوله‌رق، لساندر. مطلقا هر تربيه لسان ايله باشلار و لسان برچوق
صور تربيه‌نك هم موضوعی ، هم غايه‌سی اوله‌بيلير .

حال بوكه چوجقلرمزك تربيهٔ ابتدائيهٔ فكريه‌سنده همان الك زياده اهمال اولنان، ينه بلاتردد دينه بيليركه، لساندر. زواللى چوجقلر، سقيم برصورتده باشلادقلرى تحصيل لسانه (لسان اجنبى دكل، آنا بابا لسانى، وطن لسانى) همان درجنك اول دشمن اولەرق آرتق معارف متنوعه‌يه موقوف اولان سنين مديدهٔ تحصيل ايچنده‌ده بررغبت مشتاقانه ابراز ايده‌مزلر.

لسانى بتون دقايق لطافت ونزاهتى ايله اوكره‌نمك و بوتعلم صره‌سنده روحه نشاط، فكره كشايش، وجدانه انبساط، عقله قوت، حاكمه‌يه متانت، قلبه شجاعت، حسياته رقت، كلامه نزاكت ويره‌جك نيجه لطائف و بدايع تحصيل ايتمك نه بيوك بر نعمتدر! هيهات كه بزم چوجقلرمز بوندن محرومدر. نيچون؟ چونكه چوجقلرمز ايچون بر «ادبيات» مز يوق. اعاظم ارباب قلممز نصلسه بو خصوصده پك زياده تكاسل واهمال ايتمشلر؛ ادبياتمزك، هردرلو اسباب منعيه وزجريه رغماً، هله شو صوك يكرمى اوتوز سنه ظرفنده كسب ايتديكى رونقلر، لطافتلر، شيوه‌لر، اينجه‌لكلر غير قابل انكار اولمقله برابر نه بونلرى حاصل ايدن دهات فطرت، نه‌ده آنلرك پيروانى بركره‌جك اولسون مينى مينى ياورو جقلرمزك احتياج ادبيەسنى شايان تأمل بولمامشلردر. بوكون حالا بوتون مكاتب ابتدائيهٔ عثمانيه‌ده نودميده چوجقلرمزك استفادهٔ لسانيه وفكريه‌سنى تأمين ايده‌جك شرائط نفع ولذتى حاوى بر «قرائت

کتابی » یوقدر. حال بوکه تحصیل عرفانه بالضروره قرائت واملا ایله باشلایان ، بش آلتی یاشندن اون ایکی اون اوچ یاشنه قدر ، چوجقلره بو ایکی درسك سایهٔ صحابتنده نه رقیق ولطیف افکار انسانیت القا ایدیلەمز ؟

لکن ، على الاکثر بتون مدت حیات اثناسنده رهبر ملاحظات تمز اولان افکار جیده‌یی ، نو باوه ذکالره قابل تلقین اولان فلسفیات بسیطه‌یی ادبای عظامزك لطفاً تألیف ایده‌جکلری مؤلفات بدیعه‌ده بوله بیلمیٔیز که چوجقلرمزه آنلرك دلالتی ایله پیدرپی تفهیم ایده بیله‌لم . زیرا هر قرائت واملا معلمی اصول تربیهٔ اطفاله بحق واقف ، على الخصوص درعهده ایتدیکی وظیفه‌یی ـ که ظاهراً پك بسیط وعادی کوروندیکی حالده حقیقتده ایجه مغلق ومشوشدر ـ حسن ایفایه مقتدر عد ایتمك صفوتنی اظهار ایدرسه‌ك کندی کندیمزی آلداتمقدن بشقه بر شیٔ یاپمش اولمایز .

شوخاك‌مدور اوزرنده همجنسمز اولان اقوام فاضلهٔ مدنیه‌نك صباوت اولاده‌کی چوجقلرك تربیهٔ فکریه‌سی ایچون بذل ایتدکلری همات عالیه‌یه باقوب‌ده بزم بو خصوصده‌کی اهمالمزله مقایسه ایدنجه، آنلرك هر خصوصده محیرالعقول اولان ترقیات عظیمه‌لرندن قیاساً ، بو اهمالك پك نابجا اولدیغنه حکم ایتمك ضروری اولیور . کرام ادبامزه بلکه‌ده بر تنزل کبی کلن شو « ادبیات اطفال » مسأله‌سی آنلرك الك مقتدر ارباب قلمی ایچون

موجب افتخار اولیور؛ علی الخصوص بحق بر وظیفهٔ وطنپرورانه عد ایدیلیور.

هپمز وجدانمزه مراجعت ایله سویلیه‌لم. صباوت اولاده قرائت واملا درسلرندن آلدیغمز نتیجهٔ معرفت وحکمت نه‌در؟ هیچ.

لذت آور، منتظم بر طرز تدریس تعقیب اولنمیه‌رق هیچ تلذذ ایتمه‌دیکمز، روحمزده هیچ بر تحسس وتأثیر براقمقسزین اوقویوب کچدیکمز، یازوب بیرتدیغمز او قرائتلر، او املالر نقش بر آب منزله‌سنده بیله اولمدقلری حالده، براز صکره اوقودیغمز، یازدیغمز مثلا (لافونته‌ن) ك «قوزی ایله قورد»، «قارغه ایله تلکی» حکایه‌لری الآن جانشین حافظه‌مز اولدیغی کبی، حتی ــ علی الاحتمال ــ مسلك حیاتمز ایچون بزه خبرمز بیله اولمقسزین، برر دلیل فلسفی اولمشلردر. محتملدر که بر چوق افعال حیاتیه‌مزده کیزلیدن کیزلی‌یه آنلرك بر دلالت فلسفیه‌سی اولمشدر. بز ایسه هیچ آنلرك حکمت شمولنی، غوامض معناسنی دوشونمه‌مش، مجرد کولمك، اکلنمك ایچون اوقومش، ازبرله‌مشدك.

اوچ عصردن بری فرانسه کبی بر طربگاه بدایعده بتون جیادت وطراوتنی کوندن کونه متزاید بر قوتله محافظه ایتمکده بولنان او مجموعهٔ قصص کبی بر بدیعه‌نك ــ که نفعی بتون انسانلره شامل اولدیغی متفق علیهدر ــ بش آلتی یوز سنه‌لك کتابخانهٔ

ادبياتمزده بر نظيری بولنمامق جای تأسف دكيلدر؟

ظن ايتمه‌يزكه بوكون بر پارچه ذوق آشنای ادب اولانلر ايچون اوآثر كرانبهانك تقديرمزياتنده اشتباه اولنسون وحيواناتی، مزاج وطبيعتلرينه كوره تصنيف وانطاق ايله ترتيب اولنان اوفاق تفك، فقط پك جامع الحكم قصص خوش آينده‌يی ياوه عد ايده‌جك متصلفين بولنسون. شايد بولنورسه آنلرك ذوق ادبدن قطعياً نصيبه‌دار اولمدقلرينه بلا تردد حكم ايديله‌بيله‌جكی كبی ياوه اولان براثرايچون «تيپوليت تەن» كبی براديب حكيمك اوچ يوز اللی صحيفه‌لك بر مطالعهٔ مخلده تأليف ايتمك كلفتنی اختيار ايتميه‌جكی ده سرد اولنه‌بيلير. حالبوكه «تەن» آنلری بتون قوت محاكمه‌سی، متانت انتقادی ورقت نفائسجويانه‌سی ايله آلقشلايور، عيوق تقديره اعلا ايدييور وخاتمهٔ ملاحظات اوله‌رق دييوركه:

«انطاق حيوانات صورتنده اولان قصه‌لره دائر قوجه بر جلد وجوده كتيرمك بلكده استكثار اولنور. انواع ادبيه‌نك اك ناچيزی عداولنان بوقصه‌لر قوجه بر مشجره ايچنده نظردن نهان اولان كوچك نباتلره بكزر. نظر، مشجره‌نك درختان آسمانسايانه منعطف اوله‌رق انلراهمال ايديلير؛ شايد عطف نكاه ايدلمش اولسه‌بيله برر اثر ناچيزدن عبارت كوريلور. حالبوكه اعضاسنك انتظام داخليسی تدقيق ايدلمك اوزره كشاد اولنجه آنلرده‌ده اك بيوك ميشه‌لرك ترتيبات مغلقه‌سی باصرهٔ انتباهه

چارپار . وبونلر دها سهولتله كشف وتحليل اولنه‌رق نهايتده بيوك كوچك هر نباتك ركن حيات وقوامى اولان قوانين عموميه‌نك آنلردده موجوديت تامه‌سى مشاهده اولنور . »

ايشته مدقق حكميك بوحكمى نصلسه شعراى اسلاف واخلافمزك شرفياب خامهٔ رغبتى اونه‌مامش بولنان بونوع ادبينك ، بونوع حافظه پرانك قدر بلندينه سند قويم اوليور . بونلرك الك بيوك لطافتى اصل مقصود اولان حكمت اخلاقيه‌يى بر درس خشين صورتنده اخطار ايتمه‌مسنده‌در . فى‌الواقع (لافونتن) عندنده‌ده فقره‌نك الك زياده شايان دقت واهميت اولان جهتى بالذات فقره ، حكايه‌در . او ، درس اخلاقى‌يى همان هيچ قيد ايتمز كبى بر عدم تكلف ايله نقل نقره ايدر . آنك ايچون قصه‌يى خوش آينده بر شكله صوقق حكمت وحقيقت اخلاقيه‌نك الك امين طريقيدر : « سز حكايه‌كزى ذهنلره ، حافظه‌لره نقش اولنه‌جق برطرزده تصوير ايديكز ، درس اخلاق كنديكنديه استنباط اولنور ، مفكره‌يى كاملاً استيعاب ايلر » دير . پك طوغرى دكلى ؟ . خوشمزه كيتمه‌ين حقايقه قارشى كوزلرمزى قپامغه طبعاً ميال دكلى يز ؟ . اقتضاى ضعف بشر بو ، دكيلدر ؟ .. اعترافى اليم اولمقله برابر حقيقت اكثريا خوش كورونمز . بونى كورمكدن توقى ايتديكمز كبى برموعظه ، برنصيحتنامه شكلنده كوسترمك ايسته‌ينلردن‌ده قاچارز . اويله بر اداى خشينى حائز بولنميوب‌دها كنديرن

لطيف حكايه‌لری ايسه كمال حظ ايله استماع ايدرز . بونلرده مندمج اولان درس اخلاق ، پند حكمت ايسه هيچ خبرمز اولمقسزين افكار وقلوبمزه نفوذ ايدر . بونك فرقنه واردیغمز زمان آرتق مقاومت ايله رد حقيقت امكانی قالماز . ايشته بويله اكلنديره‌رك ارشاد ايدن درسلرك بالخاصه هر درلو تأثيرات تربيه‌يی قبوله مستعد برجيادت ايله آماده بولنان چوجق ذكرينه نه قدر موافق كله‌جكی كافهٔ اثباتدن وارسته‌دكميدر؟ باقيكز ، بونك ايچونده (لافونته‌ن) نه دييور :

«مثلا بر دشمن اولكه‌سنده حركت ايتمكده بولنان بر قوماندانك عندالايجاب نصل رجعت ايده‌جكنی هيچ دوشونمكسزين آنلرك مملكتنه كيره‌رك بالآخره عودت ايتمك ايسته‌نجه ، بتون مساعيسنه رغماً ، كنديسنك‌ده ، اردوسنك‌ده پريشان ومحو اولديغی بر چوجغه سويليكز . ينه عينی چوجغه تلكی ايله كچينك تسكين عطش ايچون برقيونك ديبنه ايندكرينی وتلكينك رفيقنك بوينوزلری ايله اوموزلرينی مرديون كبی استعمال ايده‌رك يوقاری چيقديغنی ، كچينك ايسه آرقداشی قدر عاقبت انديش اولمديغی ايچون اوراده قالديغنی ، هر شيئده ملاحظهٔ عاقبت لازم كلديكنی حكايه ايديكز . شمدی بو ايكی مثالدن هانكيسنك چوجغك روحی اوزرينه دها زياده تأثير بخش اوله‌جغنی صورارم . فقرهٔ ثانيه چوجغك فكر نو تشكلی ايله دهازياده متوافق اولديغی ايچون دهازياده قرارگير اولمازمی؟

چوجغك افكار وتصوراتی حد ذاتنده پك طفلانه اولديغی
ايچون يكيدن يكی يه بو يله بر طاقم مالايعنيلر علاوه سنه حاجت
اولمديغی درميان ايدلمسون . بونلر ظاهراً مالايعنی كبی كورو-
نيورلرسه ده حقيقتده پك متين معنالری حائزدرلر . ونصل كه
نقطه نك ، خطك ، سطحك وبونلره مماثل غايت عادی بر طاقم
حقايق ابتدائيه نك تعريفی ايله نهايت ارض وآسمانی اوچوب
يچن معلومات واسعه يی قزانيورسه ق بو اوفاق ، بو خفيف
قصه لردن استنباط اولنان ملاحظات ونتايج ايله دخی قوه حاكمه ،
معالئ اخلاق ، حاصلی بيوك بيوك ايشلر كورمكه قابليت كسب
اولنور . »

نورسيده روحلرك تربيهٔ ابتدائيه سنی خيابان اشواق اوزرنده
صاف ونظر فريب ازهار عبرت وحكمت ايله تميمه يه خدمت
ايدن قصه لره دائر ، بوقصه لرك عادتا «ازوپ» كبی اسلاف قديمه سنی
قاله آلمديغمز حالده، موجدی عد ايده بيله جكمز بر اديب خو-
شنويش قلمندن صادر اولان شو مديحه لر بحق محلنه مصروف
دكيدر ؟ . . علی الخصوص كه بو قصه لر زمانمزك حقيقيون ادبا
مسلكنه تماماً موافقدر . حتی ادبادن بر قسمی بو بابده حقسز
حكملر ويرمشلردر . مثلا « قوزی ايله قورد » حكايه سنده
« قوت حقه تقدم ايدر . » حقيقت ازليه وابديه سنك تمهيدی
چوجقلر ايچون نفعدن زياده مضرتی موجب اوله جغنی ادعا
ايتمشلردر. حالبوكه (لافونته ن) بونكله بزه نه قدر عجزه وضعفا

الزه كچرسه سؤ معامله ايتمكلكمزيمى توصيه ايديور ؟ او ،
بر حقيقت مطلقه‌يى بر تمثيل ايله كوستربيور .

يا كليش كورمكده ، يا كليش دوشونمكده اولديغنى كيم ادعا
ايده بيلير ؟ آنك ديدكلرينى تجارب حياتيه مع التأسف هر لحظه
تأييد ايديور . تصوير ايتديكى بتون مساوئ منافع
پرستانه ايله بزه : « سزده بونلرى تقليد ايديكز ! » ديمك
ايسته‌ميوريا ! بلكه « ايشته حقايق احوال بو مركزده‌در ؛
آرتق عقلكزى باشكزه طوپلايكده آكا كوره حركت ايدك »
ديور . بتون طبيعيون ادباده بويله ديميورمى ؟ نزاهت
اعتباريله بو قصه‌لرك يرده بيرونان طبيعيون آثاريله نسبت قبول
ايتميه‌جك درجه‌ده بالاكير ادب اولديغنده شبهه ايديله‌بيليرمى ؟

قصه‌لرك اطفالك تربيهٔ فكريه‌سى خصوصنده‌كى تأثير عظيمى
حسبيله « ادبيات اطفال » ه متعلق بر مصاحبه‌ده بونلردن بحث
ايتمك ضرورى ايدى . تربيهٔ فكريهٔ اطفال ماده‌سنى لايق اولديغى
اهميتله تلقى ايدنلرك بو تفصيلاتى معفو كوره‌جكلرينى اميد ايدەرك
ملاحظات خالصانه‌مزك نتايجنى ومكتبلرده‌كى لسان ، از جمله
قرائت واملا درسلرينك صور اصلاحيه‌سنه دائر مطالعاتمزى
ايكنجى بر مصاحبه‌يه ترك ايديورز .

❦

ادبیات اطفال

— ۲ —

وطنمزك هر درلو فیوض بارعه‌سنی بوعهد لطیف حریتده سن ادراکه رسیده اولمقده بولنان سوکیلی یاوروجقلرمزك بر تربیهٔ نزیههٔ فکریه ایله پرورشیاب عرفان ایدلمه‌لرندن انتظار ایتدیکمز ایچون مکاتب ابتدائیه درسلرینك احتیاج زمانه‌موافق صورتده‌تعدیل واصلاحنی لازمهٔ مقدسهٔ وطنپروری عدایدییورز. روح تربیه چوجغك معنویاتنی تقویه ماده‌سی اولوب مکتبلرمزده مع التأسف شمدی‌یه‌قدر بوماده لیاقت واهمیتی نسبتنده منظور التفات اولمه‌مامشدر. اخلاق نامیله اسماً موضوع اولان درسلر هله ادارهٔ سابقه زماننده چوجقلری اخلاقسز ایتمکدن بشقه بر مقصده خادم اولمه‌مدیغی کبی علی الفرض بویله اولمیوب‌ده جد واعتنا ایله تعلیم ایدلمش اولسه‌لر بیله فکر وطبعلری هنوز جدیات عنیفه وعقیمه ایله پك قابل ایتلاف اولمیان نورسیده یاوروجقلری ولو «احیاء العلوم» دن اجمال ایدلمش اولسه بیله بر طاقم خام ویابس حقایق ایله اتعاب ایتمکده فائده ملحوظ دکلدر. حال بوکه چوجغه علی الخصوص تحصیل ابتدائی هنکامنده افاضه ایدیله‌جك الڭ معزز علم وعرفان، فضائل اخلاق ومکارم تربیه

اولديغى ايچون بو مقصد عالينك استحصالى ايله برابر شوق وانشراح
اطفالى ده جريحه دار ايتمه مك ايچون اك زياده قرائت واملا
درسلرينك تهذيبى لزومنى حس ايديورز. اعتقادمزجه بو ايكى
درس (پهداغوژى) دينيلن علم تربيهٔ اطفالك مواد اساسيه سنه
واقف اولمقله برابر وظيفه سنى استحقار ايتميوب ممنونيت قلبيه
ايله ايفايه چاليشان مستعد وحميتپرور معلملر الندہ مينى مينى جگر
پاره لرمزك سعادت حال و آتيسنى تأمين ايده جك محاسن جيده
تلقينى ايچون پك گوزل بر واسطه اولور . فقط هر ملتك
اطفالى ايچون فاتحهٔ معرفت حكمنده اولان بو ايكى درسى اول
باول چوجقلر ايچون بر سرمايهٔ نشاط حاله قلب ايتمك هنرينى
بيلمليدر . يدى سكز ياشنده ، گولمك ، اوينامق ، اگلنمك ،
هله خشين جديتلردن ممكن مرتبه دور اولمق ايستهين چوجقلره
عبوس بر چهره ايله عبث شيلر اوقيدوب يازديرماملیدر .
اوياشلرده كى چوجقلرك سومیه رك ، ايستهمیه رك ، زبون پروا
اوله رق اوقودقلرى ، گويا اوگرندكلرى شيلردن قطعياً خير
مأمول ايتمه مليدر . بالعكس بونك بيوك بر محذورى واردركه
اوده زواللى چوجقلرى دها سن طفوليتده دشمن معرفت ايتمكدر .
بو حالده چوجقلرى اگلنديره رك مستفيد ايتمك هر ابتدائيه
معلمنك دستور حركتى اولمليدر . بو كلمه لرى يازاركن پيش
نظر خيالمده نيجه كروفرلى معلملر گوريورم كه مغبر بر چهره
ايله « اوخ ، تمام ! باجاق قدر چوجقلرى اگلنديره جكمز ديه

هم اضاعهٔ اوقات ایده‌لم، هم مسخره اوله‌لم! . » دیه سرزنش ایدیورلر. بونلر شو نقطه‌ده آلدانیورلر که چوجقلری اکلندیرمك اصلا مسخره اولمق دکلدر؛ بلکه روح تازه‌لری برمرغ نوطیران کبی هوسکار ابتسام ونشاط اولان یاورو جقلرك مواجههٔ شائقانه‌سنده برطور متجلدانه آلمق انسانی، احتراز اونلان اوکریوهٔ تمسخره سوق ایدر. انظار صافیهٔ اطفالك انعکاسکاهی اولان چهرهٔ معلم شاد ومنبسط برمرآت مصفی اولمق لازم کلدیکی کبی چوجقلره حب فضائلی تلقین ایده‌جك اولان قرائت ابتدائیه کتابلری‌ده آنلر ایچون برر نزهتکاه ذی صفا اولملیدر.

چوجوق اوقودیغنی اول باول آکلاملی، صکره بونکله اکلنملی، آز چوق کولملی، کولمك ایچون بر دها اوقومق احتیاجنی حس ایتملی، نهایت نقش آرای حافظه‌سی اوله‌جق اولان بو قرائتدن قلبنده بر حس، روحنده بر لذت، فکرنده بر عرفان قالملیدر. بونك اك کسدیرمه طریقی شبهه یوق که قصه‌لر، حکایه‌لردر. لطیف، نزیه، مؤثر، خوش آینده، عبرت آمیز، حکمت آور کوزل کوزل حکایه‌جکلر.. متضمن اولدقلری حقایق عالیه کیتدکجه بیوین، اینجه‌لشن، دها زیاده عمیق وفلسفی اولان، فقط لقای شادانی هیچ بر وقت غائب ایتمه‌ین روحفریب وخاطر نواز حکایه‌جکلر... لکن بونلرك بحق کزیده اولمه‌لرینه وچوجقلره علوجناب، فداکارلق، مرحمت، نزاکت، حب حقیقت، شجاعت، وطنپرورلك، عفت واستقامت،

سعی وهمت ، اشتیاق تعالی کبی فضائل راسخه‌یی غایت شن وشاطر براسلوب ایله القا ایده بیلمه‌لرینه صوك درجه‌ده دقت اولنمشدر . ایشته انکلیزلر ، فرانسزلر کبی پیشوایان مدنیتك کتبخانهٔ عرفاننده منثور وموزون اوله‌رق « ادبیات اطفال » ی بونلر تشکیل ایدر ، وبونلرك ایچنده یالکز حافظهٔ صغاری دکل خاطرهٔ کباری‌ده متلذذ ومستفید ایده‌جك نیجه بدایع ثمینه بولنور . مثلا فرانسه‌ده ، بوکون مصاحبه‌مزك قسم اعظمنی اشغال ایتمش اولان (لافونته‌ن) و (فلوریان) ك قصص خوش آینده‌لرندن بشقه متأخریندن (اوژه‌ن مانوئه‌ل) و (لوئی راتیسبون) ودها نیجه پیرولرینك بو یولده‌کی سنوحات لطیفه‌لری چوجقلرك ، بلا تعب ، تربیهٔ فکریه وتهذیب جبلتلری ایچون پك سویملی واسطه‌لردن ، هله (راتیسبون)ك «مضحکهٔ طفلانه» عنوانلی مجموعهٔ اشعار دلپذیری حقیقةً بردرجهٔ لا آلیٔ حکمت وظرافتدر . اورالرده تربیهٔ اطفال ایله مشغول اولانلرك قرائت واملادرسلری ایچون الك قیمتدار مأخذلری بودرلو اثرلر اولدیغی چوجقلره مخصوص غزته‌لرینك دلالت ارشادیه‌سی ایله آکلا - یورز . بونلره دها بر طاقم وطنپرورانه آثار ایله « ووقابوله‌ر » نوعندن ثروت اصطلاحات واسامی ، برده تماماً آکلایه‌بیله‌جکلری طرزده معلومات نافعه علاوه ایدییورلر . بومعلومات نافعه مسئله‌سی‌ده مینی مینی اطفال وطنك تربیهٔ حقیقیه‌سنی تأمل ایدنلر ایچون بر جریحه‌در . وقتیله کویا بومقصده وفا ایتمك

ایچون پروغراملره ادخال اولنمش واربابنه تألیف ایتدیرلمش اولان « قرائت فنیه » رساله‌لری ظن ایدرم که چوجوقلرك قابنه برخصومت فنیه تخمی اکمکدن باشقه فائده‌یی منتج دکلدر .

دائرۂ ادبیاتدن چیقمامق ایچون ینه تکرار ایده‌یم که مکاتب ابتدائیه‌مزه مخصوص اوله‌رق بر آز ایضاح ایتدیکمز طرزده و « ادبیات اطفال » ی تشکیل ایده‌جك صورتده قرائت کتابلرمز مع التأسف حالا مفقوددر .

ادارۂ سابقه‌ده احتمال که بو کتابلر دخی یازیله‌مازدی . مثلا : « بشقه‌لرینه فنالق ایدنلر کندیلرینه‌ده باشقه‌لری فنالق ایدیلر قورقوسیله اصلا مستریح اوله‌مازلر . حیاتلری وهم وخلجان ایچنده کچر !.. » حقیقتی چوجقلره تمهید ایله بالذات نائل نعمت حضور اولمق ایچون کیمسه‌یی رنجیده ایتمه‌مك لازم کلدیکنی اثبات ضمننده برحکایه ترتیب ایدرسکز . وبالفرض دیرسکزکه : « کونك برنده بر قورد ایله بر کچی آرقداش اولدیلر . برابرجه کزمکه چیقدیلر . چونکه قوردلرکده نادراً زبانسز حیوانلر کبی الفت ومحبت ایتملری واقع اولور . دره‌دن تپه‌دن صحبته قویولدیلر . شوقدرکه قوردك مکالمه‌سی هر دقیقه سکته‌دار اولیوردی . اوفاجق برکورلدی اولسه ، مثلا بر یاپراق دوشسه ، یاخود یرده بر قوشك کولکه‌سی کورنسه قورد همان جان خوف ایله قولاقلرینی قبارديیوردی . بردوزی‌یه غوغا

ایتمکه ، یاخود کیزلنمکه حاضرلانیوردی . بو اطواری کورمکدن بیزار اولان کچی نهایت دیدی که :

— برادر ، سن نه قدر اندیشه ایچنده یاشایورسڭ ! بر دقیقه راحت یورودیککی ، راحت قونوشدیغکی کورمیورم . بو نه حال ؟ بو اوهامدن واز کچ ، راحت راحت یورویه‌لم ، غمسز ، قساوتسز قونوشه‌لم ، اکلنه‌لم ..»

« قولاغی کیریشده اولان او یبرتیجی حیوان ، یعنی قورد ایسه شو جوابی ویردی :

« برادر ، دیدیکڭ کبی یاشامق بکا نصیب دکلدر ؛ هر کس بنم دشمنمدر !»

« بو جواب اوزرینه کچی حقیقت حالی آکلایه‌رق :
— اوت حقڭ وار ، سن هر کسه فنالق ایتدیکڭ ایچون هر کسدن هر آن فنالق بکلمکده معذورسڭ ! .. دیدی . »

ایشته بویله محض حقیقت اولوب ارباب سیئات و جنایاتڭ عذاب روحانیسنی بسیط ، فقط مؤثر بر طرزده مصور اولان بو حکایه‌جك استبداد مشئوم زماننده یازلمش اولسه ایدی جلاد مطبوعات بونده نیجه تلمیح ، تعریض ، کنایه ، ایهام ، حاصلی بتون صنایع بدیعه‌یی کشف ایدردی‌ده بو بدیعهٔ عبرتی محکوم اعدام ایدردی ! فقط شمدی نه مانع !.. محترم ادبامز سوکیلی یاورجقلرمزڭ روح و فکری اوزرنده‌یك ثمره‌دار ایزلر

براقمسی ضروری اولان بودرلو آثار جیده‌نی - منظوم ومنثور - نیچون وجوده کتیرمه‌ملیدر؟.

ادبیات اجنبیه بودرلو آثار ایچون دخی قعربی پایانده ایستمیکمز قدر التقاط جواهر ایده‌بیله جکمز بردریای شفاف اولدیغی کبی بزم مال حلالمز اوله‌رق مع التأسف شمدی غبار آلود نسیان اولان « همایونامه » ، « نوادر سهیلی » کبی بعض آثار نادره‌مز واردر که بو کونکی شیوهٔ بیانمزه نظراً بلکه بر آزنلك وركيك اولان اسلوب افاده‌لرنده تعدیلات وتزیینات جزئیه اجراسی ایله‌یك حلاوتلی بر « ادبیات اطفال » ه زمین تتبع اوله‌بیلیر . یالکز بونلری حقیقةً چوجقلرك تلذذ واستفاده‌سی نقطهٔ نظرندن کمال اخلاص ایله دوشونوب محو واثبات صورتیله یازمق ، ممکن مرتبه ادای تصلفدن قورتارمق لازمدر .

ادبیات اطفال خولیاسی ایچنده ماضیٔ شعر وانشامزه ارجاع نظر ایدنجه ایکی اثر منظوم خاطره کلیور : (خیریهٔ نابی) ، (لطفیهٔ وهبی) .

آه ! بونلر شمدی ام حسرتنی چکدیکمز ادبیات اطفالك نه کزیده نمونه‌لری اوله‌بیلیردی . فقط هیهات ! . هرایکیسی‌ده موضوعلری ایله متناسب نفع ولذتدن محروم . بعض نقطه‌لرنجه مضر ، هرحالده پك بی نمکدر ! .

بو ایکی نصیحتنامهٔ منظومك مقایسه‌سی حالنده « لطفیه » نك تاریخاً مؤخریتنه نظراً هیچ اولمازسه سلفنك نقائصندن معری

اولمسی ایجاب ایدرکن مع التأسف « خیریه » یه نظراً کرك قیمت ادبیه ، کرك ماهیت حکمیه جه پك دوندر . « خیریه » ده هیچ اولمازسه ناظمنك سرمایهٔ علم وفضلنه دلالت ایدن برثروت الفاظ وتراکیب واردر . وجابجا معانیٔ عالیه یی محتوی پك چوق ابیات نظر دپیرای انتخاب اوله بیله جکی کبی سراپا ، حتی « مطلب لازمهٔ حسن وجمال » بحثنده بیله نزاهت ادبیه محفوظدر . هله « لطفیه » نك :

اعتبار ایله پك هندسه یه
دوشمه اول دائرهٔ وسوسه یه
باقوب اشکاله مقرنس دیه رك
یا مربع ، یا مخمس دیه رك
دوش اولوب دائرهٔ افکاره
ما حصل دونمه سك پرکاره
خط واضلاع سوزی داعیه در
صانمه کیم اکانه جك زاویه در !

§

نایه تضییع نفس ایله لی
اوفلیوب یعنی آنی نیلمه لی
چالمه اویله دودوکی مولانا
که دینه آدیکه نیزن منلا

کبی صریح هذیانلرینی (خیریه) ده بولمق ممکن اولمدقدن بشقه جکر پاره‌سی اولادینك تهذیب اخلاقی وتزکیهٔ افکاری ایچون اجالهٔ قلم حکمت ایدن بر پدرك کندنجه موافق احکام فضلیت بولدیغی نصایح عالیه میاننده « قصهٔ کیمیاجی » کبی بر رذالتنامه‌یی کابد نظمه افراغ ایده‌جك درجه‌ده ربودهٔ شطحیات اولمسنه تعجب ایدیلیر !. حاصلی بوکون ادبیات اطفال نامنه ایدیٔ حرمتمزده بر یادکار اولمق ایجاب ایدن و ایکی اثردخی موضوعی ایله متناسب بر قیمت عملیه ابراز ایده‌مه‌مك حسبیله محروم اعتباردر .

اطفالك تنشیط قلوب ایله تشحیذ اذهاننه دها زیاده خادم وتماماً تشخیص وانطاق حیوانات صورتنده منظومه‌لر ترتیبنه متأخریندن شناسی مرحوم غیرت ایتمش ، فی الواقع بو وادیده خیلی دلپسند اثرلر وجوده کتیرمشدر ؛ (اشك ایله تلکی) حکایه‌سنك :

کلەم اولمازمی حضوره آبنم آرسلانم ؟
تا یقیندن باقه‌یم حسنکزه حیرانم !
دائم اولسون بکمك سایهٔ لطف وکرمی ؛
کل بیتر باصدیغی یرلرده مبارك قدمی !
ایلر عرفانی ایماء اوسخنکو کوزلر ؛
یاقیشور آغزینه موزون ومقفا سوزلر !

کبی بعض خوش آینده ابیاتی ایله دیکر قصه‌لرینك کرك موضوع، کرك طرز تصویرجه منقحیت و متانتی احترام و تقدیر ایله تلقی اولنمیه بحق شایسته‌در. نه چاره که اوداهیٔ مرحومك محصولات ذکای خارق العاده‌سی هم ــ فطرت بلندینه نظراً ــ پك آز، هم ده شتیتدر. کندیسنك سائر آثار ادبیه‌سی کبی بوقصه‌لر دخی آنجق برر نمونه عد اولنه بیلیر.

صکره بوطرزده استاد نزاهتپرور اکرم بك افندی قیمت بخشای التفات اوله‌رق (لافونته‌ن) ك کزیده قصه‌لرندن بر قاچنی پك لطیف و بدیع صورتده نظماً ترجمه بیوردیلر. بونلردن حیات تدریسیهٔ عاجزانه‌م اثناسنده کوچك شاکردلره ازبرلتدیردیکم پارچه‌لرك آنلرده حاصل ایتدیکی کشایش قلبی، سرور و حظی کوردکجه کویا کندیم نظم ایتمشم کبی سوینیور، افتخار ایدیوردم. آثار منتخبهٔ ادبیه‌نك چوجقلره ازبرلتدیرلمه‌سی جلای ذهن و ذکالری ایچون پك مفید اولدیغی غیر قابل انکار اولوب بودرلو اشعار منشطه ایسه آنلر طرفندن پك صمیمی برهوس و شوق ایله نقش حافظه ایدیلیر. هیهات که بویله اثرلرمز پك نادردر. هپ طبقات عالیهٔ حس و خیالده شهپر کشای اعتلا اولمق ایسته‌ین ادیبلرمز، شاعرلرمز بو یولده‌کی آثار طفلانه‌یی پك حقیر عد ایده‌رك دستکاه ادبلرینی آنلرله تزیینه تنزل ایتمیورلر. حال بوکه اعتقادمزجه ملتك روح

ترقیاتی بو ، ابتدائی ظن اولنان اثرلردەدر . شیخ سعدی مرحومك كلستانی ایلە بوستانی و دها بعض آثار فارسیەیی آیریجە موضوع مقال ایدەجكمز ایچون بو بحثە تعلق عظیمی ایلە برابر شمدیلك قالەآلمدق .

فی ۱۰ شباط ۳۲٤

پارناسیه‌لر

پارناسیه‌نلر

— ١ —

فرانسه‌ده‌صوك اوتوزقرق سنه‌دن بری «ویقتورهوغو» نك دبدبهٔ خیال آشوبنه حیران اولمقله برابر صحائف ادبی بشقه بر طرزده وبحق نوتراشیده جواهر بدایع ایله ترصیع ایتمش اولان ملاحتپرستان شعرك، یعنی « پارناسیه‌ن » دینیلان زرکران محاسنك نصیبهٔ نشأتی همان تماماً ممالکتمزده اون اون بش سنه مقدم « ده‌قادان » عنوانیله ظهور ایده‌رك شعر عثمانی‌یی اوزمانه قدر نظرلرك مألوف اولمدیغی بر آب وتاب ایله رونقیاب ایدن مجاهدین ادبك دغدغهٔ انفلاقنی آکدیرمقده‌در .

« پارناسیه‌ن » نامی طبق بزده‌کی « ده‌قادان » عنوانی کبی غیر متنزلانه بر خندهٔ استخفاف ایله تلقی اولنور ومعنادن مجرد اولان بو لفظك عاشق محاسن طبیعت کنج بر ادبیه اضافه‌سی قهقهه‌لرله کولدیره‌جك بر لقب هجو وتهکم عد ایدیلیردی . هیچ شبهه یوق‌که بونلره اسباب خنده‌لری سؤال ایدلسه ایدی جوابدن تماماً عاجز قاله‌جقلردی ؛ بزده‌ده قادانلر ، فرانسه‌ده پارناسیه‌نلر بویله بر سؤاله تنزل ایتمیورلردی . امین ایدیلرکه زمان بونك پارلاق، پك دیده فروز برصورتده جوابنی‌ویره‌رك متعرضلری مجبور عجز وحیرت ایده‌جکدی .

مسلك ادبيانه‌لرنده‌كی اسمك غرابتندن طولايی غرضكار-
لرينك ملكات ضحكيه‌سنی تهييج ايدن بو كنج شاعرلرك عفو
اولنماز بر قصوری واردی : [اشياده جستجوی محاسن]
وبو محاسنه قارشی : [حيرت مفرطه] . بو تحريات ، بوتحيرات
آنلرك روح بدايعپرستنده ميلاد آدمدن بری « شعر » عنوان
جانفزاسيله ياد ايدلمكده اولان كريمهٔ محاسن طبيعته قارشی بر
ابتلای آرامسوز حاصل ايتمش ايدی .. اوت ، بتون بو آتشين
روحلرده واهمه فروز بر حسن و آن ايله تمثل ايدن شعرك
شيدای نالانی اولمشلردی . بو نديمهٔ دلارايی كندی زمانلرينه
قدر لايق اولديغی تجملات نزهت وظرافت ايله بزه‌نمش
كوره‌مدكلری ايچون عادتا بتون لوازم جمالی تزييده غيرت
ايتديلر .

صنعت ، پيش نظر حرمتلرنده بشقه بر سيمای نورانی آلدی .
بو بلند ومعظم صنعته اتحاف ايديله‌جك الك رقيق ونزيه جميلهٔ
تكريم لسانی ، اسلوبی ، شكل سانحاتی تنظيم وتزيين ايتمك اولديغی
حس ايدلدی . آرتق تميزدهٔ اعصار ادب اولان كوزلرمز يكی
بر انجلا ايله رونقدار اولدی . ولسانمزك مستعد اولديغی بتون
كوزللكلرك او زمانه قدر متواریٔ اهمال اولدقلری سحائب
فتور آلتندن پيايی لمعه پاش تبسم اولمسی اوزرينه احتمال كه
بتون دلردكان فطرتده دخی - عدم اعترافلرينه رغماً - بر انجذاب
شباب آفرين اويانديی ! فرشتهٔ الهام صحرای ادبه بو ازهار

نادیده‌نی طرف طرف ایثار ایتدکجه شیدایان ملاحتك غرور
محقی حضورنده قیوراناندلر آرتق ثمرهٔ عجز واسترقاب اولان
مجادلات قلمیه‌لرینی الك غلیظ کلمات ایله شائبه‌دار اسائت ایتمکدن
بشقه چارهٔ تشفی بوله‌مدیلر . آنلرك غیظ دمادم فزودینه
رغماً فرانسه‌ده (پارناسیه‌ن) لك ، بزده (ده‌قادان) لق ایلریلیوردی !
بر زمان اولدی که بو کتابه‌لر ایله یاد ایدلمك عادتا شرف انسانی‌یه
تعرض ایدن بر دشنام اولدی !.. لکن حقایق علویه وصنایع
نفیسه‌نك خلق عندنده مظهریت معتادهسی بودر !. مطلقا
منتظم ، مرتب بر مدافعهٔ اعتراضیه ذکانك هردرلو انفلاق
خارقه جیلولتساز اوله‌رق مقدرات ازلیه‌سی آنبا آن تعالی اولان
بشری بر مدت ایچون پستیٔ اعتیادی ایچنده اویوشدیرر !..
ادبیت .. آه . سعادتلرك الك رایکان والك بی‌بهاسی اولان بو
ندیمهٔ روح شو قهر وتعذیبك الك زیاده قربانیدر . بهای صنعتی
وبالخاصه صنعت اشعاری خلقك عیون تقدیر وابجالنه عرض
ایتمکله مکلف بولنان دقایق سنجان تنقید بیله بعض کره خدمت
لطیفه‌لرنده قصور ایدرلر ، تخلیات خارقهٔ صنعتی خلقك حس ،
فکر ، خیال نامنه تربیه‌سی ایچون لایقیله وصف وتشریح
ایتمزلر : حالبوکه علائق خسیسهٔ منفعت وخاطر کیریدن تماماً
آزاده بولنمق لازم کلن ارباب تنقید افراد ملتك روحنی نفخ
سماویٔ شعر ایله ترویح وتلذیذ ایچون بدایع حس وخیالی
یوزولنق . اوصانمق بیلمه‌ین بر عزم صنعت پرستانه ایله آنلره

ترتيل واطرا ايتمليدرلر .. ملتك روحى نه زمان اشتياقات شعر ايله مشبوع اولورسه لذائذ حياتيه اوزمان بتون صاف ودلجو نزاكتلرى ، نفاستلرى ايله تجلى ايدر . زيرا شعر بتون انواعنى جامع اوله‌رق حسن ولطافت نامنه ركز اولنمش بر آبدۀ صنعتدر !

طبيعتى سراپا محيط اولان حسن ولطافته قارشى افسرده ، لاقيد بر روحك هيچ بر وقت خارجده بر لمعۀ فيضافيض ايله اثر نماى كمال اولمسى ممكن دكلدر . واقعا معرفت حسن ، تعليم ايله القا اولنه‌ماز . مثل ورددركه (آرسطو) يه « حسن نه‌در ؟ » ديمشلر : « بونى آنجق كورلر سؤال ايده‌بيلير ! » جوابنى ويرمش .

بو حالده كوزل بر اثر صنعت حضورنده دمبستۀ حيرت اوله‌ميان بيلمه‌ين بر روح منجمده الك لايق معامله ، محروميت حسيه‌سنه قارشى مرحمت اولمق ايجاب ايدرسه‌ده نفائس آشنايان صنعت مناقب حسنى اهمال ايتدكجه بزده وهمان هريرده اولديغى كبى كيت كيده جرأت افسردكان آرتار وبرآن اولوركه « شعر » نام بديعى لسان تبجيل وپرستشه آلنير آلنماز : « شعرمى ؟ . آرتق شمدى شاعراولميان وارمى ؟.. » فكاهۀ ظرافتفروشانه‌سى آوردۀ زبان تهكم ايديلير ! ..

خصومت عجزدن بشقه برشئ اولميان بو دردك دواسى اولا بالذات شاعرلرك ، ثانياً حذاق تنقيدك يد مهارتنده‌در .

شاعرلرروحلرمزى سماوات حس وخياله اعلا ايدن ساحات

لاهوتیانه ایله بزی مستغرق سودا ایدرکن ارباب تنقید دخی
بو سحر آفرین ترانه‌لرك ، بو وجدانی افغانلرك آهنك جیدینی
بزه بر لوحهٔ زرین ایچنده بر قات دها اسماع ایتمیدرلر ...
مست الهی طبیعت اولان شاعرلرك بعضاً حزین ، بعضاً طرب
آكین زمزمه‌لری سامعهٔ ملتده ابدی عکسلرله طنینساز لطافت
ونزاهت اولمیدرکه روحلرك شوق ابداعی اویانسون . روان
ملتك الك موثر مربیلری شبهه یوق‌که شاعرلر اوله‌جقدر . فقط
شاعرلرشعری تماماً پارناسیه‌لر طرزنده لطیف ، نزیه ، مطبوع
بر جیادت ایله رونقدار ایتمدکجه تربیهٔ ملیه‌یه مدیون اولدقلری
وظیفهٔ علویت آموزی ایفا ایتمش صایلمازلر ...

بزده کثیرالآثار بر محررك نصلسه « دەقادان » عنوانیله
تلقیب وتهزیل ایتمك ایستدیکی ادبیات حقیقیه مفتونلری ، دها
زیاده ، اوروپانك پارناسیه‌لرینه تشبیه اولنه‌بیلیر . چونکه
دەقادانلرمزك ادبیاتمزه ایتدکلری الك غیر قابل نسیان خدمت ،
تنزیه کلمات ، اسلوب وشکل ساحاتده تجلی ایتمکده‌در .

حقیقةً نزاهت کلمات دستور اعظم ادب اولدی . خیالخا-
نه‌مزده الك خفیف ، الك کریزان بر کراهت وزشتی اویاندیرمق
احتمالی اولان الفاظ ، منصهٔ قبولدن طرد ایدلدی . حسن الفاظی
محافظه غیرتی علی الاکثر حسن معانی‌ده تأمین ایتدی . کوزل
معنالری اولان کوزل لفظلر بالضروره دلفریب خیالرك یادآور
استغراقی اولدی . بویله اعتنالرله حجرهٔ ادبه ایصال ایدیلن نو

عروسان سخن كرچكدن حسرة القلوب اولان بر پرئ دلارام كبی زوجهمزی تسخیر ایتدی .

لسانمزی تماماً تركجه‌لشدیرمك خصوصنده‌كی غیرتك سائقهٔ حمیت ملیتپروری ایله تقدیر اولنمسی طبیعی ایسه‌ده — كثرت الفتدن طولانی اولسه بیله — عربی وفارسی كلماتك نزاهت ولطافت افاده‌یی تأمیننه مدار عظیمی اولدیغی قطعیاً انكار ایدیله‌مز. غریبدركه ایكیسی عین معنانی افاده ایدن ایكی كلمه‌دن بری بعضاً طبعه دها ملائم كلیور . عربی ویا فارسی دیه بونی آتوب‌ده بالنسبه دها زیاده چركین كورونن لفظ تركی‌یی اختیار ایتمكده بز ـ كندی حسابمزه ـ افراط غیرت كورمكده‌یز . آرتق بوندن صكره عربی وفارسی‌یی لسان ملیمزك خارجنده عد ایتمك پك غریب اوله‌جغی كبی بتون عطالتلرمزه ومحكو- میتلرمزه رغماً بر وجود علمیسی اولان آلتی عصرلق ادبیا- تمزی پوشیدهٔ اهمال واستثقال ایتمكده روا اولماز !

پك چوق شیلرده اولدیغی كبی بو خصوصده‌ده رهبر عرفانمز اولان اوروپالیلره عطف انظار عبرت ایدرسه‌ك آنلرك آثار فرسودهٔ ماضی‌یه قارشی بویله حركت ایتمیه‌رك بالعكس اومحترم یادكارلره آن بآن اعارهٔ فیض شباب ایتمكه چالشدقلرینی كوریرز .

فرانسه‌ده‌كی پارناسیه‌نلر كبی بزمده كنج شعرامزك (ایجاد وترویج الفاظ) صنعت ضروریه‌سنه بخش ایتدكاری وسعت

وانبساط نه سایه‌ده حصولپذیر اولدی ؟ بتون عربی وفارسی
الفاظك یکی یکی ذوقنرله بربرلرینه ربط واضافه اولنمه‌لری
سایه‌سنده دکلمی ؟ و بو سایه‌ده اونازنین وروحپرور لفظلر
سنه‌لردن بری دوش تعبلرنده بولنان ثیاب فرسوده‌یی آته‌رق
نوزمین ونرمین جامه‌لر ایله طراوتنما اولمدیلرمی ؟ عجبا کلمات
مأنوسه‌یی محافظه‌ایده‌رك یالکز طالعك شمدی‌یه قدر یکدیکرندن
مهجور ایتدیکی بعض الفاظ متحسره‌نی بربرینه عقد ایله جامه
خواب الفته سوق ایتمك ، بلکه‌ده بونلرك برکات تناسلندن
مستفید اولمق احیای لسان ایچون دها ترقیجویانه برهمت
صایلمازمی ؟. الفاظك بوازدواج نوینی الك زیاده شعرامزك
غیرت حیات افزاسی ایله وجوده کلمش دکلمیدر ؟

قدمای شعرامزدن (نفعی) نك ایجاد وترویج الفاظ
خصوصنده‌کی دهای حیرتفرماسی پیرولرنده اوفیض جوشان ایله
متجلی اوله‌میه‌رق اوچ عصرلردن بری ادبیاتمز همان همان عین الفاظ
ایچنده پویان اولمش ، حتی کیت کیده تحصیل علمه طریان ایدن
نقائص حسبیله غلطاتك تحکمی کورلمشدر . حال بوکه کنج
شعرامز بولازمهٔ ادبه رونق وآرایش ویردکلرندن طولانی
لسانمز ضررمی ایتدی ، کارمی ؟ معلم ناجی افندی مرحومك
همت لسانپرورانه‌سی الفاظك سلامت صوریه‌سنه منحصر قالمش
ایدی . ملاحت معنویه‌یی بطن حاضر ادباسنك زادهٔ حسن
طبعی عد ایتمك ضروریدر .

فصاحت الفاظی تهذیبدن صکره اسلوب کلیر. بوراده نظر
تحقیقی بر آز دها کری یه ارجاع ایله شناسی ، کمال ، حامد ،
اکرمناملرینی کمال تعظیم ایله یاد ایتمك ایجاب ایدر . شوقدرکه
شناسینك بتون متانت ومنقحیتی ایله « قلاسیق » ، کمالك بتون
سلطنت واحتشامی ایله « رومانتیق » واکرمك بیوك بر قدرت
هنروری ایله شاعرانه اولان نثرلرینی ، شعرلرینی تجددات
ادبیه‌مزك رهبر هادئ ابدیسی اوله‌رق تجلیل ایتدکدن صکره
نظر تجدد پرست بالضروره حامدده وقفه‌گیر حیرت اولور .
کمال بالخاصه کندی تعبیر دلنشینی اوزره « معشوقهٔ وجدانی »
اولان سیاسیات ایچنده دهای خارق‌العاده‌سنی بر خورشید معلی
کبی افق سرمدئ انسانیته تعلیق ایدرك انسال آتیه‌یی صباح
حشره قدر نورفیاضی ایله پیرایه‌دار معالی ایده‌جك برموجودیت
نادره‌درکه تتبع ایله ، تقلید ایله آنك کعب والاشیننه یتشمك
ممکن دکلدر . آنك ایچون کندیسنی حتی استاد صفتنك فوقنده
تلقی ایده‌رك نصیبهٔ معلمیتی حامد ایله اکرمده کوریرز. وبوکون
طوتیلان طریق شعروانشا هانکی نام‌ایله یاد اولنورسه اولنسون
بوایکی استادك ثمرهٔ فیض متجددانه‌سی اولدیغنی تسلیم ایتمیه‌جك
منصف یوقدر صانیرز. مقدرات مجهول اولمقله برابر دینه‌بیلیرکه
ادبیات عثمانیه حامد نام بلندندن محروم اولسه ایدی احتمالکه
بوکون « رباب شکسته » یه نائل اوله‌مازدق . نثرمزك طراوت

حضره‌سی‌ده « طارق » ك بعض پارچه‌لری ایله «مقبر» مقدمه‌سندن باشلایور .

شو قدر كه پارناسیه‌نلرك مطالعهٔ آثاری ایله ابریز نفاست وظرافت اولان متأخرین شباب اسلوب افاده‌یه دها زیاده افصهٔ خفت وشوخی ممكن اولدیغنی دوشونه‌رك نثرده ، نظمده بر شیوهٔ روان اتخاذ ایتدیلر . . آرتق سنوحات قلبیه وطلوعات فكریه نقوش كونا كون ایله وپر تكلف وتصنع دیبالر ایچنده دكل . . نازك ، رقیق ، شوخ ، نرمین ، خفیف تولر ، دانتلالر ایچنده بر پرئ رقصان كبی اوجوشمغه ، اثیری بر ماهیت آلمغه باشلادی. اشكال سانحات دخی طبیعتیله هر جائی اولمغه میل ایتدی . . آرتق بونلر ساحلری منتظماً اوركولو ، شال خرقه‌لره بورونمش وقور ، متعظم بیوك قادینلر دكل . مست غرام ، شوریدهٔ خرام ، طناز وبیقرار دلبرلر ، فرشته‌لر ایدی... آه ، ایشته بعضلرك اعترازی باخاصه بونقطه‌ده باشلایور . عجبا نثر ونظممزی بوقدر سربست وهوا پرست ایدوب ماضئ ادبیاتمزه بوس بتون وداع ایتمك موافقمیدر ؟ . برده بتون گنجلر ایچون یگانه نمونه بونلرمی اولملی ؟ . اوت ، ایشته بوراده اختلاف نظر واردر . مثلا شعرده قطعه . غزل ، قصیده . مثنوی بالكلیه ترك اولنوب‌ده هپ اوروپا اشعاری طرزنده‌كی اثرلرمی رغبت والتفات ایدلملیدر ؟ ... هیچ شبهه یوق كه خایر . كمال ، حامد ، اكرم

بونلره پك اعلى تمايل ايتمشلر وبووادیلرده پك لطیف ودلنشین بدیعه‌لر وجوده كتیرمشلردر . صكره آنلرده بر شكل ملیت واردر كه اوروپائی ، مطلقا ، تقلید هوسی ایله فدا اولنمق كناهدر .

ترتیب نظمیلری بو كونكی اشكال شعریه‌یه موافق اولمدیغندن طولانی فضولینك ، باقینك ، صبری شاكرك ، ندیمك ، شیخ غالبك غزللرینی اوقوتمق واوقوتدیرمغه چالیشمق موافق انصافمیدر ؟ .. نفعینك « چوراق یرده آقوب كیتمش اولمغله برابر » قصیده‌لرینی نظر استخفاف ایله تلقی ایتمكه جرأت ایده‌جك برعاقل تصور اولنورمی ؟ .. كمالك نشیدهٔ ابدی الاشتهار حریتی ایله حامدك‌ده « مجله‌سی » ودها نیجه منظوماتی هپ قصیده وادیسی دكلمیدر ؟ قصیده اولملری لطافت وعظمتلرینه هیچ خلل ايراث ایدییورمی ؟ اما قصیده دینجه تبصبص وریا اوزرینه مؤسس بربنای اكاذیب تصور اولنورسه البته آندن نفرت ایدیلیر .

« پارناسیه‌نلر ».

« پارناسیه‌نلر »

— ۲ —

فرانسه‌ده‌کی مقتـداپه‌لری ایله مقایسه حالنده « ده‌قادان » عنوان سرزنشکارندن زیاده « پارناسیه‌ن » تعبیر شاعرانه‌سی ایله تسمیه‌لری موافق اولان نسل جدید شعراسنك لسان ادبمزده حاصل ایتـدکلری فروتابك مفیض حقیقیسی روحانی بر نظر پرستشکارانه ایله تلقی اولنان « محاسن وبدایع طبیعت » وبوکا « افراط مفتونیت » اولدیغنی کچن مصاحبه‌مزده بیان ایتمش ایدك. طبیعتك کافهٔ الواح ومناظرنده مکنون اولان اشعاری پایانی جستجو اشتیاقی بوندره مرأت تصویر اوله‌جق سنوحات بدیعه‌نك‌ده شکلاً بحق صاف ومجلی اولمسنه ابتلایی انتاج ایتدی. بوندن طولایی صیقل بیان ریزه ریزه مجوهرات الفاظ ایله درجهٔ [illegible]انی لبریز نفائس ایلدی . بو فیض ادب آرتق بوکون غیر قابل انکاردر . لکن بزده‌کی بوفیضه شعرای غربدن رهبر اولانلر (لوقونت ده‌لیل) ، (تئودور دوبانویل) ، (شارل بوده‌لر) ، (فرانسووا قوپه) ، (سوللی پرودوم) ، (پول وه‌رله‌ن) و (قاتول منده‌س) کبی نازك سخنان فطرتدرکه بونلرك‌ده مسلك ظرافت ونفاستی « پارناسیه‌ن » عنوانیله یاد اولنور .

بونلردن مثلا (فرانسووا قوپه) یی برآز تتبع ایتمش اولان بر مفتون ادب « رباب شکسته » یی وجد واستغراق ایله اوقورکن همان هر نشیدهٔ دلاراسنده او متحسس رقیق‌البیانك عکوس آهنکنی استماعدن سامعهٔ روحنی آله‌ماز . بو ایسه « رباب شکسته » ایچون بر نقیصه دکل ، بالعکس بر فیض تا ابد خروشاندر . نقیصه آنجق نسل جدیدك الك بیوك شاعری اولان او فطرت نادره‌یه « ده‌قا دان » کبی بر عنوان اضافه ایدنلره توجه ایدر . چونکه شاعر شهید (اسماعیل صفا) ایله باشلایه‌رق معقبلری اولان بر آووج ، اوت ، مع التأسف بر آووج مجاهدین ادبك سلسلهٔ اجتهاداتی ایله شاهقه کیر اعتلا اولان مسلك نزاهت ولطافتك « ده‌قادانلق » ایله هیچ مناسبتی یوقدر .

شعرمزده بو انقلاب علوی‌یی ـ زمانه کوره ـ ابتدا وجوده کتیرن طبع لطیفی نام عفیفندن دها صاف ومعلی اولان مرحوم « اسماعیل صفا » در .

فرانسه‌ده پارناسیه‌نلر الك خفیف ، الك غیر محسوس بر نجزت ولکنتدن بیله آزاده برلسان والك جید ومطبوع بر کسوه ایله ترجمهٔ محاسن اشیا ایتمکده ایکن « مذبوحانه کریه‌لر » ایله « خلیع العذارانه قهقهه‌لر » ی جلای ابدی‌یه محکوم ایتمشلر ایدی . کرك حزین وسوداوی ، کرك شن وشوخ اولان بتون بدایع طبیعت تصویر وبتون سرائر قلبیه تشریح اولنورکن شاعر تماماً

بی ظرف بر ممثل حقایق ، بر پرستار ظواهر اولوب قاله‌جقدی .
زبونانه انینلر ، اشکابه‌لر . . . کدورت بر اندازانه خنده‌لر ،
مستیلر ، پارناسیه‌لرك اعتقادو جدانیلرینه کوره شعرده مسکنت‌بخش
اولمقدن بشقه بر فائده‌سی اولمیان عوامپسندانه دغدغه‌لر
ایدی . یالکز (قوپه) بو نظریه‌یه تماماً اشتراك ایتمیوردی .
آنك رقت فطریه‌سی محنت آلود حیات اولان بر روح مجروح
ایچون هر نه شکل وصورتده اولورسه اولسون آه وفریاد ایتمه‌یی
بر حق طبیعی اوله‌رق قبول ایدییوردی . سرکشتهٔ آفات سودا
اولان بر فکر وذکانك نوحات کریه فشانده‌کی طبیعت
وخلجانی اك خارق العاده مصنوعات نفیسه‌یه ترجیح ایلیوردی .
آه وفریاد بر کره هر دل مضطربك حق صریحی اوله‌رق قبول
ایدیلنجه آرتق معروف وناچیز شیلرده دخی چینهٔ شعر وخیال
بولمغه امکان حاصل اولیوردی . وبویله‌جه « تئوفیل غوتیه » نك
ملتزمی اولان [صنعت ایچون صنعت] قاعدهٔ مشهوره‌سی
خللپذیر اولمقسزین حقیرلر ، ضعیفلر ، زبونلر ، عاجزلر ایچونده
بر پری تسلیتکار شعر طوغیوردی .

غایهٔ خیالی درجه‌سنده بر مکملیت شکلیه‌یی حائز اولمقله
برابر روح شاعرك عدم تأثرینی اشراب ایدن اشعارایله بالعکس
ایلك ضربهٔ عشقك خلجانی کبی طاقتشکن بر لرزش درونی‌یی
حاوی آثاری مقایسه ایدرکن (قوپه) دییورکه : « صیجاق
بر لیمونلقده نیجه نیجه آتشلر ایله یتشدیرلمش و [هارله‌م]

ياخود [روتردام] باغبانلرندن برينك خرده بيني آلتنده
بيودلمش اولان الك خارق العاده بر لاله‌نك بنجه شويله زقاقدن
بر ايكى غروشه آلنوب جاكتتك ايليكنه ايليشديريلن ومشام
روحكزى بتون كون تعطير ايدن ناچيز بر منكشه دەتى
درجه‌سنده قدر ومزيتى يوقدر. » ايشته « قوپه » نك بوتون بو
نفائسجو نظرلرك انعطافه تنزل ايتميه‌جكى سفالت كوشه‌لرنده ،
نيجه محقر ومهجور كلبه‌لرده دخى پك عالى ، پك حزين ،
پك سوداوى شعرلر مندمج بولنه‌جغنى وبونلرى عميق بر رقت
بال ايله تماشا ايده‌رك متحسس اولمق وديكرلرينى ده احساس
ايده‌جك صورتده جامهٔ رنكين شعر ايله آرايشپذير ايتمك
شاعرك وظيفهٔ طبيعت پرستى اولديغنى ايماء ايدييور . بزده
« قوپه » نك شاكرد نزاهت ورقتى اوله‌رق بووادئ طبيعى‌يه
ابتدا سلوك ايدن ، اوجه‌ده سويلديكمز كبى ، زواللى
(اسماعيل صفا) در :

مخاطب اول بكا اى بدر آسمانپيرا ،
مواجهه كله سنك شعرلر طوغار زيرا
بوشب سنكله منور شوصحنهٔ تاريك
نم بو منظره سودامى ايليور تحريك
كفنلنير كبى كاهى محاط ابر اولمه :
شو خسته روحمه ظلمتنماى قبراولمه !

كبى روحمزى بر پنجهٔ الم آلتنده ريزه ريزه ايدن نوحت

سوداویء طبع متوزمنك اعراض حزن انگیزی اولان او شاعر مادر زاد بر یاندن بو درلو سنوحاتی ایله مادر حقیقیء شعر آه وفریاد اولدیغنی اثبات ایتدیکی کبی بر یاندنده الك ساده ، ظاهراً الك اهمیتسز خاطرات صباوتی ، مشاهدات روزمره‌سنی الواح صحیحهٔ حیات شکلنده نگاشتهٔ صحائف تصویر ایدرك عادیاته تنقیح معالی ایتمك هنر بدیعنی اظهار ایلشدی . یالکز بو عادیاتك مصور جمال نهفته‌سی اولان الفاظك انتخابنده شاعر شهید افراطکارانه بر مشکلپسندلك ایتمیوردی . واقعا آنك صفوت ورقت بیانی بعض الفاظك شائبهٔ ابتذالنی بر دود سحر آمیز ایله ستر ایدییوردی . لکن پك یقین افقلرك سینهٔ درخشانندن طوغان بر مهر دمادم متعالیء صنعت او دود سحاری‌ده ازاله ایتمك مقدر ایدی . فی‌الواقع تقریباً اون بر ، اون ایکی سنه مقدم واقع اولان بر طلوع فیاض ایله ناطقهٔ ادب پك سامعه نواز بر حد تصفیه‌یه نائل اولدی . محققدر که شاعرلرك دست مصفاسنده یالکز فکرلر ، معنالر دکل ، کلمه‌لر ، لفظلرده کریوهٔ ابتذالدن منصهٔ نجابته تعالی ایده بیلیر . بوده شاعرلرك ثمرهٔ صباحت طبعی اولان بر سحردر . مثلا فرهنك لسانی همان کاملاً الفاظ گزیده ایله نفشتفشان اولان « ندیم » کبی بر نادره جوی بیان :

کوه‌ودریا ایکی جانبدندر آغوش ایلمش
صانکه دریادایه‌سی ، کهسار ایسه لالاسیدر !

کوه صاقنمقده‌ر خسارین طوغار کوندن آنك
بحر ایسه آیینه‌دار طلعت زیباسیدر .

یوانده‌کی بعض روحفریب نشیده‌لرنده « دایه » و « لالا »
کبی پس پایه کلمه‌لره بر نجابت لطیفه اعاره ایدرکه محاط اولدیغی
تجملات ظرافت ایچنده مشاهد اولنجه ماهیت فرومایه‌سندن
همان هیچ بر شیٔ حس ایدیله‌مز . فقط بو بدعت شعریه
آز چوق تهلکه‌لی اولدیغندن « رباب شکسته » شاعر
افسونکاری ایله رفقای صنعتنك حسن انتخاب الفاظه
اعتنالری حسن خیالی درجه‌سنه اعتلا ایتدیکی کبی حامد ایله
باشلایوب صفا مرحومك توسیع ایلدیکی « تقیید قافیه » مادهٔ
شکلیه‌سنده پك زیاده همت اولندی . وبتون بو ضوابط
شکلیه‌یه الفاظك ، لکن مصاحبه‌مزده سویلدیکمز کبی ، سنه‌
لردن بری یکدیکرینه عاشق ومتحسر اولوب‌ده بر دست دل
آکاهك مروت عقدینه‌دیده‌دوز اشتیاق اولان الفاظك یکی‌یکی
امللری‌حتی بر استادك قولنجه مؤبد دکل ، موقت نکاحلر ایله
ترکیبی سایه‌سنده منضم اولان برکت معانی شعرمزك حدود
لطافت ونزاهتنی بحق توسیع ایلدی . هیچ شبهه یوق که [سیس]
منظومهٔ خجسته‌سنك :

ای کهنه بیزانس ، ای قوجه فرتوت مسخر !
ای بیك قوجه‌دن آرته قالان بیوهٔ باکر !

حسنکده هنوز تازه‌لکك سحری هویدا ،
حالا تیترر اوسته‌که انظار تماشا !

بیتلرنده‌کی رقت خیالی اڭ زیاده « بیوهٔ باکر » ترکیبنك تضمن ایتدیکی لطیفهٔ تضاد تأمین ایدییور . خاطرهٔ محترمه‌سنه هیچ بر فکر تجاوزمز اولمقسزین کمال بیطرفی ایله دیه بیلیرزکه بویله بر ترکیب بدیع معلم ناجی افندی مرحومك خیالندن قیامته قدر کچمك احتمالی یوق ایدی ! برده عین کلمه‌نك دیکر بر استادك شو جمله‌سنده کسب ایتدیکی حسن و آن صنعتکارانه‌یه باقیکز :

[قویه‌سندن جدا « سارا » بیوهٔ قافیه بر شعر صنعت قالدی .] نسل جدیدك بی نظیر ناثری اولان جناب استاد ، « فرانسووا قوپه » نك وفاتندن صکره صنعتکار خیال آشوب « سارا برنار » ڭ اوغرادیغی ضربهٔ فرقتی تصویر ایدییور . « بیوهٔ قافیه » ترکیبنك نظر خیال اوکنده تجسم ایتدیردیکی الم رقیق دورا دوری نیجه محتشم ومطنطن مرثیه‌لرده حس ایده‌میورز . ایشته بو صنعتدر . بتون نزاکتی ، بتون رقتی ، بتون ظرافت حسنی ایله بالانشین ظفر اولان پری دلارای صنعتدر . بوده ذوق ایله ، خیال ایله ، حس ایله تقدیر اولنور . طبایع بشریه‌نك اختلافات کلیه‌سنه بناءً شو « بیوهٔ باکر » و « بیوهٔ قافیه » ترکیبلرینی بر هذیان محمومانه کبی تلقی ایده‌جکلرڭ بولنمسی‌ده احتمالدن بعید دکلدر . نصل که بر وقتلر ،

بيوك حامدك « ادبيات عتيقه ايله ادبيات جديده آره‌سنده‌كي فرق بر آدمه سن ديه‌جك يرده سز ديمك كيدر . » قول مشهور ظريفانه‌سنى بعض كرانجان منقدلر تهزيل ايتمك ايسته‌مشلردى ! بونوعدن اولان افسرده‌لره قارشى بلا تأثر سكوت صدقهٔ بلاغت اولور .

الفاظك بر ذوق نزيهانه ايله تصفيه‌سى و ناديده جسارتلرله اجتماعلرندن متولد بركت فائضه و معانئ لطيفه لسانمزه كيرچكدن بر ثروت كرانبها قپوسى كشاد ايتمش اولديغى جهتله نسل جديدك پيشوايان ادبنه بويوزدن نه قدر عرض تعظيم و تشكر اولنسه لايقدر .

شو قدركه كرك نثرمزده ، كرك شعرمزده [چونكه بزكيم نه ديرسه ديسون نثر بشقه ، شعر بشقه قاعده‌سنه سلوك ايدنلردنز .] معقبلر طرفندن اسلوب اعتباريله طورملينك كوندن كونه فدا ايدلمكده اولديغى كوريليور . ادبيات اجنبيه‌نك وسعتنى ، عظمتنى ، دقايق حكمت وظرافتنى تماماً تسليم ايتمك و بونلرك عميق و معاليجو نظرلرله تتبعى سايه‌سنده ادبياتمزك بهره ياب رونق اوله‌جغى اساسنى قبول ايتمكله برابر بتون اقتباسات فكريه وخياليه‌مزى كسوهٔ مليت ايله توشيح ايتمك لزومنه وجداناً قانعز . نصل كه جهانك اك پارلاق آثار معماريه‌سنى مملكتمزده تقليد ايتمك ايستيوب ده اومودلره توقيقاً كنديمزه بر مسكن انشاسنه تشبث ايلسه‌ك برنجى انديشه‌مز بنانك

تقسیمات داخلیه‌سنده حرم وسلاملق جهتلرینک تأمینی ماده‌سی اولور ، بتون تفرعات زینت بو اساسه تابع بولنورسه آثار ادبیه‌مز ایچونده بویله بردستور ملی اولمق بهمه حال لازمدر . وپایدار اوله‌جق اثرلر فطرت قومیه‌مزده مکنوز اولان ذوق ایله تعارض ایتمینلردر . شوخ بر فرانسزك قلمندن چیقمشه بکزه‌ین هر جانی اثرلر برمدت ایچون صحنهٔ رغبتده پویان اولسه بیله عاقبت نسیانه محکومدر .

بو ذوق ملی مسئله‌سی شعرده دها زیاده کوزه چارپمقده‌در. اشکال نظمك موسیقیٔ ملیمزه تعلق عظیمی واردرکه بوده ذوق ملیمزه راجع بر کیفیت اولدیغندن استخفاف ایله‌مز . بسبتون ترك اولنه‌ماز .

خیال رقیق ، لطیف .. فکر متین ، سلیم .. الفاظ مستحسن ، کزیده اولمقله برابر برده ملی جامه‌لرمز ایله تزین ایدرسه روحمزی دها زیاده تسخیر ایده‌جکنده شبهه یوقدر . نصل که بر آرناوودی ، برچرکسی ، بر زیبکی آنجق قیافت ملیه‌سی ایله کورنجه تحسین ایدر وبتون آب وتاب حسنی تقدیر ایلرز . کسوهٔ ملیه‌لرینی تبدیل ایدنجه نظرمزده کرك صورةً ، کرك قیمةً پك زیاده تنزل ایدرلر .

برده بویله لسان ادبمزده هر آن شرقلیلقدن تجرده چالیشیرسه‌ق — طبیعی غربلیده اوله‌میه‌جغمزدن ـ موقعمز نهایت اعراف حیرت اولور ! . . و امین اولملی‌یزکه توفیق

فكرتلر ، جناب شهاب‌الدينلر ، فائق عاليلر ودها برابكی همراه
صنعتلری كبی اساتذهٔ شعر وانشا ، طبقهٔ اولی رجال سخنی هپ
اشكال مايهٔ نظمدن كچمشلر ، ممارسهٔ شعريه‌لرينی اورالرده
تقويه ايتدكدن صكره بو شاهقهٔ كماله اعتلا ايتمشلردر .
حالا « سيس » منظومهٔ همايونديمی ايله « نفعی » و « نديم »
تصويرات خارقه‌سی مثنوی طرزنده اولمقدن طولايی هيچ بر
شیٔ غائب ايتمدكدن بشقه بالعكس يد احترامزده همان روحمزی
تلطيف ايدن – بر قيمت مايه ايله دخی والا قدر اوليورلر .
ايشته بونلر ، بو سرآمدان ادب اطوار مايه‌دن استغنا كوستره‌
ميورلر ؛ حال بوكه پيرولر ، بو الك صوك ذكالرده ذوق ملیدن بر
آز فضله‌جه تباعد حس اولونيور .

لكن مثلا « حمداه صبحی » بكك [كيجه‌لر] ی ، بو
روحفريب وسوداوی ليال غرام اسلوب مثنوی ايله تجلی ايتميوب
ده دها سربست وخفيف بر كسوهٔ نظامه بورونمش اولسه‌يدی
مطلقا روحمزده بو تلذذ متأثرانه‌يی حاصل ايده‌مزدی . واقعا
(حمداه) بك كبی بعض مستثنی خلقتلر هر طرزده سهولتله
موفق اولورلر . فقط بونلر قاعده‌يی تحكيم ايدن استثنالردندر .
هر مفتون شعرك دل محروری اويله بر فوارهٔ نور اولورمی ؟

فی ٣ مارت سنه ١٣٢٥

ادبیاتده وطنپرورلك

ادبیاتده وطنپرورلك

عصرلردن، حتی فجر خلقتدن بری عملهٔ انسانیتك عرقدانهٔ جبینی ایله ساحهٔ کشف وحقیقته نهاده اولان بونجه فنون وصنایعك غایة الاجتهادی شبهه یوق که زواللی انسانلره کمینه بر حصهٔ سعادت بخش ایده‌بیلمکدر. بتون خونریز مجادلاتك، بتون طاقت شکن اقداماتك، بتون امللرك، حرصلرك، تعبلرك سبب حقیقیسی تأمل اولنسه هرکسك کندی استعداد واشتیاقنه کوره تأمین ایتمك ایستدیکی جزئیهٔ مسعدتدن بشقه بر شیء اولمدیغی کوریلور. لکن عموماً خلقت بشریه همان عین آماله منهمك اولدیغندن بونلرك تصادمی بالضروره ایقاع رقابت ومعاداة ایله برابر اشیای محترصه‌یه، احتمال که ماهیت حقیقیه‌لرندن قات قات فضله. قیمتلر اعاره ایدر. بو جهتله دیانت وملیت کبی بعض اسبابك تأثیری ایله توحید آماله موفق اولان بر قسم ناس کندنجه سرمایهٔ عزو مسعدت عد ایتدیکی وبو خیال ایله بتون سودای کامرانیسنی تطمین ایدن بعض مودوعات وموروثاتنه بر حب پرستشکارانه ایله مربوط قالیر. شو مودوعات حد ذاتنده نه اولورسه اولسون آنك نظر ابتلاسنده زوال ناپذیر برحسن وآن ایله محترم ومعلی بولنور.

روح بشرده مکنون اولان غیر قابل ترجمه وغیر قابل تسکین
بر اشتیاق سعادتك داروی استلذاذینی انجق بوموضوعات ایچنده
آرایه‌رق وبهمه‌حال بولمق ایسته‌یه‌رك فلکهٔ بختی کندیسنی آن بآن
دریا نورد حرمان ایتدکجه یکی بر حرص مفتونیت ایله دونر،
دونر، آتش سوزان قلبنه اوموضوعاتك تماشای حسن دلاویزی
ایله رشحه ریز تسلیت اولور ... بو تسلی ایچنده شبهه یوق‌که
خیالات وحسیاتنك اعانهٔ کلیه‌سی واردر. فقط شو حیات فانیه
ایچنده خیالدن محروم اوله‌رق بر دقیقه عمر گذار اولمق احتمالی
وارمیدر؟ عملرمزی، محنتلرمزی، اندیشه‌لرمزی بر آز
اونوتان وبو خواب نسیان ایچنده اك بدبختمزی بیله بر آز
کامیاب جهان ایدن هپ خیالات مغفله دکلمیدر؟. شو قدرکه
زادهٔ طبیعت اولان هر شیٔ تربیه نامیله ایدیٔ بشرده براستحاله‌یه
کرفتار اولمق ضروری بولندیغندن خیالاتمزی‌ده تربیه ایدن
استادلر واردر که ایشته شاعرلر بونلرك صف اولنده جانشین
لطافت وعظمتدر. آباء واجدادمزدن روحلرمزه انتقال ایدن
موضوعاتی آنلرك طبع حسن آشناسی دمادم فیوض نوبها ایله
تزیین ایدر؛ بوصورتله وجدانلرمزك اشتیاقات خیالپرستانه‌سی
نجیب ومعزز غذالر بولور.

خیالی وحقیقی سعادتمزی تأمین ایدن بو موضوعات قلبیه
ایچنده اول باول «حب وطن» ودیعهٔ وجدانیه‌سی واردر.
غالب بتون اسباب نیل وظفرینه، مغلوب بتون انقاض خسار

وهزيمتنه بر آشيان مصون بولمق اضطرارنده اولديغى ايچون «احتياج وطن» لوازم بشريه‌نك اشديدر .

« وطن بر بى‌وفا نازندهٔ طنازه دونمش كيم
آييرماز صادقان عشقنى آلام غربتدن »

نوحهٔ دلسوزنده « خارج وطن » تركيبى ايله ترجمه ايديله‌بيله‌جك اولان « غربت » كلمه‌سنك حريم جانمزده نه‌قدر حزين واليم بر مرارت حاصل ايتديكى محتاج تفسير دكلدر . عاجز بر كوليودن اعتباراً مراتب صوريهٔ احتشاملك ذروهٔ علياسنده جانشين ذوق وصفا اولان بختياره قدر هرفردك دل ووجدانى تسخير ايدن بو ابتلاى وطن بر حس خود كامى ايله تفسير اولنسه دخى معزز ومقدس اولديغنده شبهه يوقدر . بر مملكت خلقنى تشكيل ايدن افرادك هر برى كندى لانهٔ حضورينك حارس ونكهبانى اولمق حرصى يوركلرده نه‌قدر آتشلنير ونه قدر موانع بر انداز بر امل متحكم شكلنى آليرسه لوازم وطنپرورليدن اولان اسبابه انهماك طبيعيدركه، اوقدر افزايش بولور . ايشته بونك ايچون مربىٔ اخلاق ناس اولانلر وطنداشلرينك روحلرنده هرشيئدن زياده بو امل غنوده‌يى اويانديرمليدرلر .

مربىٔ اخلاق ناس اولانلر كيملردر ؟ : موكب عرفان وحميتلرنده دها بر چوق همره فضائل آشنالرى ايله برابر اوك باول شاعرلر !

حال بوكه حب وطن ودیعهٔ مقدسه‌سنك یقین زمانلره قدر قلوب شعراده انجق برسودای خوابیده كبی پنهان قالمش اولمسندن طولایی ساحهٔ اشعارمزی بو جهتدن پك فقیر وبیوایه بولمقده‌یز.

اساتذهٔ اسلاف شعرامزك ، فیض وبركت قریحه‌لرینه رغماً « وطن » حس مقدسی ایله اصلا رقت یاب تأثر اولمدقلری آثار باقیه‌لرینك دلالتی ایله آكلاشیلیور. نه فضولی وباقی كبی دور استیلا پرورده‌لری ، نه‌ده تاریخ سطوتمزك پیدرپی كرفتار اولدیغی تقلبات اضمحلالك شهود مصائبزده‌سی ترنمات ونوحات قلبیه‌لرنده پری نازنین وطنك شریك اذواق وآلامی اولمامشلردر. ستایش سلاطین وكبرایه عائد اولان قصیده‌لری ایچنده كاه وبیكاه نفعی طرزنده وصف محاربات كبی حماسیاته اجالهٔ خامهٔ تصویر ایدنلر « دین ودولت » كلمه‌لرینه جزیه كذار منقبت اولمشلرسه‌ده بو كونكی طرز تفكره نظراً « وطن » مفهوم عالیسنه قطعیاً تقرب ایده‌مه‌مشلردر . غرامیاته منحصر اولان اشعار سائره‌لرنده حسن وعشقك هر درلو تجلیاتی ، حتی بعضاً پك رقیق ودلفریب خیالات ایله تزیین ایتدكاری حالده هیهات كه حسن وعشق وطنی آكلایه‌مامشلردر .

اسلافی بو جهتدن شدتله مؤاخذه ایتمكه پك حقمز یوقدر. لجاوهٔ غیرت وجلادتلری برتخت رواناقبال واضمحلال كبی چار اقطار عالمده سرسریانه‌تك وتاز ایدن ملتلرك شاعرلری باضروره :

«ملتم نوع بشردر ، وطنم روی زمین!»

ترانه‌سنك نوعما ترجمه‌سی اولان «قوزموپولیتیزم» مسلكنه ذاهب اولمق ایجاب ایدر . اسلاف حقنده راستكویانه بیان مطالعه ایتمك ایسته‌نیجه آنلرك بعض اشعار تجروانه‌لرینی بر آز معذور كورمكلكمز لازم كلیر .

صوك زمانلره ، معاصرینمزه توجیه نظر ایتدیكمز حالده دخی ادبیات وطنپرورانه‌ده قحط عظیم كورییورز . یالكز . معـ ـك هر نوعنده كمال مستثناسنی اثبات ایتمش اولان معظم (كمال) پیشگاه حرمتمزده بتون اجلال فكری وسلطنت كلامی ایله تجلی ایدییور . كندیسنك «وطن» بند مخصوصی اوزمانه قدر مثلی وجوده كتیرلمه‌مش اولدیغی كی الآن نظیری یازیله‌مامش بر محصول وجداندر كه هپمزك حرفیاً آرایش حافظهٔ تكریمی اولملیدر .

واقعا «وطن» فكر مقدسی اوروپاده دخی آنجق فرانسه اختلال كبیرندن صكره وضوح تام ایله تعین ایتمشدر . لكن استقلال ایله كمال آره‌سندن بر عصرلق زمان كذران اوله‌رق بو مدت ظرفنده هیچ بر عثمانلی :

«انسان وطنی سور ؛ چونكه مواهب قدرتك اك عزیزی اولان حیات ، هوای وطنی تنفسله باشلار ؛ انسان وطنی سور ؛ چونكه عطایای طبیعتك اك رونقلیسی اولان نظر ، لمحهٔ افتتاحنده خاك وطنه تعلق ایدر ؛ چونكه مادهٔ وجودی وطنك

بر جزئيدر ؛ چونكه سبب وجودى اولان اجدادينك مقبرهٔ سكونى ونتيجهٔ حياتى اوله جق اولاديننك جلوه كاه ظهورى وطندر . . . . الخ » كبى بر اشتياق صميمىٔ وطنپروارانه اظهار ايده مه مشدر .

انجق حب وطنك ساده جه بويله احتساسات مجرده نوعندن حكايه سى روحلرده بو انجذابى اوياندير مق ايچون كافى دكلدى . وطن دينان قلمرو سعادتك تصويرات ماديه سى ايله دخى مفتونيتمزى جلب ايتمك لازم ايدى .

مثلا « حب وطن » ى غايهٔ خيالى درجه سنه اعلا ايتمش اولان فرانسزلرك عمان ادبياتنه عطف نكاه تتبع ايديلنجه كوريلوركه « فرانسه » دينلن وحدود سياست ايله محاط اولان قطعهٔ زمين آنلرك نظرنده عادتا خلد برينْدر ؛ همان هر قبضهٔ خاكى ايچون بر شعر غرا وجوده كتيرمشلردر .

فرانسه نك مشجره لرى ، نهرلرى ، طاغلرى ، طاشلرى آيرى آيرى بتون شاعرلرينك برر الهامكاهيدر . فرانسزلر ايچون بتون كوزللكلرك جلوه كاهى آنجق فرانسه اولوب آنك سرحد سياستى خارجنده قالان قطعات ارضك دوزخدن فرقى يوقدر .

(ويقتور هوغو) يى آچيكز . دينه بيليركه شعرلرينك ، او معظم ومطنطن فريادلرينك همان نصفى فرانسه نك مدح وثناسنه ، جابجا تصويراتنه متعلقدر : [فرانسه ! اى لطيف وطن ! اى شايان پرستش قطعهٔ خاك ! اى مقدس بقعهٔ شان

وظفر !..] کبی آوازه‌لر و بونلری تعقیب ایدن مفردات تصاویر اوقونورکن انسان بو حسیات عالیهٔ وطن پرستانه حضورنده لال حیرت اوله‌رق حقیقةً روحنده رعشه‌لر طویار ؛ دنیانك اك لطیف و شاعرانه مملکتی فرانسه اولدیغنه قناعت حاصل ایدر.

بو درلو اشعار وطنپرورانه‌ده (هوغو) استادکل اولمقله برابر بتون فرانسز شاعرلرینك آثارنده مطلقا فرانسه‌نك ستایش حسن و لطافتنه متعلق بر ایکی پارچه‌یه تصادف ایدیلیر. حتی فلسفه پرداز غرامیات اولان « آلفره‌د دوموسه » نك بیله عشق وطنپرورانه‌یی مصور پك دلربا سانحه‌لری واردر. بو، پك طبیعی بر احتیاج دکلمی ؟.. وطنمزك محاسن طبیعیه‌سی الواح بدیعه و حسیات پاکیزه ایله پیشکاه اشتیاقمزده تصویر اولنملی که روحمزك تمایلات صمیمیه‌سی متهیج اولسون.

ایشته ادبیات وطنیه‌نك بو طرزنده دخی بیوك (کمال) نمونه آفرین معالی اولیور:

[تختگاه سلطنتك آق دکزه قارشی اغیاره سد اولنمش بر باب آهنینی دینلمکه شایان اولان قلعهٔ سلطانیه بوغازندن کیریلیر و بر ساعت قدر دها بری کلنیرسه قدرتدن نمونهٔ لطافت اولمق ایچون یاپلمش بر حوض بهشتی کوریلور.

انسان برقاچ کون اودریای صفانك کنارنده تماشای طبیعت ایتملیدرکه خزینهٔ بدایعنك ابذالنده قیاض قدرتك نه کریم اولدیغنه ذهننده بر مطالعه حاصل ایده‌بیلسون....] مقدمهٔ حلاوت

آوری ایله باشلایه‌رق کیتدکجه طروات وظرافتی افزون اولان «کاییولی» مقالهٔ مشهورهٔ شاعرانه‌سی نظر سطحی ایله‌باقیلنجه براثر ادیبانه‌دن عبارت ظن اولنورسه‌ده حقیقتده اونه بیوك، نه‌معزز بر بدیعهٔ وطنیه‌در! هیچ بر ترك تصور اولنه‌مازکه او مقاله بی بهایی اوقوسونده کاییولیده بر غروب تماشاسی آرزوسنه مجلوب اولسون، لطائف طبیعتك بوقدر شاعرانه تجلیزاری اولان بر پیغولهٔ وطنی عشق محاسن پرستانه ایله‌سومسون.

ینه مرحومك «چاملیجه» تصویرینی اوقویوبده:

[استانبول بر مالکهٔ دریای لطافتدرکه یالکز حزین حزین ساحللرینه یوز سوره‌رك پیشکاهندن آقوب کیدن دریانك صفاسی موقعنك بتون جهان ایچنده اقرانسزلغنی اثباته کفایت ایدر.

استانبول دینلن مجموعهٔ بدایعك حاوی اولدیغی هر درلو نوادری برباقیشده کوستره‌جك نقطه ایسه چاملیجه‌در!.. الخ]

یولنده‌کی الحان مصورانه‌سنی ترتیل ایدرکن سودای وطن ایله غشی اولمیه‌جق بر ترك وجدانی قابل تصورمیدر؟..

اسلاف شعرا ایچنده لاله دورینك مرغ آشفته‌سی اولان ندیمك کاغد خانه طربزارینه دائر:

باق ستانبولك شو سعد آباد نوبنیانه
آدمك جانلر قاتار آب وهواسی جانه
ای فلك انصاف، ای مهر جهان آرا امان
بر نظیری وار ایسه سویلك قونلسون یانه!

كبى بديعه‌لر ايله باشلايوب حقيقةً بر بردن شوخ و آبدار ابيات لطيفه ايله تمادى ايدن بعض قصيده‌لرينى كوكل سوداى وطن سانحاتندن عد ايتمك ايستيورسه‌ده نه‌چاره‌كه هپسنده سفيه ابراهيم پاشامديحه‌لرى تغلب ايتديكندن بتون اونرم و لطيف بدايع صرف شعر اولمقدن بشقه برماهيت حميتپرورى اثبات ايده‌ميور .

ايشته استاد معظم (كمال) طرزينى تعقيباً روحلرمزده حب وطن حسياتنى توسيع و تلطيف ايده‌جك وحقيقتده جابجا وطنمزك تصويرات شاعرانه‌سنى حاوى آثار عاليه‌يه پك زياده احتياجمز واردر . وطنمزك مع التأسف تخريب اعصار ايله شمديلك آثار معموريتدن محروم اولمسى لطائف طبيعيه‌سنه قطعياً خلل ايراث ايتمز .

هم وطنمز مادر مهربانمزدر . بزه هر زمان قيمتليدر ؛ هيچ والده‌سنى چركين كوره‌جك اولاد وارميدر ؟ بالعكس والده‌لرمز نظرلرمزده شباب ابدى‌يه مظهردر ! .

اوتوز سنه‌دن برى « وطن » زمزمهٔ مقدسه‌سنى اسماناً تهليل ايده‌مزدك . وطنمزى آچيقدن آچيقه سوه‌مزدك . فقط شمدى ؟ او آرتق بزم ايچون اوقدر سوكيلى ، اوقدر معزز وقيمتدار بر نونهال نازنده‌دركه اك نرم ونزار كلبرك چيده‌سنى بيله غبار تجاوزدن قصقانير ، سينهٔ مشتاقمزده ناز ونعيم ايله صاقلارز . فقط سنه‌لردن برى بوحسلر جامه خواب جانمزده

خوابیده اولدیغی ایچون شمدی بونلری بیدار ایده‌جك اشعار مهیجه‌یی دیدۀ حسرتله بكلیورز .

هم اویله نحیف وشكسته اشعاره دكل ، عادتا سماوی صیحه‌لركبی روحمزی ، اوتوزسنه‌دن بری اپچه معصیتكار اولان روحمزی تتره‌ته‌جك ، كوزلریمزی دموع تأثر ایله یاقه‌جق بلند ومحتشم نفخات وجدانیه‌یه منتظرز . افسوس كه شعرلرمزده هنوز قوۀ عصبیه‌نك بتون تهور وجلادتی ایله طنان اولان بو صیحه‌لر ، زنكزدای قلوبمز اوله‌جق بو رعشه‌آور نفخه‌لر استماع اولنه‌میور . لكن آرتق افق وطن سحائب نجات وظفر ایله مشحوندر . هر شیئی امید ایده‌بیلیرز .

« ادبیاتده عسکرلك »

« ادبياتده عسكرلك »

بتون صنايع نفيسه ايچنده الياف وجدانى تهزيز ايله حسياتى تربيه، اخلاقى تهذيب وافكارى تنوير جهتندن ادبياتك بر كرسئ صفوت واحتشامى حائز اولديغنده هيچ شبهه يوقدر. مشيمهٔ طبيعتدن آز چوق احتراصات بهيميه ايله طوغان موجوديت بشريه‌يى ممكن مرتبه محاسن ملكاته ايله آرايشياب نزاهت وعلويت ايدن ادبيات ، بو اعتبار ايله ، جمعيت انسانيه‌نك اك پاكيزه مربئ روحيدر . عادتا دينه بيليركه انسانلرك وجدانى شاعرلرك ، بو پيشه‌وران ادبك دارالعمليهٔ نجابتنده تحليل اولنه‌رق تمايلات ذميمه‌لرى امحا ، قابليات علويه‌لرى توسيع اولنور : پاك ومصفى بر حالده ، لذائذ حيات مسعودانه‌يه ترك ايديلير ... بو حالده ادبياتك تهذيبات روحپرورندن محروم اولدقچه لذائذ حقيقيهٔ حياتدن نشوه‌ياب اولمق مستحيل اولور . لكن . عجبا بو لذائذ حياتيه نه‌در؟ . . ماهيت انسانيه‌يى اك پاك وصاف بر نظر وجدانى ايله تأمل ايدنلرك عموماً مسلميدركه دنيانك بتون ثروت وسامانى ، بتون اسباب ذوق وصفاسى نهايت بر شبع دل آزاره منجر اولور : هر درلو مستئ اقبالك بر خمار غم افزاسى واردر ؛ هر شيئدن بيقيلير ،

اوصانيلير ؛ انك حريصانه املرى مظهريتدن صكره ، برهيچي خولياشكننه تحول ايدر . يالكز طويمق ، بيقمق ، اوصانمق بيلمه‌ين بر اشتياق روح واردركه مادام العمر تازه ، جيد ، پر حرارت ، آتشيندر . ايشته بو ، مكارمه ، محاسنه ، معاليه ، نفائسه قارشى اولان مغلوبيت قلبيه ومفتونيت ازليه‌در ، شايد بو اشتياقدن محروم ، شايد بو جذبه ايله رعشه‌دار استغراق دكل ايسه‌ك حيات بزم ايچون بر تعب بيهوده وبتون لذائذى پك چابوق اوصانديران ، بيقان ، ازن ـ هوسات حيوانيه‌دن بشقه بر شئ دكلدر . حالبوكه روحمز آنك مصدر تحسساتى ايسه ، تربيهٔ ذوقيه‌مز بيدرپى تعالى ايتدكجه كامران بدايع قدرت اولورز . هديهٔ بهار اولان بر چيچك كوزلرمزى ساعتلرجه فريفتهٔ نقوش زيبا ايده‌جكى كبى ايكى يشيل ياپراغك آغوش نرميننده غريبانه اوتن بر قوشك ترانهٔ زارى‌ده كوش رقتمزى ساعتلرجه تهزيز ايدر . طبيعتك آغوش فياضنده يتيمز توكنمز اولان بتون بو بديعه‌لرك عكوس لطافتى روحمزده آن بآن پك نازك ومطراحسلر اوياندیره‌رق نهايت تربيهٔ ذوقيه‌مز بر درجه‌يه واريركه بديع الروح برشاعرك بر كوزل نشيده‌سى ، حتى بر بيت دلاراسى بزى بر خزانهٔ ثروت درجه‌سنده وايه‌دار نشاط وسعادت ايدر . ايشته تربيهٔ ذوقيه وحسيه‌يى تأمين ايده‌جك اولان بو آثار عاليه شاعرلرك طبع پاكندن عادتا بر چشمهٔ خروشانك آب حيات بخشاسى كبى طلوع

ایتمیدر ؛ روح ملت بو حسیات صافیه ایله مشبوع اولمالیدر .
ادبیات ، ترتیل بدایع ایدرکن طبیعتیله تعیین وظائفده ایدر . کوزل شیئلری تصویر واطرا ایدن بر شاعر بالضروره بو کوزل شیئلره بر انهماك وجدانی اویاندیرر . هر تلذذ بهمه حال بر اشتیاقی تطییب ایدر . ایشته بو جهتله‌ده شاعرلرك انتخاب موضوعده بیوك بر دقت رقیقه‌لری بولنمق ایجاب ایدر . موضوعلر نه قدر آزادهٔ خساست اولور ونه قدر متمایل عظمت وعلویت بولنورسه بالطبع اثرلردده او قدر احتشام واعتلافت کوریلور . بو نقطهٔ نظردن تفکر ایده‌لم که عجبا عسکرلك قدر بلند ومحتشم بر موضوع اوله بیلیرمی ؟..
حرب ، احتمال که حد ذاتنده بر وحشتدر . لکن اولا بونی اجرا ایدنلرك نه‌قدر شایان حیرت بر حماست وفداکاری ابراز ایتدکاری ، ثانیا نتیجه — که حفظ وتوسیع وطن ایله تأمین حق ونشر عدالتدر — تأمل اولنحه نه‌عالی بر واسطهٔ مدنیتدر . عسکرلك حب وحراست وطنك اك مقدس ومشعشع هیولا-سیدر . عسکرلك ایله وطنپرورلك بربرندن تفریقی ممکن اولمیان ایکی همشیرهٔ توأمدر . دوشونملی که هر درلو خدمات ووظائف اجرت ایله ایفا اولنه‌بیلیر . یالکز عسکر اجیر اوله‌ماز . جان بهان ایله صاتیلماز . بر عسکرك وجداننده سائقهٔ وطنپروری ایله حاصل اولان معالیٔ شجاعتی دنیانك بتون خزائن سعادتی تولید ایده‌مز . احتمال که تاریخك مناقب

جلادتنه رغماً حقايقجو اولميان نظرلره قارشی عسكرلك شمدی‌یه قدر لايق اولديغی درجهٔ حرمتی احراز ايده‌ميوردی . فقط شمدی ؟ . . تاريخ مسعود انقلابمزدن ، ١٠ تموز فتح مبيننده‌ن بری عسكر وعسكرلك بسبتون بشقه بر اقبال وروتق ايله معزز اولدی . بو كون «اردو» كلمهٔ مبجله‌سی تلفظ اولنجه روحی بر لرزهٔ تكريم واعزاز ايله اهتزاز ايتمه‌ين هيچ بر حميتلی عثمانلی تصوری ممكن دكلدر . آرتق عسكر بو كون ملتك بر جزئی دكل ، بتون ملت ، ملت مسلحه‌در . وملتمزی جان ودلدن سوه‌رك پك عالی كورديكمز ايچون مربئ ملت اولان ادبياتمزكده عسكرلكده دائما بر دستاويز حب وتعظيم ، بر حصهٔ تبليغ وتفخيم آيرمه‌سنی آرزو ايديورز . واقعا عثمانليلر ، « هر بری جنكاور وذاتاً عسكر اوغلی عسكر اولان » بو ارلر نشئه‌ياب قهرمانی اولمق ايچون شاعرلرك شوق آراترانه‌لريندن مستغنيدرلر . لكن آنلرك بو استغنالری شاعرلری اتحاف بدايعدن وارسته قيلماز . آنلر ، شاعرلر اردويه اولان دين وداد وحرمتلرينی سنوحات مهيجه ايله ادا ايتمليدرلر . ظن ايدرم كه بو ، پك مقدس وظيفه‌لريدر .

عسكر بر ملتك هم قوتی ، هم زينتيدر . بو قوته حرمت ، بو زينته مفتونيت هر معالی پرستك ميل طبعی اوقشايه‌جق بر حسدر . آنجق بو حسی مفتاح فيض وبركتی يالكز شاعرلرك وديعهٔ ذوق سليمی اولان خيالات والفاظ بديعه كنجينه‌سنك

لآلی ثمینه‌سی ایله دونادەرق سماط فخر و ابتهاجه ایثار ایتمك
اهمالی جائز اولمیان الطاف شعرادندر . مادام که آرتق عسکر
دینجه آلت قهر استبداد اوله‌رق علی العمیا یاقوب ییقان ، قیروب
گچیرن بر هیئت ظالمه دکل ، بالعکس بتون معانئ عالیه‌سی ایله
حامئ عدالت و سعادت اولان و بو امانئ علویه‌سنه حائل اولمق
ایسته‌ینلره قارشی جداً بر قوۀ قاهره کسیلن قوجه بر ملت
مسلحه دوشونیورز ؛ اویله ایسه آرتق شاعرلرمزدن بر
« ادبیات عسکریه » ایسته‌مکله یالکز بر صنف مخصوصك مروج
آمالی اولیورز . مادام که « ادبیات » عمومی . انسانی بر بدایعه
روحپروردر و مادام که عسکرلك بر فضیلت شامله‌در ؛ اویله ایسه
ادبیاتك چوق چوق . . بول بول عسکرلکك صفحات گونا
گون عظمتنه معرکۀ تصویر اولماسنی آرزو ایتمك هیچ نا بمحل بر
امل صایلماز : علی الخصوص عسکرلکك اك بیوك مشوق
جلادتی . اك پرتوانداز سلاح ظفری « قوۀ معنویه » اولدیغی
مسلم بولنمسنه نظراً عسکر یورکلرنده بو قوتی دمادم افزا -
یشذیر ایده‌جك نشائد عالیه‌نك نظر ملتده نه قدر عالی بر
موقع تکریمی اوله‌جقدر !

انی دوشونه‌لم ؛ ارتق افراد ملت نوبت بنوبت بو شرف
عظیم ایله مباهی اوله‌جقدر . ذاتاً بر مکتب ادب و عرفان اولان
اردو آرتق تماماً عمومی بر مشقخانۀ کمالات اوله‌رق ملتك
بتون ذکالری آنك سینۀ سطوت و حمیتنه سرپیله‌جکدر . حقیقةً

« عسكر » لفظ جليلی ، مادی معنوی بتون كمالات انسانيه‌دن نصيبه‌دار شرف بر نخبهٔ خلقتی كوز اوكنه كتيره‌جكدر . ايشته بو نخبهٔ خلقت و آنك اجراآت قهرمانيسی ايله معالئ وطنپرورانه‌سندن لطيف و بهيج بر موضوع شعر اوله‌بيليرمی ؟ عجبا حفظ وطن ، نشر عدالت وحريت ايچون آنالرينی بابالرينی ، زوجه‌لرينی ، همشيره‌لرينی ، اولادلرينی ترك ايده‌رك سرحده قوشان عسكرلرك ، و اختيار ايتدكلری حربك يادآور مصائب واهوالی اوله‌جق بر نشيده قدر قلب امتده آهنك هيجان بوله‌جق بر اثر ، بر شعر قابل تصورميدر ؟ . . عجبا سينهٔ جلادتی الك رستمانه آمال جنك واستيلا ايله مشحون اولان بر عسكرك يالكز وطنك بعض اجزاسنی يتيم ايتمه‌مك ايچون يوزلرجه دشمنی بی محابا قهر ايتديكی حالده بر يتيمك محزونانه بر نظری حضورنده تيتره‌ديكنی ، آغلاديغنی مصور بر بديعهٔ خياليه كبی رقت آور قلوب اوله‌جق بر شعری كيم سومز ، كيم وجدو استغراق ايله اوقوماز ؟ . . وبويله بر شعر اكر وارسه عسكرلرك درشتئ فكری وخشونت طبعی حقنده‌كی ظنون سقيمه‌يی نه قدر تعديل ايدر ! عسكرلرك‌ده بتون نجيب الطبع انسانلر كبی خصائص نزاكت و ورقتدن محروم اولمادقلرينی ، ناموس وشرف وطنك مدافعه‌سی امرنده بر آتشپارهٔ عالمسوز كسيلن بر نفرك عاجز نوازلقده پك چوق

ابنای نوعنه سبق آموز رحم و شفقت اولدیغنی نه حزین صورتده تصویر ایدر !

مع التأسف ادبیاتمز هنوز کرك وطنپرورانه ، کرك عسکرانه آثار عالیه ایله لزومی قدر وایه‌مند اوله‌مادی . مثلا فرانسز وطنپرورلرندن مشهور (دەرولد) ك « عسکر شرقیلری » طرزنده بر مجموعهٔ اشعارمز اولماسی ملت مسلحه نامنه بر نقصاندر . حال بوکه او یولده سانحات جلیله‌یی نه قدر اشتیاق ایله اوقویوب نه صمیمی حرمت ایله حرز یمین ایده‌جکز !

اسلاف کرام ایچنده انجق « نفعی » نك بر آز تماس ایتمش اولدیغی بو مناقب عسکریه منظومه‌لرینك بر قاچ نمونهٔ دلپذیرینی کچن یونان محاربه‌سندن صکره کوردك . (سرورینك عریش ـ فتحی حقنده‌کی منظومهٔ تاریخیه‌سی بر ملعبهٔ صنعتك قربانی اولدیغی جهتله روح ومزیتدن محرومدر) او نمونه‌لر ایله برابر (رباب شکسته) ده‌کی « قلیج » و « عسکر کچرکن » بدیعه‌لری ، شاعرلرك نفخهٔ اقبالنه مظهر اولدیغی تقدیرده عسکرلکده نه قدر واسع برزمین دلنشین ادبیات اوله ـ بیله‌جکی حقنده‌کی امیدلرمزه قوت ویردی .

بونلر ، بو غزا ترانه‌لری بعضاً موسیقینك رفاقت سامعه نوازی ایله دخی رعشه‌دار آهنك اولنجه آرتق بوندن طاتلی نصل بر ضیافت روحانیه اوله بیلیر ؟ وجدان ملیمزك حسیات صمیمیه‌سنه مراجعت ایده‌لم : دنیانك بتون فصول موسیقیه‌سی

ایچنده « هی غازیلر . . » نغمهٔ مقدسه‌سی قدر صمیم روحمزی تهییج ایده‌جك بر بدیعهٔ لحنیه بوله‌نه بیلیرمی؟

چونکه او ، ملی بر آهنكك اهتزازات عشق آفرینی ایله وطنپرورلك کبی ، عسکرلك کبی مکارم عالیه‌نك اك نفیسنه، اك اصیل بر اشتیاق روحانی‌یه ترجمان حزین اولیور ! . .

کمال زاده اکرم بکك بونجه آثار منظومه‌سی ایچنده هانکی بری مشهور « وصیتنامه » قدر اصالت وعلویت حقیقیه اثبات ایده‌بیلیور ؟ روحپرور ودلسوز اولمقده او منظومهٔ عسکریه درجه‌سنده پك آز اثر درخاطر ایتمکده اولدیغمزی اعتراف ایدرز. نه حاجت ؟ احمد مدحت افندینك ، ابوالآثار وصفنه بحق سزاوار اولان بو پیر قلمك یوزلرجه بیکلرجه صحائف هزار لونی آره‌سنده انجق بش اون سطرلق بر پارچه‌سی « تعلیم ادبیات » ده جای قبول وتعظیمه مظهر اولمشدرکه اوده جنکدن، فضائل عسکریه‌دن باحث بر مقاله‌جکیدر . نیچون ؟ چونکه عسکرلکك جزالت وعظمتی هردرلو معالی حسیه وفکریه‌یه مساعد درده آندن!..

حاصلی مادام‌که مربیٔ ملت ادبیاتدر ومادام‌که تربیهٔ ملیه‌نك اك عالی مظاهری وطنپرورلك، عسکرلکدر؛ اویله‌ایسه قلوبمزده شوق عسکرانه‌یی اعزاز وتهییج ایده‌جك کرك عسکری رومانلر ، کرك نشیده‌لر شکلنده سنوحات عالیه‌دن ادبیاتمزی محروم کوردکجه محزونز ، دلخسته‌یز ! اویله بدایع جنکاورانه‌یه محتاج دکل ، مفتونز ، مبتلایز !

٢٤ مارت سنه ٣٢٥

کوچك حکایه‌لر و بر نمونه

کوچك حکایه‌لر و بر نمونه

بر قومك اطوار واخلاقنی . . . مخصوصات ومستدركاتنی
اك زیاده تصویر ایدن ادبیاتی اولدیغی ایچون روح مللی تدقیق
ایتمك ایستین حقایقجویان فطرت هر شیئدن زیاده ادبیاتده
جستجوی تحسسات ایدر . بو خصوصده ادبیاتدن دها براق
وجلی ، دها مصوّر مضمرات بر مرأت كشف بوله‌ماز . بو
مرأته عطف نگاه ایدنلر آنك سینهٔ بلورنده مبدعنك بتون
خیالات . تمایلات . احتراصات واشتیاقاتنی الواح دیده فریب
ایچنده اوقورلر ، حس ایدرلر .

بری جهتدن، ملتك افراد ممتازه‌سی اولان ادیبلر، شاعرلر
آثار سانحه‌لرنده یالکز کندیلری ایچون ، کندی ذوق تزیلری
ایچون ایجاد بدایع ایله اکتفا ایتمیه‌رك او بدایع فکریه
وحسیه‌نك ضمننده ، منسوب اولدقلری قومك تزکیهٔ اخلاق
و تربیهٔ افکارینه معنوی بر خدمت و معاونتده درعهده
ایدرلر . بو مقصدده وفا ایده‌جك اثرلر آز چوق ـ نصیحت
آمیزدر ـ حکمنه تابع اوله‌رق تلخ و درشت اولمقدن
خالی قالیه‌جغی ایچون ، نزاهت وسعادت بشریه‌یه خادم اوله‌جق
افکار وحسیات پاکیزه‌لرینی پری خیالك شهپال ترعمتنه

توديع ايله وقايع حقيقيه شكلنده تصوير ايدرلر . ذاتاً قارئلر بتون او الواح نزيهۀ شعره كوره تربيۀ ذماغ ايچون بر ميل خفى ايله مجبول اولدقلرندن چونكه طبع بشر سفالت وخساست خلقيه‌نك اك مظلم وعميق چاه مساويسنده دخى بر اشتياق نهانئ نجات ايله ميال معالى اولديغندن پيدرپى روحلرنده‌كى تمايلات مبهمه اشكال حقيقيه ايله تمثل ايدر : يعنى انفعالات وتأثرات نفسانيه شكل صحيحنى او اثرلردن اقتباس ايده‌رك بر زمان اولوركه بر قارىء اك زياده هانكى مؤلفك آثارى ايله اشباع روح ايدرسه آنك شاكرد افكارى ، آنك پيرو حسياتى اولور .

شو بر قاچ سطر ادبيات ايله ادبانك بر قومك تربيۀ وجدانيه‌سنده نه درجه حائز تأثير بولنديغنى مجملاً تعيين ايدر.

بر ديكر جهتدن ، على الخصوص چشمان حقيقت لفافۀ آتشرنك شباب ايله حياتى بر كلزار ذوق وشغف كورديكى زمانلر ، تمايلات مزعجۀ نفسانيه اك زياده كيف وهوايى مطيب ايده‌جك تجليات خفيفۀ شوخانه‌يه منهمك اولديغندن اوروپاده بر قسم ادبا عيناً تعقيب وترجمۀ طبيعت كبى بر مسلك مفرط حقيقت پرستانه داخلنده تصوير احتراصات اصولى احداث ايتمشلردركه بونلرك ايچنده سامعۀ نزاهت وعفتى چاكچاك ايدن تفصيلات برهنه‌يى حائز شعرلر ، فقره‌لر ، حكايه‌لرده واردر . حالبوكه معايب بشريه‌نك بويله پرده بيرونانه ، حتى اشتها فروز بر شيوۀ

عریان ایله تصویرنده اکثرینك ینه بر قصد اخلافیسی ، تعریض وتنقیده متوجه بر نخبهٔ املی واردر .

هر مسلكك بر طاقم عجمیلری ، مقلدلری ، افراطپرستلری اولدیغی کبی بو مکتب طبیعتکده غریب طفیلیلری یوق دکلدر. هواپرستلرك ، آفته‌لرك ادبیاتی اولان بو اثرلر ، ضوابط اخلاقیه‌ده مماشاتپرور اولان مملکتلرده بعضاً رسملی اوله‌رق نشر ایدیلیر؛ آرتق اوستی بوبرلی برر تصویرنامهٔ رذائل اولور! اخلاق فاضلهٔ اسلامیه ومکارم راسخهٔ ملیه‌مز بو درلو مطبوعات رذیله‌یه ، حمد اولسون ، مساعد اولمدیغندن او لوثنامه‌لرك چرکاب سفیلندن دامن ادبمز مصوندر .

آنجق نوع حقیقی اوزره اولان ادبیات طبیعیه تمایلات بشریه‌نك نیك وبدینی تشریح ایله تنزیهه وفا ایتدیکندن کوندن کونه منتشر واستقبالك ادبیات صحیحه‌سی اوله‌رق آن بآن ترقی‌یه متمایلدر . بو نوعده‌کی کوچك حکایه‌لر، بالخاصه، حقیقتپرستان ادبك مرغوبیدر . بونلر بالنسبه پك محدود بر زمین ومحیط ایچنده پك الیم حقیقتلر، پك فجیع عاقبتلر، پك سوزشلی ندامتلر تصویر ایده‌رك اوزون اوزون ادب و اخلاق خطبه‌لرندن زیاده رقت بخش وجدان اولورلر . بزده بو کوچك حکایه‌لرك ، طبیعیون ادبا مسلکنه کوره الك شایان دقت اولانلرینی ایلول مؤلفی یازییور . فقط . . . اوت ، پك مهم بر فقط وار ! بویله حکایه‌لردن مقصود اولان نفع حقیقی‌یی

كاياً اهمال ايده‌رك بالعكس افساد اخلاق ايده‌جك تصويرات
شوخانه ايله اكتفا ايدييور . خفيف موضوعلر ايچون پك
طاتلى اولان او نزار وپران ، چست وچالاك ، نرم ونازنين
اسلوبك چشم روحى آغلاته‌جق ، وجدان انسانيتى لرزان
ايده‌جك الواح مؤثره‌يه لسان تصوير اولماسى زيان ، پك بيوك
زياندر : ناموس لانه‌يى تزييف ايدن، عفتسزلكى زرين كلمه‌لرك
حسن مغفلى ايله فاش ايدن (نوير) لك بر آلفته‌ٔ ازقه‌كرد ايله
فرقى . . . بونك كيم بيلير نه كبى سوائق ضرورت وسفالت
ايله گرداب لوثه‌دوشمش بر مغدورهٔ نصيب ، قانون اجتماع
بشريده بر جريحهٔ خون افشان ، ديكرينك ايسه هر درلو
اسباب عز وبختيارى ايله محاط اولديغى حالده حياته كفر ايدن بر
سفيلهٔ فحش آلود اولمسندن عبارتدر . قانون اخلاق آكا
ترحم ايدرسه ، بونى تلعين ايلر .

ادبياتمزك اذواق نفسانيه‌دن هيچ بر شيئى تصوير
ايده‌ميه‌جك صورتده (پرود) اولمسى طرفدارى دكلز . لكن
بويله فحشيات قصيده‌لرينى تر وتازه ، صاف و پاك قيزلرمزك ،
كنجلرمزك نظرگاه عصمتنه عرض ايتمه‌يى فضائل اخلاقيهٔ
مليه‌مزه موافق بوله‌مايز . مقدس عائله‌نك حريم عفتى بو
صحيفه‌لره مسدود اولمليدر .

ديديكمز كبى ، اوروپا ادباسى ده بويله اثرلر يازارلر ؛ فقط
الك پرده بر انداز اولانلرينك آثارنده دخى همان دائما سوزش

آور بر درس ادب واخلاق واردر . شیمدیلك بونلردن بر نمونه ترجمه ایدییورز . هم ده بونی فرانسه‌ده الك پرده بیرونانه اثرلر یازمقله معروف بر مؤلفدن ، (قاتول‌مندەس) دن انتخاب ایتدك . بوده بر آلفته‌یی ، بوده فحشی تصویر ایدییور . لکن باقیکز ، نصل :

« اسکی سس »

بتون قهوه‌لر ، بتون میخانه‌لر قپاندیغی حالده ، درونلرنده نوش باده ایدلمسنه یولیسك اغماض ایلدیکی مردار بیراخانه‌لردن برینك زیر زمین قاتنده ایدی . غازك غبارات زرینی آلتنده ، تخته مصه‌لرك اطرافنه غدای مستیلرینی بیترمش اولان سرسری کیجه قادینلری ایله آقشامدن بری آنلری بکله‌مش بولنان بر قاچ ارککك متاعب مستانه‌سی اتکا ایلمشدی .

قادینلر دوزکونلو ، ارککلر عجمی‌اویونجیلر کبی پرداخت تیراشلی ، غایت صولغون بکزلی ! . . .

مراقمزی تطمین ایدەرك متنفر بر قلب ایله چیقه‌جغمز صیره‌ده آرقداشم : « باق ! » دیدی . بکا صالونك ایچ طرفنه تك باشنه اوطورمش ، غایت ایری ، غایت شیشمان . . . اوزکولو صاچلری تویلو بر شاپقه‌نك خارجنه سرپیلوب چیقان بر قادینی کوستریوردی . اختیار اولمقدن زیاده یورغون وکردنی قورسانزینك بول ایکلیسی اوزرینه طاشقین بولنان

بو قادین مطلقا وقتیله پك كوزل ایمش! شمدی بیله جلدینك سوت كبی بیاضلغی . . بلاهت نكاهی آره صیره بر بقیهٔ تفكر ایله جانلانان ایری ، سیاه ، عمیق ، ثابت كوزلری ایله كوزل ایدی . شبهه‌سز ، اطرافنده‌كیلر كبی بر آلفته ! پوتینلرینك اوكچه‌سنده ، اتككنك كنارلرنده قالدیرملرك قورومش چاموری كورولیوردی ؛ لكن پك ایری ، پك معظم بربت پرستیده طور كرانی ایله اوطورمش اولدیغی ایچون بو آلفته قوجه بر نسل سفیهك انموذج مبالغه نمودی ، عادتا محتشم بر هیكل مشخصی كبی كورونیوردی .

بز ، تعجب ایده‌رك ، یاقلاشدق .

قیصیق ، لكن اطرافده یواش سسله جریان ایدن مكالماتك هپسنه حاكم اوله‌جق قوتلی برصدا ایله بزدن عشرت ایتمك ایچون پاره ایستدی . درت قدح راقی كتیرته‌رك درونده بر آز بیرا آرتیغی اولان بیوك بر برداغك ایچنه بوشالتدی و بر صولوقده هپسنی ایچدی . صكره بر قافه قونسر شرقیسنك نقراتنی ترنم ایتمكه باشلادی . بو ترانه سرخوشلرك انین مخنوقی . . لكنت آلود بر صدا ایله سوروكلنن بر خرخرهٔ مذبوحانه اولدی . قهقهه ایله كوله‌رك : « هـای اه راضی اولسون ! » دیدی . صوكره ، بزمله تكلیفسزجه كوروشدی : « بنم كبی ایچه‌جك كیمسه یوقدر ؛ اون ایكی برداق بیرادن صكره بر

شیشه‌ـه راقی بنی اوز کوتمـز ؛ هم ده هیچ بر وقت سرخوش اولمام .

بعض قادینلر ظانیرم که هر آقشام مست لایعقل اوله‌رق زقاق کوشه‌لرندن قالدیریرلر ؛ بن ایسه میخانه‌دن چیقدیغم زمان دها دیك یوزیرم . عشرت بنی خفیفله‌تیر . لکن کیفم ایچون ایچدیککمی ظن ایتمك خطـادر . آه ، اوت ! بن نه بیرایی ، نه آبسنتی ، نه‌ده قونیاق وراقی‌یی سومم ؛ اویله زمانلر اولورکه بوغازمی اوقشایه‌جق ، معده‌می سرینله‌ته‌جك بر بارداق صـاف ، براق صو ایچمك ایچون نه ایسته‌لر ویررم . عشرت ایدیشم بشقه‌لرینی اکلندیرمك ایچون‌ده دکلدر ! خایر ، قدحی اوچ « سو » یه اولان راقی‌یی غیر تلاغمه قـدر طولدیرمه‌یی اعتیـاد ایدیشم بشقه بر سبیدن طولاییدر : بوده کیمسه‌نك وظیفه‌سی دکلدر . »

شـمدی حزین بر خاطره ایله متأثر ایمـش کبی یواش سـویلیوردی ؛ بر آز یان طرفـه دونه‌رك باشنی ایری ، شیشمان اللری اراسنه آلدی ؛ و بر صاغه ، بر صوله اکه‌رك ناصیه‌سنی خسته بر چوجق نصل صاللانیرسه اویله‌جه تهزیز ایتدی .

صوکره بز کندیسندن سؤال ایتمش اولمامقله برابر یوزمزه باقمقسزین سوزینه دوام ایتدی :

« اوت ، بر بشـقه سـبیدن طـولایی ! . . سز بو سببی آکلامق ایسترسه‌کز بن‌ده مع الممنونیه سویلرم . اوله سزه بر شیء ایضـاح ایده‌یم : بنم تعقیب ایتـدیکم حیـات بتون

کونلر ، هله بتون کیجه‌لر شن و خندان دکلدر . آقشاملک
ساعت طقوزندن صباحك ساعت ایکیسنه قدر چامور
ایچنده یووارلانمق ، خانه‌لرینه عودت ایتمکده بولنان آدملره
سوز آتمق ، نشئه‌سی یرنده اولمیان یولجیلرك دیرسك ضربه‌لری
ایله رنجیده اولمق ، درونلرنده هر زمان آتش بولنمیان کرالق
اوتللرك اوطه‌لرینه چیقمق ، یوکسك مردیونلردن تکرار اینوب
یاغمور آلتنده جولانه باشلامق . . بتون بونلر کمال ممنونیتله
ترك ایده‌بیله‌جکم اکلنجه‌لردر . هله ابتدالری پك مشکل ایدی .
بولوارلره کیده‌جکم اثناده پنجره‌دن آتلایوب چیقمق آرزولرینی
حس ایدییوردم . لکن نه یاپارسکز ؛ نه چاره ؟ قارن طویمق
ایستر ، دکلمی ؟ . درونده بولندیغم جرکابه بر کره دوشیلنجه
آرتق بوندن قورتلمغه چاره یوقدر . بو ، ایرمق کنارنده‌کی باتچیق ،
صیم صیقی طوتان اوکسه‌در . نهایت ، یواش یواش ، آلیشدم .
هر صنعتك ناخوش جهتلری واردر . شیمدیکی حالده بن کندی
صنعتمه ایصندم . شاید بکا ایرادلر ویرسه‌لر ، شاید بنی مفرو-
شاتمك اورته‌سنه اقعاد ایتسه‌لر ، آرتق زقاقه ایتمك مجبوریتنده
بولنمیه‌جق اولسه‌م احتمال که وقتمی نصل کچیره‌جکمی بیله‌مم ؛
یاغمور ایله ایصلانمامق ، چامور ایله ملوث اولمامق ، روزکارك
ضربه‌لرینی یمه‌مك ، ارککلرك قاقه‌لرینی طویمه‌مق بنده بر
اکسیکلك اولور . حاصلی ، دیدیکم کبی نصیبم ایله الفت ایتدم ؛
مادام که مقدر ایمش . . . نه چاره ، بلاده اولسه وارسون

اولسون !. آه ! یالکز برشی وارکه آکا بردرلو آلیشه‌مادم .
کیجه‌لین ، ارککلرك سزه دقت ایتمسی ایچون آنلره لاف
آتمق لازمدر ، دکلمی ؟ ایشته نه زمان بر ارککی قولندن
چکوب‌ده کندیسنه — بیلیرسیکز آ . مألوفمز اولان کلمه‌لر ایله
— خطاب ایده‌جك اولسه‌م قلبمی ، صانکه اوله‌جکمشم کبی ،
شدتلی ، مزعج بر اضطرابه کرفتار اولمقدن . . نه یاپه‌یم ؛
المده دکل ... بر درلو منع ایده‌مم ؛ ووجودمك بتون کریه‌لری
ایله آغلامامق ایچون کمال زحمت ومشقتله جبر نفس ایدرم .
بو اضطراب سویله‌دیکم سوزلردن طولایی دکلدر ؛ اوخ ! .
خایر ، یاپدیغم شیئك محجوبیتندن ناشی‌ده دکلدر . — امین
اولك ، او قدر احمق دکلم ! — دردمك سببی ، ایشتدیکم
کندی سسمدر . ایجه استراحت ایدر ، بتون کون راحتجه
اویورسه‌م سسم قیصیق وبلتك دکلدر ؛ بالعکس آنی وقتیله
قیرده . کندی خانه‌مزده بر یارامز چوجق اولدیغم زمانکی کبی
پك لطیف ، پك صاف و پاك اوله‌رق ایشیدیورم . ایشته بو
سس بنی قهر ایدییور ! آنی طانیرم ؛ وقتیله سویله‌مش اولدیغی
سوزلری بکا خاطرلاتیور . اویمزی ، بابامی ، آننه‌می ، بنم
کبی پارسه کلمه‌مش ، کندی مملکتمزده ازدواج ایتمش بوتنان
کوچك همشیره‌لرمی درخاطر ایدییورم ؛ بو سس بکا دمیرجینك
اوغلی ایله چالی آرقه‌سنده‌کی موعد تلاقیلری‌ده اخطار ایدییور ؛
بنی قوللرینك بتون کشایش لوندانه‌سی ایله صاران ، آغزمدن

بر بوسه ايله اوپن — بيليرسيكز ، بزم مملكتده انسانى ساده دوداق اوجى ايله اوپرلر — محقق بك سوديكم و بنى ده بك سون كوزل بر بابا يكيت ! . . . وقتيله آننه‌مه : « بوزور ، آننه‌جكم ! » ديمش اودن سس ، وقتيله عاشقمه كنديسنى ابدياً ترك ايتميه‌جكمى عهد وپيمان ايتمش بولنان بو سس ايله شمدى : « اوطه‌مه قدر چيقمازميسكز ، كوزل قرال ! » ديه بر اركك ياﻟواره‌رق بنى چيلديرتيور ! كندى كنديمى طويمامق ايچون يواش سويلكه ، ياخود سويلركن قهقهه‌لرله كولمكه چبالايورم . بوده فائده ويرميور . اسكى وقتك سسنى ينه طانيور وباشمى آوجلرم آره‌سنده صاقلايه‌رق آرتق حرف واحد تلفظ ايتميور ، تعقيب اولنمقدن ، بنى تعقيب ايدن ارككه جواب ويرمك مجبوريتنده قالمقدن قورقه‌رق قاچيورم . »

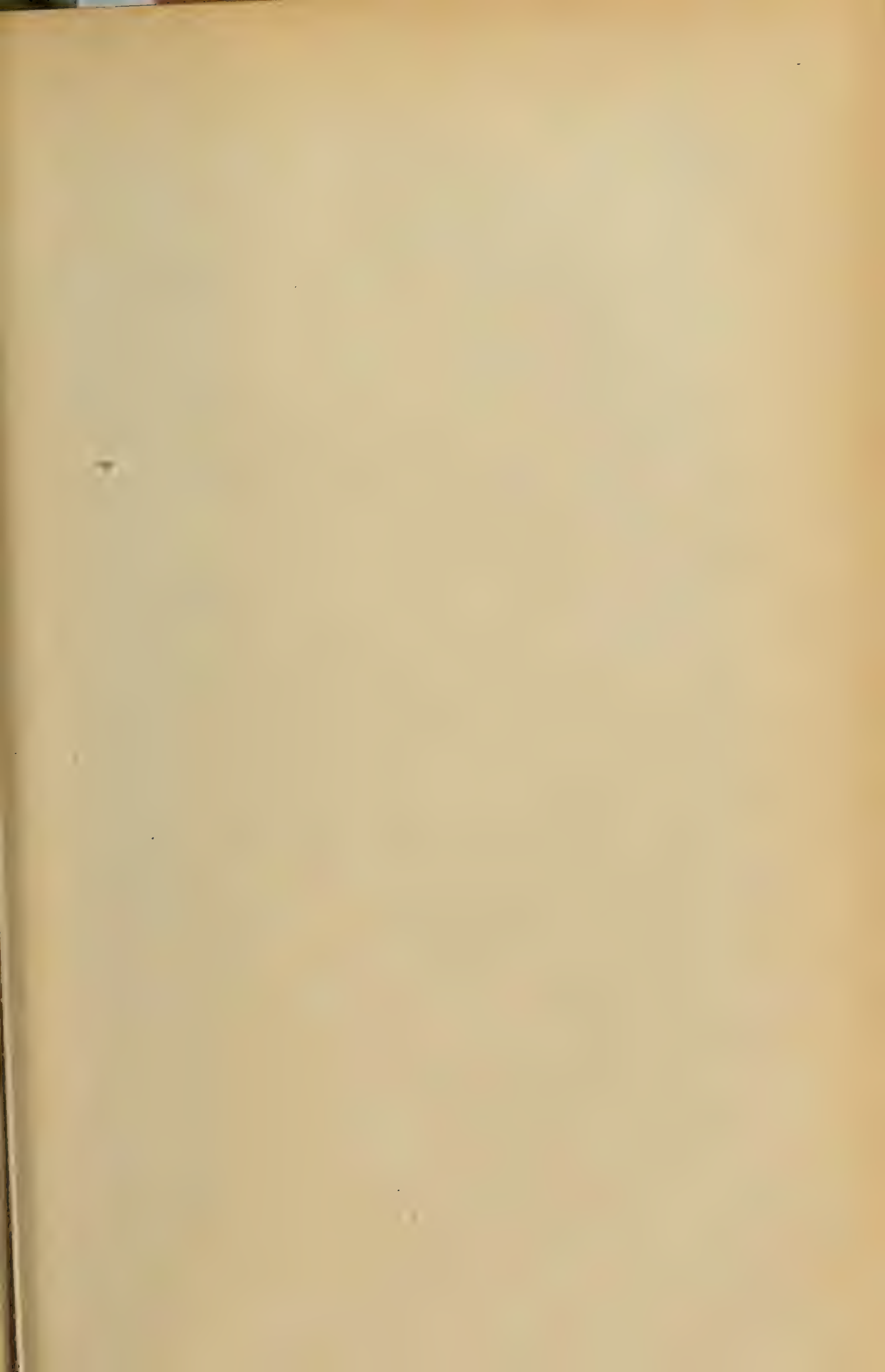
مأيوس قيزجغز ، ايرى كوزلرى كريه‌لرله مشحون اوله‌رق ، بر شهيق ملال ايچنده سكوت ايتدى . اطرافمزده هيچ كيمسه بو فلاكت يأس آلوده اهميت ويرميوردى ؛ هيچ شبهه يوق كه سرخوش اولديغنه حكم ايديليوردى .

آغير آغير سركذشتنه علاوه ايتدى :

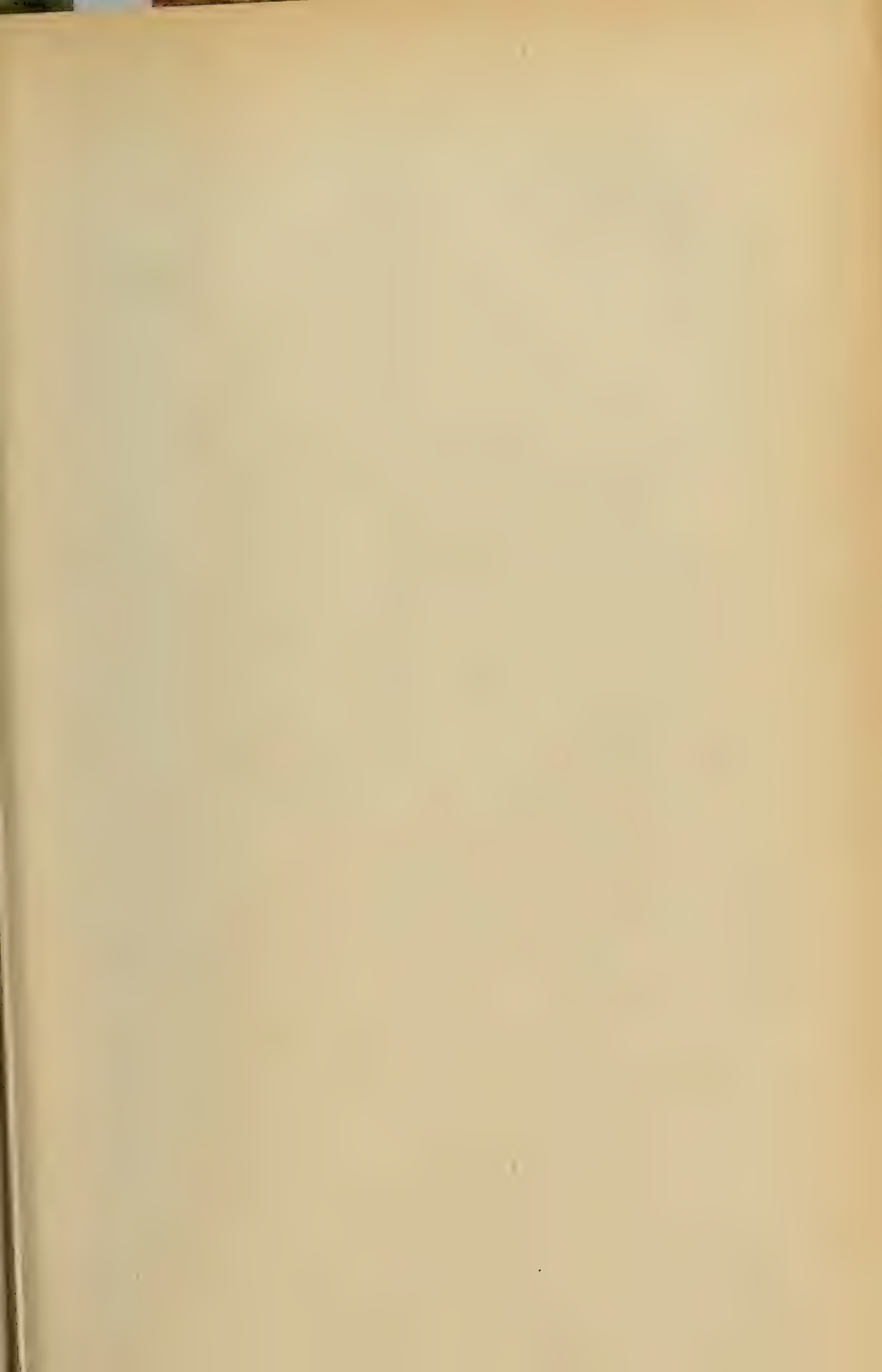
« ايشته بونك ايچون كوچم يتديكى قدر عشرت ايدييورم . آبسنت سسى قيصيور ؛ راقى‌ده اويله . ايچنجه ، آرتق اسكى سوزلرمك آهنك جيدندن محرومم . بوغازى قوروتان ، ياقان

نه وارسه هپسنی ایچه ایچه ، آرتق زقاقده‌کی ارککلرك قوللرینی چکرکن ، وقتیله آننه‌مه خطاب ایتمش وایلاك عاشقمه کند. یمی سومکده بولندیغمی سویله‌مش اولان صدای ملیحی اصلا ایشتمیه‌جکمی امید ایدییورم . »

صبرئ شاكر

صبرئ شاکر

سلطان مراد رابع دور حکومتی نسل حاضرك سینهٔ خون آلودنده خاطرات فجیعه‌سی محکوك اولان تعدیات ظالمانه جهتندن عهد مخذول استبداده مشابه اولمقله برابر پادشاهك اجرای مظالم تنکیلیه‌ده عساکر عاصیه رؤساسنه بهت آورهراس اولمغه باشلادیغی تاریخدن صکره‌کی فتوحات خارجیه‌سی ایله شعشعهٔ سطوت کوسترەرك ادارهٔ حمیدیه ایله مقایسه‌سنی تخفیف ایتمکده‌در . رأس جلادتنده بالذات پادشاه بولنه‌رق اردونك ایکی دفعه زمین ایرانه استیلاسی ـ بوشناق خسرو پاشانك لسان الغیب عشق اولان قوجه حافظ شیرازینك مصلای شیرازده‌کی مقبر محترمنی لزومسزیره تخریب واشعال ایتمسی کبی تعدیات حجاب افزاسی ایله برابر ـ بغدادك فتح قطعیسی ایله نتیجه پیرای موفقیت اوـق سلطان مراد رستم نهاده صحائف مظفریات عثمانیه‌ده بالضروره برحصهٔ شرف وحماست افراز ایدییور. غرائبدندرکه تسامح قبول ایتمیه‌جك بر شدت خونریزانه ایله توتون یساغی درجه‌سنده‌کی زجریات کیفیه‌یه رغماً پادشاهك بالذات تخریب وجود ساطانی ایدرجه‌سنه مغلوب ذوق وشغف ودمساز کیف وهوا اولمسی عهد خونفامنی نشوهٔ شاعرانه جهتندن بر فیض

آتشينه مظهر ايتمشدر . طبع هجّاوانه‌سنك عاقبت فجيعه‌سنه مدهش بر صورتده كرفتار اولان زواللى نفعى . . معظم ، بيهمتا ، يكانهٔ روزكار نفعى ايله :

حذر ايت سنك جفاسندن او شوخك دير ايدك
عاقبت كلدى بنم باشمه يحيي ديديكك

بيتنك قائل ظريفى شيخ‌الاسلام يحيي افندى وصبرئ شاكر اونشوهٔ روانك الك روحانى‌مستان درخشانيدر .

ينه بو دورهٔ احتشام ادبك سرافرازاندن نثردهويسى ايله تركى وشعرده :

بهارى نيلرز اول كلعذار غنچه فمك
كولوب آچيلمسى بيك نوبهاره دكمزمى ؟

طرزنده فرانسزلرك (پيتورسق) تعبير ايتدكلرى رونق صورت آفرينى حائز اشعار استادانه‌نك قائل مشكل‌پسندى نائلئ قديم و :

واردى ناز اويقوسنه حالمى عرض ايلر ايكن
دردم اول شوخ جفا پيشه‌يه افسانه كلير .

كبى ، احوال حياتيه‌ده بك چوق موارد انشادينه تصادف اولنان ، بدايع‌سرزنشكارانه‌نك‌ناظم هنرورى‌عزمى‌زاده‌نشئه‌سنده سخنپروران بولنديغى وبونلردن ارباب تتبع اوزون اوزون بحث ايتدكلرى حالده ـ اعتقاد عاجزانه‌مزجه ـ بو صكره كيلرك

هپسنه فائق اولان صبری شاکر عادتا بر مهجوریت نسبیه ایله دوچارغدر اولمشدر . عینیله نفعی کبی سلطان مراد رابعك ندیم وملتفتی اولان بو استاد بلاغتپرورك تاریخ ولادت وارتحالی بیله غیر مضبوطدر . دیوانی مطبوعدر . اون بر پارچه مکمل ومحتشم قصیده ایله حروف هجا صیره سنجه مرتب غزلیات وبعض رباعیات وابیاتی حاوی اولان بو دیوان ظریف ورنکین کندیسنك قدرت علمیه وذوق شاعرانه سنه الی الابد بر هان مبیندر .

قصیده لری احتشام الفاظ وآهنك سلاستجه نفعی آتشفشانك قصیده لرندن پك ده دون اولمامقله برابر نزاکت ولطافت معناجه همان همان آنلره فائقدر دینیله بیلیر . هله غزللرینك نفعینك غزللرینه فائقیتی غیر منکر اولدقدن بشقه همعصری اولان یحیی وآره لرنده بر عصرلق فرق زمان بولنان ندیم غزللرینه بیله شیوهٔ تحدی کوستره جك درجه ده ظرافت معنی ورقت حس وخیال ایله پیرایه دار اولدیغی مسلمدر . شوخیٔ طبعی واحتساسات غرام پرورانه سنك نزاکت ممتازه سی درت بش یوز سنه لك ادبیات عثمانیه ایچنده کندیسنه بحق بر منصهٔ دلنشین تأمین ایتمش اولان ندیم تر زبانك الك مصورانه و الك دلربا آثارنده جابجا کهنه تعبیرات وادواته ، حتی اوفاق تفك املالات وزحافاته تصادف ایدلدیکی حالده صبری شاکرك اشعاری همان سرایا بو نقائصدن معرادر . شو قدرکه ندیم . طبع

هوسناكی شوریده ایده‌جك بر جذبهٔ خارق العاده ایله مفطور
اولدیغی ایچون آنك خیـالات روحفریبی ایله مست اولان
ذائقهٔ ادب ارتق الفـاظ مهجوره‌سنی ، امالات وزحافاتی تأمله
تاب آور اوله‌ماز . مثلا قپودان مصطفی پاشـا باغی وصفنده
اولوب طرب آشنایان ادبی لال ومبهوت ایده‌جك بدایع نادره‌
سندن اولان :

قنی ساقی اول جام فیروزه رنك
دكلدر، دكلدر زمان درنك !

مطلعلی قصیدهٔ دلاراسنك مشهور :

بو كون بر كلستانه دوشدم یولم   خوشا نزهت آباد جنت سرشت
كه اولدی شعورم تحیرله كم   كه خاكنده مدغم مزاج بهشت
نه كوردم كه بولمش جهان زیب وفر   چمنمی بو ، یاخود كلستانمیدر ؟
دكل بو جهان بر جهان دكر !   دكان تبسم فروشانمیدر ؟
بنی آلدی حیرت، بوكلشن نه‌در؟   بهار اویله ایتمش فضاسنده جوش
بو زیبنده معشوق پرفن نه‌در ؟   صانورسك كه كردونه ایرمش خروش.
كیم ایتدی بو كلزاری رشك بهشت   دیزلمش نهالان كل سو بسو
كیمك حاصلیدر بو كار و بو كشت ؟   قطاریله كلمش مكر رنك و بو
ندر نامی ، كیمدر طرازنده‌سی؟   اب حوضی ماه نوك پاره‌سی
كیمه آچیلور روی نازنده‌سی ؟   ثریا فشان آب فواره‌سی
اولور كن بو فكرتله هر سو دوان   ایدر طبعی فواره‌سی در كمند
بو ابیاتی كوردم یازلمش عیان :   اورر موجی عمرك آیاغینه بند!

ابیات معجزه‌سی میاننده :

رخامنده اول دکلو وارفرو تاب نه‌دیسه‌م کرکدی اونوتدم سوزم
که‌یاننده چون شمع روز، آفتاب قیلوب خاك پایکه بن فرش یوزم
هماندم که‌دوش اولدی سا که کوزم فدا ایلیم هم یولیکه اوزم !

کبی الفاظ کهنه‌یی وتجبرات نظمیه‌یی حاوی آثارینه‌ده تصادف ایدلدیکی حالده سلیقهٔ صاف وپاکی شایان حیرت بولنان صبریٔ شاکر — بر عصر اول — بو زله‌لردن تنزیه لسانه همت ایتمشدر. نامی ابتدالری یالکز سیدشریف صبریدن عبارت ایکن مؤخراً :

بو دمده یوسف اقبال دوران کار فرمادر
بو دمده چشم یعقوب تمنا نور پیادر

مطلعنی حاوی اولوب انافس آثارندن عد ایدیلن قصیده‌سنده‌کی :

خداوند ستم فرسای عالم کیم زماننده
کریبان فلك مهجوردست آه شکوادر .

بیتنك مصراع ثانیسنی نفعینك « الیاس پاشا » وصفنده‌کی اومحتشم قصیدهٔ تنظیریه‌ده :

بحمدالله زماننده بقول صبریٔ شاکر
کریبان فلك مهجور دست آه شکوادر.

یولنده تضمین ایتمسی اوزرینه « صبریٔ شاکر » عنوان ابدی الشانی ایله فائقه یاب اشتهار اولمشدر . عظمت طبع فخورانه‌سی معلوم اولان بیوك نفعینك بو تضمین ایله صبری‌یه

التفاتنمای تقدیر اولمسی کندیسی ایچون بر مزیت قدر آشنایی اولدیغی کبی صبری ایچونده اویله بر استاد اعظمك بهره یاب توجهی اولمق باعث فخر ابدیدر .

ضیا پاشا مرحوم (خرابات) مقدمه‌سنده نفعی دورینه کلنجه :

هم صبری خوش ادای شاعر	بر وادی خاصدر او وادی
نفعی ایله اولدیلر معاصر	کیمسه‌سوزه‌ویرمدی اودادی
آثاری لطیف ، لیك آزدی	بر مطلعی وار غزلده حتی
بر بر جسته قصیده یازدی	معجز دیدی آکا اهل معنی
اما نه قصیده پای تاسر	الحق اوسخن کوزل سخندر
صان سبحهٔ در وعقد کوهر	نفعی دخی اکا غبطه‌زندر
کویا که صیقوب بتون خواصن	پیرولکن التماس ایلر
جمع ایلمش آنده هپ قواسن	اول نظمدن اقتباس ایلر .

بیتلریله بو تضمین فقره‌سنه تلمیح ایتمش اولدیغی کبی بین الادبا معجزیتی متفق علیه اولان مطلعی‌ده شودر :

ویرر صبره درنك سایه طورسه سروبالادر
آلور چشم قراری کیتسه جوی سیم سیمادر

یالکز بو مطلع ایله قصیده‌نك علو لطافتی تقدیر ایتمك ممکن ایسه‌ده استادك او نشیدهٔ ولهفرماسنده‌کی قدرت وسهولت، ذوق ونفاست وآهنك سلاست ایله نشئه‌یاب اولمق ایچون وجد

تعميق ايله مكرراً ترتيل ايتمك لازمدركه او طبع فيضا فيضك جوشش كمالنه اطلاع ميسر اولسون .

كذلك « تخريب خرابات » ده او مطلع معجز حقنده‌كي تنقيدات استخفافكارانه‌سنى مطالعات صائبه‌دن اولمق اوزره قبولده معذورز .

سماى شعر عثمانينك انجم دل افروزى اولان بو اساتذهٔ محترمه‌يى سحائب نسيان وخاموشى آلتنده براقمق موافق انصاف دكلدر .

بالجمله ترقيات مدنيه‌ده ، هله معارف ادبيه‌ده رهبر اتخاذ ايتمكده اولديغمز اوروپاليلرك كندى اسلاف علم وادبلرى حقنده رايگان ايتمكده اولدقلرى احترامات قدر شناسينك بزم طرفمزدن‌ده كندى اسلاف عرفانمزه بذل ايدلمسى فرائض وجدانيه‌دندر .

حقيقت ! مثلا آتى عصر اول ايتاليادن گلوب گچمش اولان « مضحكهٔ علويه » عنوانلى اثر مشهورك مؤلفى (دانته)نك خاطره‌سى الآن جابجا نامنه هيكللر ركز اولنه‌جق بر توقير مخصوص ايله حفظ وتكريم اولنديغى حالده آب وتاب بيانى اشعارجيده‌سنك شهادت ابديه‌سى ايله ثابت بولنان (صبرى شاكر) لك و دها بر خيلى امثالنك ــ احتمال كه نسل جديد ايچنده نامى بيله معلوم اولميه‌جق قدر ــ متوارئ اهمال اولمسى دلسوز بر فضيلت ناشناسلقدر . تشكر اولنوركه صبريت

دیوانی (الجوائب) مطبعه‌سنده بالنسبه نفیس بر صورتده طبع ایدلمشدر .

یحیی افندینك دیوانی بو شرفدن الآن محروم اولدیغی کبی قوجه باقینك مجموعهٔ اشعار مخلده‌سنك طاتسز بر لیطوغراف باصمه‌سندن بشقه نسخهٔ ممثله‌سی یوقدر .

بر سنه‌دن بری مطبوعاتك های وهوی ولوله پردازی آراسنده مع التأسف معارفمزه شرف آور اوله‌جق هیچ بر اثر همت رونمون اولمادی . هله غزته‌لرك ۳۱ مارت فضیحه‌سندن اوچ درت آی اولکی مصایحهٔ شئوم دور مشئومی تاریخ عرفان وتربیه‌مزده بر لوث الیم اولسه کرکدر ! فردای انقلابمزده هر درلو امیدلر خلافنه اوله‌رق کرفتار اولدیغمز فقر ادبی قلبمزده بر درد محکوك اولدیغی ایچون نه‌دن بحث ایدلسه سوز اورایه منجر اولیور . . .

ینه موضوع بحثمز اولان استاد شعره ارجاع کلام ایچون دیه‌لم که حشمت کلام وحماست معنی خصوصنده نفعی بحق استادکل اولدیغی کبی صبری شاکرده نزاکت تصور وحلاوت ادا جهتندن شعرای عصری میاننده مظهر تمایزدر. کندیسنك :

کچدی قیلجدن فتن روز کار

سیف یداه اولوب آشکار

مطلعلی دیکر بر قصیدهٔ نفیسه‌سنك آهنك طربزاسی، هله بو نشیدهٔ منسجمه‌نك :

خط رخن تازه تراش ایتدی یار
کچدی قیلجدن فتن روز کار !
غنچهٔ کل کبی شکسته کلاه
شاهد مل کبی فروزان عذار
طره‌لر اجزای امیدم کبی
کاه بهم جمع وکهی تارمار

غزل رندانه‌سی، کیم بیلیر، برعصر صکره سعدآباد چراغانلرنده ندیم ذوق آکاهك قاچ کره‌لر ورد زبان شائقانه‌سی اولمشدر !

تزیین لسان

وَ

اسلوب بیان

لسان عثمانینك ساده‌لشدیرلمه‌سی والفاظ عربیه وفارسیه‌دن، علی الخصوص معانیٔ خصوصیه قصد ایدلمك اوزره بو الفاظك مزجندن حاصل اولان ترکیبلردن تجرید ایدلمسی حقنده بر مدتدن بری صحائف مطبوعاتده بر بحث غریب دوران ایتمکده‌در. لسانی لسان اسلافك عقود رکیکه‌سندن تخلیص ایله ربط افکار ومقاصده بالسهوله مساعد بر حبل متین ودلنشین حالنه افراغ خصوصنده‌کی بو تشبث مجددانه ثلثان عصر قدر بر زماندن بری ذوق آشنایان ادبی اشغال ایتمکده‌در. مسأله‌نك بو مدت ظرفنده بر جریان طبیعی وضروری ایله کسب ایتدیکی صفحات تکامل، حقیقت انقلابك نه‌دن عبارت اوله‌جغنی پك روشنا بر صورتده ابراز ایدوب طورمقده ایکن مدعیات غریبه اربابی بو حقیقتدن تعامی ایله لطف بیان ایچون کندیلرینه من کل الوجوه مربوط ومحتاج اولدیغمز کلمات عربیه وفارسیه‌یه نظر خصومتله باقه‌رق زواللی لسانمزی یکی باشدن سفیل وعریان ایتمك ایستیورلر. غریبی شوکه بو بحث ارتجاعکارانه‌یه برده

« حميت مليه » شيوه‌سی اضافه ايده‌رك حسن و آرايشك قوت واستقلاله منافی اولمديغی اعتقادنده بولنانلری ـ ظواهر بينان حميت طرفندن معاتب اولمق انديشه‌سی ايله ـ محكوم سكوت ايتمك كياستنی التزام ايليورلر . حالبوكه مسأله‌يی ، ديديكمز كبی ، جريان طبيعیٔ تكامل كنديكنديته حل ايتمشدر .

اسلاف قديمه‌نك كمال واجلالی بو بحثدن خارج طورسون. فقط مشيمهٔ تجدددن طوغمش اولان نسل حاضر عاكف پاشا ورشيد پاشالردن اعتباراً شناسيلرك، كماللرك، حامدلرك، اكرملرك رحلهٔ فيضا فيض ادبلرنده پرورشياب نزاكت اوله‌رق فكرتلرك، جنابلرك ، خالد ضيالرك ، سليمان نظيفلرك ، فائق عاليلرك ناطقهٔ فصاحت وبلاغتنی سوكيلی لسان عثمانينك ـ او محترم استادلردن بو كزيده شاكردلره منتقل ـ ميراث لطافت ونزاهتی اوله‌رق قبول ايتدی . ايشته بتون جهان برآرايه كلسه لسان ادبمز حقنده‌كی بو اعتقادی، نفائس ادبيه مفتونلرينك وجداننده طی ايتمك ممكن دكلدر. اما بر طاقم قلوب قاسيه اربابی دون شاكرد بوكون آرتق استاد اولان شو ، مدار افتخار ملت آباء ادبك نزاكت وظرافت لسانی حس ايتمك ايسته‌ميه‌رك كويا «توركلك» نامنه التزام ايتدكاری كريوهٔ باطل ترقی شكنانه‌ده ثبات ايده ـ جكلرمش! امين اولسونلركه هردرلو منابع الفاظ واطوار بيانيه مراجعتله سوكيلی لسانلرينك حسن وآنی تأمين وبويله‌جه قوت وجلادتنی ده تأييد ايتمك ايستين عشاق ادبه آنلرك سنك

تعريضی اصلا پابند همت اولمیه‌جغی کبی بتون سانحات لطیفه‌لرینی کمال اشتیاق ومفتونیت ایله اوقویوب آرایش حافظهٔ لذت وحرمت ایده‌جك قدر آشنایان تلامیذ دخی اکسیك اولمیه‌جقدر .

لسانمزی درت بش عصری کری‌یه کوندروب بو قدر خواجکان ادبك سنه‌لردن بری مصروف اولان همّمات عالیهٔ مجدانه‌سنی تعقیم ایتمك ایستین نمکبحرامان لسان نه غریب دعواده بولونیور ! مثلا (سلیمان نظیف) بك افندی کبی الك بیوك محرومیت و اسفمزی یکانه‌لکی تشکیل ایدن وهر صباح (تصویر افکار)ك صحائف دلپسندنده بزه ، خطبهٔ سیاست وحمیت شکنده بر ضیافت ادبیه اکرام ایلین منشیٔ فاضلك لسان معلاسی عوامك درجهٔ ادرا کندن بالاترین ایمش ! . . قباحت (سلیمان نظیف) بککمی ؟ . . برده مطلقا هرکس عوام ایچونمی یازملی ؟ . . وارسون ، عوامك آکلایه بیله‌جکی صورتده سهل وبسیط لسان ایله ادارهٔ افکار ایدن محررلرمزده بولنسون . آنلره هیچ بر وقت : « سز پك عادی ، پك بیاغی یازییورسیکز ! بر آز ارباب کمال آثارینه باقك‌ده آنلردن اقتباس لطافت واحتشام ایدیکز ! » دینمز . زیرا سوزك مخاطبه نظراً سویلنه‌جکنی کیمسه انکار ایتمز . [کلموا الناس علی قدر عقولهم] من الازل الی الابد رکن رکین بلاغتدر . لکن ساحهٔ لسانی بتون عناصر فیضندن محروم ایده‌رك بر شوره زاره چویرمك

افکار وتصورات عالیه تحملرینی دها تراب عمرانه دوشمه‌دن محکوم عقامت ایلمکدر . اعتقادمزجه معانئ عالیه کندی ایله برابر الفاظ جمیله ومحتشمه‌یی‌ده دعوت ایدر . سحر بیان، مظروفنك لطافت واحتشامندن هیچ بر وقت مستغنی بولنماز . لسانمزده ایسه بو لطافت واحتشامی آنجق کلمات عربیه وفارسیه ایله آنلرك مزجندن متحصل تراکیب متنوعه تأمین ایدر .

عوام، الفاظ وتراکیب مطنطنه‌یی آکلایه‌مازسه امین اوملیدر که آنلرك تضمن ایتدیکی معانئ عالیه‌یی‌ده - نه قدر آچیق و بیاغی الفاظ ایله سویلنمك ممکن اولورسه سویلنسون - ینه ادراك ایده‌مز، ینه ادراك ایده‌مز ! عوامك سویهٔ ادراکی ایله متناسب مباحث بسیطه ذاتاً کندی بساطتی ایله متوازن الفاظ ساده وخاییده ایله قناعت ایدر . فقط افکار بلند حکمت وسیاستی او الفاظ خاییده ایله ادایه قالقشمق موضوعك علویتنه قارشی اهانت فضیحه‌در !

ظن ایدرم که بتون ادبیات جهان تدقیق اولنسه بو مطالعات قاصرانه‌نك خلافنده بر حقیقت کشف ایدیله‌مز . مثلا (ویقتور هوغو) - قصهٔ اعصار - نامنده‌کی بلندواستوار مجموعهٔ اشعارنده هیچ بروقت عوامك سویهٔ ادراکنی‌دوشونمکه بر محکومیت نفسیه حس ایتمه‌مشدر . اما «بزم دها اویله آثار ایچون زمانمز کلمدی» دینورسه فیاض ازلك علی العموم «تورك»

خميرۀ فطرتی مستثنی بر قابلیتسزلك ایله مایه‌دار عجز ومسكنت ایتمش اولدیغی كبی بردعوای غریبه دوشولمش اولور. حالبوكه علی الخصوص شهراه ادبده بزمده پك زیاده شایان دقت وحرمت ارباب كمالمز واردر . بونلره : « فطرتك سزه بخشایش نجابت وعلویتی اولان لسان پاك وبلیغكزی بتون تجملات لطف وعظمتندن تجرید ایدیكزده الك سفیل وعادی بر طور پژمرده ایله تصویر عادیات ایدیكز ! » دیمك آنلری تذلیل وتزییف نفسه دعوت ایتمك دكلیدر؟ بونی الك پست وفرومایه خلائقدن هانكی بری قبول ایدر ؟ . .

اعصار سالفۀ رخاوتك تلافیٔ مافاتی مقصدیله عوامه بر تربیۀ عاجلهٔ فكریه ویرمك ایچون اسباب تلقیندن اولان لسانك سادەلشدیرلمسی بشقه ، اجلهٔ ادبا لسانی كوكندن قلع ایتمكه اوغراشمق بشقه‌در . بو قصد اخیر بتون اقوام فاضله عندنده حائز شرف وقیمت اولان « ادبیات عالیه » یه تجاوزدركه تأسفلر ، استغرابلرله تلقی اولنمه‌یه شایاندر .

اهالیمز جاهل وكلمات عربیه وفارسیه‌دن استطلاع مآله غیر مقتدر اولدیغندن طولایی اوكلمات بدیعه ونزیهه‌یی قدیم یونانیلرك (اوستراسیسم) قاعده‌سنه محكوم ایتمك نه عظیم كناهدر . اهالی بر یاندن اوقوتدیرلسون ، یازدیرلسون . . ان شاء اله بر كون كلیر كه ادبای عالیه آثارندن اقتباس معالی ایتمك اقتداری آنلردەده حاصل اولور . بونی هر ترك جان ودلدن تمنی ایدر.

اما خواصی عوامك زنجیر جهلنه باغلایوب ده کرداب اضمحلاله طوغری چکوب سوروکله مك وبوکا « حمیت ملیه » عنوانی ویرمك اولسه اولسه عوامفریبانه بر سوء قصد ادبیدر. عربی وفارسینك ماشطهٔ لطفی ایله آرایشپذیر جمال اولان لساننمزك کرك مفرداتی، کرك شیوهٔ اداسنی، دکل آسیا بیابانلرینك لسان خامنه بکزه تمك ، حتی بر ایکی عصر اولکی کندی عثمانلیجه مز کبی تلفظ وتغلیظ ایتمك بیله حسن طبیعت وذوق سلیم اربابنی دلخون ایدر. لساننمز بعضیلرینك اسامئ محترمه سنی یوقاریده درج ایتدیکمز مهرهٔ ادبك میزاب خامه سنده رونقیاب تربیه اوله اوله بو کونکی شکل دلفریبنی آلدی ؛ مادام که بو آب وتاب دلارا کلمات عربیه وفارسیه دن استغنا دکل ، بالعکس آنلره دها لطافت سنجانه بر ارتباط ایله حاصل اولدی ، دیمك که زینت لسانیه مزك مقدراتی بو کلمات وتراکیبك آغوش وفاسندن افتراق ایتمك دکلدر . بو ضرورت طبیعیه یه عرض تسلیمیت ایله لساننمزك کمال رونقنی اساتذهٔ فصاحت وبلاغتك همت نفائسپرورسندن انتظار ایتملی یز .

مقصدمز بیان آمال وحسیات اولدیغی ایچون تشریح مفرداته کیریشمك ایسته میورز . فقط حسن وطراوت الفاظك افکار ده نصل بر نزاکت واصالت بخش ایده جکنی بیان ایچون اوفاق بر مقایسه دن واز کچه مه دك . مثلا بزده مشهور مثلدر : (ایصیره مدیغك الی اوپ !) دیرلر. ایشته بو، تماماً

عوامك آكلايه بيلهجكى بر سوزدر ، فقط رجا ايدرم ، كرك ادباً ، كرك اخلاقاً ، كرك لفظاً نزاهت ولطافتدن ذره قدر نصيبى وارميدر ؟ . . اولا ايصيرمق طبع بشرده يوقدر ؛ بو بر خصلت سكانه‌در ؛ بونى ماهيت انسانيه‌يه اسناد ايتمك بر بهتان قبيحدر . ثانياً بويله بر خصلتمز اولسه بيله كوز اوكنه كتيرديكى منظره‌نك كراهتنى عفو نتسازى دوشونيلسون . ثالثاً ايصيرمغه استحقاقمزون اولان بر الى اوپمك نه بيوك ذلتدر ! بونى (حكمة العوام) اولان بر مثل شكلنده اخطار ايتمك عزت نفس مليه‌يى نه درجه استحقار وتربيهٔ مليه‌يى نه چركين بر مجرايه سوق ايتمكدر . ايشته قوياً ظن ايدرم كه مألك بو خساستى الفاظك ابتذالندن تولد ايتمشدر ؛ شمدى شو فكرى يعنى (كوجك يتيمه‌جك اولان ايله جنك ايتمك، قالقشمه، سن ضررلى چيقارسك !) بند عاقلانه‌سنى بر شاعر حكيمك لسان بديعنه توديع ايدرسه‌ك :

هر كه با پولاد بازو پنجه كرد
ساعد سيمين خودرا رنجه كرد !

شكلنده بر لوحهٔ نفيسهٔ حقيقت تظاهر ايدر . شو بيتك مألنده‌كى لطافتى الفاظ محتويه‌سنك حسن وآنى ايله متضمن اولديغى اطوار بديعيه‌نك اعانه‌سى تأمين ايتديكنى انكار ايده‌جك بر ذوق آشناى سخن بولنديغنى ظن ايتمم . ايشته بز بويله بديع واصيل طورلرله تصوير ايدلمش حقايق عاليه ومحاسن

فكريه ايسترزكه بونى ده فصحاى لسان وبلغاى بيانمز آنجق دينا وادبا غير قابل انفكاك بر رشتۀ صميميت ايله مربوط اولديغمز عربى وفارسى لسانلرينك جواهر كزيدۀ الفاظ واثمار بر چيدۀ معانيسى ايله تأمين ايده بيلير . بو حقيقت ساطعه يه اعتقادمزى نه قدرت ادبيه ، نه ده حميت مليه لرى قطعا جاى اعتراض ومناقشه اولميان عظام ادبامزك آثار جيده سندن اقتباس ايتديكمز فيض روحانى حاصل ايدييور . وبو ادبانك سربلند مؤبدى اوله رق كمال بك افندى يى كورييورزكه علويت فكرو خيالنى نقش آراى بيان ايتمك ايچون كلمات عربيه وفارسيه نك بتون شعشعۀ طلاقتندن استفاضه يه لزوم قطعى حس ايتمشدر . بويله يابديغندن طولانى كمال بك وطنك سلامت وسعادتنه خدمت ايده مديمى ؟ يوقسه ضيا پاشانك :

كل وبلبلدن اوزكه كيمسه ده يوقدر زماننده
كرك فرياد وافغاندر ، كرك چاك كريباندر

بيتنى مؤاخذه ايتديكى صيرده : « بو بيتده نه عجب شيوۀ لسان اختيار بيورلمش ! اوقودقجه كنديمى عليشير زمانى بخاراده ويا فضولى وقتى بغدادده ظن ايدييورم . » ديمكله (مليت توركيه) نامنه بيوك بر حميتسزلكمى اظهار ايتمشدر ؟

لسان عثمانيده استقلال آراياننلر بو لسانك نه عربجه ، نه عجمجه ، نه فرانسزجه ، نه ده چغتايجه اولمسنى آرزو ايتمينلردر . بو لسان ، ايجابنه كوره ، بونلرك هپسندن مخلوط ، كندى ذوقنه

كوره بر اسلوب افاده‌يى حائز، اقتباسات كزيده‌سى ايله كوندن كونه كوزللشمكه مستعد بر لسان لطيفدر . بونك كنديته خاص بر طورمليسى اولمسنى كيم آرزو ايتمز ؟ اما بوطور، لفظاً ومعنىً چغتايجه‌دن اقتباس ايدلمكه قيام اولنورسه بتون حسن طبيعت اربابى عصيان ايدر . آرتق (نوزاد) كلمه‌سى واركن ومال مشروعمز صاييله بيليركن آنك يرنده (طونغچ) استعمال ايتمكلكمز توصيه اولنورسه ذوقمز رنجيده اولور !

آسياى وسطى ادبياتنه بر تجاوزمز يوقدر . لسانلرينك ذوقنى حس ايده بيلسه‌ك كمال لذتله اوقورز . فقط شمديلك بوكا احتياجمز يوقدر . بزم بر « ادبيات عثمانيه » مز واردر كه افاضل ادبمزك سايهٔ بلند همتنده بوكون خيليدن خيلى يه لطيف، ياخود بزه بويله كلن بركسوهٔ زيبا ايله رونقياب كمال اولمشدر . . بز بونك حسن وجمالنه عاشق، بونك بكر خيال ومألى ايله فريفتهٔ حياتز . بونى بزم آغوش غرام و اشتياقمزدن آلوب‌ده آسيا هامونلرندن بزه عادتا غول بيابانى كبى كلن اعاجيب ادب اكرام ايتمك روحمزى تعذيب ايدر ! آنلرك ـ اكر وارسه ـ حسن وآنى اورالرده تقدير اولنور . بزم بو كونكى ذوقمز ايله اوا‌ذواق آره‌سنده تعارض قطعى واردر .

شعر ونثرك كوزللكی

فرانسزجه بر مصاحبهٔ ادبیه‌ده كورمشدم : نثرك تعریف
طبیعیسی ایچون تهكماً داهیٔ ابدی الاشتهار مضحكات « مولیه‌ر » ك
ـ كبار تاجر ـ عنوانلی اثر نفیسنده تخیل ایتمش اولدیغی مشهور
موسیو [ژوردەن] كبی « هر كس آفاقی مصاحباتده ، محاورات
روز مرّه‌ده ، مباحثات ادبیه وغیر ادبیه‌ده ، نطقلرده ، تعلیم
وتدریسده ، حاصلی معاملات حیاتیه‌سی ایچون نه زمان فلك دهان
ایده‌جك اولورسه ، فرقنه بیله وارمقسزین ، آثار منثوره تألیف
ایدر ! » دینلمشدی . مزلقهٔ سفلیتدن نشأت ایله طالعك مظهر
التفاتی اوله‌رق زمرهٔ اغنیایه التحاق ایدن موسیو (ژوردەن)
محافل كباره دخول ایله شرفیاب قبول اولمق ایچون یالکز
ثروت وسامانك كفایت ایتمدیكنی تفطن ایلیه‌رك تربیهٔ رفتار و
كفتار ایچون كندینه آیری آیری معاملر تخصیص ایدر . علی
الخصوص حسن تكلم ایله املا اوكرەنمك ایچون بر فلسفه معلمی
بولور ! بو خواجهٔ متفلسف آكا شعر ونثرك فرقنی آكلاتمق
ایچون نثر حقنده بالاده‌كی تعریفی اتیان ایدنجه موسیو (ژوردەن)
قرق سنه‌دن بری ـ فرقنده اولمقسزین ـ بدایع نثریه تألیف

ایتمکده بولندیغنی آکلایه‌رق مدهوش حظ وافتخار اولور !..
ایشته موسیو (ژورده‌ن) کبی ناثر طبیعی اولمه‌یی مدار فضیلت
عد ایدنلر ایچون بو تعریف وتصویر حقیقةً دلفریبدر !.. بر وقعه
نقل ایتمك ، بر فکری تشریح ایتمك ، حاصلی مخاطبه ــ هر نه ماده
حقنده اولورسه اولسون ــ فهم وقناعت و یرمك ایچون سبیل
بیانده موجه‌ساز اولان کلمات مفیده‌نك مجموعی بر صحیفهٔ منوره
تشکیل ایدر. وامور عادیهٔ حیاتیه‌ده بوندن بشقه بر طرز افاده
ایله بسط مافی الضمیر غیر طبیعی ودشوار اولدیغندن «نثر» لسان
عقل وحکمت اولمق ضروریدر .

فقط ، فیاض قدرت انسانلرك درجات ادراك وعرفانی
متخالف بولندیرمق حسبیله لسان عقل وحکمتك ده یکرنك
ویکپایه اولمامسی طبیعیدر. ایشته بوندن طولایی موسیو (ژورده‌ن)ك
سلسلهٔ کلامنی نمونهٔ نثر بلیغ اوله‌رق تلقی ایتمك ممکن دکلدر!..
امثالی الآن ساحهٔ عالمدن نابود اولمیان (ژورده‌ن) لرك مدعیات
ابلهانه‌سی ایله دها زیاده مشغول اولمیه‌رق وادیٔ هزلدن شهراه
جدیته انتقال ایچون دییه‌لم که فی الواقع نثر، دایهٔ عقل وحکمتك
پرورده‌ٔ عرفانی اولان لسان طبیعی الجریاندر . بر فکر ومعنایی
مفید اولوبده قواعد صرفیه ونحویه‌یه متعلق عیوبدن وارسته
بولندقجه [نثر عادی] منزله‌سندن بالایه ارتقا ایده‌من. بونك
خطایای صرفیه ونحویه‌دن برائتی یکانه مزیتیدر.

بوندن بر درجه دها ایلری اوله‌رق [نثر فنی] واردر .

طبيعت اساسيه‌سى وضوح ومنقحيت مطلقه اولان بو سلسبيل بيانك چشمهٔ انجلاسى‌دە طب ، حقوق ، رياضيات ، منطق ، صرف ونحو كتابلريدر .

بونلرك فوقنده وبرموقع معلاى ابديده [نثرادبى] واردر . نوعين اولينك كافهٔ مزيات ومحاسنى ايله برابر بونده آيريجه بر قيمت فائقه بولنوركه اوده پيرايهٔ دلاراى صنعتدر ! اديبك ، خطيبك ، مؤرخك ، فيلسوفك ، منقدك لسان وقلمنه شايان اولان ايشته بو اسلوب رعنادر . ثروت الفاظدن ايستديكى كبى استفاده ايدەرك بتون صنايع بديعيه ايله متحلى اولمقده مختار بولنان بونقد رنكين بلاغت ، كسب ايله آزچوق استحصال اولنه بيليرسه‌دە اك زياده خزانهٔ غيب قدرتك احسان وعاطفتيدر . بو ، بر كوثر فصاحتدركه منبع فطرتدن زلال روان كبى جوشان اولور . بر ياندن سامعهٔ تلذذ آنك رشاشهٔ طراوتنثارى ايله مست حظوظ اولەرق بر ياندنده قوهٔ مدركه ومتحسسه محتاج اولديغى معالىٔ فكريه وحسيه‌يى التقاط ايله سماپرواز فيض واستغراق اولور . بونثر لطيفك اك كزيده كلمەلرك ، اك ظاتلى ادالرك . اك روحنواز طورلرك تعاون ذى آهنكى ايله رفته‌رفته پست وتيز اولەرق مفكرەيى جوشش بدايع ايله مفتون ايدر . بونك روشنده بشقه برحسن وآن ، بشقه برآب وتاب ، بشقه برسربستى ، بشقه برصفوت واصالت واردر . كاه [جزمى مقدمه‌سى ، بوخارقهٔ بلاغت كبى بتون شعشعهٔ داهيانه‌سى ايله

تجلی ایده‌رك انظـار وقلوبی مجبور حرمت ایدر . گاه [اوراق پریشان] مقدمه‌سی طرزنده حلاوتنمای ناز ونیازاوله‌رق روحی مجلوب صـفوت وطبیعیت ایلر . گاه جناب شهـاب الدینك [جلوسیه] سی كبی صدای رعودده خشیتفرما برطراقهٔ هولكذار اولور . گاه [تفكر] ك رقیق ودلسوز تصویرات حسـیه‌سی كبی عصمت الفاظ ایله حكمت افكاره شایان مفتونیت بر منصهٔ روحنواز تشكیل ایدر. حاصلی ادبیات ، سیاسیات، حكمیات و اجتماعیاتدن نه‌یه ترجمان اولسـه روح مأله فیض بدیعی تلقیح ایده‌رك بر سانحهٔ جانفزای صنعت شكلنده تسخیر نكاه استغراق ایلر .

لسـانمزده بو نثرلطیفك صورت آرای كمال اولمسی ایچون الكزیاده محتاج اولدیغمز شیء طباع جیده واذواق سلیمه اربابنك پذیرفتهٔ انتخاب وتحسینی اولان الفاظ نزیه‌در كه بونك ایچونده عربی وفارسی كبی ادباً الكزیاده توانكر والكزیاده سخاپرور ایكی لسان سامعه نوازك مفتقر عاطفتی یز. لسانمزی عربی وفارسینك لطف تزییندن محروم ایتمكه تشبث ایدنجه زواللی بی‌پك خشك وخشـین بر بیابان ریك آباده آتمش اولورز . حالبوكه حب لسان ایله اسیرادب اولانلرك وظیفه‌سی بو پریٔ نازنینی ، بو محض حیاتمز اولان كوزل لسانمزی شان حسنه شـایان بر چمنزار ذی‌صفای فصاحتده الكدلاویز وخوشبو ازهار الفاظك عطر بدیعی ایله مست شوق جاودانی ایتمكدر ....

شعره كلنجه : او ، كرك افكار ، كرك اشكال واضوار جهتيله نثردن كلياً فرق ايدن دها بشقه ، دها نازنين وپرى ادا بر بديعهٔ روحانيه‌در . شعر ، عقل وحكمته بسبتون معارض اولمامقله برابر ماهيةً هيچ بروقت [نثر عادى وفنى] درجه‌سى ايله قناعت ايده‌مز . آنك بر روحى ، بر روح شاد وكريانى واردركه اوده عادتا جماداتى جانلانديران ، امواتى انطاق ايدن حس وخيالدر . اشياى كونيه‌يى انوار كوناكون ايله بررلوحهٔ نفاستمون حالنده تصوير ايدن قوهٔ خياليه‌نك شعردن نزع اولنمق احتمالى يوقدر . بو حيثيتله وحيثيات سائره ايله شعر ، نثر ادبينك‌ده قات قات فوقنده بر مصنوعهٔ ادب .. سرود بهارى لب بستهٔ اعجاز ايدن بر ترانهٔ بى بهاى حسن وطربدر .

شعر ، هيچ بر وقت نثر كبى عادى ، عمومى بر لسان ايله متكلم اوله‌ميوب آنك كنديسنه خاص بر شيوهٔ تلفظى ، كنديسنه خاص لغات كزيدهٔ سامعه فريبى واردر . واقعا حقيقى بر شعرك قيمتى افكار وحسياتك اصالت وعلويتى ايله قائمدر . لكن بو محاسن نثرده‌ده پك اعلى تجلى ايده‌بيلير . نصل كه [مقبر] انتشار ايتديكى زمان آنك بر نوحهٔ جانسوز اولان مقدمهٔ محتشمه‌سنك نثرمى شعرمى اولديغنده ادبادوچار حيرت اولدى . بو حيرت سامى پاشا زاده سزائى بك افنديك [سركذشت] ى ـ كه زماننده حقيقةً بر حادثهٔ فوق‌العادهٔ ادبيه ايدى ـ نشر اولنديغى زمان دخى تجدد ايتدى . حتى معلم ناجى افندى مرحوم [مجموعهٔ

معلم] ه درج ایتدیکی [نظم و نثر] مقاله‌سنده شعری بتون محاسن ادبیه‌یه عنوان عمومی اوله‌رق قبول ایلدی . استطراداً شونی سویلیه‌لم که، قبری منور اولسون، مرحوم ـ زمانه کوره تجرو دنیلمه‌مك ایچون ـ شبان ایله هم‌ر فتار اولمه‌یی آرزو ایدردی! فقط شبان، مرحومك اجتهاد معلمانه‌سنه الك خفیف و کریزان بر امارهٔ عصیان کوستره‌جك اولورسه درعقب بتون منویات ماضی پرستانه‌سنی اظهار ایلردی ! حاصلی ، بر زمانلر افق ادبمزده شعر و نثرك فرقنه دائر بویله بر سحابهٔ تردد جولان ایتمش اولمقله برابر هر حالده شعر، کندیسنی وهلهٔ نظرده نثردن تفریق ایدن بر شکل مخصوصی حائزدر. و بو شکل سایه‌سنده بشقه بر نشئه‌یی، بشقه بر جذبه‌یی، بشقه بر قوهٔ ساحره‌یی حائزدر . لسانمزده اوزان فارسیه‌نك ودیعهٔ ربابی اولان آهنك بوشوق جیدك الك بیوك سببیدر . فکری ، سامعه‌یه بر زمزمهٔ روحپرور حالنده ایصال ایدن او آهنك موزوندر . وزن آهنکدار فکره هیچ بر یوزدن ضیق وقسوت کتیرمیه‌رك بالعکس علو و لطافت فکر او آهنك لطیفك تأثیر سحر آمیزی ایچنده دها روشن و سحار اوله‌رق حس ایدیلیر . شعرده ـ الفاظ بلوریه‌نك حسن انتخابی سایه‌سنده ـ معانینك کمال وضوحی عادتا « جسم شفافك ایچندن کچن نور » کبی رنك رنك ، لمعه لمعه محسوس اولمیدر . بو درلو شرائط جیده‌یه موافق بر شعر دلپذیر عادتا برحوض پاك وصافه مشابه اولوب افکار علویه آنك سینهٔ سیمیننددن نظر فریب رنکلر ،

عيون آرا لمعه‌لرله بر فوارهٔ نور كبى تلألؤ ايدر . . .

واقعا شعرك بو حلو طبيعت آراسى وزن وقافيه ايله حاصل دكلدر . لكن وزن وقافيـه آنك غير قابل تجريد بر كسوهٔ عروسانه‌سيدر .. هيچ بر وقت وزن وقافيه‌يه عبث بر كريوه ، فكرك انشراح تامنه مانع بر زنجير ، بر قيد نظريله باقيله‌ماز . بو ذهابه دوشنلر قدرت فاطره‌نك استعداد معلاى شاعريتدن محروم ايتـديكى بدبختلردر كه جمعيت بشريه‌نك زينتى اولان او كزيدكان خلقتى استرقاب يوزندن قواعد صنعتى تخريبه اوزه‌نيرلر ! شعر يالكز افكار علويه ، حسيات وخيالات بديعه‌يى مصور بر لوحه ، بر رسم اولميوب عين زمانده بر موسيقى ، بر آهنك ، بر بسته‌در .. شاعر بر بسته‌كار محاسن وبدايعدر ! . . ترنمات شعريه‌نك هر درلو علويات وجدانـنوازينه منضم اولان وكاه بر سرود ، كاه بر افغان شكلنده سامعهٔ انسانيته عكوس ابديه توديع ايدن بو آهنك جذبه فزودى سايه‌سنده‌دركه «لسان ملكوت» تعبيرى آنك بر وصف پر اجمالى اولمشدر !...

شعرده ، نثر ادبيدن قات قات فضله اوله‌رق ، اوصـاف تحسينيه تكثير ايديله‌رك التفات ، رجوع ، ترديد ، قطع كبى صوربديعيه اختيار .. تشبيهات ، استعارات ، كنايات كبى اطوار بيانيه ايثـار اولنور . حتى دينيله‌بيليركه بتون بو لوازم صنعت شعردن نبعان ايتمش ، شعر ايچون ابداع اولنمشدر .. كوزل بولديغمز هر هانكى بر شعرك اسباب حسننى تحرى ايدرسه‌ك

بهمه حال بو تجملات بيان و بديعدن برينی بولورز .

طبيعيت دنيلن لازمهٔ اسلوب ايسه بتون بو اسباب زينتك فوق معلاسنده درةالتاج صنعت اولمق اوزره پرتو نثاردر. شبهه يوق‌كه يالكز نثر وشعرده دكل ، بتون صنايع نفيسه‌ده جبر طبيعت واختيار كلفت الك روحفرسا بر دشمن مغفلدر !

شعر بر اديب حكميه : « امان نه كوزل شعرلر ، عادتا نثر كبی!..» ديديرتن وضوح، موافقت، منقحيت كبی مزيات عموميه ايله برابر بالخاصه طبيعيتی تماماً حائز اولمليدر . واقعا بو مزياته اقتران ايله نثر ادبی دخی بعض كره شعر درجه‌سنده اعتلاياب اعجاز اوله‌بيلير ؛ و بر خطيب بليغ موعظهٔ حكمتنی الك پارلاق تشبيهلر ، الك بديع استعاره‌لر ، الك حيرت افزا طورلر ايله رتبهٔ بالای بلاغته اعلا ايده‌بيلير . فقط ينه شعرشعر ، نثرنثردر . و ، آره‌لرنده طی ايدلمسی پك مشكل بر كرداب عميق واردر !.

بونی اثبات ايچون الك مقتدر واستاد ناثرلرك اوفاق بر نشيده وجوده كتيرمكده‌كی عجز مضطربانه‌لرينی .. او زحمت مزعجه‌يی تيقن ايتمك كافيدر . هرايكی قوتی مزج ايدنلر ايسه بختياران فطرتدر !

« شعر منثور » دينيلن نوع مصنعه كلنجه : هيچ بر طرفه شمهٔ تعريض اولمقسزين بيطرفیٔ ناقلانه ايله خبرويره‌لم كه بالطبع غربدن اقتباس ايتديكمز وغربده پك كوزل نمونه‌لری بولنان بواسلوب مدعيانه حقنده غرب خواجكان بلاغتی پك توجهكار

دكلدر . آنى ذوقه رنجش آور اولان ، فكرى اتعاب ايدن ساخته ، تصنع پردازانه برطور بيان اولمق اوزره تلقى ايديورلر . لسانمزده دخى صوك زمانلرك مدونات ادبيه سندن اولهرق بويولده برخيلى نفيس ومستثنى اثرلروار‌در. لكن بلااغتبرووران غرب بو اسلوبى شائبهٔ تصنع وتكلف ايله لكه‌دار كوزيورلر وديورلركه : « بونلرده نه ناثر آراديغى جد وحكمتى ، نه شاعر اومديغى خيال وطراوتى بوله‌بيلير . يد قدرت نصل كه بتون مكوناتى بشقه بشقه رنكلر ، بشقه بشقه زينتلر . بشقه بشقه لمعه‌لرله حصه‌دار محاسن ايتمش ايسه محصولات فكريه‌يى ، محسوسات وجدانيه‌يى دخى اويله‌جه رقت وجزالت .. خشونت ونرمى .. نزاكت ودرشتيلرى ايله متناسب تجملات شكليه ايچنده تشهير ايتمك مقتضاى ذوق سليمدر . بروقت لاتينلر نثره [لسان راجل] عنوانى ويرمشلردى . بو تعبير حقيقةً بر جسته‌در ! چونكه نثر ، نه اولورسه اولسون ، راجلانه طى منازل ايدنجه‌يه قدر شعر ، سماوى قنادلرى ايله عالم ملكوته عروج ايدوب كيدر .... »

فى الواقع (مقبر) مقدمه‌سى پك محتشم وبالا برنوحهٔ سوزان اولمقله برابر :

اولسون سكا روح ازلى شمعهٔ تربت

اى صف ملائك ياقيشان قبرينه ديوار !

مجمرۂ اعجازی آنی بوی اخرویسنك دود مشکینی ایله
بوغه‌رق زمین حیرتده براقیر .. بیت معمور جبروته طوغری
پرواز ایدوب کیدر ....

مختار خالد كتبخانه‌سی

قسم تاریخی واجتماعی

عدد : ۳

تاریخ ومحرر

محرری

احمد راسم

صاحب وناشری

مختار خالد کتابخانه‌سی — استانبول

۱۳۲۹

مختار خالد کتابخانه‌سی

سلانیك مطبعه‌سی

لسان — تاریخ

بش قطعهٔ ارضك الك اوینانغی ، الك زیاده آثار تلاش و فعالیت کوسترنی ، شبهه‌سز ، اوروپادر . ازمنهٔ قدیمهٔ تاریخیه‌دن بری بو قطعه اوزرنده وقایع مهمهٔ انسانیه یکدیکرینی ولی ایتمکدن خالی قالمامشدر . آسیا ، آفریقا صیره‌سیله استیلا اردولری یوللایه‌رق اشغال و تخریبی ایله اوغراشدیغی کبی بالذات کندی سکنه‌سی دخی بو استیلالردن متولد عکس العمللره تابع اوله‌رق آسیا و آفریقایه ، حتی آمریقایه اردولر ، دونانمالر کوندرمشدر.

آسیادن کلن استیلا اردولرینك الك مهملرندن بری‌ده عثمانلی هیئت حماسیه‌سیدر . فقط اسلام و نصرانیتك آره‌سنده ظهور ایدن عداوت کلیه ، بزم استیلامزده‌کی مقصدی تغییر ایده‌رك حکومتمزی اوروپایه بتون بتون یبانجی تلقی ایتدیرمش ،

مثلا اسلاو پولتیقه‌سی ، استیلاسی‌ده عین صورتله واقع اولمش ایکن غربك تمایلات وتعصبات دینیه‌سی آنی بزمکنه نسبتله عادتا مهمل براقمشدر .

طرز استیلامزه براز دقتلیجه باقانلر دیورلرکه :

(ترکلر فتح ایتدکاری مملکتلرده درین کوکلر صالمادیلر . دیکر عرقلره منسوب اولان اقوامی تحت انقیاده آلدیلر ، فقط محو ایتمدیلر . وطنلرندن طرد ایله‌مدیلر . خلفای عباسیه خدمتنده بولندقلری (قرون وسطی) ده آناطولینك هانکی یایلالرنده آرام کزین اولمشلر ایسه ینه اوراده آرام ایتدیلر. حالاده اکثریت آنلرده‌در. لکن (بالقان) شبه‌جزیره‌سی خرستیانلرله مسکون قالدی . زیرا ترکلرك استیلالرنده هنوز حلیهٔ شان ومعرفتدن معرا اولمیان بریونانستاندن باشقه برزمانلر قدرت عسکریه‌سنی (استانبول) قپولرنده کوسترمش اولان بر (صربیه) ایله بر (رومانیا) ، اون اوچنجی عصر میلادیده (روم‌بیزانس)ایمپراطورلغی یرینه اهل‌صلیبك قوردقلری (لاتین) ایمپراطورلغنی محو ایده‌جك قدر صاحب قوت بر(بلغارستان) موجود ایدی . ترکلرك استیلاسی بوکنج حکومتلری بش‌عصر نشو ونمادن محروم براقدی‌که عین حال(مغول) استیلاسیله روسلرده عارض اولمشیدی . سلاطین عثمانیه‌نك زیر حکومتلرنده یونان ، صرب ، بلغار ورومنلر محافظهٔ مذهب ودیانت ایتدیلرکه بو کیفیت بیوك برحریت موضعیه‌در . آنلرك محافظهٔ دیانت ایتملری تکرار میدانه چیقه‌جقلری حقنده برامید

واثق ایدی .)

شو طرز مطالعه‌دن دخی آکلاشیلیور که ترکلرك استیلالرنده غایتله درین بر محافظه کارلق وار ایمش . شو حالده بزم (ویانه) قپولری اوکنده کورینیشمز، یاخود روسیه ولهستان ایچریلرینه طوغری صالدیریشمز زمانك الجاآت سیاسیه‌سندن باشقه برشیله تفسیر اولنه‌ماز . اردولرمزده‌کی فعالیت مخصوصه دخی البته بویله بر پولتیقه‌نك تحریکیدر .

بز ، اوت ، محافظه کارانه یوریدك . اجانب ایله عادتا کوروشمدك . مناسبات اجنبیه‌یه لازم اولدیغی قدر اهمیت ویرمدك . داخلاً ده حکومت واداره‌یی تنظیم ایتدکجه بوزدق ، بوزدقجه یاپمغه چالیشدق . بو حالك اك صوك نمونه‌سی سلطان مخلوعك زماننده آشکار کوریلیر . بر عثمانلی فردینك شهرمزده مملکتندن فضله امتیازه مالك اولان بر اجنبی ایله کوروشمه‌سی، حتی سلام ویرمه‌سی نفی واعدامی موجب بر جنایت اولمق اوزره تلقی ایدلدی ایدی . بو ضعف اداره ، حکومتده کوریلن جبره توسل ایتمك حکومتسزلکی، ملتك محکوم انقراض اولدیغنی اعلان ایدییوردی . آنك ایچون قومشولرمزیده ، دها دون زیر تابعیتمزده بولنان کوچك حکومتلریده حقلی اوله‌رق شیمارتدی . بز تاریخمزیده اونوتمش ایدك . نه مقالات سیاسیه‌مزده ، نه‌ده مباحث عادیه‌مزده عثمانلیلغك دور کمالنه ، زمان انحطاطنه ، تشکیلات اداریه‌سنه دائر حرف واحد یازه‌مازدق . افسوس که اوآنه قدرده یازمامش ایدك . اوروپا واقطار مدنیه‌ده

بولنـان علما و ارباب تتبع بالذات تحریات و تدقیقاتده بولنه‌رق بزم تاریخ خصوصیمزی یازدیلر. فقط نصل یازدیلر؟ ایچلرندن بر قاچ منصـف ظهور ایتمش اولدیغی جهتله یازدیلر دییـوب کچیویره‌لم.

اسلاولر بویله‌یاپمادیلر. عین بزم بویون اکدیکمز استبداده محکوم اولدقلری حالده تاریخلرینی آراشدیردیلر. اون یدنجی عصرده یعنی (کوپریلی بیوك محمد) پاشانك زمام اداره‌یی اله آلدیغی زمانلرده روسـیه‌ده (تی یوری قری پانیچ) نامنده بر قاتولیك راهبی تورەدی. بو ذات خرواتسـتانده طوغمش بر صربلی ایدی. رومادەکی (یونان قوللژ) نده اکمال علوم ایتمش و کوچك روسـیه‌ده کائن (نی یه‌ژین) شهرینه کلوب ۱۶۶۰ تاریخلرنده (کوچوك روسیه‌لیلره نطق) نامنده بر رساله نشر ایله‌مشیدی. حکومات مسـتبدەنك شعائر مخصوصه‌سندن بری‌ده طوغری سویلینلری ازمك دکلی یا. (قری پانیچ) ی‌ده شدت لسانیه‌سندن طولانی یاقه‌لایوب سیبریاده‌کی (طوبولسق) شهرینه سوردیلر. اوراده آلتی سـنه قالدی. فقط بوش طورمادی. کتبخانه‌سنی کتیرتدی. (روسـیه) دیه بر تاریخ یازدی. چار (آلکسی) وفات ایدنجه قورتولدی. قورتولدی اما روسلره (پانسلاویزم) دیدیکمز فکری ویردی.

(قری پانیچ) اسلاو عنصری اتحادینك برنجی مروجیدر، بو فکری، او میدانه قویمش، اولنجه‌یه‌قدر آنك تعمیمی ایچون اوغراشمشدر. اسلاولره آره‌لرنده‌کی مناسبات صهریه و جنسیه‌نك

بقای موجودیتلری ایچون اڭ بیوك ضمان اولدیغنی سویله‌مش وبونکله برابر دها ایکی مهم توصیه‌ده بولنمشدر .

بو ایکی توصیه‌دن بری : اسلاو لسانڭ اصلاح واکمالی، دیکری اسلاو تاریخنڭ جمع وتلفیق واتمامیدر . حتی اسلاو تاریخندن بحث ایتدیکی صیره‌ده دییورکه :

(اسلاو عنصری هنوز برمؤرخ یتشدیرمه‌مشدر . آلمانلر بو عنصر علیهنه ، بالخاصه روسلره قارشی بیك درلو افترالر یازمقدن خالی دکللردر) .

(قری‌پانیچ) بوتوصیه‌لریله نه‌یاپمق ایستیوردی؟نه‌ایستیه‌جك؟ اسلاو عرقنی شمالده آلمانلردن ، جنوبده ترکلردن قورتاروب (لسان وتاریخ)سایه‌سنده مستقل بر قوم حالنه کتیرمك . فقط عین زمانده بو عنصر ایچون حمایه‌سنی طلب ایتدیکی (چار) ڭ انف تکبرینی‌ده قیرمغه چالیشیوردی . دییوردی‌که :

(حکومتلر حکمدارلر ایچون یاپیلمامشدر . حکمدارلر حکومتلر ایچون مقام سلطنته کتیرلمشلردر) .

آز بر دقت نتیجه‌سنده آکلارزکه بزده کیزلی ، مبهم ؛ فقط اولدقچه مقنع برشی وار . حکومت ذاتاً استیلا پولتیقه‌سنی ایکنجی (ویانه) محاصره‌سندن صوکره براقش ،یالکز(عسکرك بورتی حرب قرار) ویا (عسکرك کوزنی حرب آچار) صورتلرنده اوله‌رق اختلالات داخلیه‌یی باصدیرمق ایچون قوللاندیغی اساسسز پولتیقه‌یی ـ چونکه عظام اسلافڭ عسکری

عسکر ایدن انتظام وتربیه‌در فکر عالیسنی اونوتمشیدی ـ کندیسیله برابر سوروکله‌مکه باشلامشیدی . بز نه یاپدق ؟ هیچ . بزده مورخ اوله‌رق کیمسه کوستریله‌مز . تاریخلرمز میدانده . لسانمزه کلنجه حالا بوزوق دوزن .

ایشته بو ایکی خزینهٔ ملیه‌دن محرومیتمز حسبیله حالاتهی دستز . ایچمزده‌کی کیزلی ، مبهم اولان شی‌ده بو محرومیتك ویردیکی بر حس استرقابدر . ملل متمدنه‌ده لسان ، تاریخ دینلدیمی ییغین ییغین مجلدات نفیسه چیقاریلیور . حتی « دولت ومعرفتی » منقرض اولمش اقوام آره‌سنده بیله تاریخی ،لسانی موجود اولانلر واردر .

ایچمزده‌کی کیزلی ومبهم اولان شی یالکز حس استرقاب دکلدر . بزمهاجمات استبدادایله برحاله کلمش ایدك‌که حدودمزی محافظه ایتمکدن ، سیاستمزی آکلاتمقدن بیله عاجز ایدك . کچمش زمانلرده کوکللرمزه طولمش اولان بو عجز ، بلمزی قالدیرمغه باشلادیغمز شو زمانلرده بیله حالا بزی ترك ایتمیور . اوروپایی ، آمریقایی براقه‌لم ، قومشولرمزه باقه‌لم : بلغارستان ، رومانیا ، صربیه ، قره طاغ ، یونان ، آوستریا ، روسیه ، ایتالیا بونلرك جمله‌سی توسیع ممالك ومنافع اغورنده کیجه‌لی کوندزولی چالیشیورلر . هپسنك‌ده چالیشمه‌سی ـ وقوع بولان ادعالره کوره ـ ایستیه‌رك ایسته‌میه‌رك آزچوق بزم ضررمزه وقوع بولیور . بز کیرپی کبی بوزولمش طوریپورز .

قیزمیه‌لم ؛ حدتلنمیه‌لم ، بویله‌یز .

(ذوق آنك مرصاد حكمتدن تماشاسنده‌در .)

کندی کندیمزه مع التأسف اعتراف ایتدیکمز شو حقایق سیاسیه واجتماعیه‌دن حصه آلمیورمی یز ؛ آلیورز . تشبثات جدیده‌مزك خیرلی ونافع جهتلری یواش یواش کورینیور . بوکا شکر ایتملی . فقط ادوار سالفه‌نك بالخاصه جهت مساعی‌یه معطوف اولان (وقف وسکون) احساساتی دها لایقیله اوزرمزدن مندفع اوله‌میور .

بونك الك برنجی سببی اوقومادیغمزدر . برملتك تزاید عرفان ومزیتنه صورت دائمه‌ده (مطبوعات) شهادت ایدر . مطبوعاتدن مقصدم غزته ، رساله ، مجموعهٔ موقوته ، کتاب وامثالی تربیهٔ ذهنیه واسطه‌لریدر . ایکی سنه ظرفنده کتابجیلق بلکه بش اون ورطهٔ افلاس آتلاتدی . آثار منتشره‌یه رغبت چوغالمدقجه بزده‌کی غفلت وسکونده آزالماز . کرچه پك محق اوله‌رق سویلندیکنه کوره بو آثار آره‌سنده شایان مطالعه اولانلر نوادردن معدوددر ، لکن :

(معرفت التفاته تابعدر)

حکمتنی‌ده قارئین اونوتماملیدرلر . بز آثار منتشره‌یه رغبت ایتدکجه (تاریخ) و (لسان) بحثلرینی ایلری‌یه کوتوره‌بیلیرز . بو ایکی بحثکه بزم حیات ملیه‌مزه طوغریدن طوغری‌یه متعلقدر ، تألیفات جسیمه شکلنده عرض اندام ایده‌جك محصولات وتتبعاتدن اولمق حسبیله بونلری درلیوب طوپلایه‌رق جمع ونشر ایتمکده وقتك ، نقدك ، رغبتك تأثیرات کلیه‌سی اولدیغنی اصلا

ذهندن چیقارمامليدر . ملت (خصوصی تشویق اعانه) لریله بوکبی آثار مفیده‌نك میدانه چیقمه‌سنه دلالت ایده‌بیلیر. باشقه ملتلری صاحب نفوذ ومدنیت ایدن بو کبی تشبثات خیریه‌دن اك زیاده بزم عبرت آلمقلغمز - حال وزمان ایجاباتندن اوله‌رق - لازم کلیور .

مصاحبهٔ تاریخیه

بزده لعبیات

١١٧٢ تاریخنده (سلطان مصطفی خان) ثالثك « هبة‌الله» سلطان نامیله برقیزی دنیایه كلمش و بومناسبت ساره ایله پای تختده اون کون اون کیجه شنلك ایدلمش ایدی . تاریخلرمز ایچه مطالعه ایدیله‌جك اولورسه عمومی شنلك و دونانمالرك یا فتح و ظفری متعاقب ویا خود ولادت ، ختان ، ولیمه و ازدواج مراسمی وقوعی اثناسنده اجرا ایدلدیکی آكلاشیلیر . حتی « هبة‌اه » سلطانك ولادتی حسبیله اجرا ایدیلن سور عمومی‌یی « ولادتنامهٔ همایون » عنوانی آلتنده وبر رساله شکلنده قلمه آلمش اولان شاعر مشهور « حشمت » مقدمه‌سنده :

« برمقتضای حکمت کاملهٔ حضرت جهان آفرین ،امامهٔ سبحهٔ هزاردانهٔ سنین اولان سنهٔ سنیهٔ هجرت علیه‌نك ١١٤٣ نجی

تاریخدن یتمش بر سالنه کلنجه مدار قوام سلطنت و شعار دوام دولت اولان سلالهٔ سلسلهٔ عثمانیه‌نك عدم ظهوری نوبنو تخدیش دماغ عاقبت اندیشان ، بلکه تشویش دل عالمیان ایدوب کرك مرحوم رحمت آلود سلطان محمود حضرتلرینك وکرك مغفور جنتمکان سلطان عثمان حضرتلرینك لولهٔ سر چشمهٔ رجولیتلری اسالهٔ سلسال تناسل ایتمه‌دن خشکیده وعاطل و جناب پادشاه عالیجاه «لم یتخذ ...» سرینه واصل اولمغله ذکور و اناثدن نه بر ورد مطراونه بر فدان دل آرا یتشدرمك روضه پیرای تیسر وامکان اولدی)

دیدکدن صکره اودورده خلقك مأیوسیتنی تصویر وبر از آشاغیسنده دخی :

(ازجمله اعالی و ادانینك مقدمهٔ افکاری و مطمح انظار انتظاری اولان امر ولادتك ترقب وتحسری ایله عالم داغ بردل وخواب راحت دیدهٔ اولی الابصاردن مضمحل ایکن ظهور مترادف السرور عطای واهب الآمال ایله سبحهٔ دردانهٔ گسسته تار نسب عثمانی‌یه واسطة العقد اتصال اولان باعث آرایش عالم ، بادئ آسایش نمادم ، قرهٔ عین سلطان جهان سعادتلو میمنتلو هبةالله سلطان افندمز حضرتلری آغوش پیرای قابلهٔ شهود ومهد آرای عالم وجود اولدقلری ..)

زمیننده اظهار مسرت ایلیه‌رك (عادت دیرینهٔ شان وشوکت دولت علیه اوزره تدارك لوازم شهر آیین واوته‌دن برو اقتضا ایدن محالر زیب وزیور دونانما ایله تزیین اولنمغه فرمان شوق

رسان پادشاهی صادر بیورلمغله » قیدینی علاوه ایدییور .

وقعه نویس « احمد واصف » افندینك ١١٦٦ دن ١١٩٣ سنه‌سنه قدر یازدیغی تاریخده دخی بووقعهٔ ولادت امثالنه‌نسبتله مفصلاً مبسوطدر . « تاریخ واصف » ده لعبیات حقنده یالکز برایکی فقره نصلسه محرردر . بوفقره‌لر :

« هر کوشه‌ده صدای طبل وسورنا وهرطرفده نوای چنك وششتا صفا بخش قلوب پیر وبرنا اولوب شعبده بازان سامری حرفت،اظهار صنایع غریبةالاشکال ایله هوشربای نوع انسانی ورقاصان متناسب‌الاعضا تحریك اندام دلکش خرام ایله دلر-دکان انامه افاضهٔ روح ثانی » جمله‌لریله « پاشا قپوسی دخی رنك آمیز قندیللر وهیاکل غریبه و تماثیل عجیبه ایله آراسته اولنمش آویزه‌لرله زینت یاب وباخصوص درون وبیرونی قنادیل‌مختلفةالا-لوان ایله نکارنده بر جامع لطیف اختراع اولنوب صراح دلفریبی حیرت رسان اذهان اولوالالباب اولوب‌خاتمهٔ ایام‌دونمه‌ده اولان اصناف آلایلری دخی ترتیب وتنظیم وهر صنف،حرفتی اقتضاسنه کوره آلای کوستروب بوندن‌صکره دخی‌دکز دونماسی تنبیه اولنوب صاللر اوزرنده صور عجیبه ایجاد و انواع بحری وپوسکورمه وچرخ فلك زسمنده مصنوع نوپیدا فشنکلر محل بمحل ایقاداولنوب هراوجاغ برکیجه‌اجرای‌صنعت‌ایله‌دونمایه‌غایت ویرلدیکندن‌بشقه ...) جمله‌لرندن‌متشکلدرکه‌بونلردن منفهم ولان شکل وصورت غایتله‌مبهمدر . مع هذا جناب حق «حشمت»دن راضی اولسون . رساله‌سنده بوعظیم دونمایی بزه‌هان اطرافیله

بيلديرييور . باخصوص اون ايكنجی عصر هجری اثناسنده‌پای تخت احوال معيشتی حقنده پك معتنا معلومات ويرييور .

احوال سابقهٔ اجتماعيه‌مزه دائر الده ايديلن بونوع معلومات ايسه تاريخ مليمز نقطهٔ نظرندن مهمدر . بودونانما مناسبتيله وجوده كتيريلن آثار صناعيه واصناف آلايی كچيدنده منظور اولان قيافتلر دخی بواهميتی قات قات آرتيرر . تاريخ‌شناسانمزك بو كبی مواده پك زياده كوجلكله دسترس اولدقلری معلوم واوروپا مؤرخلرينك تدقيقاتی ايسه كورديكمز نمونه‌لره نظراً غايتله ناقص اولوب وحتی اكثريسی ده‌موهومدر. بناءً عليه(تاريخ واصف) ده كورديكم پارچه‌لر ايله «حشمت»ك تصويراتی قسماً اختصاروقسماً عيناً درج ايليورم :

هبةالله‌سلطانك ولادتندن اوتوز قرق كون مقدم بدستان كتخدالرينه خبر ويرلمش . دكانلرده نه قدر آويزه و تزيينات وارايسه احضارايدلمش.شهر آيين اربابندن اولان رجال‌واوجاق آغالری‌ده داعيهٔ رقابت ايله كيزلی كيزلی تداركاتده بولنمشلر. فقير وغنی هركس قپولرينی ، پنجره‌لرينی قنديللرله دوناتمغه آماده اولمشلر . زورنالر، داوللر، چنك ، ششتا دينيلن ساز اربابی، كوچكلر خبردار. اودورده آويزه و آيينه مودا اولديغی ايچون تجملات عموميه‌ده‌اك‌زياده بونلره اهميت‌عطف‌اولنيور. (حشمت)ه كوره: طوب قپوسرايينك (باب همايون) ويا(باب السعاده)دينيلن قپوسنك اوكنه درونی « نيجه كرانبها آويزه قنديل وآيينه‌لرله تزيين وتنوير ايدلمش برطاق قورولمش . بوطاقك صاغ طرفنده

« طشره » خزینه‌سندن « خاص فرون » قپوسنه وارنجه‌یه قدر «خسته‌لر قپوسی» و«دوزمه قپو»تعبیراولنان محللر وصول طرفنده‌کی اودون انبارندن خاص آخور قپوسنه قدر « جبه‌خانهٔ اندرون » ضربخانه وشهر امینی انبارلری قپو ودیوارلری سیم وزردن « مصنوع و مطلا ، اشکال خورشید مثال » آغیر پارلاق قماشلرله دونادلدیغی کبی « فلاندیره » شکلنده بایراقلرله‌ده آیریجه تزیین وقندیللر ایله تنویر ایدلمش . (اورته قپو) دینیلن الک‌بیوک قپونک ایکی طرفنه‌ده کبیر آیینه‌لر ، نادیده آویزه‌لر تعلیق‌وسرای همایون داخلی، کیلارلی ، سفرلی ، خزینه‌لی ، خاص اوطه‌لری، سرای درونند‌ه‌کی قصر مکملاً تزیین وباخصوص اندرون همایونده‌کی صفه‌یه فلاندیره‌لر کشیده‌سی ایچون ستونلر رکز اولنه‌رق ستونلرك باشلرینه « مبارك‌باد » رسمنده ماهیه‌لر ترتیب قلنمش .

« تاریخ واصف » ده بو جهت شویله تصویراولنیور :

(سرای‌همایونده دخی ترتیب لوازم سرور وشادی قیلنوب خانهٔ خاصه وکیلار وسفرلی دائره‌لری آویزهٔ ثریا پیکر وانواع زر وزیور ایله تزیین اولندیغندن باشقه طوپ قپو وانجولی آغا باغچه‌سی کوشکلری وباب‌السعاده وادرنه قپو و سائر محللر نمونه نمای نکار خانهٔ چین وباخصوص باب همایون اتصالنده‌زر دوز بر قطعه سایبان نصب وعمارت دیواردن سرای میدانه طوغری ایکی یوز مقداری وباب‌همایون دروننده باب‌السعاده‌یه وارنجه‌یه‌دك درت‌یوز مقداری مشعللر . . . وقپو آرالری بلور

آویزه‌لر وبیحساب قندیللر ویمین ویسارده شمعدانلی برقاچ یوز کبیر وصغیراندام آیینه‌سی الخ . . .)

وکلا، رجال، امرا وعلما صنوفنك خانه‌لریله سوقاق، چارشو وپازارلرك تزیینی حقنده صرف تزیینات لفظیه‌دن ماعدا برشی کورنمیور سه‌ده «حشمت» بوجهته اصابت ایدن تصویرنده: (ولیلاً ونهاراً قپولرین مکشوف ومفتوح ایدوب حولیلری درونلرینه برر سریر وسیع الصدر اختراع وایجاد وکیمی فواره‌لی رخام تراشیده‌دن مطروح شادروان فسقیه‌لر واطرافنده نشیمن ومقصوره‌لر احداث وبنیاد ایلیوب . . . .)

دیبوز . مفروشاته ومصارفه کلنجه: (سندسی قماش (و) عبقری نقوش) و (دیبا (و) زربفت (و) استوفه) وهرخانه‌ده ایکیشر اوچر فلاندیره رسمنده بایراق بولندیغی ، صدر زمان (راغب پاشا) مرحومك تزیینات وغیره‌دن ماعدا یکرمی بیك «اسدی» صرف ایلیوب دونانما مدتنجه (بش بیك قیه روغن زیت هضمکردهٔ حوصلهٔ قنادیل) اولدیغی ، حشمت اقرانی اولانلرك بیله بو اغورده بیك . بیك بش یوز غروشدن نقصان صرفیاتده بولنمدقلری ، پادشاهك ایسه دونمانك بدایتندن نهایتنه کلنجه بش یوزاللی کیسه آقچه‌سی کیتدیکی آکلاشیلیور .

شهرك تزییناتی حقنده ینه (حشمت) :

(جواهر بدستانك درونی طاق سقفندن زمینه وارنجه دیبای زرتار زیبا ایله‌در ودیواری کسوه پوش زربفت زیبنده نقوش اولمغله برابر ازجمله کموش تلدن برقفس درونه ایکی اوچ

بیك کیسه‌لك مجوهرات وضع اولنه‌رق کتخدا دولابنك اوکنه وضع ایدلدیکنی) حکایه ایدییور .

هبةاه سلطانك ولادتنی تبشیر ایدن منادیلر شهرك هرطرفنی طولاشدقدن ومراسم تبریکیه اجرا قلندقدن صکره شهر آیین اجرا ایدلمشدر .

حشمت بوشهر آیینی معلوم خواص وعوام اولان مشرب شوخی پرستانه‌سنه موافق اوله‌رق یازییور . تصویراتنده بر بور منظور اولان فقرات لطیفه بروجه آتیدر :

— رقاصانك کیمی طائفهٔ نسایه مختصه البسهٔ شهوت انکیز ایله وکیمی قامت رقصه مخصوص قیافت قیامت خیز ایله خانه‌بخانه جنبش ومحل محل نمایش ایدرك . . .

— هر بر اصناف صنعتلرینه مناسب وملایم رنکا رنك البسهٔ نقش بوقلمون برله نیجه اطوار غریبه ومضحکه ونیجه اشکال قهقهه فرما اختیار واختراعیله برقاعده آلایلر ترتیب ایدوب مثلا مجلدین وکاغدجیان الوان کاغدلردن جبه وشبکلاهلر وباشلرنده عجیب الهیکل قلنسوه‌لر ودرلو درلو بایراقلر وفنرلرله وخفافان دخی سختیان ومشیندن لباسلر ایله وکورکجیلر کونا کون پوستلر ایله کیمی آیو شکلنه وکیمی قورد وکلاب هیئتنه تشکل ایدوب وسائرا صناف دخی صنیعه‌سنه متعلق اشکال عجیبةالتمثال ایله نادیده صورتلره کیروب . . . (آلای کوشکی) تعبیر اولنان قصر پر نصر همایونك آلتنده کذران . . . .

— سرای والای صدر اعظمیده رسن باز جانبازلروزور-

بازلر پیوستهٔ جنك وچغانه وکیجه‌لرنده خیال‌بازلر وساز وسوز وپیدرپی مهترخانه ایله غلغلهٔ سرور وشادمانی عکس اندازطاس آسمانی اولوب رامشکران خوش الحان ومطربان موسیقی‌شناسان ضرب اصول اغانی وغوانی . . .

— وهر بر خانه نعم ذوق وصفا ایله بیت معمور اولوب ترسانهٔ عامره‌ده وطوپخانهٔ معموره‌ده وآغا قپوسنده وجبه‌خانه‌ده وکمرکلرده دوام اوزره قول قول چنکیلر . . .

شو تصویراتدن دخی آکلاشیلیورکه لعبیات هر طرفده همان یکدیکرینك عینی اولوب اورته اویونی ویا خود آنی آکدیره‌جق تماشالر مفقوددر . فقط مسخره‌لغه کلنجه صاحب رساله بوبابده بزه برایکی نمونه کوستریبور. آنك روایتنه کوره: شقاجی بری باشنه بردستار ، صیرتنه هزار رنك برفراجه کیه‌رك اکر ویا سمرنده‌کی غریب وتحف نقوش ایله خر دجاله دوندردیکی برمرکبه بینمش ، یاننده اللری دکنکلی اون بش یکرمی قدر ظبیر حریفلر آلمش ، بوحریفلرك باشلرنده کاغددن یاپلمش ، یکی چری بچه‌سنه مشابه کلاهلر وار ایمش . بونلر ایکیشر ایکیشر رکابنده کیتمکده‌لر ایکن اوکده بری ترازو چکمکده وآرقه‌ده دخی دیکر بری فلقه دکنك کوتورمکده اولوب کویا دوناتما محتسبی ایمش کبی اطرافه آهسته آهسته سلام ویریر ، طرف طرف طولاشه‌رق دکانلر اوکنده توقف ایتدکجه اکثی برصورتله خطاب ایده‌رك علی‌قول حشمت دیرایمش‌که :

— « باقك آدملر ، بن محتسب دوناتمایم وحوایج اصلیهٔ

دونمانك نقصان وقصورينی تجسس وتفتيشه اقدام ئمايم . بن سزك ايچون خواب وراحتمی ترك ايتدم. كيجه وكوندوز آت واشك بويننه دوشدم . باقه‌يم ذوق وصفاكز تمامی؟ زنهار ذوقياته متعلق برنسنه‌يی اكسيك ايشله‌ميك . صكره پشيمان اولورسكز . اولا قرمان قيونی كبی دنباله‌دار كوريه قبوزی‌يه بكزز محبوب دل آشوب تازه‌لر قنارهٔ آغوشكزدن اكسيك اولمسون . دم بدم غلی باغلی الفته ولب وبلب طاتلی صحبته قوام ويروب بووقتی غيری وقته قياس ايتميوب صرتكزده‌كی لباسی اوجوز بها ايله صاتك‌ده ذوقياته ويرك ، تك همان ذوقكز تمام اولسون . كوره‌يم سزی . بن سزك ايچون سعی ايدرم . مراد ومقصودم بو ايامده ذوق‌وصفايه‌آلشديروبده دونمای همايون ختامندن صكره سزلره خاص‌الخاص طياق ييديرمه‌در ديوبسط مقالات نظام شهرآيين»ايدركن محتسب‌مزبور «سنجيدهٔ ترازوی چشمان نكته‌سنجانی اولان جبهه‌سی پرنور ، ديده‌سی مخمور . كردنی كافور، ساعدی بلور ، كل يناقلی ، كراس دوداقلی،انجو ديشلی ، درلو درلو سويلشلی ، بالاقد،رعناخد، مهوشان وپری طلعتانه‌ده جلوه‌يز خطاب اولوب»ديركه :

— باقك ای كروه نازنين وای چراغان شبستان شهرآيين اولان چليبلرم وقوزولرم ، سزه بندن تنبيه ونصيحت ، اولا عاشق بيچاره‌لركزه كنديكزی درهم درهم صاتميك وافتاده‌لركزی آلداتميك . علی پاشا نرخنه رعايت‌ايدك . ويران هوايه‌حرمت ايدك ، ميوهٔ وصلی ارزان وشفتالوی رايكان ويرك وايشكزی

[illegible]اعدن صاغه كوروب بربرلريكزله قورى نزاع ايلمك .

حشمتك هوادارلغى اوته‌دن برى مشهوردر . شهر آيين [illegible]ـصيلاتنده ايسه بونك قسماً مستهجن انواعى واردر . فقط [illegible]مانك ابهويات ومطايباتى حقنده برفكر مخصوص ويرديكى جهتله [illegible]نه بر درجه‌يه قدر قيمتدار صايلير .

بالاده‌كى توصيفك نه‌يه‌قدر اينه‌جكى قارئينه البته معلوم [illegible]ولمشدر .

« رمال مضحك الملال » ديه تصوير ايتديكى مسخره‌يه [illegible]لنجه :

بوحريف باشنه اوزوم كوفه‌سندن مصنوع قفس بردستار، [illegible]سرتنه بزم قومشو چاتلادان ديديكمز بيك برپاره‌لى برخرقه [illegible]كيمش ، بلنه قلمسز ، مركبسز بر ديويت طاقمش ، قوينه‌ده [illegible]كاغد پارچه‌لرى طولديرمش . بوده حمارسوار . بونك يانده [illegible]قازمه‌لى بش آلتى ايرغاد . آنتى يدى نفر « كورك بردوشان [illegible]كوه اندازان » وار . چارشو پازار طولاشيور . نره‌ده مرمر [illegible]دوشه‌لى برحولى،سوسلى . منتظم بردكان كوررسه اشكى اوطرفه [illegible]چويروب يانده‌كيلر قازمه كوزكلرينه طياندقلرى حالده خطاب [illegible]يديور .

ديوركه :

— بن زمانمك نره‌ده بردفينه وارسه كشف ايدرم.بوراده‌ده [illegible]بردانه وار . فقط اوته‌دن برى « خلقت خبيثه‌مز مقتضاسنجه [illegible]آباواجدادمدن واقربا واستادمدن كسب ايتديكم يعنى آلتونه

.ياپيشورسەك طوپراق اولسون ديو آلديغم دعانك اثرى بهمه‌حا
بنده جلوه‌كردر ، لكن هله باقه‌لم دفينه بو محلده نره‌لرده‌در
ديه قلميله كاغدلر اوزرينه نقطه‌لر آتدقدن صكره حولينا
ويادكانك اك كوزل دوشه‌لى محللرينى قازديرمغه قيام ايدييور
بونك اوزرينه ينه توصيف «حشمت» اوزره سكان‌خانه ودكا
دخى برطور رمال

— چلبى، نه‌ياپيورسك ؟ خانمانمزى خراب‌وقالديرملرمز
رخنه‌ياب ايتدك . ديدكلرنده‌رمال طرفه مقال دخى :

— بى جانم ، نه طوره‌يم ؟ بو خصوصه هيچ صبروقرا
اولنورمى ؟ زوكوردلك جانمزه كار ايتدى.كرچه‌سزك خانه‌ك
ييقيليور اما بز باپيلورز.

وامثالى سوزلر سويلدكدن صكره آقچه آليوركه بومناسبت
خاطرمه بزم‌دور سابقه‌كى شهرآيين مخبرلرينك حاللرى كلدى

اوزمانك نيم طولانديرمجيلغه بكزه‌ين تحفلقلرندن برينى د
«حشمت» دونما ناظرى حكايه‌سنده آكلاديور :

(مهيب‌اللقا ، عريض‌القفـا ، درازريش ، بذله انديش
كران رفتار ، اندك كفتار ، مجسم ومشكل ، عجيب هيكل
باشنه منطار شـكلنده بردستار پريشانه وظهرينه سمور ونافه
بكزر برفروهٔ فراجهٔ كبارانه كيوب منتظم‌الشكل والقيافه‌بردابه
سوار واون بش يكرمى نفر چوقدار هيئتنده قلاشـان چاپك
پايان) بولنديغنى سويلديكى بو حريف اوكنده ايكى بيوك فنا
چكر ديكر برحريف‌اولديغى حالده‌دونانماناظرى‌يم ديه‌كزييور

ركن بر بربر دكاننك اوكنده طوريور ، دكان صاحبنى
اغيرتيور ، مؤاخذه يولنده :

— شورايه كل . سن نه شكل بربرسك ؟ هيچ سن باشكدن
رقاميسك ؟ قنى سنك سينه‌سى آينه‌دن صاف ، كردنى نور
جردن شفاف ، بازولرى ، بيلكلرى سيمين . غمزه‌لرى استره‌وش
سكين ، ابروانى تيغ وخنجر ، مژكانى برر نيشتر ، سروسيم
دام كبى محبوب دلارام شاكردلرك نره‌يه كيتدى ؟ بويله آينه‌سز
بر دكانى اولورمى ؟ اولا باشدن كلن مشتريلر نيه باقسون ؟ ونقدينهٔ
انى نره‌يه براقسون ؟ شمدى سنك صاچك وصقالك تراش
دوب ترسانه‌يه كوندرسه‌م بنم قيل قدر جرمم وارميدر ؟ سويله
قه‌يم . بارى هيچ اولمازسه بر ايكى محبوب خط آور تداركيله
طرافه صقال باشى طاغتميوب بواوقات فرح انكيزى باشدن
اومق لازميدر ؟ وبوندن بشقه سن نيچون قنديللرينى روشن
لبريز روغن ايتمدك وشو محله يكرمى بش قنديل آويزان اولملى
كن نيچون اون بش قنديل فروزان ايلدك . وفتيللرينى نيچون
رتبه اينجه ياپدك . . . .

وامثالى تهديداتده بولنيور . آندن صكره عونه‌سنك رجاسيله
فو ايديورده « هله بو كيجه‌لك خوش كچسون اماطائفه‌مزه
مقدار خرج ويرده عرضكى صاتون آل . »

ديوب بر قاچ پاره قوپاريور .

حشمت بونى تحقق اولمق اوزره يازمش ايسه‌ده بزبونك
ثال عديده‌سنى مقتول فهيم پاشا وعونه‌سى ايله مقلدين اركانى

آدملرنده کوردیکمزی الآن تخطر ایده‌بیلیرز .

کله‌لم بحثمزه : دیمك اون ایکنجی عصر هجری اواسـ
واواخرنده دخی لعبیات عمومیه‌مز مارالذکر تفصیلاتدن منذر
متفرق واکثریسی سازه سوزه و بر قسمی صنایعه عائدشیلرد
عبارتدر . مع هذا « رساله حشمت » ده بر فصل مخصوص د
واركه آنی ده اهمیت اجتماعیه‌سنه مبنی آیریجه یازه‌جغز .

— ۲ —

المزده بولنان برقاچ اثره نظراً اون برنجی ، اون ایکنج
عصر هجریده لعبیات نامنه موجود اولان طاقملر : خواننده
مطرب ، مقلد ، رقاص ، خیالی ، قوقله‌باز ، حقه‌باز ، جانبا
والحاصل آخرینه « باز » کلمهٔ فارسیه‌سنك علاوه‌سیله حاص
اولان:زورباز ، کوزه‌باز ، چناق باز ، سینی‌باز، کاسه‌باز ، اب
پرنده ، شیشه ، قدح ، بیضه، کاغد، کولله، یوارلاق ، آینه
چرخ ، شمشیر ، مایمون ، کوپك ، آیی ، حمار ،ییلان با
وامثالندن عبارتدر .

بوعصرلرده تربیهٔ حیواناتك براهمیت مخصوصه کسب ایتدیک
مایمون ، کوپك ، آیی ، اشك اویناديله‌سندن آکلاشیلیور
شرقده اوته‌دن بری خروس ، قوچ ، دوه دوکوشدرمك
شاهین وطوغان ایله آولامق اعتیاداتدندر . مایمون ایله آ
اویناتمق بلکه نادراً کورلمشدر. اوروپادن کلمه قومپانیالر بالطب
بحثمزه داخل اوله‌ماز . خواننده و مطرب حقنده دسترس

اولدیغمز معلوماتده پك ناقصدر .

« نعیما » اون برنجی عصرك اوائلنده (١٠٣٢) جالس تخت عثمانی اولان (سلطان مراد رابع) دن بحث ایتدیکی صیره‌ده : (کندولری تازه‌لکنده اورنك نشین خاقانی اولوب هوا وهوس زمام اختیاری الدن آلوب سوء قرین امدادیله رتبه‌لرینه لایق اولمیان نیجه اموره مصدر اولدیلر . صحبتلرنده ابتدا اهل کمال اولسه سلف پادشاهلرینی اونوتدیررلر ایدی . بااین جمله زمانمزده آنلر قدر برپادشاه عالیجاه کورلمدی. قوت ید وشدت بطشده یکانه واستعمال سلاح و آلات ضرب وحربده مفرد زمانه ایدی . (موسی) پاشادن منقولدرکه حرم‌همایونده سلحدارلقلری خدمتنده ایکن نیجه دفعه : کل سلحدار دیوب اللریله قوشاغندن قالدیروب سلحدار دخی برجسیم وعظیم‌پهلوان یکیت ایکن براللریله باشلری اوزرنده طوتوب خاص اوطه‌یی دور ایدرلردی . نیجه رفع ایدرلر ایسه ینه اویله قالدیروب قوللرینه فتور کلمزدی . واوق وحربه وجرید ایله برقاچ‌قالقانی دلمك وبراوروشده مرکبی ایکی‌یه بولمك و ایکی یوز قیه کرزی صالمق کبی زور آور هنرلری واردر. اسکی سرایدن آتدقلری جرید سلطان(بایزید ولی)جامعی مناره‌سی دیبنه‌وحلب‌قلعه‌سندن آتدقلری‌ده خندقی کچوب سراجخانه اوزرینه دوشدی . ایلیسنه‌ده نشان دیکیلوب تاریخ یازدیلر . (موصل)ده هندایلچیسی فیل قولاغندن کرکدان پوستی قاپلانمش برسپر کتوروب اوق وتفنك کارایلمز اعتقادیله لاف اورمش ایدی. قارشولرینه کتیروب

اولا قیصه برال مزراعی آتوب دلدیلر. ثانیاً براوق صالدیردیلر.
اودخی بی تردد کچدی. بعده سپر مزبوری «فلوری» ایله طولدیروب
ایلچی‌یه کوندردیلر.) دییورکه ترجمهٔ حال مشار الیهه مصروف
اولان بو جمل توصیفیه ایچنده ایلك جمله‌لر شایان دقتدر. هوا
وهوس تعبیری خاقان مرحومك خواننده، مطرب و رقاصه
میلی اولدیغی حقنده‌کی روایتلری تأیید ایدییور.

«اولیا چلبی» سیاحت نامه‌سنده‌ده میل مراد رابعی تأکید
ایده‌جك فقره‌لر واردر. ازجمله خواننده «توقاتلی درویش
عمر کلشنی» حقنده یازدیغی سطرلرده مرحومك «سکاه»
مقامنه مائل اولدیغی و خواننده «درویش عمر» ك ده سکاهده
نه قدر «کار، نقش، صوت، ذکر، زجل، تصنیفات،
قوللر، شرقیات، ارصفیات» وار ایسه جمله‌سنی اوقودیغی
بیلدیرییور. بوندن ماعدا «اصناف شعبده بازان» فصلنده دخی
مشهور «سمورقاش» قولندن دم اوردیغی اثناده خاتمه اوله‌رق
کندیسنه مخصوص طور مبالغه ایله (دکل سلطنت آل عثمانده،
بلکه هبوط آدمدن بری روی ارضده حاکم اولان جانلرك
برینك دائره‌سنده بویله خواننده و سازنده کورلمه‌مشدر. بو
سلطنت، بو شهرت مخصوصهٔ مرادخان رابعدر) دییور.

سمور قاش قولی ـ چلبینك تعریفنه کوره ـ ایکی یوز
موسوی اویونجیدن متشکل جسیم براویون هیئتی اولوب حقه،
صراخی، دستی، قدح، سینی، خیال اوینادیرلر، آتش‌بازلق،
کولله‌بازلق ایدرلر، لسان عوامده «نقله» دینیلن بالموندن

یاپلمش آغاج وسائره رسملر بله اکلندیررلردی. بوطاقمك چنکانه‌لر ایله آره‌سی آچیق اولدیغندن دائمابونلره تعریضاتده‌بولنورلرمش. حتی اك مشهور اویونلری برقبطی قاریسنك برموسویله‌معاشقه ومعانقه ایتدیکی کورلمه‌سی اوزرینه هر ایکیسنك طوتولدیغنی، هر ایکیسنه اشکنجه ایدلدیکنی مصور اولان اویون ایمش که نتیجه‌ده قاری‌یه تمیزلنمه‌مش براشکنبه کیدیریلوب اشکه ترس بیندیریلیر و یهودی دیکر بر اشکه ارکاب ایدیلوب سیاسته کوتوریلیرمش.

چلبی دیورکه: (بونلر کجه‌کلرنده برهای وهوی تقلید اولورکه آدم کولمه‌دن قاتیلیر.)

سلطان(مراد رابع) ك حضورنده اوینایان و نائل احسان اولان قوللردن بری‌ده «چلبی» قولی دیه معروفدر. بوقول ایکی یوز کشیدن مرکب اولوب سرچشمه‌لری یعنی قول‌باشیلری «چلبی» نامنده بری ایمش. بی‌چاره مالنی، ملکنی، وارینی، خانمانی کوکلیله برابربردلبره ویره‌رك تهی‌دست قالمش وزمانمزده صحنهٔ عالمنه دوشمش میراث یدیلرمز کبی تشبث شخصیدن محروم اولمدیغی ایچون وقتك اك ماهر خواننده و سازنده‌سنی، مضحکلرینی باشنه‌طوپلایوب کندی باشنه برقول‌دوزمشدر.

اصناف شعبده بازانك سیاحت نامه‌ده مندرج عددی اون ایکیدر. بونلر. اولجه دخی یازمش اولدیغمز وجهله سور همایون. فتح وظفر وقوعنده ویاخود رجال و کباردن برینك سور توجیه وختاننده چاغیریلیرلر ایمش‌که بو عادت زمانمزده

باقيدر . كيجه‌لكلری بر كيسه يعنی بش يوزغروش اولوب دف ايله پارسا طوپلامق صورتيله بيكه ابلاغ ايتدكلری واقع ايمش .

اوزمانكی موجود اولوب پارپول ، احمد ، شهر اوغلانی ، قپوجی اوغلی عثمان سروری ، بابانازلی ، زمردچلبی ، عقيده ، جواهر ، يتاق اوغلی ، خاشونه ، سمور قاش‌قوللری ناملريله اشتهار ايتمش اولان بو اون ايكی قول تدقيق ايديله‌جك اولورسه افرادی ميانده قبطی ، روم ، يهودی ، ارمنی ، مسلم افراد كوريلور .

سلطان (ابراهيم) خانك پسنديده‌سی اولان بر قول دها واردركه « عقيده» قولی ناميله مشهوردر .

عقيده قولنك باشی (پهلوان ايوب) نامنده شاعر ، كاتب عارف ، ظريف ، خواننده وسياح بر ذات اولوب بو قولی اوچ‌بيك ريال‌صرفيله ميدانه كتيرمش وعرفان ودرايتی حسبيله ارباب معارفی باشنه طوپلامشدر . بوجهتله‌عقيده‌قولی‌اوروپاده اولديغی كبی ـ زمانك عرفا وظرفاسندن مركب‌اوليور .

مع‌هذا بو قوللری رغبت عامه‌يه مظهرايدن تقليددن زياده او دورك « كوچك اويناتمه » مراقی اولديغنده شبهه يوقدر . شرقده‌رقص پك قديمدر . بزده ايسه بوقدم زمانمزه قدر دوام ايده‌رك عادات ماضيه‌مزله اويناق بر ارتباط حاصل ايليور . هرقولده خواننده ، سازنده ، رقاص بولنمق شرط اولديغندن زمانك ميل شهوانيه‌سی اندامیله عيان اوليور . (چلبی) بو

رقاصلری صاپارکن عادتا آغزی صو لانیرجه‌سنه تعدیحاتده بولنیور. بعضیلرینه« آفتاب‌مثال » بعضیلرینه « لوندانه ، کسیم‌ بچم‌ یرنده مکمل ، نرکس کوزلو » دیدیکی کبی بعضیلری ایچونده « نیجه جانلری اسیر ایتمش » و « طاوس باغ‌ارم کبی جولان ورفتار ایتدکلرنده آدم دم بسته اولوب اول‌دم مفتون‌اولور»؛ « کورن افتاده‌لر واله وحیران قاله‌رق هرکوشه‌دن صدای هو ایله خانهٔ سور پرسرور اولور » ؛ « شهر استانبولی ولوله‌یه ویره‌رك نیجه‌لرینك مال ومنالنی ییوب قوری حصیر اوستنده عاجز قومشلردر » قیدلرینی علاوه ایلیور .

تعریفاته نظراً دیبادن ، صیرمه‌لی استوفه‌دن چارقباب یعنی درت قبه دنیلن اتکلکلر کیرلر وطرز عجم اوزره دخی رقص ایدرلرمش . چارقباب اتکلکلره براز اول دخی تصادف اولنیوردی . بونلرك اسملرندن صکره کلن « شاه » کلمه‌سنك وجه اضافه‌سنی بردرلو آکلایه‌مادم . اسامیٔ رقاصان آره‌سنده:

کوپه‌لی آیوازشاه ، صاچلی رمضان‌شاه ، شکرشاه ، سوکلون شاه . جان ممی‌شاه ، ظالم‌شاه ، فتنه‌شاه ، نازلی شاه ، آرسلان شاه جالب نظر دقتدر . مع هذا (شاه) کلمه‌سی صرف مسلمان رقاصلره مضاف اولوب دیکرلری روشنقو ، سنیوریاقو ، سموز قاش ، دیمترا کی ، نفراکی ، یناکی دیه اسملریله یادایدلمکده‌در .

تووالت حقنده موجود اولان معلوماتده ناقصدر . سوز آره‌سنده قیرمه ، قویرجق ، بوکولی ، مشك‌بار صاچلی ، چشم غزالی مکحل کبی تعبیرات عامیانه واردر .

شاعر (حشمت) ولادتنامه‌سنده اصناف آلای کچیدینی توصیف ایتدیکی صیره‌ده شاکردان مشتری فریبانه « چراقلر » قیرمزی شاللرو آل نیمتنلر کیدیروب: دستارلوندانه . کاکل بقفاو بردوش ، سنبل بطرف بنا کوش دیه توصیف ایلیه‌رك زمانك قیافتندن بر نبذه بحث ایتدیکی حالده (چلبی) ده بو بابده معلومات مفقوددر .

استطراد — [لعبیاتك و آکا تعلق ایدن تفرعاتك تاریخ نقطهٔ نظرندن تدقیقی زمانك اخلاق وعادات وقیافت واشتغالاتی حقنده پك مهم استخراجاته وسیله بخش اوله‌جغنده شبهه یوقدر . بوکبی تدقیقاتده قبایحك تظاهری هیچ بر کیمسه‌نك یوزینی قیزارتماز . عصر حاضرده اخلاقیات بوندن بر ایکی عصر اولکی اخلاقیاته نسبتله دها زیاده پیدای نزاهت ایلمش اولدیغنی بو کبی تدقیقات میدانه چیقارمقده و بوکاده هنوز یارم یامالاق دیدیکمز معارف عمومیه‌نك سبب مستقل اولدیغی ظاهر بولنمقده‌در . المزده تاریخ کبی بر سند صحیح ومعتبر وار ایکن آنك صحائف عبرت نماسندن مستفید اوله‌مق شایان تأسف بر غیرتسزلکدر . روما ، یونان قدیم ، وامثالی اقوامك میلیات نفسانیه‌سنی ناطق اولان صفحات تاریخیه ، بزه کچمش عصرلرك اشتغالات روز مره‌سی حقنده پك زیاده مفید درسلر ویرمکده‌در . حتی (حشمت)ك ولادتنامه‌سنده مندرج اولان بر فقرهٔ مستهجنه‌دن او زمانك اخلاق عمومیه‌سنده حکم ایدن میل سفیهانه‌نك درجه‌سنی آکلامق قابل اولیورکه ارباب فکر ونظر ایچون جای اعتباردر .

شعبده بازانك بللی باشلی اوینادقلری اویونلره کلنجه بر

مقدارینی یوقاریده تعداد ایتمش ایدك. بونلر میانده (باغچه وباغچوان)، (کمیجی) اویونلری کبی بعض قیوده دخی تصادف ایدیلیور. تقلیدلر میانده سمیدجی ، خراججی ، کوموش آرایجی وامثالی وار. حتی مقلدین آره‌سنده کوپکله کدینك ، کدی ایله فاره‌نك ، کلنجك ایله ایله فاره‌نك بربرلریله اولان اوضاع وحالاتنی ، محله کوپکلری دالاشمه‌لرینی ، دوه کوکرمه‌لرینی ، خروس ، قاز ، طورنا ، قارغه ، اوردك ، قره‌طاووق ، صاری آصمه ، سرچه وبلبل اصواتنی تقلید ایدنلر دخی مذکوردر.

(صورتا چلبی) عنوانیله معروف اولان ذات «تریاکی» تقلیدنده پك زیاده ماهر اولدیغی کبی کوزباغجیلغه دخی میل ایده‌رك توتون طوغرارکن النی پچاق ایله کسر وپارماغندن برخیلی قان آقیدیر ایمش. بونك بر معرفت حقه‌بازانه اولدیغنده شبهه یوقدر. النده دانه‌سی اللی درهم اوتوز اوچلك تسبیح طاشیانمی ایسترسکز ، سلطان مرادرابعك توتون تیریاکیسنی باصدیغنی یاپان مسخره‌می آرارسکز ، یوقسه «اون یدی لسان اوزره قصه خوانمی» دیکلرسکز ، هپسی وار. محمد چلبی ، چیقرقچی زاده شنکل چلبی بو نوعدندر.

جانبازلر ترازولی ، ترازوسز قبادی پابوج ایله اوینارلر ، بونلردن بعضیلری دستی ، بعضیلری آرقه‌لرنده برحمار ، بعضلری ده‌یالین قلیج ایله والحاصل ایکی یوزپارچه قدر آلت ایله میدان شعبده‌بازی‌یه چیقارلرمش.

آلات طربه کلنجه یالکز اسملرینی یازمقله‌اکتفا ایده‌جکم:

دائره ــ رباب ــ نای ــ موسیقار ــ چنك ــ قدوم ــ روضه ــ قره‌دوزن ــ بونقار ــ سوندر ــ شارقی ــ هزكار ــ (قرق تللی، فیل خرطومی شكلنده برسازایمش) ــ طنبور ــ سنطور عود ــ قانون ــ چارتار ــ ششتار ــ قوپوز ــ چوكور ــ چشده ــ قاره زورنا ــ یلتم ــ موغی ــ تل طنبوره ــ بربط كمانچه ــ قبا زورنا ــ جوره زورنا ــ آصفی زورنا ــ عربی زورنا ــ عجمی زورنا ــ شهابی زورنا ــ بلبان ــ نفیر ــ نفرقی ــ قوال ــ قبا دوددوك ــ یللی دودوك ــ چیغیرتمه ــ عربی دودوك مجار دودوكی ــ مهتر دودوكی ــ مزمار دودوكی ــ دانكیا دودوكی ــ طلوم ــ ایوب بوریسی ــ شیشه بوری ــ درویشان بوریسی ــ ترانپه‌ته بوریسی ــ افراسیاب بوریسی ــ پرنج مهتر بوریسی ــ لوطوریان، انكلیز، ارغنون بوریلری ــ آغیز طنبوره‌سی ــ جان دونبه‌كی ــ ایوب، یمنی، مقرنه دوبلكلری مزمار ــ فنجان سازی ــ كره‌نای ــ قلارینت ــ مزمز دودوكی قوش طاوولی ــ طراق مزماری ــ چغانه والخ . . .

اون برنجی عصرده اك مشهور خیالباز، كورحسن زاده «محمد چلبی» اولمق اوزره كوستریلیر. (كورحسن) ییلدیرم بایزیدك ندمای خاصه‌سندن برذات ایمش. «محمد چلبی» نك حضور مرادرابعده هفته‌ده ایكی دفعه خیال ظل اویناديغی مشهوردر. «شب باز» اوزمان اصطلاحنجه قره كوزجی اولوب محمد چلبی حضورده اویونه باشلامه‌دن:

گرخود همه عیبها درین بنده درست

هرعیب که سلطان بپسندد هنرست

دیر وایشه باشلارمش . پرده ایچنده پرده قورار ، دیلسز ، دیلنجی کور عرب ، آرناوود ، بکری مصطفی ، قادین تقلیدلری ، حمام اویونی وباصقینی ، شربتجی زاده (؟) وامثالنك تقلیدلرینی یاپارایمش . چلبی دییور که :

« والحاصل خیال ظلده اوچیوز پاره تقلیدی واردی که برمقلد آکا نظیره وجوده کتیرمك ممکن دکلدر »

بیلمم بزم قره کوزجیلر بو ادعایه نه دیه جکلر ؟

— ۳ —

دیرکلر آراسی پك سونوك . پهلوان کورشلری ده منضم اولدیغی حالده درت بش تیاترو ، ایکی اوچ سینه ماطوغراف ، ودها سائر اکلنجه لر موجود ، فقط هرنه دن ایسه طاتسز . غالبا دور سابقده بزی بورالره سوق ایدن اون برآی آیری یشامقدن متولد براشتیاق اجتماع ایدی . حتی برسنه صدراعظم پاشا ایله شهر امینی پاشامیانه لرنده برعرضحال مسئله سندن طولایی اختلاف ظهور ایتمش ایدی ده شهر امینی : وای تیاتروجیلر صدارته مراجعت ایتدیلر . نه صایمادیلر دیه حدت ایده رك بیچاره اویونجیلری تیاترو باراقه لرینك اخشاب اولمسنی بهانه ایده رك منع ایتمش ، دها صکره لری تیاترولرده اجتماع وقوعه کلیور وسیله ظالمانه سی ایله جمله سنی چیل یاوروسی کبی طاغتمش ایدی . او زمان سوریلن ، بوغچه جیلق ایدن ، دلاللغه باشلایان

آقتور، آقتریسلرمز بودوری هنوز اونوتمامشلردر. هرنه‌حال ایسه . مضی مامضی .

بوندن ایکی اوچ سنه اول « اورته اویونلری » حقنده تحقیقات مدیده‌ده بولنه‌رق حتی تفرعاتی حقنده بیله اوچ درت مقاله یازمش ایدم . بومقاله‌لرم بالآخره مجار آقادمیاسی اعضاسندن دوقتور (قونوش) طرفندن آلمانجه‌یه ترجمه ایدیله‌رك ترکلرك لعبیات مهمه ومضحکه‌سندن اولان بو میدان اویونی تفصیلاتی قسماً اکمال ایدلمش ایدی . شیمدی نظر دقتمزی‌ینه صحائف تاریخیه اوزرینه عطف ایده‌رك بزده‌کی لعبیات عمومیه‌نك قیرینتدیلری حقنده بعض معلومات مضبوطه ویرمك ایسترم .

بنم مصادف اولدیغم متفرقات تاریخیه‌یه کوره شنلکلر، دونانمالر « فتح قسطنطنیه » دن صکره دها زیاده میدان آلمشدر . هرنه‌قدر فتح مذکوری متعاقب اجرا ایدیلن ولادت، مظفریت شنلکلری حقنده تفصیلات مهمه یوق ایسه‌ده بیك تاریخلرندن صکره یواش یواش معلومات آلنه بیلمکده‌در .

احتمالدرکه واردرده بن کوره‌مه‌مشمدر ، فقط مطالعه کذارم اولانلر آره‌سنده تاریخ مذکوری بزه‌طوغری قطع ایدن سنه‌لرده لعبیات عمومیه‌یه دائر اولدقجه صراحت‌موجوددر .

سلطان محمد خان رابع وقوعاتنه احاله‌ٔ نکاه ایدنلر برایکی دونانما فرمانندن صکره سور پرسرور ختان همایون سرنامه‌سی آلتنده شویله ، ، قیدکورورلر :

— ١٠٨٦ تاریخی —

(برقاچ آیدن برو تدارك مهمات لازمه‌سنه مبادرت اولنان سور پرسرور ختانك شوكت سلطنت عثمانیه‌نك اقتضاسنه كوره جمیع لوازمی تدارك وتحصیل و انواع اسباب طرب و نشاطی كوركی كبی ترتیب وتكمیل اولندقدن صكره اشبو سال میمنت اشتمالده ماه ربیع‌الاولنك غره‌سی كونی ضیافتلره شروع اولنمق اوزره قرارویرلمكله سرای میدانی اورته‌سنده قنادیل ومشاعل ایله تزیین واول ساحهٔ وسعت پیمایه عالی اوتاغلروچركه‌لرنصب وتمكین اولندی. وابتدا یوم مزبورده صدراعظم وسائروزرای عظام حضراتی دعوت اولنوب تهنیت سورهمایون ایچون «عید شریف ترتیبی اوزره شرف دامنبوسیٔ پادشاه انام ایله» شادكام اولدیلر . هربری معاملهٔ ملاطفت آیین شهریاری ایله اكرام وبعده كندولره مخصوص اولان چركه‌لرده‌اطعام اولندقدن‌صكره لازمهٔ جمعیت سور اولان «لعبت باز» و «صنعت پرداز» لری تماشا ایچون وزرای عظامه تخصیص اولنان «سایبانلی صفه‌لر» اوزرنده قلاویلر ایله قرار وكونا كون اعجوبه‌لر تماشاسنه وقف نكاه اعتبار ایلدیلر .)

دقت ایدیله‌جك اولورسه پك قولای آكلاشیلیركه«ادرنه»ده سرای میدانده اجرا ایدیلن سور ختان مناسبتیله « لازمهٔ جمعیت سور » اولان لعبت باز وصنعت پردازلرك جمعی بر تاریخ اولی ایما ایتمكده‌در . عجبا بولعبت بازلر وصنعت پردازلر نه‌درلو

تماشالر ارائه ايدرلردى ؟ بونى قطعياً تعيين بحه ممكن اولهميور. يالكز سور مذكورك ايكنجى كونى تفصيلاتنده براز معلومات وار ، تاريخ ديبوركه :

(ايكنجى كونى صنف علماى كرامه ترتيب ضيافت برله اكرام وحاضر اولان افنديلر اعداد اولنان ديوان خانه چركه لرنده عموماً اطعام اولندن صكره حضور فائض النور پادشاهيده عقد مجلس درس اولنوب شيخ الاسلام «على افندى» حضرتلرى فن جليل تفسيردن محله مناسب بر آيت كريمه نك معناى نفيسين تقرير و مجلس همايونى انوار معانىء تنزيل ايله تنوير ايلديلر . بعده سلامليوب اذن همايون ايله خانه لرينه روانه اولديلر . اول كيجه دخى « قول قول چنكيلر » ك آهنكلرندن ماعدا « باروتدن ترتيب اولنان كميلر » و « قله لر » طوتشديريلوب و « آيولر وكوپكلر و اشكلر »ه فشنكلر باغلنوب آتش ويرلدكده جمله سى اوركوب سيرجيلر اوزرينه طوغرى هجوم ايتمكله بر هاى و هوى قوپوب عظيم تماشا ظهوره كلدى .)

منظره هم نشاط آور ، هم قورقونج دكلى ؟ سورختان همايون اولمق ملابسه سيله البته بو ترتيبك بيوك ترتيبات مضحكه دن اولديغنه شبهه يوقدر . شورادە شايان ذكر بر نقطه دها واركه او دخى وزرا وسائره نك ملاعب ومضحكاتى ايجه تماشا ايتملرى ايچون سايبانلى صفه لر تخصيص ايدلمسيدر . زمانمزه تطبيق ايده جك اولورسه ق بونلرك آچيقده قورولمش برر لوجه اولدقلرى تظاهر

ایدر . تفصیلات ختانك اوچنجی ، دردنجی فقره‌لرنده‌ده شایان تأمل جهتلر وار . سادات کرامه وطائفهٔ مشایخ عظامه ضیافت ویرلدیکی کونك آقشامی حقنده‌مندرج سطرلرده‌دینیلیورکه :

(بوکیجه دخی سائر ملاهی وملاعبدن غیری برقاچ نفر « تریاکیلر » قوشدیریلوب جنبش شتاب وبربرینی سبقت ایچون پیچ و تابلری خندهٔ تماشاکرانه باعث و « طلومجیلرك یاغلی طلوملر ایله » ایلروده بولنان خلقی کیرو سورمکه اولان هجوملری سبیله سیرجیلر احترازلرندن براوزکه تماشا حادث اولدی)

بن بوراده‌کی « تریاکیلر قیدندن ایجه قوشقولاندم. زیرا اورته اویونی حقنده یازدیغم مقالاتك برنده دیمش ایدم‌که :

(هزام‌می ، سکاهمی، مایه‌می نه‌اولدیغی سورناسنه کوره تخلف ایدن بومقاملرده برسماعی قیرینیدیسی ایله عرض اندام ایله‌ین « پیشکار » دن صکره کورش هواسنی آکدیران وکویا میدان سخنده بربرندن مردانه ایکی مبارز کلام بولندیغنی ایما ایدن اسکی صاغناقلی بر ترانهٔ حسینی‌ده « قاووقلی » « ویانکره » [۱] چیقاردی .)

فقط سالدیده اورته‌اویونجیلرینك ومرحوم قاووقلی «حمدی» افندینك نقلیاتنه کوره‌اوللری «نکره» قاووقلی دکل ایمش. یوزی قهوه تلوه‌سیله بویالی ، مسن، اوزرنده‌شالدن وبش‌پارماقدن معمول بوی انتاریسی . آیاغنده قرمزی یمنی ، بلنده‌کویلوجه باغلی عادی

---

[۱] دور استبدادك قاووقلی‌یه ویردیکی عنوان اخیر .

شال قوشاق ، باشـنده اوچى آغزينه قدر ايكرى كلاه ، النده
لوله‌سى قيصه ، صاپى ايپله بلنه باغلى ، اويونجه الندن دوشوب
صارقان برچبوق بولنان ونامنه « ترياكى » دنيلن برمقلدچيقارمش .
بوقيافتى قاووقلى‌يه قلب واورته اويونتى خيليجه تنويع ايدن
(عطار شكرى) افندى نامنده برى ايمش . بعضلر بوطرزى
« كور محمد » نامنده‌كى مشهور قاووقلى‌يه اسناد ايديورلرسه‌ده
طوغريسى افادۀ سالفه‌در .

نم شو تحقيقمله ١٠٨٦ سـنه‌سى سـورختان تفصيلاتى
آره‌سنده تمام ايكى يوز اوتوز طقوز سـنه كچمشدر . عطار
شكرينك اورته اويوننده‌كى تعديلات وتنويعاتى ايسه آلتمش ،
يتمش سنه‌يى تجاوزايده‌ميه‌جكدر . سور ختانده « اورته اويونى »
اولمديغى محقق اولوب يالكز تاريخ «راشد»ك (١١١٥) وقايعى
داخلنده (مصطفى خان ثانى)عليهنه ظهور ايدن يكيچرى فتنه‌سى
مناسبتيله سـكبان باشـينك شهادتى اوزرينه علمايه « مراسله »
تحريرى مسئله‌سـنده باغيلرك اصرارندن بحث ايدلديكى صيره‌ده
شويله برقيده ظفرياب اوله‌بيلدم :

(اعيان واهالينك بزلرله معاً بولنوب اموريمزده معا نت
واتحادلرينه موقوف اولمغين اشـبو محله دعوتلرى بابنده اكيد
وشديد مراسـله‌لر تحرير وايچنده شويله ياز بويله‌ياز ديو املايه
كلمز وظروف حروفه صيغماز صوت وصـفير تكليف ايدوب
بازيچۀ كفتكولرى « يازيجى » اويونندن نمودار اولدى .)

معلوم اولديغى اوزره (يازيجى اويونى) اورته اويونلرمزك

الك مضحك تماشالرندندر . مؤرخ راشد مرحوم ١١٤٧ ده وفات ايتديكنه ويازيجى اويوننك يالكز ١١١٥ تاريخنده دكل بلكه آندن اول اوينانمش اولديغى ظاهر بولنديغنه بناءً اورته اويونى مناظرينك سنين مرقومه داخلنده شايع بولنديغى اوزاقدن اوزاغه كسديريله بيلير .

(راشد)ك ادرنه‌ده تصوير ايتديكى سور ختان اون بش كون اون بش كيجه سورديكى حالده لعبيات عموميه حقنده ويرديكى تفصيلات آره‌سنده «انواع ادوات طرب وشادمانى تماشاسى» و «اول كيجه انصراف ضيفدن صكره ساحهٔ جلوه‌كاه زمرهٔ اهل كيف اولوب محاورات غريبه‌لريله جمله حضاره صفابخش ايلديلر» كبى تعبيرات وافادات مبهمه واردر .

١١٢١ تاريخنده اجرا ايديلن سورولميه‌ده يالكز «روى دريادە صاللر اوزرنده فشنك شنلكلرى» قيدى موجوددر . كذا ١١٣٢ تاريخنده وقوعه كلن سور ازدواج تفصيلاتنده : (لوازم سوردن اولان خواننده وسازنده‌لرڭ مهارتلرى مسلم اولانلر انتخاب «وخاص باغچه»ده «يالى كوشكى» قپوسى داخلنده واقع برموضع كندولره آرامكاه مشق وتعليم تعيين اولنوب ورقص ولعبده ماهر چنكيلر وجانبازلر وسائر شعبده‌بازلر جمعنده اهتمام وميدان سورده هجوم وزحام ناسدن جلوه‌كاه لعب وتماشايى محافظه ايچون يوز يكرمى عدد (طلوميجى) تعبير اولنور اشخاص طرفه اشكال تدارك اولنوب مشيندن شبكلاه وجبه وشلوار وياغلى طلوم كبى كسوه ولوازمارى امين سورطرفندن آماده قلنمغه مسارعت

واقدام قلندی .)

ایکی سور مراسمنده کوریلن بوطلومجیلرك میدان آچمق ایچون احضار ایدیلدکلری آکلاشیلیور . فقط بونلرك دخی لندیلرینه مخصوص مسخرهلقلری اولدیغی عین فقرهنك صوکنی تشکیل ایدن (خدمهٔ میدان سوردن اولان طلومجیلردن کسوهٔ مخصوصهلریله مهیا اولان یکرمی اوتوز نفر طلومجی حضور آصفانهلرنده وافرلعبیازلقلر کوستروب مظهر انعام واحسان اولدیلر) تعریفندن مستدلدر. حتی جنتمکان (سلطان مصطفی) خانك کریمهسی «امةاه» سلطانك موصل والیسی (سرکه‌عثمان) پاشایه تزویجی مناسبتیله اوقمیداننده اجراایدیلن سور همایون نقلنده بونلرحقنده اولدقجه صریح معلومات مندرجدر . راشدمرحوم دییورکه :

(دولتلو صدر اعظم حضرتلری کندو اوتاق صدارت رواقلرینه عطف عنان وطلومجیلر شکل عجیبلری اوزره حضور عالیلرینه کلمزین فرمان بیوردیلر . طلومجی باشی نامنه اولان شخص بوالعجب هیکل باشندهبیاض یالدزلی شبکلاه و آرقهسنده صاری یالدزلی جبه والنده بیاض یالدزلی عصا واوکنده ایکی طبل وایکی سورنا وایکی نقاره وبش دف واون بش نفرصبیان آرقهلرنده یکسزویقاسز شلوارشکلنده اوچقور یقاسیبیونلرینه باغلو آلاجه بصمهدن کسوهلرله آغازهٔ رقصه موافق حرکات سیماب وار ایله عرض جلوهٔ کوناکون ایلدیلر . ایچلرندن بری اوتاق پیشکاهنده واقع بر منزل طاشنك فرازنده سرنکون

ویا بر هوا آیاقلر ایله نیجه هنرلر کوستروب آکاوطلومجی باشی یه احسان اولندی .)

شیمدیلر بزم (یاغلی دیرك) دیدیکمز لعبده وار ایمش . سور مذکور تفصیلاتی میاننده تصادف ایتدیکم :

(یوم مزبورده عربه ایله اوتوز پاره آلای طوپلری نقل ونشانجی باشا حضرتلرینك اوتاقلرینك آلت یاننده وضع اولنوب طوپلر ایله اوتاق همایون بیننه اوتوز ذراع بر ستون منتها نصب وفرازینه کیم چیقه بیلورسه آنك اولمق اوزره درونی چیل آقچه ایله مملو بر سیم مشربه وضع اولندی) قیدی بوندن باشقه برشی دکلدر . فقط آتی الحکایه لعبیات زمانك اختراعاتندن معدود اوله جق درجه ده غریب کورینیور :

(جرید ملاعبه سی تمام اولدقدن صکره طلومجیلردن اوتوز قرق نفر آدم لباس غریبانه وشبکلاه عجیبانه ایله ایکیشر ایکیشر آلای ایله پیشکاهلرنده استصناع ایلدکلری غریب الشکل دوه قوشنی اوینادهرق میدان بازیچه یه کلدیلر . وعربه کبی تکرلك اوزرنده بر کوشك ایچنده دستارلری عجمانه اوچ درت عدد دف چالار صورتلر وآلتی عدد اوغلان صورتی یاپمشلر ایدیکه عربه یوریدکجه دفلر چالینور واوغلانلر اوینارلر ایدی . وبلندن یوقاروسی آدم وبلندن آشاغیسی آت شکلنده النده بر یالین تیغ اوینار بر صورت دخی یاپوب بووجه اوزره برازهنر ولعبت اظهارندن صکره میدان اورته سنده سپا رسمنده اوچ صیریق اوزرنده مصنوع حلقه یه آویخته قلنمش کونا کون فشنکلره آتش ویرلدی .

بعده مصر قاهره‌دن كلن بازيچه‌كاراندن بريسی عرض هنر ايچون ميدانه كيروب ابتدا جوانب واطرافنه تيغلر باغلی اولان چنبردن پرتاب وچشمكشای تماشاسی اولان حضاری تحيير واعجاب ايلدی والنه بر مشعله آلوب آغازهٔ طبل وسورنايه موافق برازرقص وشيرينكارلقلردن صكره بر آدمی باشنه آلوب اثنای پرواز ورقصده يره ييقيلوب وطوغريلوب باشنده اولان آدمدخی معا اكيلوب قالقاركن دوشمز ايدی .)

سورك ايكنجی كونی دخی بو درلو مخترعات عجيبه اجرا ايدلمشدر . مورخ شهير ديبوركه : (اوتاغ حضرت صدراعظمی پيشكاهنده بر ساعت مقداری چنكيلر اويناوب بعده مصر زوربازلرندن بريسی بر مزراق يالمانی آلتنك اوزرينه وضع ورقص وبر چنبرك درون وبيرون دائره‌سنه فنجانلر قودقدن صكره بايق كبی درون چنبردن كچدی وبر ستون اوزرينه بر كوچك اوغلان چيقاروب النه بر برداق ويردی واوغلان تپه‌سی اوزرندن بوبرداقدن صو ايچوپ بعده برعربك اوموزينه چيقوب باشی اوزرينه بر كوپ وضع وبو كيفيت غريبه ايله براز جلوه‌كارلقلر ايلدی . وبر چناق اوزرينه بر طبله مثللو نسنه قويوب واوزرينه براوغلان صاروب باشی وزرينه يمين ويسارينه حركت عجيبه كوستردی وبرچنبرك اطرافنه‌دخی بچاقلر صوقوب بی‌محابا بر طرفدن بر طرفه پرتاب ايلدی . بعده درت كوزلو برچنبر دها كتوروب وهر كوزدن بردفعه كچوب بعده چنبرك اورتاسنه بر آغاج قويوب وينه تيغلر ايله آراسندن پرتاب

ایلدی . وبر چنبرك دخی وراسنده قائماً لام الف وار بر کیمسه ایکی تیغ طوتوب تیغلرك اوزرندن کچدی وبر چپلاق دوه‌نك اوزرینه بر چنبر وضع ایتدیروب بر قاچ خطوه یردن پرتاب ایله بی‌محابا درون چنبردن کچدی .)

کوریلیورکه بزده‌کی لعبیات عمومیه خارجندده بر طاقم جانباز وهنربازلر التحاق ایتمشلردر . مع‌هذا عین اصولده هنربازلق ایدن یرلیلردخی موجود ایمش . راشد مرحوم مصر زورباسنك معرفتلرینی تعداد ایتدکدن صکره شونلری دخی علاوه ایلیور :

(ازمید جانبازلرندن بری آغزینه قلیچ آلوب آیاق اوزرنده باشی یره طوقنمامق وجهی اوزره اوچ کره معلق اندازلق صنعتن ابراز ایلدی . بعده « شیشه‌باز »لر بر دستی اوزرینه درت قوللی بر آغاجه بربری اوزرینه ایچلری صو ایله مملو یکرمی عدد شکوفه شیشه‌لری اوزرنده بر طبله وآنك اوستنه‌دخی اوچ عدد کبیر شیشه قویوب وباشی اوزرینه آلوب اظهار جلوهٔ کونا کون رقص وبازیچه‌کارلق ایلدی . وبریسی دخی بر بوش صوکوتی کتوروب باشی ایله کوپه اویله برطعنهٔ سخت اوردی که مانند سنك اول خم سنکینی پاره پاره ایلدی . ایکی آدمك قوللرینی بربرینه کلیدلیوب وآرالرینه کیروب ایکی آدمی فرلداق تعبیر اولنان کوی کردنده کی فرافر چویردی واوچ دانه تیغ سرتیزك اوجلرینی قارننه طیایوب یردن بر بچاق آلدی وبر آغاج پاره‌سنك اوزرینه طوروب تیغ قویوب اوزرینه باصدقدن صکره ینه طرز معهود اوزره اوچ تیغه قارنی طیایوب

یردن بچاق دیوشیردی وبرطاشی طوپ وارهوایه آتوب آشاغی اینرکن کاه باشنی وکاه کوکسنی وکاه آرقه‌سنی آماج وار قارشو ویردی. بعده «چنبرده فنجان اویناامق» کبی و ادرنه قولی چنکیلری فصل ایتمك کبی انواع ملاعب و صنایع ایله امرار وقت اولندی.)

بویله عظیم برسور ازدواجده اجرا ایدیلن لعبیاتك اکثریسی بزم جانبازلق دیدیکمز ادمانلردن اولمقله برابر صنایع وحرفه متعلق اختراعات‌ده اندر دکل ایمش. حتی عین سورده برده‌ختان جمعیتی مناسبتیله برقول چنکی و خیال ظل (یعنی قره‌کوز) تعیین وترتیب ایدلدیکی کبی ترسانه‌لیلرله طوپجیلر دخی ایکی معرفت ابراز ایلمشلردر. «تاریخ راشد» بونلر ایچونده دییورکه:

(ترسانهٔ عامره لونك اختراع ایلدکلری «چکدیری» که کورکلرینه مربوط فلنکلر ایله قاره‌ده دریاده‌کی کبی سلیس وهموار حرکت ایدوب ظاهراً کشاده اولان بادبانلری سببیله حرکت ایدر ظن اولنوردی. وزرای عظام اوتاقلری اوکنده لنکر انداز مرسای قرار اولدیغی محلدن ایکی جانبنه تفنك وطوپ آته‌رق وپیشکاهنده تماشاسنه تزاحم ایدن ناسی ولولهٔ ناکاه ظهور طوپ وتفنك ایله بربرینه قاته‌رق نشیب و فرازه باقیوب اوتاغ همایون منصوب اولدیغی پشته اوزرینه صعود ایلدی. بعده طوپجیلرك ساختهٔ دست صناعتلری اولان «قلعه» دخی پیشکاه اوتاغ همایونه کتوریلوب برقاعده قلعه جنکی ایتمکده خیلی صورت نماکاری کورندی.)

ختان کونی ایسه اجرا ایدیلن صنایع شعبده بزی بالاده کیلردن دها هنرمندانه‌در :

(طوپجیلرك اختراع ایلدکلری درت تکرلکلی عربه‌رسمنده برکوشکك ایچنده بش آلتی عدد شخص مصور اولوب وبر آدم دائره چالار وآلتی آدم دخی اللرنده قلیچ آت رسمنده اوزرینه سوار اولمش وایکی رقاص وبر « جمال » تعبیر اولنور شخص اعجوبه شکل رقص ایدوب وبرکوشك رسمنده نسنه‌نك ایچنده دخی بر آدم آیاق اوزره طوروب « چوکور » چالارق طبل وسورنا ایله میدان بازیچه‌یه کتوروب ترتیب معهود اوزره براز رقص وجلوه‌دن صکره برجانباز قیزی تماشا اربابنه حیرت ویره‌جك دلپسند اولور وافر صنعت کوستردی .)

جنتمکان سلطان عبدالعزیز خانك زمان سلطنتلرنده اجرا ایدیلن سنت دوکوننده نم اودمی قوپاران ، نی ســاعتلرجه آغلادان تخته باجاقلیلر مکر بو زماندن یادکار قالمه ایمشــلر . مؤرخ دییورکه :

(وبر آدم بوی برصیریغك نصفندن یوقاروجه آیاق باصه‌جق یرلری اولمغله اوزرینه بنوب آهنك رفتار پرشتاب ایلدی . وایکی عدد چنبرك ایچ طرفلرینــه دائراً مادار پچاقلر دیزوب ایکیسنك ایچندن برحمله‌ده پرتاب ایلدی .)

دها بونلره بکزر نه‌لر وار ، نه جانبازلقلر ، نه حقه‌بازلقلر وار . بالخاصه تعریف آتی‌یه مقارن کلن هنر شایستهٔ دقت :

(مصردن کلن زوربازلردن بر غلام کندی تعلیمی اوزره

ایکی ال و آیاغیله کوزلرینی محکم باغلاتوب بر زنبیلك ایچنه وضع وزنبیلی محکم دیکدکلرندن صکره بر پشتماله صاردیلر. ومیدانده منصوب اوچ عدد ستونك اورته سنده قدی اوتوز زراع مقداری اولان ستونه مقره ایله چیقاردیلر. تخمیناً بالاسنه بر قولاچ مقداری یر قالدقده زورباز مزبور زنبیلدن طشره چیقوب ییلان کبی ستونه صاریله رق ذروه سنه صعود و بر قهوه ابریغندن فنجانه قهوه قویوب ایچمکله صنعت شعبده بازیده اثبات وجود ایلدی .)

غریبدر که مشهور (قازنوف) ك صندوق کیزلنمه سی هنرینی هیچه براقان بو هنر بازلق اوزرینه ایپ جانبازلغی خلقك نظرندن دوشمش ایمش .

بو دو کونده تریا کیلر ینه موجود. بونلردن اوتوز قرق قدری ینه میدانه کتیریله رك قه شو یاریشی یاپدیرلمش . بعده حضور پادشاهیده دائراً مادار اوطورملری فرمان بیوریله رق او اثناده سلحدارلر طرفلرندن براتك پاره سرپیلمش . بونلر قاپیشیرلرکن طرف طرف کستانه فشنکلری آتیله رق آفیونلری پاتلادلمش . آیی ، مایمون ، ییلان اویناتمق دخی لعبیات صره سنده مذکور وباغچوان قولی ، ادرنه لی قولی وامثالی ناملرله چنکی طاقملری دخی داخل سور پرسروردر . بونلردن ماعدا یقین زمانه قدر آیاغنه ایکی قلیچ باغلایه رق ایپ اوزرنده اوینایان جانبازلر ، یاغلی صیریغه چیقانلر ، قره ده قالیون محاربه لری ، آیینه لی قواق اسکله سندن فنار اسکله سنه بالامار کره رك چارمیخ ایپلرینی ایکی قالیونه باغلایوب یوریدیلن یکی اختراع ایدلمش عربه و رقص طبله لری ، جبه جیلرڭ

ایجاد کرده‌لری اولان آغزندن پوسکورر اژدرهالر ، خیال فنر کبی دونن، اوکنده فیل رسمی ، اوزرنده‌بر چنبری بولنان قلعه رسمی، بیلدیکمز منزل ایپلری ؛ هوائی وچیچك پوسکورمه وسایبان نامله‌ریله آکیلان فشنکلر ، مطرقجی، کرزجی، صالیجی هنرلری‌ده یازیلی اولوب احتمالکه‌مؤرخ‌راشدك‌اونودوب‌یازمادیغی ویاخود آکلایه‌مدیغی نیجه‌معرفتلر کوستردیکی‌ده آیریجه‌مجزومدر .

ایشته‌بیم ۱۰۷۱ تاریخندن ۱۱۳۳ سنه‌سنه‌قدریعنی ۶۲ سنه‌لك بردوره عائد اوله‌رق مطالعه کذارم اولان اویونلرك انواعی وتعریفاتی بوندن عبارتدر . لعبیاتك احوال اجتماعیهٔ ملیه‌نقطهٔ نظرندن حائز اولدیغی اهمیتی بوراده ایضاح ایتمکه لزوم یوقدر .

جناب سلیم ثالثه عائد

چراغان سراینك احتراقی وسیله‌سیله یازدیغم « برعصر اول » سرلوحه‌لی مقاله‌ده سلطان «سلیم» ثالثك اوروپا افکار معرفت ومدنیتنك ممالك عثمانیه‌یه ادخالی حقنده‌کی تشبثاتندن برنمونه ارائه ایده‌جکمی وعد ایله‌مشیدم . محصوم تتبع دکل بالکه بك جدی وموثوق خصوصات مهمه‌نك ترجمه‌سنه معطوف اولان بووعدمی بوکون ایفایه مسارعت ایدیورم . بوندن برعصر اول طبع ایدلمش اولان Voyage pittoresque de Con-

stantinople نام اثرده تصادف ایتدیکم بو وقعه‌لر بالطبع بزم تاریخلرده مقید دکلدر . لکن عصرك اوائلنه شدت ارتباطی اولان بو نوع خصوصاتك ایسه تدقیقات تاریخیه نقطهٔ نظرندن عظیم اهمیتی واردر. اثرده دینیلیورکه :

(سلیم ثالث ایله همشیره‌سی «خدیجه» سلطانك خدمت معماریه و ترسیمیه‌سنده بولنمش وبو وسیله ایله هر ایکی سرایك احوال وعادات ومراسمنه کسب وقوف ایتمش اولان موسیو (مه‌لینغ)ك ابتدای مناسبت وترددی شو وجهله‌در :

« سلیم ثالث ، همشیره‌سنی پك زیاده سور ودائمی صورتده حقنده بذل محبت وتوجه ایتمکدن خالی قالمازدی . بوجهتله ترکلری تدریجاً اوروپا مدنیت وصنایعی ایله مألوف ایتمك خصوصنده ترتیب ایلدیکی معقول ومصیب پلانی مشارالیهایه آچمش واوده‌نیت خیریهٔ برادری حسن تلقی ایلیه‌رك مقتضاسنه توفیق حرکت ایله‌مشدر . حتی کونك برنده «دانیمارقه» حکومتنك درسعادت مصلحتکذاری موسیو بارون دوهوبش M. Le baron de Hübsch ك «بیوکدره»ده انشا ایتدیرمش اولدیغی کاشانهٔ ظریفیله باغچه‌لرینی زیارت ایتمکه بیله رخصت آلمشدر . خدیجه سلطانك اك زیاده نظر تقدیر وپسندینی جلب ایدن باغچه‌لر اولمشدر. مشارالیها بو زیارتی متعاقب کندیسنك ده بونلره بکزر باغچه‌لره مالکیتنی قورمش ایسه‌ده استانبولده آرزوسنی یرینه کتیره‌بیله‌جك برصنعتکاری نره‌ده بوله‌لی ؟ موسیو (هوبش) ه خبر کوندرلمش

مومی الیه‌ده موسیو (مه‌لینغ) ی توصیه ایتمش . موسیو (مه‌لینغ)
ایدیلن تکلیفی قبول ایلدیکندن سرایه آلنمش ایسه‌ده صنعتکارك
بر نقصانی وار ایدی . نه ترکجه بیلیر ، نه‌ده عثمانلی عادات و مراسمنه
واقف ایدی . بناءً علیه یاننه بر ترجمان ترفیق ایدلدی . فقط موسیو
(مه‌لینغ) سلطانك سراینده بر طاقم تعصبات فکریه ایله اوغراشمق
مجبوریتنده قاله‌جغنی حس ایدییوردی . فی الواقع بدایت کارده
قورقدیغنه اوغرادی . آره‌دن برقاچ کون کچر کچمز سرایی
بردن بره ترك ایتدی خدیجه سلطان ، موسیو (مه‌لینغ) مفارقتی خبر
آلنجه فنا حالده حدتلنه‌رك بو حاله آغالرینك سببیت ویرمش
اولدیغنده شبهه ایتمدی .

برکیجه موسیو (مه‌لینغ) سجلیتین قراللغنك درسعادت
سفیری موسیو (لوقونت دولودولف) ك M. Le Conte
de Ludof ویردیکی بالوده ایکن سلطان طرفندن بر بالطه‌جی
کلدیکی خبرینی آلدی . کلن آدم مومی الیهی تکرار سرای
خدمتنه کیرمکه اقناع ایلدی . صنعتکار بو دفعهٔ دخولنده فوق العاده
آثار حرمت کوردی . ذاتاً بوکبی یرلرده خوف و تبصبص اولمادقجه
اعتبار و رعایت کورمك ممکندر .

موسیو (مه‌لینغ) امور مأموره‌سنه کمال فعالیتله باشلادی .
خدیجه سلطان ، سراینك تزیینات داخلیه‌سنی تبدیل ایتمك
ایستیه‌یوردی . صنعتکار تصویر ایتدیکی تبدیل پلانی بالمومی ایله
مسنم اوله‌رق یاپوب تقدیم ایلدی . سلطان کوردی وممنون
اولدی . باغچه پلانی ترتیب وجهله یاپیلدی . بونك اوزرینه موسیو

(مه‌لينغ) ه سلطان معمارلغى مأموريتى ايله معاش تخصيص ايدلدى . بعده سرايك كافهٔ تزيينات داخليه‌سنى تبديل ايله اوغراشدى . آرام بخش انظار اولميان تذهيبات وتلوينات مفرطه يرينه برسادكىٔ ظريف كلدى . معمار ، هركون اعتماد وتوجهه نائل اوليوردى . برطرفدن ده تركجه‌ده ترقى ايدييوردى . آز زمان صكره سلطانه معروضاتنى يازمغه باشلادى . سلطان برشى آرزو ايتديمى آغالرندن برينى يوللار ، جوابنى آليردى . فقط بومخابرات تركجه لسان ولاتين حروفيله جريان ايدردى . موسيو (مه‌لينغ) سلطانه لاتين حروفنى مدت قليله ظرفنده تعليم ايتمش واوكرتمش ايدى . بوسهولت حاصل اولنجه ترجمانه رخصت ويريلدى .

سليم ثالث همشيره‌سنى صيق صيق زيارت ايدردى . بناءً عليه موسيو (مه‌لينغ) ك وجوده كتيرديكى آثارى پك زياده ممنونيتله كوردى . داخلى اورپا كارى تزيين ايدلمك اوزره بشكطاشده بر قصر انشاسنه مومى اليهى مأمور ايتدى .

خديجه سلطان ، برادر عاليشاننك موجب محظوظيتى اوله‌جق شيلر تحريسندن بر آن خالى قالماديغى جهتله موسيو (مه‌لينغ) ايچنه كيريلديده چيقيلمازدينيلان «لابيرنت» طرزنده برباغچه انشا واحياسنى تكليف ايدنجه سلطان بوفكرى تبسملرله قبول وتسريع طرحنى امر ايلدى . ياپيلان لابيرنته بوديارده پك زياده بويلى يتيشن ومقراضك ويرمك ايسته‌ديكى هرشكله كيرن ليلاق كل ، آقاسيالر ديكيلدى . اعوجات طرحيه اودرجه‌ده محير زوار برصورتده ياپيلمش ايدى كه هر پاتيقه مركزه منجر اوليورو كيرنجه

جیقمق یولی پك كوچ بولنیوردی .(سلطان سلیم) وقار وجدیت
صاحبی اولدیغی حالده بوچیقمازباغچه‌نك یاكیلتماجلریله پك‌زیاده
اكلنیردی .(خدیجه)سلطان برگون معیتنده‌كی كنج قیزلری بورایه
صالیویردی . ایلك اكلنجه‌لی دملردن صكره قیزلر حرمه كیده‌جك
مخرجلری آرامغه باشلادیلر . دونوب طولاشوب دائما عین محله
كلمكه باشلادقلرنده برسحرباز النه دوشدكلرینی ظن ایتدیلر .فقط
بومحبس شكوفه‌دار آنلره خوش كورینیور، باغچه قهقهه‌لرندن،
رفیقه‌لرینی بیهوده یره چاغیرمقدن متولد صدالرندن طنین‌انداز اولیور،
فرجه‌یاب خروج اولانلر، ایچریده قالانلری مراق ایدیورلردی.
اك صكره برر برر قورتولدیلر . ایشته بو زماندن اعتباراً
سلطانك اك بیوك لطفی ، لابیرنتده كزینمك ایسته‌ینلره اذن
ویرمسی اولدی .

حرم سلطانی باش آغاسی،موسیو (مه‌لینغ) ك نائل توجه
اولمه‌سنی چكه‌میوردی. هرنوع تجددات متصوره‌یه قارشی حدت
ایدیور، اوروپا اصولنده یاپیلان تزییناتی مغایر دیانت كوریوردی.
كندیسی فوق‌العاده مصلی،صوفی اولمدیغی، حتی آره‌ده صیره‌ده
موسیو (مه‌لینغ)ك شرابیله‌ده تلذذ دماغ ایتدیكی حالده كیت
كیده حدتی آرتیردی . سلطان علیهنه بیله تفوهاتده بولندی .
بو اثناده موسیو (مه‌لینغ) باغچه‌ده كزینیوردی. علیهنه سویله‌نن
سوزلری طویدی . درعقب سلطانه یازدی . سلطانك بیله
علیهنده بولنیلان وحقنده حرمتسزلك كوستریلان بر یرده كندیسنك
بالطبع لایق اولدیغی درجهٔ اعتباری بوله‌میه‌جغی بدیهی اولمغله

چيقمق فكرنده اولديغنى بيلديردى . سلطان فوق‌الحد غضبه كله‌رك باش آغاىى بوغازده‌كى كميلردن برينه بالاركاب بردها عودت ايده‌ميه‌جكى برديار‌ه نفى ايتدى . سلطان موسيو (مه‌لينغ)ه سراينك يانده كوچك برداۀره دها ياپديردى .

سفرا بيله خديجه سلطان سراينك داخلنى وباغچه‌سنى كزمك مساعده‌سنه نائل اوله‌بيلمك ايچون موسيو (مه‌لينغ)ه مراجعت ايدرلردى . سلطان بالطبع كورونمز ؛ فقط زوارى شكرلمه‌لر ، قهوه‌لر ، شربتلرله اكرام ايدردى . بعضاً سراينك داخلنى تماميله سير ايتمه‌لرينى تسهيلاً كنديسى الك هجرى بر محله حتى حمام داۀره‌سنه چكيليردى . حمام داۀره‌سى هر نوع رنكدن مرمرلرله مزين اولوب ذوق سليم واسلوب مزين يكديكريله امتزاج ايتمش ايدى .

(سجليتين) سفيرى موسيو (لوقونت دولودوف) بوباغچه‌لرك زيارتندن حين خروجنده راكب اولديغى قايقده عادات شرقيه وجهله برطاقم هدياى بهيه بولمشدر . بوهديه‌لر كشمير شاللرى ، غايتله مزين وقيمتدار هندقماشلرى پارچه‌لرى ، صيرمه‌لى چوره‌لر ، سراى شكرلرى ، كل ياغى شيشه‌لرى كبى نوادردن متشكل ايدى . بونك اوزرينه موسيو (دولودوف) غايتله صنعتكارانه ايشلنمش قيمتدار اوانئ مزينه ومجوهراتدن عبارت هديه‌سنى تقديم ايچون قيزينى نزد سلطانه يوللادى . مادمازل سلطانه تقديم ايدلديكى كون (سليم ثالث)ده زيارتنه كلمشيدى . پادشاه مشار اليه اوته‌دنبرى اوروپا قادينلرينك مالك اولدقلرى ملكات

تزئینه حقنده بر فکر آلمق آرزوسنده ایدی. مادمازل (دولودوف)ك برابرنده فرانسه‌نك سابق ازمیر قونسلوسنك کریمه‌سی مادمازل (آمورو Amoreux) ده بولنیوردی .

بو مادمازللرك برنجیسی اندام دلاویزی بر سیمای دلفریب ایله حلیه‌دار لطافت اولمش، هنوز میان شبابنده، طور وحرکتی ادیبانه، خلوقانه ایدی. مادمازل (آمورو)پك زیاده ذکی بر اسمر کوزل اولوب سیماسنده‌کی علائم شوخی کوزل رفیقه‌سنك سکون حالیله جداً بر تضاد تشکیل ایدییوردی . هر ایکیسی‌ده سلطانه تقدیم ایدلدکلرنده حقلرنده پك زیاده توجهکارانه حسن قبول کوستردی ، نازکانه استفسارلرده بولندی . آنلری تبریك وتهنیه ایلدی . حتی برارغنون کتیرلمسنی امر ایده‌رك مادمازل (آمورو) آنکله مختلف هوالر چالدی. جدی واستادانه پارچه‌لر پك آز مظهر تقدیر اولدیغی حالده سریع ورقص انکیز اولانلر حضاری تسحیر ایلیوردی . بو ایکی کنج بالآخره برابرجه دانس ایتدیلر. ذات شاهانه پارمقلقلی برپاراوانه آرقه‌سنه کیزلنمش سیر ایدییور . کندیسی آنلری کوردیکی حالده مادمازللر حضورندن خبردار اولمیورلردی . موسیو (مه‌لینغ) ممنونیت حضرت شهریاری‌یی تبلیغه مأمور اولنجه نزاکت سلیمیه‌دن چوق درجه‌ده متحیر قالمشدر. ایکی کنج حین وداعده بابالرینك مرتبه‌سنه لایق هدایای کرانبها ایله مظهر تلطیفات اولدیلر.

ذات شاهانه کیتدکجه اوروپا صنایعنه علاقه‌دار اولیوردی . موسیو (مه‌لینغ) بشکطاش قصرینی اکمال ایدنجه بوبنای دلنشین

صوك درجه‌ده محظوظيت سنيه‌يى موجب اولدى . مومى اليه سرمعمار پادشاهى عنوانى ويرمك تصورنده بيله بولندى .

براز صوكره (سليم ثالث) سراى بروننده اوروپا اسلوب معماريسنده برسراى محتشم انشاسى تصورينى اظهار ايلدى . الك كوزل مرمرلر معمارك امرينه حاضر بولنيوردى . دنيانك الك برنجى موقعنده انشا ايديله‌جك اولان بو سراى ايچون مصرف سوزى قاله آلنميه‌جق ايدى . موسيو (مه‌لينغ) بويله بركار عظيمى ذرعهده ايتمكدن قورقدى . فرانسه سفيرى قونت دو (شوازول - غوفيه) نك استانبوله كتيرديكى معمار استاد موسيو (قوفر) ه مراجعت ايتدى . موسيو (قوفر) ده خدمت عثمانيه‌يه داخل اولمشيدى . مومى اليه بوسرايك انشاسى مسابقه‌سنده بولنمغه جان آتدى . فقط مصرك فرانسزلر طرفندن استيلاى ناكهانيسى بو ايكى فرانسزك اميدلرينى محو ايتدى . آرتق انشا آتدن بحث بيله ايدلمز اولدى . هپ محاربه سوزلرى دوران ايتمكه باشلادى . موسيو (مه‌لينغ) ده چار ناچار سرايدن مباعدت ايلدى .

(خديجه سلطان) سراى مشهورينه كلنجه باش حرم آغاسنك اقامتنه مخصوص اولان دائره‌نك چرچيوه‌لرى پارماقلقسز ، قفسسز اولوب سراى سورينك خارجنده ايدى . باش آغانك دائرهٔ خصوصيه‌سى آلت قاتده اولوب برنجى قات تشريف همايون وقوعنده معيت سنيه آغا وركابدارلرينى قبوله تخصيص ايدلمشيدى . آغالر ركابدارلر سراى قپوسندن آيريليرلر وذات شاهانه يالكز جه كيررلردى .

بورادن موسيو (مەلينغ) ك نظارتى ايله انشا ايدلمش كوزل قصره كيديليرِ ، قصرك پنجره‌لرى قفسلى ايدى . آچيق . اوزون برغاله‌رى ، اورته‌سندن پارماقلقلى واوزرينه قونديرلمش بركوشك ايله پيداى اتصال ايتمش ، كوشك دكزه موضوع ايكى بيوك تخته ديرك ايله طوتديرلمشدر . بركپنك آچيلنجه اولطه ايله بالق آولانير . بورادن صكره‌سى سرايدر . سراى بريرقاتى ايله‌مكمل بر برنجى قاتدن عبارتدر . تقسيمات اوزونلامه‌سنه ممتد اولوب مختلف دوائره منقسمدر . مركزده يالكز ذات شاهانه ايچون آچيلير . آنك اقامتنه مخصوص بردائره واردر . سليم ثالث بوراده كونلرجه قاليردى . سلطانك باغچه‌لرى سراى سورى داخلنده‌ايدى . سراى ، سلطانك زوجى ، پاشايه مخصوص باشقه بر دائره‌يى تفريق ايدن ديواره قدر امتداد ايدر . يالكز آلت قاتده برقپو موجود اولوب پاشانك دائره‌سندن سلطانك سراينه بوواسطه ايله كچيليرِ وآنجق پاشا ايسته‌نلديكى زمان سلطان طرفندن ويريلن امر اوزرينه باش حرم آغاسى طرفندن آچيليردى .

پاشا دائره‌سنك اورته‌سنده ايكنجى بر يوكسك ديوار ايله تفريق ايدلمش سلطان كهياسنك اقامتنه مخصوص بردائره دها وارايدى . موسيو (مەلينغ) پاشا دائره‌سنده ساكن اولوردى .

سرايك اوكنده ، دكزده سلطانك بش چفته‌قايغى طورور . مشار اليهانك آرقه‌سنده بر حرم آغاسى . اوكنده ايكى سرايلى قادين . آنلردن صكره‌ده‌ايكى خلايق بولنور ، اوچ چفته‌برقايق معيت سلطانى‌يه مخصوص اولوب اوكدن كيدردى . »

— ۲ —

عهد سليم ثالثده ظهور ايدن وقايع مهمهٔ سياسيه‌يى وثائق مخصوصنه بناءً تدقيق ايده‌رك دور مذكورك معرفت حكومته متعلق اجراآت و تشبثاتنى بزم تاريخلرمزك هنوز هيچ برينه نصيب اولمه‌مش بر دقت و نفوذ ايله تحليل ايله‌ين موسيو « ادمون دريولت » كتابنك بر صحيفه‌سنده زوال عثمانيت حقنده :

« اون طقوزنجى عصر ميلادينك باشلانغجنده عثمانلى حكومتنك انقراضنه دائر عمومى نه فكر وار ايديسه يكرمنجى عصرك بدايتنده‌ده او فكر موجوددر . » ديديكى حالده ديكر صحيفه‌سنده‌ده :

« سليم ثالث تجددات عسكريه‌يه زمين مساعد احضار ايتمك لياقت مهام شناسانه‌سنده بولنمقله انقراض دولتى توقيف وعثمانليلرك برعصردن زياده اوروپاده پايدار اولملرى اسبابنى استكمال ايلدى » ديور . ديمك كه سلطان مشار اليه بر همت واقفانه‌سيله بو دولته برعصرلق بر زندكى بخش ايله‌مشدر . بوحقيقت بزجه‌ده ذاتاً محسوسدر . بزى اون اوچنجى عصرك اوائلنده اضمحلالدن قورتاران او نيم تجددات عسكريه‌نك شو اون دردنجى عصر اوائلنده تمامنه مالكيته نه‌درجه‌لرده محتاج اولديغمز وارستهٔ ايضاحدر. امور داخليه‌ده‌كى اجتهاداتمزك مثمر اولمسنى تأمين ايده‌جك اول امرده عسكرلكمز اولديغنده

ذره قدر تردد ایتمه‌ملیدر . دور سابقك هر كوشه‌یه ییغدیغی انقاض اختلافاتی اورته‌دن قالدیره‌جق آنجق تكملات عسكریه‌مزدر. بز بو تكملاتی الده ایتمه‌دكجه غوائل خارجیه‌دن قورتوله‌مایز. بكا اویله كلیوركه چته‌لر قانوننی روم ایلیده تطبیق ایتمكده كوردیكمز مشكلات بیله تكملات مذكوره‌یه هنوز ایرمه‌دیكمزدندر .

سلیم ثالث عهدینی هرج ومرج ایدن نیجه غوائل جسیمه آره‌سنده عسكرلكه معطوف اولان همت عالیه‌دن بو قدر مستفید اولدیغمز حالده مرحوم مشار الیهك خصوصیات وذوقیاتنه دائر بزه معلومات ویره‌جك آثاره پك آز تصادف ایتمكده‌یز. كچن عصر ابتداسیله بو عصرك ابتداسی آره‌سنده‌كی احوال روحیه واجتماعیه فرقلرینی كوستره‌جك اولان بو نوع صحائف تاریخیه‌نك بزجه حتی شمدیكی زمانمز ایچون بیوجك بر اهمیتی واردر . بو سببله مصادف اولدیغم صحائف مذكوره‌یی « مصاحبه » شكلنده اوله‌رق عرض ایدییورم .

كچنكی مصاحبه‌لرمك برنده سزه موسیو (مه‌لینغ) دن بحث ایتمش ایدم . مومی الیهك اثر مشهورنده كوردیكم « بحر آشریف شاهانه » صحیفه‌سی كچن عصرك بر كوننده بزی یاشاده‌جق درجه‌ده تصویراتی محتویدر . تاریخك احوال اجتماعیه‌یه تعلق ایدن قسملرینه خاص اولان اهمیتده آنجق بر حیات رجعی ظننی احساس ایله‌مسندن ایلری كلیر. « نعیما » ده، « راشد »ده و بعض خصوصی تاریخلرمزده منظور اولان بو كبی صحائف

نادره‌دن آلديغمز ذوق تتبعده بونوع احساساتدن باشقه برشيئه محمول اوله‌ماز .

موسيو (مه‌لينغ) بحرى كيديشى شو صورتله توصيف ايدييور :

(ذات شاهانه برتنزه اجرا ايتمك مراد ايلديكى آنى بركون اول خبر ويرر . بو خبر شايع اولنجه استانبول سرور سور ايچنده قالير . فقط مدهش بر استبدادك حكم فرما اولديغى بويرلرده‌كى سروربزم (آوروپاليلرك) مسرتلرمزه‌بكزه‌مز .

« صنداليه » Sandalié نامنده آلتى بيوك صندال موكب همايونه يول آچار . بونلره عددى يوز اللى‌يه بالغ اولان ايچ اوغلانلرى (خدمه) بينرلر . بونلرك صاغ وصولنده كيدوب كلن ديكر ايكى صندالده « خصكى آغالر » راكب اولورلر . خصكيلر اياقده طوررلر . طوپ كورلركبى چيقان سسلرندن ذات شاهانه‌نك تقرب ايتديكى آكلاشيلير . اللرنده طوتدقلرى دكنكلرله مراكب خصوصيه‌يه امرلر ويررلر .

ايچ اوغلانلرينك صندال‌لرندن صوكره « صاريق صنداليه » دنيلن بر صندال كلير كه بوكا دستار همايونى نقله مأمور اولان مأمور بينر . انظار خلق بوزينته طوغريدن طوغرى‌يه منعطف اوله‌ماز . كويا پادشاهك يوزينه باقيليورمش كبى ناظرونه مهابت كلير . هركس اكيلير ، تيترر . دستار همايونى طوتان ، كويا بندكانندن خشنود قالمش بر ولى نعمتك تبليغ توجهاتى ايما ايدييورمش كبى آكا برحركت خفيه‌ويرر . سلطانلر ، همشيركان

پادشاهی اینجی واحجار ذی‌قیم ایله مرصع مربع‌الشکل بر شال ایشله‌یوب بایرام کونی تقدیم ایدرلر. ایشته دستار همایون بوشال ایله قوشادلمش اولدیغی حالده انظار احترام عمومه معروض بولنور.

صاریق صندالیه‌نك آرقه‌سندن‌ده آلتی قایق یورور. بو قایقلرك هربرنده بر آغا (ماببنجی) بولنور. بو آغالر آرقه‌لرینی زورق همایونه دونمش اولمامق ایچون یوزلرینی قایقلرینك قیچ طرفنه متوجه بولندیررلر.

ذات شاهانه‌یه مخصوص اولان قایقلر ایکی دانه‌در، ایکیسنده‌ده اوچ فنارلی، اطرافی صوم کموشدن معمول پارماقلق ایله چویرلمش وعین معدندن درت ستون اوزرینه مستند بر کوشك واردر. بو کوشکلر (مظله‌لر). اوجلری غایتله مکلف صیرمه ایشلمه‌لی واینجه، خالص اینجیلرله موشح فستونلردن متشکل صاچاقلی قیرمزی چوقه‌دن یاپیلمشدر.

پادشاه بوقایقلردن برنده اوطورمش، دها ایسی یاتمش کبی کورینور. کوشکك خارجنده آرقه طرفنده «بوستانجی باشی» [١] بولنورکه دومن طوتار. کوشکك ایچریسی صوم کموشدن معمول کوچك بر رمقلق ایله بولونمشدرکه محل مذکوری

[١] قدیماً دیوشیرمه اصولیله جمع ایدیلان و عجمی اوغلانلری تسمیه اولنوب بر قسمی استانبول سرایلرنده و برقسمی ادرنه کلیبولی‌ده‌کی سرایلرده بستان خدمتنه اخذ ایدلمش اولان خرستیان چوجقلرینك آمری. صوکرەلری بوغاز ایچی ایله سرای وحدائق همایون وجوارلرینك امور ضابطه‌سنه مأمور ایدلمش ایدی.

مواجهۀ پادشاهیده بولنان اوچ مهم ذات اشغال ايدرلر .

خنکار قايغنده بوستانجيلرك تشكيل ايتدكاری ايكی صيره‌دن هر برينك اورته‌سنده ايكی « باش چوقدار » بولنور . بونلردن بری بر اسكمله طوتاركه ذات شاهانه قره‌يه خروجنده آته بينمك ايچون بوكا باصار ، بونك قارشيسنده‌كی چوقدارده برابر طاشير . تا باش طرفده بر خصكی اخذ موقع ايدر ، بوقايغه مهميزنده (تانيامار) منقور قوشه نسبتله « قيرلانغيچ » دينير .

ايكنجی خنكار قايغی‌ده برنجيسی كبی فوق‌العاده مزيندر ، باش وقيچلرندن تفريق اولنور . بو قايقده سيف پادشاهی‌يی نقله مأمور اولان « سلحدار آغا » بولنور . فقط كيمسه‌قايقده ذات شاهانه‌يه مخصوص اولان موقعه اوطورمغه جرأتياب اولەماز . پادشاه عودتنده حين عزيمتنده آرقه‌دن كلن قايغه بينر . قره‌دن بحره هرانتقالنده دكيشديرر .

موكب همايونه داخل اولان ديكر قايقلره حرم آغالری راكب اولورلر . بونلرك باشلرنده قيزلر آغاسی بولنور . قايقده كمال غرور ورخاوت ايله ياصلانور . حرمت و تعظيمك قورقودن ايلری كلديكی بر مملكتده حرم آغالری رئيسی ، سرای خلقنی قورقوتمقله برابر بتون ايمپراطورلغی‌ده تيتره‌تير .

ذات شاهانه‌نك كچديكی قيز قله‌سندن آتيلان طوپلر اعلان ايدر . حين كذارش همايونده قله‌نك زمينده بو تانجيلر ديزيله‌رك وايكی قات اكيله‌رك عرض تعظيمات ايدرلر .

نره‌یه تشریف شاهانه واقع اولورسه اورایه برای استقبال درحال چادیرلر قوریلور . اوراده طعام واداى صلات ایدلر . بعده اویون اشارتی ویریلیر . اولا ایپ ومنزل جانبازلری اوینار . منزل ایپلری برطاغدن برطاغه وياخود براوودن برطاغك تپه‌سنه کریلیدر . بومنظره خلقی هم قورقودور ، هم ده اکلندیرر . جانبازلر بوایپلره کمال جرأت وچالاکی ایله چیقه‌رق اوینارلر . بواویونلر اون اوچنجی واون دردنجی اعصار میلادیه‌ده فرانسه قراللری شرفنه ترتیب ایدیلن سورلرده‌کی اکلنجه‌لری آکدیرییور .

جانبازلردن صکره تماشا ایدیلن اویونلر دها اسکی زمانلره عائددر . بونلر اسکی یونانیلر زماننده اجرا ایدلمش اولان پهلوان کورشلریدر . پهلوانلر یالکز کسبت کیرلر ، وجودلری عریاندر . زیتون یاغی سورینورلر . اوچ دفعه حضور همایونده یره قدر اکیلیرلر . غالب کانلر طرف شاهانه‌دن برقاچ آلتون احسان آلورلر . پهلوانلرك یکدیکرینی ازمه‌لرینه نادراً مساعده اولنور . پهلوانلردن صکره آیی دوکوشدیریلور . بو دوکوشلر اسپانیاده‌کی مدهش بوغا دوکوشلرینه بکزه‌مز . میدانه چیقان آیینك آغزی باغلیدر . بونك قارشیسنه چیقان خصمی بیك درلو اذیت ، بیك درلو حقارتله حیوانك غضب عاجزانه‌سنی درجه درجه تزیید ایدر . آره‌ده بنه آغزلری باغلی کوپکلریده صالیویریرلر کوپکلر صالدیریرلر . فقط ایصیره‌مازلر .

آقشام اولنجه اویونلرده بیتر . ترکلر بو نوع اویونلری

تماشادن یورولمازلر . تهیج ده ایتمزلر . پادشاهه تعظیماً آلقیش یاپمازلر . ذات شاهانه اوساعتده پای تخته دونر ، صیفیه‌ده دکل ایسه خارج شهرده قالمق مراسمدن دکلدر .

*
* *

قیز قله‌سندن باقیلنجه براورمانك کولکه‌لری ایچنده پنهان برقوجه شهره بکزه‌ین سرایك سور عظیمی، اك زیاده نظره نواز یشیللکلر طرفنده‌اوزون، اسکی دیوارلر کورینور. بورالرده برطاقم خیالات سکون ، خیالات هائله نمونه قاریشیر. جسیم آغاجلر قبه‌لرك ، مناره‌لرك تپه‌لرینه‌قدر یوکسه‌لیر. سرایك ماورای سورندن آیاصوفیه ، سلطان احمد جامعلری اقسام علویه‌سی مشاهده اولنور .

بوراده ایجیلی کوشك واردر . ذات شاهانه هرسنه‌موسمنده بورایه کلیر ، منبعی داخل سورده اولان وصوبی بوریلرله کتیریلوب کوشکك کمری آلتندن یالکز اوکون آقان آیازمه‌رومل نزدنده پك زیاده محترمدر . اهالیء مرقومه بوصویه قدسیت مخصوصه اسناد ایدرلر .

آیازمه‌یی بوستانجی باشی آچار . رومرلك صافدرونلقلرینه کولر . عین زمانده‌دستیلرینی طولدیرمه‌لرینه مأذونیت ویرمز. آنلره بوصویی بهالیجه صاتار . ذات شاهانه روملرك تلاشلرینی وجدوتهیجلرینی ، یوز کوز ییقامه‌لرینی تماشا ایده‌رك اکله‌نیر . محظوظیت سنیه‌لرینی اعلام ایچون پاره آتار ، آنلرك قاپیشدقلری

اثناده ایشیدوب قاقیشدقلری منظره‌لردن نشئه‌یاب اولور .

سرایك محیطی برچوق فرسخدر . داخل سورنده سرولر آلتنده [٢] سرای همایون احتیاجاتنه مخصوص سبزه بوستانلری واردر . هپسی خارجی اوله‌رق آلتی خسته‌خانه واردرکه بونلردن بری قادینلر ایچوندر . باشی آغریوردیین بورایه یاتیریلیر . استانبولده متوالی الظهور اولان وبا علت مدهشه‌سی بوتدبیر سایه‌سنده سرایده اجرای تخریبات ایده‌مه‌مکده‌در .

بوخسته خانه‌لر مدیرینك مقامی « خسته‌لك اوطه‌سی » در . بو اوطه‌ بختیمده‌کی دیوارك خارجنده‌در . یانده برجامع واردر . بونك صول طرفنده تك بر آغاج موجود اولوب دها برقاچ آغاج حبلولتیله (سلیم ثالث) طرفندن انشاایدلمش اولان کوشکدن آیریلیر . حرمدن چیقنجه بوراده کوندوزی کچیرمك مشارالیهك معتادیدر . بوکوشك جوار سرای برونی ایله طوپخانه بورنی بیانك مدخلی تشکیل ایدر . هرایکیسی ده طوپ باطاریالریله مجهز ومستحکمدر .)

تفصیلات معروضه‌دن مستبان اولیورکه سلیم ثالث بیك خارجی ایچنده اولدیغی حالده پك ساده‌جه عمر گذار اولمشدر .

(جودت پاشا) مرحوم . جنتمکان مشارالیه ــ طرز وقایع

---

[٢] حالا اندرون همایون دائره‌سنك خارجنده وشمندوفر کذرکاهنه متصل اولان اراضیده بومعره لرله بستانلرك آثاری موجوددر . بکه‌بی زده حزت فؤاد پاشا خزینهٔ همایونك تنظیمی وبرمناسب اجرله عمومه کشادی حقنده یازدیغی مطالعه نامه‌ده بورالرك مناسب وجهله تخیه‌سندن بحث ایلیورکه جداً آرزو اولنور .

الجا آتيله ــ فوق العاده بر حلم وتوكل استناد ايدر . وبوطبع متوكلاسنى سبب شهادتى اولمق اوزره سويلر . فقط خاقان مغفورده يأس كلى بولنمديغنه نه ايله حكم ايتملى ؟ كتب تاريخيه انواعنك شهاداتيله دخى ثابت اولدنغى اوزره دولت عسكرده‌كى عدم انتظام واطاعت سببلريله طريق محو وانقراضه يوريوب طورمقده ايكن بيله يكيچرى باغيلريله جهلهٔ ناس « نظام » جديدك بخش ايده‌جكى قوت ومكنتى كسر ايتمك ايچون ياپمدقلرى جنايات براقماديلر. بزده خلقك يكى ونافع ايشلره نظر غيظ وعداوت ايله باقمه‌سى يوزندن نه فرصتلر غيب ايدلمش، نه فلاكتلره اوغرانلمشدر! شمدى بيله ارتجاعيون ديديكمز بونلرك اخلاف مفسدت نشانى دكليدرلر ؟ بويله اولدقلرنده نجه هيچ شبهه يوقدر. اعتقادمجه عبرت بين اولملم . وقايع سالفه كندى المزله كسديكمز داللردن نه صورتله دوشديكمزى برر برر كوستريور .

فرانسزجه

دقت بيوريليورمى ؟ شيمديلر كيمسه :

ــ بونژور

ــ بون سووار

كى فرانسزجه تراكيبه آلدينميور . بوندن يكرمى ، يكرمى بش سنه اول ايسه بر (بونژور) ويا بر (بون سووار)

قوجه‌مان بر فرقك مقلدلکنه معادل طوتولوردی . بوكا سبب السنهٔ مدنیه ایله ایتلافمزك كیتدكجه آرتدیكیدر . باخصوص بك اوغلی طرفلرنده فرانسزجه صوكی . بیلن بیلمه‌ین ، بر قاچ تركیب عادی‌یه آلیشمش اولانلرك جمله‌سی بو لسانی استعمال ایچون شهرك بوطرفنی انتخاب ایدیورلر . حتی بز بیله هنوز مكتب نشین ایكن كتاب آلمق ایچون تونل باشنه قدر چیقدقمی ، مكالمه مجموعه‌لرندن از بولدیكمز نه‌قدر جمله‌لر وار ایسه جمله‌سنی كتابجی متوفی (خریستو فوریدس) ه دوكر . صایار . اویله دونردك .

عجبا بز فرانسزجه‌یی اوكرنمكه باشلایه‌لی قاچ سنه اولدی ؟ ایشته بر مسئلهٔ مدنیه دها . چونكه زمانمزده بر لسان اجنبی اوكرنمك مجبوریتی هر وقت ایچون موجود . بو مجبوریت ساده بزم ایچونمی ؟ خیر . فرانسزلر ، روسلر ، آلمانلر ، ایتالیانلر . حتی انكلیزلر بیله بو مجبوریت آلتنده بولنیورلر . اولدن بری ایشیتدیكمز : نه‌قدر لسان او قدر انسان سوزی بو صورتله دخی طوغریلغنی اثبات ایدیور . زمانمزده مكاتب مهمه‌مزك اكثرنده عربی ، فارسی ، فرانسزجه‌دن ماعدا آلمانجه ، روسجه ، حتی رومجه ، ارمنیجه ، بلغارجه‌یه وارنجه‌یه قدر تدریسات لسانیه شعبه‌لری موجوددر . فقط السنهٔ اجنبیه آره‌سنده اك زیاده آشنا اولدیغمز فرانسزجه اولدیغندن بونك تاریخ انتشارینی اوكرنمكده نوعما بر فائده ملحوظدر .

مطالعه كذارمز اولان (دنیا) غزته‌سنده (پاره‌ی)

امضاسیله استانبولدن مرسول بر مکتوبده بو جهت شویلهجه ایضاح ایدیلیور :

استانبولده فرانسزجهنك استعمال ایدلدیکی زمان (۱۸۳۰–۱۲٤٦) سنهسی اولمق اوزره قبول ایدلملیدر . بو آنه قدر شهرده یالکز ایتالیانجه سویلهنیردی . فرانسه قراللرندن دردنجی هانری (۱۵۸۹ ـ ۱٦۱۰) زماننده غلطهده تمکن ایتمش اولان جزویتلر بوراده بولنان قاتولیك وارمنی چوجقلرینه فرانسزجهنك مبادیسنی تعلیم ایدرلردی. بونلردن صکره کلن (لازاریست) پاپاسلر ۱۸٤۲ سنهسنده ایلك فرانسز مکتبنی کشاد ایتمشلردر . فقط فرانسزجه بو تاریخدن اون سنه اول زبانزد ایدی. حتی سلطان محمود خان ثانی عهدنده آچیلمش خصوصی مکتبلرده اوقوتدیریلیردی .

خاقان مشارالیه وقعهٔ خیریهیی متعاقب معز ضابطان یتیشدیرمك و بونلری فنون عسکریهٔ عربیهدن آگاه ایتمك مقصد عالی همتانهسیله مکتب حربیهٔ شاهانهیی تأسیس بیورمشلردر . (۱۲۵۰ تاریخ هجری). آمال شاهانهلری دولت علیهنك استکمال قوت وسطوتنه معطوف اولمغله اردوی همایونك ادامهٔ حیات وصحتنی دخی در پیش نظر اعتنا ایلدکلرندن خمبرهخانهده، مکتب طبیهدهدخی فرانسزجه تدریس ایدلمسنی امر ایتدیلر. معلوم اولدیغی اوزره بو تدریساتك فرانسزجه اجرا ایدلمسی مظهر تصویب اولهرق حتی موسیو (برنار) نام معلم بومقصد ایچون جلب وتعیین اولنمشیدی . ایشته فرانسزجهنك ممالك عثمانیهیه رسماً قبولی بو تاریخدهدر .

فرانسزجه‌نك اوزمانده اسلاملر ایچون برلزوم خصوصیسی اولدیغنده شبهه یوق ایدی. اول امرده علوم وفنون وصنایعك ممالك عثمانیه‌یه ادخالی ایچون یگانه لسان فرانسزجه اولدیغی کبی مخابرات رسمیهٔ دولت و مناسبات سیاسیه‌ده دخی واسطهٔ مداولات آنجق بولسان ایدی .

مکتب طبیه‌یه هر صنف خلق وهر مذهب اطفالی قبول ایدلدیکندن مجموع طلبه‌نك نصفی افراد اسلامیه‌دن و نصف دیکری روم، ارمنی ویهودی جماعتلرینه منسوب اطفالدن ترکب ایتدی . بومکتبدن چیقانلر بیکباشی رتبه‌سنه نائل اولدقلرندن آرزوی تحصیل کرکی کبی قوتلندی .

مکتب طبیه‌ده فرانسزجه تدریسات ۱۸۷۱ سنهٔ میلادیه‌سنه قدر دوام ایتدی. آثار جدیدهٔ طبیه واصطلاحات جمع واحضار ایدلدیکی جهتله بوتاریخدن صکره ترکجه تدریساته باشلاندی . مع هذا اعدادیه‌لرده فرانسز لسانی تعلیم وتدریس ایدلمکدن خالی قالمیوردی. شرقلیلر علوم متداوله‌دن‌اك زیاده فنون طبیه تحصیلنه خواهشکر اولدقلرندن اکمال تحصیل ایچون پارسه کیدنلر وکوندریلنلر چوغالدی . پارسده اکمال تحصیل ایدنلر عودتلرنده مکتب مذکور معلملکلرینه تعیین اولنیورلردی .

ممالك عثمانیه‌ده فرانسزجه اوله‌رق ایلك غزته ۱۸۲۵ سنهٔ میلادیه‌ده (ازمیر) ده نشر اولنمشدر . بو غزته‌نك نامی Moniteur de l' Orient یعنی «شرق مخبری» اولوب مؤسسی دخی موسیو (بلاق) نامنده برفرانسز ایدی .

بوغزته‌یه انكلتره پارلامنتوسی اعضاسندن موسیو (اورقارت) ده معاونت قلمیه‌ده بولنیوردی. موسیو (بلاق) بالآخره درسعادته كله‌رك بوراده (١٨٣١) سنهٔ میلادیه‌ده Moniteur Ottoman نامنده‌كی غزته‌یی نشر ایله‌دی‌كه بدایت انتشارنده كاملاً فرانسزجه محرر ایكن بالآخره ترجمه برقسم‌ده علاوه ایدلمشدر.

تعمیم معارف امرنده حكومت عثمانیه‌جه ابذال ایدیلن اقدامات متوالیه آثاری كوندن كونه تعدد و تكثر ایده‌رك ١٨٥٤ تاریخنده مكاتب رشدیه احداث ایدلمشدر. مع هذا برلسان اجنبینك وباخصوص فرنسزجه‌نك علی السویه تدریسی دخی بومیانده مقصود اولمغله درسعادتده تدریساتی صرف فرانسزجه برمكتب كشادی تأمل ایدیله‌رك ١٨٦٨ سنهٔ میلادیه‌ده اول امرده طقوز یوز طالب استیعابنه كافی درجه‌ده واسع اولمق اوزره غلطه سرایی بناسی تنسیب وترتیبات و تشكیلاتیله لوازم فنیه‌وعلمیه‌سنك استكمالنه‌درت یوزبیك فرانق صرف اولندی. بوندن ماعدا مصارف سنویه اوله‌رق بش یوز بیك فرانق تخصیص قیلندی.

مكتب سلطانی سنهٔ مرقومه ایلولنك برنجی كونی كشاد ایدیلدی. طلبهٔ موجوده‌سی ٣٤١ چوجقدن عبارت ایدی. جدول آتی بوبابده بر فكر صریح ویریر:

١٤٧	مسلمان
٤٨	ارمنی
٣٦	روم
٣٤	بلغار

٣٤	یهودی
٢٣	لاتین قانولیکی
١٩	ارمنی قانولیکی
٣٤١	مجموع

معهذا بویکون بر آی صکره‌درت یوزاوتوزه‌وسنه نهایتنده بش یوزاوتوزه ارتقا ایلدی. ١٨٦٩ سنه‌سی نهایتنده دخی آلتی یوز قرقه بالغ اولدی .

* * *

موسیو (باره‌ی) ك خلاصهٔ مسروداتی شو سطرلردر . بالطبع فرانسز اولمق حسبیله مکتب طبیه دن فرانسزجه تدریساتك الغاسنی خوش کورمه‌مکده‌وفرانسز لسانك شرقده سائر السنهٔ اجنبیه‌یه تفوق ایتمسنی آرزو ایتمکده‌در . حتی سنین اخیره ظرفنده آلمانجه‌نك عثمانلیلر آره‌سنده تعمم ایتمش اولمسنی مرارت لسانیه ایله افاده ایدییور .

مکاتب عثمانیه‌ده فرانسزجه تدریسات علی العموم مطلوب وجهله اجرا ایدیله‌میور . اول امرده بوکا پروغراملرده نشر اولان درسلرك کثرتی سبب کوستریله بیلیر . معهذا ترکلر آره‌سنده فرانسز لسانی شو صوك سنه‌لرده خیلیدن خیلی‌یه تعمم ایتمش و حتی خصوصی خواجه‌لر طوته‌رق تحصیل ایدنلرك عددی بیله چوغالمشدر .

درسعادت، سلانیك، ازمیر ، بیروت کبی بلاد عثمانیه‌ده فرانسز لسانك تعممی یوزندن عثمانلیلرك بر خیلی مستفید

اولدقلرینی بوراده ایضاحه لزوم یوقدر . باخصوص شو صوڭ نصف عصرده فرانسزجه‌دن لسانمزه پك چوق آثار ترجمه ایدلمش وبونلرڭ یاردیمیله اقلام عثمانیه دخی برخیلی اثر حصوله کتیره‌رك ترقیات غربیه‌نڭ همان کافهٔ محصولاتی حقنده مملکتمزده ایجه اساسلی مأثر عرفان وجود پذیر اولمشدر .

موسیو (باره‌ی) مقاله‌سنده فرانسزجه‌نڭ ممالك عثمانیه‌ده انتشارینه اڭ قوتلی واسطه اولمق اوزره مکتب سلطانی‌یی ارائه ایدیورکه بونده حقلیدر. فقط سائر مکاتبڭ دخی بوبابده خیلی معاونتی واردر .

آلمانجه‌یه کلنجه: ترقیات حاضره‌یی دوشونمك ایجاب ایدیورکه بوکون فرانسه‌ده بیله هردرلو مناسبات مدنیه‌یه یارامق اوزره انکلیزجه، آلمانجه، ایتالیانجه تحصیل ایدلرویه سوزولدیکنی بیلدیکمز جهتله آلمانجه‌نڭ تعممنه موسیو (باره‌ی) نه‌درجه‌یه قدر خصمانه نظر ایدر ایسه ایتسون هیچ برتأثیری اوله‌میه‌جغی محققدر .

مومی الیه (مکتب سلطانی) حقنده یازدیغی سائر سطور میانه معلومات آتیه‌یی دخی ضم ایدوب دیورکه :

(مکتب مذکور درجهٔ کمال وترقی‌یه ارتقاایده‌جکدی. بدایتده عددشاکردانی یدی‌یوزاللی‌یه وارمشیدی. بوعددبالآخره یوزتمش آلتیسی خارجی اولمق اوزره طقوزیوزاوتوز ایکی‌یه رسیده اولمشیدی. بوندن بر بچق سنه اول ظهور ایدن بر حریق مدهشده بنای مکتب کاملاً خراب اوله‌رق کافهٔ ادوات واشیاسی محترق اولمش ودرت دیواردن ماعدا بر شیء قالمامشدر . برکت ویرسون که

ضایعات صرف مادیدر . تجدیداً انشاسی مقتضای ارادهٔ پادشاهیدن اولمغله مکتب موقتاً بکلربکنه نقل ایدلمشدر . بوجهتله عدد طلاب آلتی یوزاللی آلتی‌یه ایتمشدر. بومجموعك درت یوزی مسلم ، یوز یکرمی بشی روم ، سکسانی ارمنی ، اون بشی قره طاغلی ، اونی رومانیالی ، اونی بلغار ، اونی صرب ، اونی لاتین قاتولیکی ، اوچی چینلی و باقی اوچده جاوالیدر .

شورایه‌قدرویردیکمز تفصیلاتدن‌ده شو نتیجه‌تظاهرایدییورکه فرانسز لسانتك ممالك عثمانیه داخلنده انتشار و تعممی عصر محمود خان ثانی‌یه مصادفدر .)

بر ، ایکی مکتوب

« کتاب وسرکیسی » سرنامه‌سی تحتنده یازدیغم بر مقاله‌ده بالمناسبه صنعت طباعتك ممالك عثمانیه‌ده تاریخ ظهورندن بحث ایتمش وایلك طبع ایدیلن کتابلری دخی بیلدیرمش ایدم. مقالهٔ مذکوره‌نك برتخطردن بشقه برشی اولمیان محتویاتی دانشوران عثمانیدن برقاچ ذاتك نظر دقتلرینی جلب ایتدیکی کبی اخیراً واصل دست استفاده اولان اوفاق برمخطره‌ده دخی اسلام وعثمانلیلرك صنعت طباعته ـ مقاله‌ده کوستریلن تاریخدن ـ پك چوق

اول باشلامش اولدقلری وحتی احتجاجه صالح اثرلر بیله موجود اولدیغی تخمیناً بیلدیریلیورکه اهمیت خصوصیه‌سنه بناءً درج ایلیورم :

« اسلاملرك صنعت طباعتده‌کی قدم وفضللری حقنده بعض مشاهداتمی ارسال ایدییورم. مشاهداتم اوزرینه — مع التأسف — تعمیق مسئله ایله‌مه‌مش اولدیغم جهتله وثائق قطعیه‌دن عدا یدیله‌مز. مع هذا آثار محفوظهٔ عتیقه‌دن اولملری نقطهٔ نظرندن شایان دقتدر :

بونلردن بری آلمانیانك (نورنبرغ) موزه خانهٔ ملیسنه عائد وتقریباً ۰,۳۵ × ۰,٦۰ مترو ابعادنده چمشیر اوزرینه حك ایدلمش ترکجه عباره‌لی بر کرهٔ مسطحه ، دیکری (وندیك)ده « دوجه » سراینده ــ که الیوم موزه حکمنده‌در ــ بولنان ۰,۸۰ × ۱,٤ مترو ابعادنده کاغد اوزرینه مطبوع دیکر بر کرهٔ مسطحه ایله بونك ینه چمشیر اوزرینه محکوك قالبلریدر . بونلرك یازیلری غایتله کرفت ومصنع بولندیغی ایچون تاریخ حکاری‌نی‌یك ده بوله‌مدم. مع مافیه خاطرلادیغمه کوره پك اسکی شیلر ایدی . حتی وندیکده کنك « تونسی الحاج محمد » کبی بر اسمی حاوی اولدیغی خیال میال خاطرلیورم . یالکز بونلرك هر ایکیسی‌ده او وقتلرجه معلوم اولان قطعات عالمی بر دائره داخلنده ارائه ایتمکده اولوب دائره‌نك اطرافی برطاقم تفصیلات ایله املا ایدلمش وآمریقا قطعه‌سندن ذره قدر بحث ایدلمه‌مکده بولنمش اولمسی اغلب احتمالاتدر . شو حالده عثمانلیلرده بو یولده طباعت اصولنك فاتح سلطان محمد

خان حضرتلری دورینه‌قدر ارتقا ایده‌بیله‌جکی فکرنده بولنیورم.
ونديكده‌كی موزه‌ده عثمانلیلر ایله بحراً وقوع بولان مصادماتی
کوستر ر بعض محاربه تابلولری‌ده بولنمقده‌اولوب بوکرهٔ‌مسطحه‌نك‌ده
بویله برمصادمه‌ده اله کچمش اولمسی ملحوظدر »

*
* *

(هانری ماره) امضاسیله (ژورنال) نام فرانسز غزته‌سنده
فقرات مفیده یازان محرر ، اخیراً مکاتیب مرسوله ومتفرعاتی
حقنده بش سنه‌اول برفقره‌یازمشدرکه‌مندرجاتی شایان‌مطالعه‌مواددن
متشکل‌اولمسنه بناءً نقل ایدییورم :

(یوز سنه ! بن‌ده تام سزك كبی دون اوكرندم. مكرمكتوب
ظرفلرینك تاریخ ایجادندن بو آنه قدر یوز سنه مرور ایتمش
ایمش. کرچه یوزیاشنده دکلم. فقط‌ایجه‌خاطرلیورم‌که چوجقلغمده
ولایات اهالیسندن پك چوغی ظرف قوللانمیوب مكتوبلرینی
قاتلایوب بوکه‌رك یوللارلردی .

(مع هذا آزمقدار یازارلردی. اوزمان برمكتوب اون‌سکزایله
اوتوزدرت صو [۱] یه یوللانیردی. بو مكتوبلرك‌پوسته‌اجرتی
مرسل وریمیوب مرسل‌الیهك ویردیکی محققدر. پاره‌سنی ویره‌رك
مكتوب یوللامق تربیه‌سزلك صاییلیر ، یالکز کبارورجال کندی

[۱] صو : بش سانتیم یعنی اون پاره قیمتنده باقیر آقچه‌در .
شوحالده اوزمانلر فرانسه‌ده برمكتوب درت بچق ویا سکز بچق غروشه
ارسال ایدیلیورمش . ممالك عثمانیه‌ده پوسته احداث ایدلدیکی ایلك
زمانلرده‌ده‌یوز ساعته آلتمش پاره اجرت قونولدیغی وبغداده‌آلتی غروش
اجرت ایله مكتوب یوللانیغی بیلنلر حالاواردر

مادونلرینه یوللادقلری مکتوبلرك اجرتنی ویریرلردی . حالبوکه زمانمزده پوسته اجرتی ویرلمه‌مش برمکتوب آلنه‌جق اولسه یوللایان آدمك قبالغنه حمل ایدیلیر . اسکیدن ایسه ویروب یوللایان قبا کوریلوردی .

(اوزمانلر ایچون خوش زمانلر ایدی دیه‌جك اولسه‌م بنی‌ده قبالرصیره‌سنه ودشمنان ترقی عدادینه ادخال ایدرسکز . فقط بنم پوسته حقنده پك زیاده خصوصی فکرلرم واردر . سیاحت ایتدیکم اثنالرده پك چوق کیمسه‌لرك پوسته موزعلری اوزرینه صالدیردقلرینی ، پوسته‌لرك ورودینی کمال اشتیاق ایله بکله‌دکارینی کورور وکندی کندیمه بویله ناخوش ، جان صیقیجی شیلره طوغری بونلری سوق ایدن حس استعجالك نه اولدیغنی صورارم . زیرا سزکده معترف اوله‌جغکز وجهله آلدیغکز بیك مکتوبده طقوز یوز طقسان طقوزی یاسزه هیچ برشی بیلدیرمز ویاخود سزك بیلمه‌مکی ترجیح ایده‌جککز برخبر ویریر . بن ، وقوع بولان سؤاله موزع :

— سزك ایچون هیچ برشی یوق .

جوابنی ویرنجه کندیشجه نفس آلانلردن و :

— چوق شکر یاربی ! دها یکرمی درت ساعت راحتم .

دینلردنم .

(هرنه‌قدر اندرالنوادر قبیلندن ایسه‌ده پاره تبشیر ایدن مکتوبلرله ینه نادراتدن معدود اولان برمحب وفاشعاردن کلن مکتوبلردن ماعداسی یاسزی اصلا علاقه‌دار ایتمز ، یا جانکزی

صیقار ویاخود کوجندیرر. بناءً علیه :
— مکتوب وارمی ؟ دیه پیش موزعه ، پوسته‌خانه‌یه قدر قوشوب کیتمکده نه‌معنا وار ؟)
(هانری ماره) نك ســوزلرنده اولدقجه حقیقی جهتلر موجود . بوجهات حقیقیه‌یی مطبعه‌لره وارد اولان مکتوبلرك چوغنده دائما کوریرز .
محرر مومی‌الیه پوسته‌لرك اوروپاده ایجادینی اون سکزنجی عصر میلادی اواخرینه طوغری فرانســه حکمداری بولنان (آلتنجی‌لوئی) یه اسناد ایدییور .
فقط بو اصــول شرقده پك اســکیدر . حتی عباســیلر زماننده (منزلخانه) لر تأسیس ایدیله‌رك مواردات ومراسلاته اعتنا قلنمش ایدی . تاریخ مدنیت بشریه بوبابده دها قدیمی معلومات ویرییور : دییورکه :
(ازمنهٔ قدیمه‌یه طوغری ارجاع نظر ایدیله‌جك اولورســه ابتداء انتشار مدنیتدن اعتباراً اصول مراسلاتك اتخاذ ایدلدیکی کوریلور . وحشــیلرك بیله پوســته‌لری ، بریدلری واردر . چینده . مصر قدیمده ، آثوریالیلرله ، مدیالیلرده بواصــول موجود ایدی.مؤرخین عتیقه‌دن (اقسه‌نوفون) ایله (هرودوت) ك بیاننه کوره ایرانده (کیخسرو) طرفندن تأسس ایدلمشدر.
(هرودوت)ك بوبابده ویردیکی معلومات سزاوار تذکاردر :
(ایرانیلرك ایجاد واستعمال ایتدکلری اصول مراسلات ومخابرات قدر حائز سرعت برایش اوله‌ماز . هریول اوزرنده

مسافه بمسافه وهر کونلك مشی وحرکته مطابق اوله‌رق انسان
وحیوان منزللری بولنور . یاغمور ، قار ، حرارت، قارا کلق ،
الحاصل هیچ برشی پوسته‌لرك ایاب وذهابنه وسرعتنه مانع اوله‌مازه
ایلك کلن ایکنجی‌یه ، اوده اوچنجی‌یه والحاصل تامحل مقصوده
کیدنجه‌یه قدر مرسولات دور وتسلیم اولنور .)

(اسکی حکومات صغیرهٔ یونانیه‌ده دخی پوسته اصولی وار
ایدی ، روما ایمپراطوری (سزار) ك زماننده (غول) ایله
(ایتالیا) ده تأسیس ایدلمش اولان پوسته اصولی پك زیاده
منتظم ایدی . حتی رومادہ بولنان مشهور (چیچرون) ه
(بره‌تانیا) دن کوندریلان ایکی مکتوبدن بری یکرمی آلتی ،
دیکری یکرمی سکز کونده واصل اولمشیدی‌که اوزمان ایچون
سرعت خاطفه عد اولنیوردی . غوللر نزدنده مستعمل اولان
بواصول مراسلات منزل منزل قوشان اولاقلر واسطه‌سیله
اجرا اولنور ، ایلك اولاق وارقوتیله قوشه‌رق ایکنجی‌یه ،
ایکنجی‌ده عین صورتله قوشه‌رق اوچنجی‌یه وبویله‌جه تامحل
مقصوده قدر تسلیم وتسلم ایدیلیردی .

(والحاصل پوسته‌معاملاتی ترقیات مدنیه ایله‌برابر ایلریلیه‌رك
اون آلتنجی (لوئی) زماننده پارسده آلتی پوسته قوطیسی کشاد
ایدلدی . فقط پوسته‌لرده اك اول تنسیقاته قالقیشانلر انکلیزلردر .
تنسیقات مذکوره تعرفه‌لرك توحیدیله‌باشلامش وبواصول آززمان
ایچنده اوروپاده قبول ایدیله‌رك شمندوفرلرك انشاسی دخی جدی
صورتده توسعنه یاردیم ایتمشدر . مشهور پوسته‌جی انکلیز

(رولند هیل)، بریتانیانك هرطرفنه (١٠) سانتیمه یعنی یکرمی پاره‌یه مکتوب ارسال ایدلمسنی قبول ایتدیرمکه چالیشدیغی اثناده حقنده مؤاخذاتده بولنانلر پك چوق ایدیسه‌ده صکره وارداتك تزایدی اوزرینه مکملیتی تظاهر ایتدیکندن فرانسزلرده ١٨٤٨ تاریخنده بوکا یاقین تنسیقات اجرا ایتمشلردر. قارت پوستاللر ١٨٧٢ سنه‌سنده ایجاد ایدلمش و بونلر دخی شهرلر مراسلاتی تحت انتظامه آلدیغندن قبول عامه‌یه مظهر اولمشدر.)

بزده پوسته اصول جدیده‌سنك احداثی ١٢٥٠ وقایعی داخلنده‌در . حتی تاریخ (لطفی) دییورکه :

(او وقته قدر منتظم پوسته اصولی کورلمش شی اولمیوب درکار اولان لزومنه مبنی نمونه اولمق اوزره اسکداردن ازمیده قدر بر پوسته یولی یاپیلمسنه خاصه مشیری مرحوم (احمدفوزی) پاشا مأمور اولدی . اقدامات واقعه اجراسیله آز بر وقت ظرفنده یاپیلمش اولدیغندن رسم کشادی ایچون وکلا و رجال پوسته عربه‌لرینه راکب اوله‌رق اسکداردن قارتاله قدر عزیمت اولنمش وطاقم طاقم کیدیلوب طریق مذکور تماشا ایدلمشدر . اسکداردن ازمیده قدر متعدد پوسته‌خانه‌لر بنا وهرچاریك محلده واوزرلری رقملی دیرکلر رکز وانشا اولنمشدر)

شو حالده اصول جدیده‌نك بزده تطبیقی سکسان سنه‌یه قریبدر .

اورته اویونی

« بزده‌لعبیات » مقاله‌لرمزده اورته اویونندن بحث ایتمش ایدك. بو اویون قره‌کوز ترتیباتنك آیری آیری افراددن مرکب وفقط دها واسع برمقیاسده مرتب بر صحنه‌سیدر .

فی الواقع ، بوندن‌ده بشقه برشی اوله‌ماز . احتمال که قره کوزه نمونه ویاخود قره‌کوز بوکا سرمشق اولمشدر . بونلرده جناس لفظی وجناس معنوینك اکثریا اك زیاده خنده‌فزا اولان اقسامی ایشیدیلیر .

مجارستان السنهٔ شرقیه مکتبی مدیری دوقتور (قنوش) درسعادتی زیارتنده بو اویونلر حقنده تدقیقاته کیریشمش ونتیجهٔ تدقیقاتنی عادتا برکتاب شکلنده یازمشدر . مندرجاتی بو اویونك کافهٔ تفرعاتنی قارمه قاریشیق تصویر وایضاح ایتمکله برابر بر خیلی فوائد تعریفیه‌یی دخی محتویدر .

قدیماً اورته‌اویونی کوچك دینیلن رقاصلرله باشلار و بونلری متعاقب جورجنه‌باز دینیلن اویونجیلر میدانه کله‌رك ترنمات مرقصه ایله برطاقم اوضاع غریبه اظهار ایده‌رك کولدیررلرمش . شمدیه بوایکی باشلانغیج کاملاً متروکدر . حتی اولاری اویون آره‌سنده زنه‌لرك بیله رقص ایده‌رك چیقدقلری متواتردر . حمدی مرحوم ، بوحالك نابجا اولدیغنی وزمرهٔ بنات حوانك

سوقاقده رقص ایده‌رك یورومه‌کارینی بیلدیکی جهتله پك چوق سنه اول کندی قولندن بوعادتی الغا ایله‌مشدر .

اولکی مقاله‌لرمزده دخی سویله‌دیکمز وجهـله هزام‌می ، سکاهمی ، مایه‌می‌نه اولدیغی سورناسنه کوره تخالف ایدن مقاملردن برسماعی قیرینیدیسی ایله چیقان (پیشکار)دن صکره کورش هواسـنی آکدیران وکویا میدان سخنده بر برندن مردانه ایکی مبارز کلام بولندیغنی ایما ایدن اسکی ، صاغناقی برترانهٔ حسـینی ایله‌ده (قاووقلی) ویا (نکره) چیقاردی .
فقط سالدیده اورته اویونجیلرینك ومرحوم حمدی افندینك نقلیاتنه کوره اوللری (نکره) قاووقلی دکل ایمش : یوزی قویوقهوه تلوه‌سیله بویالی اوزرنده شالدن ویابش پارمقدن معمول بوی انتاریسی ، آیاغنده قیرمزی یمنی ، بلنده کوبکوجه باغلی شال قوشاق باشنده اوچی آغزینه قدر ایکری کلاه ، الده لوله‌سی قیصه ، صاپی ایپله بلنه مربوط برچبوق بولنان ونامنه تریاکی دینلان برمقلد چیقارمش . بوقیافتی قاووقلی‌یه قلب واورته اویونی خیلیجه تنویع ایدن (عطار شکری) افندی نامنده بری ایمش . بعضلر بوطرزی مشهور (کور محمد) ه اسناد ایدییورلرسه‌ده طوغریسی افادهٔ سالفه‌در .

انسان کوملکه آلیشدیغی شیلرك تکرر وتجددندنده حصه‌دار مسار اولدیغی ایچون نکره‌نك شمدیلر عجیب وغریب کوریلن دیلیملی . دیلمسز سرپوشنی . قیرمزی جبه‌سنی ، صاری جدیك پاپوشنی ، یوریشده ، طورشده . باقیشده کندیسنه

یاقیشدیردیغی اطوار مضحکه‌سنی بکنیور ، حتی کورور کورمز کولیور .

دوقتور (قنوش) کتابنده (پیشکار) ك الندەکی یاریق دکنکه (شاق شاق) دییورسه‌ده اورته اویونی اصطلاحاتنده بوکا (پاستال) اطلاق اولنوب روبالرینه (پوسات) ، اورته اویونی محلنه (پالانغه) وایونجیلرك کیندکاری محله‌ده (پوسات اوطه‌سی) دینیر .

هر صنعتك کندیسنه مخصوص تعبیراتی اولدیغی کبی بو اویونك‌ده برطاقم کلماتی واردر . بوکلمه‌لر اکثریتله ترك آرغو-سنی تشکیل ایدن شو بو لسانلردن مأخوذدر . مثلا اویونده سرخوش مقلدینه (ماتیز) ، طشره‌لی ، بکجی ، کوزله‌مه‌جی مقلدینه (خیربو) ، فرنکه (بالاما) ، زنه‌یه (غاجا) ،سور-نایه (پاپارا)، دفه (پاندیلی) ، اویرینه رکز ایدیلن معهود پارمقلغه (یکی دنیا) واویونه‌ده عمومتیله (کریز) دیرلر .

*
* *

اورته اویونی طرز محاوره‌سنه مخصوص اولان ادای خطاب ورد جواب اکثریا پك جعلی ، عادتا بی‌سروبن آتوب طوتمه‌لردن عبارت اولدیغی حالده عددی بلکه یکرمی بی ، اوتوزی کچمه‌ین وخوابنامه‌لردن بشقه برشیئه بکزه‌مین « تکرلمه » لر پیشکارایله قاووقلی آره‌سنده برزمین مصاحبه آچارکه اصل اویون بورادەدر . بومحاوره‌نك کوچکنه (عرضبار) دییورلر . بونی تعقیب ایدن تقلیدات ایکنجی وموضوع لعب اوچنجی درجه‌ده‌در .

دوقتور (قنـوش) بو موضـوعلردن بر قاچنی ذکر ایدییور .

بالذات حمدیٔ نکتهداندن اجرا ایتدیکمز تدقیقاتدهاسکی اویونلر اون بر قدر اولوب صکرهدن بو اویونلره برقاچ دانه دها علاوه ایدیلهرك عددی یکرمی سکزه ، اوتوزه و تعبیری وجهله ازمهسی بوزمهسی ایله قرقه ابلاغ ایدلمشدر .

اورته اویونی موضـوعلری تقلیداتایله بر صحنهٔ محلیهیی ، محاورات ایله اعتیاداتی، قیافتلر ایلهده برمعیشت کذشتهنی اظهار ایدرك نوعما بر صنعت تماشا اسـاسنی تشکیل ایدرسهده تمامیله معرف اولهمدیغی جهتله ناقصدر. مثلا زنه طاقمنك کافهٔمحاوراتی دل آزار بر قادین ایله ارککلرك دیرلکسزلکلری اوزرینـه مؤسسدر .

دوقتور (قنوش) اثرنده قوندیرهجی ، باغچه ،سرخوشه حیلهناملرندهکیاویونلرك محاوراتنیدهدرج ایلمشدر. بواویونلردن قوندیرهجی اویوننه شویله کیریشیور :

(چالغی ترنم ایتدکدن صکره موقع تماشایه پیشکار چیقار. قیرمزی جبهلی، قیرمزی سیوری کلاهلی اولوب النده شاقشاق یعنی یاریق بر دکنك بولنور .

پیشکار — اما بنم پهلوانم

ایچریدن برسس — بیور بنم سلطانم

— اوده حساب دکلدر

— نهدر حسابك ؟

— قوندیره‌جی اویوننك تقلیدینی آلدم. چالسون چالغیجیلر، حضاره تماشا ایتدیره‌یم .

چالغی چاله‌رق وزنه تعبیر اولندیغی حالده اوزرنده فراجه بولنمیوب یالکز یاشماقلی ومزین صورتده قادین روباسنی لابس بری اورته‌ده برمقدار رقص ایتدکدن صکره چالغی سکوت ایدوب پیشکار نزا کتله ... الخ)

شو مقدمه‌ده جالب نظر دقت برایکی نقطه وار. برنجیسی: پیشکار قیرمزی جبه کییمز . معروف اولان قیافتی یك نظرده غریب کورینن مثلا نخودی ، صاری، قاوون ایچی کبی رنکلی کورك ویا کورك تقلیدی برلباس ایله متفرعاتندن متشکلدر . (قنوش) ك اثرنده مطبوع اولوب عادتا محله‌لی‌یی تصویر ایدن پیشکار ــ ظن ایدرم که ــ هیچ برزمان اورته اویونی صحنه‌لرنده کورلمه‌مشدر .

اورته اویونی پیشکارلرینك وقاووقلیلرینك قیافتلرینه دائر دسترس اولدیغم معلوماتك مجملی شودر :

پیشکارده سرپوش : آل ، ماوی ، صاری ، سیاه درت دیلیملی وپاموقلو سیوری کلاه .

کورك : یا ماوی چوقه‌دن کناری سیاه کورك و یاخود دوز صاری اوستنه بیاض قره‌قولاق کورك. بو کورك ایکی پارمق قالینلغنده یاقه‌دن اعتباراً ایکی طرفلی اوله‌رق اتکه قدر طیشنه قابلیدر.

چاقشیر: کورکنك رنکنده چوقه‌دن

پاپوش: صاری ترلیك، یمنی کبی ایسه‌ده قیصه اوکچه‌لیدر.

قاووقلیده :

سرپوش : دیلیملی قاووق آغابانی صاریبی .

جبه ویاچاقشیر: قیرمزی چوقه‌دن .

انتاری : شام شـتاریسی ، قطنی . آلتی پارمق . ایپلك آلاجاسی کبی قماشلردن معمولدر .

قوشاق : عادی شال

آیاغنده : چدیك پاپوش .

اسـکی زنه‌لرك قیافتلرینه کلنجه : بونلر فس کیرلردی . بو فسك اطرافی پوسکول ایله قپالی اولوب قیرمزیسی کوزونمز . ایبیك یرینه برنجق مجیدی قالینلغنده اویمه‌لی یوواراق برکاغدقونور ، بونك اوزرینه‌ده کناری اویمه‌لی قندیللی یازمه‌سی چکیریلیر ، آلن طرفنه کلن یره زینتلردن «دیوانخانه‌چیویسی ، پات ، قباق‌چیچکی طوت کوپه»ناملریله آکیلان مجوهرات طاقیلیر ، آرقه طرفدن ایپ ویاشریدله باشه مربوط یاپمه برصاچ صارقار ایدی .

فراجه‌لری چوقه‌دن. کنارلری خرجلی،ایکی طرفنده‌فرمنه‌جی ایشله‌مه‌لی، قونچه‌لی ایدی .

فراجه‌لرك آلتنه اوچ اتکلی ، درت پارمق قالینلغنده قالین خرجلی انتاری کیرلر ، شالوارلری جانفس ایدی . آیاق‌قابلرینه کلنجه وقتیله شمدیکی نومرولره‌بدل قوللانیلان (۲) تمغالی ایدی . بو اوچ اتکك ایکیسی اوکده وبری آرقه‌ده اولوب‌اوك اتکلر بله صوقولوردی .

ایکنجیسی : اورته اویونلرنده اصل اولان چالغی سورنادر

دوقتور (قنوش) ك اثرنده مندرج محاورات پك ناقص اولدیغی کبی تعبیرات وتجنیسات عامیانه‌نك ده‌قبالری انتخاب ایدلمشدر. زنه‌نك فراجه‌سز کلیشی‌ده آیریجه شایان دقتدر. احتمال‌که بویله برحال وقوعه کلمش اولسون، فقط فراجه زنه‌نك متممات قیافتندندر. زنه فراجه‌دن مجرد بولندیغی اویونك حجابی بتون بتون اورته‌دن قالقمش دیمکدر. هم بز بویله بر قیافته اصلا تصادف ایله‌مدك. مع هذا دوقتورك تدقیقاتی سائرلره نسبتله هم واسع، هم‌ده مکملدر.

*
* *

«بزده لعبیات» مقاله‌لرمزده (قول) نامی تحتنده اوله‌رق اون ایکی (قول) تعداد ایتمش ایدك. اورته اویوننك اك صوك قوللری (سوپورکه)، (خان)، (ظهوری) وبرده (چفته قنبورلر) دیه مشهور اولان درت طاقمدن عبارت ایدی. بوقوللردن هر برینك بر قول باشیسی وار ایدی. سپورکه‌قولنك قاووقلیسی (مسك یاغجی حقی) نامنده برمضحك، خان قولنك (کامل آغا)، اسکی خان قولنك قاووقلیسی (آکاه) وقول باشیسی (دلی رفعت) ایمش. حمدی مرحوم (ظهوری) قولنك هم قول باشیسی هم‌ده قاووقلیسی ایدی.

وزنه‌جیلرده (لطافت) آپارتماننك ایچریسنده بش آلتی سنه اول کشاد ایدلمش اولان (صنایع نفیسه) سرکیسنده حمدی افندینك قاووقلی قیافتیله یاغلی بویا بر تصویری معلق ایدی.

و تصویر مهرهٔ رسامانمزدن معزز بکلك اثریدر . لوحه
زجه بك كوزل وبك طبیعی اولوب مضحکه پردازمزك سیمای
خنده بخشاسی ، طرز تلبس وقیافتی دوقتور قنوش جنابلرینه
قاووقلیلر حقنده برفکر سالم ویره جك درجه ده ترسیم ایدلمشدر .
حتی برفوطوغرافیسنی آلدیره رق دوقتور (قنوش) ه یوللادم .
مومی الیه بالآخره یازمش اولدیغی دیکر بر کتابده بورسمی
درج ایلمشدر .

حمدی افندی ، بوصنعته چوجقلغنده هوس ایتمشدر . اولا
محله ده چوجقلر ایله اوینایوب طوررکن اوضاع واقوال مضحکه سیله
شهرت آلمش وبعده خان قولنه کچمشدر . آلتی سنه قدر بوقولده
اوینادقدن صکره ظهوری قولنه مال اوله رق صحنهٔ نکته دانیده
اثبات وجود ایتمشدر .

دوقتور (قنوش) مقاله سنده دییورکه :
(اورته اویونی بوکونکی شکله وضع ایدن تخمیناً سکسان
سنه مقدم ایلك اورته اویون قومپانیه سنی تأسیس ایدن کلاهجی
محمددر . تأسیس ایلدیکی قومپانیه نك قاووقلیسی او ایدی .
پیشکاری حاجی بکجی ، تریاکی مصطفی نامذاتلر ایدی . اورته
اویونلری اساساً قره کوز اویوننك تقلیدندن بشقه برشی دکلدر .
بو اویونلر ایلك اوکجه قاضی کوینده اجرا اولندی . شو
ایلك اویون محلندن دوشه مه جی اسماعیل ، تسبیحجی احمد ، سراج
اسماعیل نشأت ایلدیلر . زنه تقلیدنی بیوك عاصم ، عرب احمد ، عجمی
عجم شکری ، ترکی مداح عصمت . لازی طوسون افندی ، روم

ایلی تقلیدینی طاهر افندی ایله کوچك حسین یاپمقده ایدیلر ، بونلردن تسبیحجی احمد ایله عرب احمد برحیاتدرلر . بوکونکی اورته اویوننك ترقیسنه الکزیاده خادم اولان حمدی افندی دخی بو اویون محلندن نشأت ایلدی . پیشکار اسماعیل افندی دخی مشهور اورته اویونجیلرندندر. اویونك ترتیبی قره‌کوزاویوننه بکزر.اویونی کشاد ایدن وموقع تماشادن هیچ اکسیك اولمیان پیشکاردر . اویونده‌کی اسمی اکثریت اوزره « طوسـون افندی » در .

(ایکنجی اویونجی قاووقلی تعبیر اولنان ذاتدرکه اویونده‌کی اسمی دائما حمدی افندی‌در .

(قاووقلی نکره‌در وپیشـکارایله محاوره ایدر . قره‌کوزده حاجیواد ایله قره‌کوزك یاپدیغنی اورته اویونده پیشـکار ایله قاووقلی یاپار . ذاتاً اورته اویوننـه قره‌کوزك بر چوق جهتی مشابهدر .)

شو تدقیقك همان کافه‌سی خطالیدره یالان دکل،یاکلشدر .

صنایع نفیسه حقنده

ممالك عثمانیه‌ده صنایع نفیسهٔ جدیده‌نك مبدأ تأسسنی آرایه‌جق اولورسه‌ق موزهٔ همایونك تاریخ کشادی اولان ۱۲۹۷ سنه‌سنی اساسلی اوله‌رق بوله بیلیرز. چونکه موزهٔ همایون ترتیب و تنظیم ایدلمکله برابر شوق نفائس برستی دخی اویانمشدر. صنایع نفیسه مکتبنك احداثی دخی بو شوق کزیده مشربك الجاآت قدرشناسانه‌سندندر. شو حالده بو شعبهٔ معارف ایله اشتغال جدیدمز برربع عصری تجاوز ایدییور. فقط بو قید امر اعتباریدر. عثمانلیلرك صنایع نفیسه شعباتیله اشتغاللری پك اسکی اولمغله برابر برخیلی اثرلری ده موجوددر.

(ده‌با) غزته‌سنك بوندن اوچ درت سنه اول منظور اولان برنسخه‌سنده (آدولف طالاسو) نامنده بر محررك فرانسه‌ رسائل مهمه‌سندن (صنایع نفیسه و صنعتکاران) مجموعه‌سنه عثمانلی رسامانی حقنده برقاچ صحیفه‌لق برمقاله یازدیغی بیلدیریلیور وخلاصهٔ مألی درج ایدیلیوردی. بو مأله نظراً موسیو (آدولف طالاسو) صنعت ترسیمك وباخصوص مصورلکك ممالك عثمانیه‌ده هنوز یکی بردور ترقی‌یه کیردیکنی یازمشدر. معمافیه صفحات قدیمهٔ صنعتکارانه‌مزه ارجاع نظر ایدرك اونجی عصر هجری‌ده شهرت آلان رسام (نکاری) ایله محمد خان رابع زمانی

مهرهٔ رسامانندن (قره جعفر) ی‌ده ذکر ایدیور . حتی رسام موسی‌الیهك مشهور شاعر (فنی)نك بوغاز ایچنده انشا ایتدیردیکی کاشانه‌یی تزیین ایلدیکنی بالبیان دور عالیٔ فاتحده ونديكدن درسعادته جلب‌ايديلن (وه‌رونه‌ماته اودوپاستی) ه (ژانتیل بهلینی) ناملرنده‌کی رسامارله آندن صکره کلنلردن اولوب ترك رسامی دیه اشتهار ایلین (لبوتار)،(وان موردن)، وشهرمزده ابتدا قالیونجی قوللغنده بردرسخانهٔ ترسیم آچان فرانسز (کیسمه) دن بحث ایدییور .

رسام نکاری (۹۸۰) تاریخلرنده وفات ایتمشدر . ترجمهٔ حالنه دائر دسترس اولدیغمز معلومات متفرقه‌یه کوره غلطه‌لی اولوب ابتدا نقاشلق ومصورلك ایله اشتغال وصکره‌لری کمیجیلکه سلوك ایله‌مشدر . کندیسنك شعر وانشاده ماهر اولدیغی وجنتمکان سلطان سلیم خان ثانینك خدمت مصاحبتلرنده بولندیغی دخی تذاکرده محرردر. شاعر (فنی) حقنده « تذکرهٔ سالم » ده محرر اولان (سوی‌دلجوی استانبولده جنت دنیا دینمکه لایق وسزا اولان روم ایلی حصارنده کندی مصنوع ید صنعت شعاری‌اولان ساحلخانهٔ لطیفنده ساکن اولوب کوشه نشین فراغت ایکن بیك یوز یکرمی یدی تاریخنده داربقایه رحلت ایلدی .) قیدندن(قره جعفر)ك تزیین‌ایتدیکی کاشانه‌نك بو اولدیغی آکلاشیلیور .

(قره جعفر) ایله شاعر (فنی) آراسنده‌کی مناسبته کلنجه هرایکیسنك ده پادشاهه انتسابلریدر . شاعر فنی ، کوپریلی‌زاده

احمد پاشانك دلالتیله مظهر التفات اولمشیدی .

صاحب مقاله بر یرنده دییورکه :

(فرانسز رسامی « کیمه » نك خدمت سنیه‌ده بولندیغی ۱۸۷٤ تاریخلرنده آچدیغی بومکتبك شاکردانی میاننده اوچ ترك وار ایدیکه بونلر (په‌یزاژ) « یعنی (صنعت طراحی) یه و (ناتورموت) » یعنی اورولمش ویاصید ایدلمش آوحیواناتیله قوپاریلمش میوه وسائره ترسیماتنه هوس ایتمشلردر . آره‌دن برقاچ سنه مروروندن صکره اوزمانلر یوزباشی ومکتب طبیهٔ شاهانه‌ده رسم معلمی اولان مهماندار مرحوم (احمدعلی) پاشانك ترتیبی اوزره (مکتب صنایع) داخلنده ایلك سرکی آچیلدی . بونی متعاقب یك چوق سرکیلر دها کشاد ایدلدی ایسه‌ده مبادیء احوالده هریرده اولدیغی کبی بوراده دخی مصرفنی قورویه‌مدی . ۱۸۸۳ ده مشاهیر رسامان عصردن اولوب موزهٔ همایون مدیریتیله مباهی اولان حمدی بکك تحت نظارتلرنده اولمق اوزره بر (صنایع نفیسه) مکتبی تأسیس ایدلدی . ایشته اوزماندنبریدر شرق صنعتکارانی شمدیلر ثمراتنی کورلمکه باشلایان معلوماتِ ترسیمیه‌یی اکتساب ایتدیلر . برحالده‌که اوروپا صالونلری دخی درسعادت صالونلری کبی عثمانلی یکی صنایع نفیسه مکتبی ترقیاتنی سنه‌دن سنه‌یه ادراك وتصدیق ایدر اولدیلر .)

صوك جمله‌دن ممنون ومحظوظ اولمیه‌جق برعثمانلی تصور اولنه‌ماز . آز برزمان ظرفنده عثمانلی صنایع نفیسه منتسبینك اوروپا صالونلرینه اثر بکندیرمکه موفقیتلری هروجهله شایان تقدیر

ترقیاتدندر .

ظنمه کوره رسام (تیمه) نك درسعادت قالیونجی قوللغنده آچدیغی دار التعلیم شمدیکی «روم سیللوغی» محلی اوله‌جقدر . آلتی سنه اول بوراده کشاد ایدلمش اولان رسم سرکیسنده بوکا دائر برسوز ایشیتدیکمی تحطر ایدییورم . مع هذا صدق وکذبنده مترددم .

یدی، سکز سنه‌اول بك‌اوغلنده (پوسته سوقاغی) باشنده‌کی آپارتمانده کشاد ایدیلن سرکی ذاتاً عثمانلی نوروسیدکان رسامانڭ محصول معرفتلری مقدماتی بك واضح برصورتده اظهار ایتمش ایدی . احمد علی پاشا مرحومك کوك (په‌یزاژ) وکرك (ناتور مورت) اوله‌رق ترسیم ایتدیکی ارن کویده‌کی برچایر ایله بعض میوه‌لوحه‌لری هنوز کوزمك اوکنده بولنیور . موسیو (طالاسو)نك‌ارائه ایتدیکی تاریخه نظراً بزده‌بونوع سرکیلرك مبدئی اوتوز سنه اوله‌راجمدر .

صنعت ترسیمك ممالك شاهانه‌ده ایلك دور تأسیسی حقنده المزده موجود اولان وثائقك‌اك‌معتبری عالی مرحومك (مناقب هنروران) نام اثرنده مذکور (طائفهٔ مصوران رومیان) فصلنده مندرج سطور بوبابده شواهد تاریخیه‌دن اولمغله‌بروجه آتی درج ایلیورم :

(رومی مصورلردن قسطنطینیه فاتحی وغزات سلاطین عثمانیه‌نك جلیل‌المدایحی (سلطان محمد) خان علیه‌الرحمة

والرضوان حرم جنت مکاننده حاصل اولمش مصور (سنان بیك)
(وندیك) ده نشو ونما بولمش ووادیسنده سربلند نقاشان
اولمش (ماستوری پاولی) نام افرنجینك شاکردیدر . ومزبور
(پاولی) دخی (دامیان)نامرسام مهارت نشانك تلمیذمساعدیدر.
ومسفور (سنان بیك) شاکردی (شبلی زاده احمد بك)
دخی واردر ، برسویدر (بروسه‌لی) . شبیه یازمه‌ده نقاشان
رومك بهتریدر . وینه برنجی سلطان سلیم خان نوراه مرقده
بانوارالایمان رومیه کتیردیکی حلبلولردن (تاج الدین کره‌بند)
وشاکرد پرهنری (نالی) نام نقاش هنرمند وسلطان سلیمان
جنتمکان اوائلنده کان مصورلردن (قنجی محمود) نام مصور
شهره‌بند ومذهبلرك نادر عصری (استاد حسن مصری)
وآنك شاکردلرندن مصورلرك نازك مشربی (استاد ابراهیم
چلبی) و (غلطه‌لی محمد چلبی) ومصور پاك اذعان (استاد
عثمان) وکره‌بندلرك اکثرندن بك مزبور شاکردی (محمد
بیك)وتلمیذ معجب غبی مرقوم عثمانك قاینی (علی) وشبیه
یازه‌نك نادری سابق‌الذکر کمال شاکردی (حسن کفه‌لی)
وبونلردن غیری سلطان سلیم خان ابن سلیمان خان زماننده
ترسخانه ریاستیله کامران واحیاناً مجلس شریفلرینه دخولله
ذیشان اولان نقاش هنرور (رئیس حیدر) دخی واردرکه نقاش
حیدر دیمکله معروف وشبیه یازمقده نقش ومعرفتی موصوف
کیمسه ایدی . رحمة‌اه تعالی علیه .)
(اقدام)ده‌برزمان نشراولنمش اولان (اسلامده صنعت ترسیم)

مقالاتنی مطالعه ایدنلرك معلومی اولدیغی اوزره بوراده شبیه یازمق دیمك مصوورلكدر . مصور (سنان) بكك استادی اولمق اوزره كوستریلن (ماستوری پاولی) دخی ترجمهٔ حالی بزجه مفقود رسامان اجانبدن اولوب « صنعت ترسیم » مقالاتنك اخص تمنیانی اولان :

(آثار عثمانیه‌یی برر ایكیشر تدقیق ونشر ایلمك بزه ، یعنی هنورانمزه دوشر . بویله شیلری اوروپالیلردن بكله‌مكدن ایسه اونلره بز اوكرتملی یز . اواثرلری بز تدقیق ایدرسه‌ك هم صنعتكارلرمزك آدلرینی همده اثرلرینی میدانه چیقارمش اولورز .)

طرزنده‌كی بیانات حق جویانه‌سنه اشتراك ایدرم .

صنعت ترسیمك دور اولنه بزی واقف ایدن (مناقب هنروران) ، بكزر دیكر براثر دها یوقدر ، ویاخود موجودیتندن خبردار دكلز . فقط مبدأ اخیری اولان بوعصرایله مبدأ اولی اولان سلطان محمدخان ثانی عصر معارفی آره‌سنده متوسط بردور دها كورینیوركه اودخی سلطان محمود خان ثانی وسلطان عبدالمجید خان اول دورلریدر .

فی‌الواقع بودور متوسط صنعت ترسیمك شرق تلقیناتندن زیاده غرب تلقیناتنه تمایل ایتدیكنی كوستریر آثار مقبوله‌یتشدرمشدیر . كوچكلكمده رسام (توفیق پاشا) مرحومك مشاهیردن

برذاتك بوستنی مصور برلوحه‌سنی کورمش ایدم . فقط
او کوچوجك عقله کوره معالیدن اولان بویله براثری صیغدیرمق
قابل اوله‌مدیغندن شمدی یالکز چشم تأسفم اوکنده برخیال
متباعدی بولنمقده‌در .

زیارت خرقهٔ سعادت

سلیم اولك خلیفهٔ عباسی اوچنجی « متوکل علی‌اه » ك
حسن رضاسیله خلافت اسلامیه‌یی عهدهٔ دیانت قرینته آلمه‌سی
مراسمی « آیاصوفیه » جامع شریفنده اجرا ایدلمشدر . حتی
اندرون تاریخ مکملنی یازمش اولان «عطا» مراسم مذکوره‌یی
شووجهله یازییور :

(آیاصوفیه جامع شریفنده غایت مکمل وجمعیتلو برمجلس
عالیده خلیفهٔ مشار الیه حضرتلری « متوکل » منبره صعود
وشهنشاه خلافت پناه حضرتلرینك جمعیت جلیلهٔ اسلامیه
خلافت باسعادتی حقنده موهوب من عنداه بیورلدقلری
استعداد واستحقاق قدر عالیسنی اعتراف واعداد ایله خلافت
اسلامیه‌نك ذات حضرت پادشاهیلری عهدهٔباهرالاقتدار عالیسنه
علی طریق التوارث ترك وفراغ ایلدکلرینی معلن ظهورنده‌کی
فراجهٔ رسمیهٔ خلافت عظایی‌ید ودیعتلریله دوش ملوکانه‌لرینه

اکسا واول مجلس اقدسده موجود اولان متحیزان سادات کرام ایله هیئت سلطنت ودیانت درحال تصدیق وتبریکه اعتنا ایله‌مشلردر)

امانات مبارکه انواع واعدادی معلومدر. کرك خرقهٔ سعادت وکرك سائر امانات شریفه استانبوله کتیرلدیکی زمان طوغریجه حرم همایونده حفظ ایدلمش وبعده خرقهٔ سعادت حجرهٔ مقدسه‌سنك وضع اساسی اجرا ایدیله‌رك (ردای حضرت نبوی‌یی روز واللیال تعظیم وتوقیر ایتمك ونفس همایون خلافتپناهیلری داخل اولدیغی حالده سلحدار وچوقدار ، رکابدار ، آنخدار آغالرله پیشکیر آغاسی، باش چوقدار وسرکاتبی وسائر مابینجیلرله برابر قرق نفر کدکلو خدمه وچند نفر ملازمدن عبارت اولمق اوزره « خانهٔ خاصه » ایجاد اولنمشدر .) سلطان مراد رابع بو خانهٔ خاصه‌نك آلتنده‌کی خاص اوطه‌یی ترك ایده‌رك خرقهٔ سعادت حجرهٔ مبارکه‌سنك قارشیسنده دیکر بر خانهٔ خاصه یاپدیرمشدر .

قارشی غزته‌لرندن بری زیارت جلیله حقنده یازدیغی فقره ده رمضانك نصف اولنده ذات خلافتپناهینك بری اون ایکیسنده ودیکری اون بشنده اولمق اوزره ایکی دفعه خرقهٔ سعادته عزیمت ایده‌رك برنجیسنده دائرهٔ سعادتك تطهیرات وتزییناتنه ، ایکنجیسنده دخی مراسم تقبیله‌نك اجراسنه نظارت ایتملری عادات قدیمه وآداب دیرینه‌دن اولدیغی یازییور .

سلیم اولك ، خرقهٔ سعادت دائرهٔ منوره‌ی خدمات مقد

سه‌سی قانونی وضع ایلدیکی کبی « مشغولیت شاهانه‌لری اولمدیغی زمانلرده بیت شریف مذکوره بالذات عزیمتله دیوارلرینی تخلیه وتحبیر » • حصر خدمت ایتدیکی مشهوردر .

خرقهٔ شریف زیارتی تشریفاتی حقنده (شهری اسعد) افندی رساله‌سیله (تاریخ عطا) ده مطالعه کذارمز اولان تفصیلاته نظراً، ذات شاهانه حاضر اولدیغی حالده رمضانك اون بشنجی کونی کل صویی مملو ایکی کاسه و آلتمش قدر تمیز ویکی سونکر ، ایکی میشین سفره اوزرینه وضع اولنور وبو سونکرلردن برقاچنی سلحدار آغا کل صویی ایله ایصلاده‌رق خلیفهٔ زمانه تقدیم ایدر ایدی . ذات شاهانه‌ده بوسونکرلر ایله خرقهٔ شریفه شبکه‌سنی جلاایلر و بواثناده چوقدار ورکابدار آغالرله کدکلیلر ،مابینجیلر، منصبلیلر ، خاص اوطه‌لیلر دخی برر سونکر آله‌رق اللرینك یتدیکی قدر جدار عالیی ، قپولری ، پنجره‌لری ، دولاب وکتبخانه‌نك قناد وقپاقلرینی سیلرلر وبو سونکرلر بالآخره خانهٔ خاصه آغالرینه توزیع اولنوب تبرکاً حفظ اولنوردی.

یوم مذکورده صباح نمازی خرقهٔ سعادت حجرهٔ مبارکه‌سنده جماعتله ادا اولنور. بعدالصلاة اوکه‌دن ایکی ساعت اول خاص اوطه‌لیلر خرقهٔ سعادتك کوموشدن معمول یالدیزلی بیوك صندوقه‌سنی کوموش سپاسی اوزرندن آله‌رق شطرنج واری بربری اوزرینه موضوع صوم صرمه‌لی یاصدقلر اوزرینه وضع ایله نزدهمایونده‌کی آلتون آناختار ایله کشاد ایدیلیر ، درونده کی یدی عدد آغیر حریر ییشیل قطیفه اوزرینه صوم صیرمه

بوانجی ایشلمه‌لی اکلی شریدلی بوغچه‌لرك شریدلری چوزیلور، اوزرندن آچیلیر ایکی قنادلی زرخالصدن مصنوع چکمجه یعنی ایکنجی محفظه دخی ینه نزد شاهانه‌ده محفوظ دیگر آلتون آناختار ایله آچیله‌رق خرقهٔ سعادتك یاقه‌سنده بولنان دوکمه بركاسه ایچنه‌قونولور، برپارچه ایصلادیلیر ایصلادیلمازدرحال عنبرلی برآتشدانه کوستریله‌رك کاسه‌ده قالان صودن دستیلر طولوسی صولره قطره قطره ایثار ایدیلوب هدیه ایدیلیردی . بوعادت (خرقهٔ شریف) صویی نامیله معروف ایدی . حتی مؤرخ (راشد) ١١١٦ سنه‌سی وقایعی‌داخلنده یازدیغی خرقهٔ سعادت زیارتی فقره‌سنده :

(وزیر اعظم وشیخ‌الاسلام‌وصدرین‌ونقیب‌الاشراف‌سرای همایونه دعوت وحضور همایونده دامن مبارکنه یوز سورمك سعادتیله کامیات وسائر تشنکاه زلال شفاعت « خرقهٔ شریفه صو » یندن سیراب اولدیلر)

افاده‌سیله بوعادته تلمیح ایله‌مشدر . « تاریخ عطا » ده :

(اشبو ماء مبارك رسمی ١٢٤٠ تاریخنده عهدعالیٔ سلطان محمود عدلیده بعض رعایتسزلك روایت اولندیغی سببیله تعظیماً اصابت اوله‌رق لغو وتعطیل اولنمشدر .) دییور .

زیارت خرقهٔ سعادت رسم عالیسی اوکله نمازندن صکره اجرا ایدلمك معتاددر . مراسم قدیمه‌یه دائردسترس‌اولدیغمز معلوماتده شوسطرلرموجوددر : (صلاة ظهر ادا اولندقدن‌صکره‌سلحدار وچوقدار ورکابدار ودلبند وآبخداروپشکیر آغالری وکافهٔ خاص

اوطه‌لیلر حضور همایونده بولندقلری وامام اول وثانی افندیلر
ایله آغالردن اولان خاص اوطه امامی ودها صداسی کوزل مؤذن
وچاوش آغالر قاعداً لاینقطع قرآن عظیم الشان تلاوت ایلدکلری
وزواری اولان ذوات حاضر بولندقلری حالده ابتداذات شاهانه
ومتعاقباً دارالسعاده آغاسی وسلحدار آغا وچوقدار آغا وركابدار
آغا وخزینه‌دار آغا وخزینه وکیلی ودلبند آغاسی وآبخدار آغاسی
وباش پیشکیر آغاسی وکوشه باشیلر وباش قپوغلاملری ومابینجیلر
ودارالسعاده‌دن اولان مصاحب آغالریله باب السعاده آغاسی
وخاص اوطه‌باشی وخزینه‌دار باشی وکیلارجی باشی وسرای آغاسی
وسرای کتخداسی وخانهٔ خاصه اغواتی زیارت ایدرلر .)

(بو اثناده صدر اعظم ایله شیخ الاسلام اورته قپو خارجنه
کله‌رك آتلردن نزول وصدور عظام وسائر ارکان دولت ایله برابر
باب مذکوردن دخول ایدرلر .

(اوراده بوستانجی باشی ومیر آخور اول صدر اعظمك وقپوجیلر
کتخداسیله میر آخور ثانی شیخ الاسلام افندینك قولتوقلرینه کیره‌رك
اورته قپودن باب السعاده‌نك وسطنده‌کی جدید دیوان یرینك
حذاسنه کلدکلرنده باشلرنده سلیمی وآرقه‌لرنده سراسر دوخته
درت یکلی صرت سمور کورکلرله باب السعاده آغاسیله خزینه‌دار
استقبال ایلرلر . بورادن دخی بو ایکیسی صدر اعظمك ومجوزه
وفراجه‌لریله کیلارجی باشی وسرای آغاسی‌ده شیخ الاسلامك
قولتوغنه کیره‌رك آق آغالر قپوسی آرالغنك ایکی طرفنده احرامل
سریلی سدلره مواصلتله اوطوررلردی .)

شرقده‌ایش قولتوقله (دها ایسی قولتوق دکنکیله) یوریر دیرلرآ ، طوغریدر. شمدی تفصیلات آتیه‌یه‌ده دقت ایدك :

(صدراعظم ایله شیخ‌الاسلامك بورایه مواصلتلری تشریفاتی افندی طرفندن خبر آلیننجه سلحدار ، چوقه‌دار ، رکابدار آغالرله‌دلبند . آناختار آغالرینی ، خاص‌اوطه‌لیلرله‌پیشکیر آغالرینی خاص اوطه امامی وسائره‌یی آله‌رق طوغریجه بورایه‌کلیر ، بوراده اوکده باش وبونك آرقه‌سنده ایکنجی چوقدار ایله یدی نفر مزین ملبس چاقیر صالان آغالر یوریدکاری حالده صدر اعظمك صاغ قولتوغنه‌سلحدار وصول‌قولتوغنه‌چوقدار آغالروشیخ‌الاسلامك قولتوقلرینه رکابدار آغا ایله دلبند آغاسی وصدرین ونقیب‌الاشراف افندیلرك قولتوقلرینه خاص اوطه‌لیلر کیررلر. بوحال ایله شادروان قپوسندن بالدخول تفریش ایدلمش اولان آل چوقه اوزرندن یوریه‌رك خرقهٔ سعادت حجرهٔ منیفه‌سنه واصل اولورلردی..

(ذات شاهانه صندوقهٔ مقدسه‌نك یاننده ، صدراعظم صاغنده ، دارالسعاده آغاسی صولنده طوردقلری حالده رسم زیارت ایفا اولنوردی)

زیارت خرقهٔ سعادتك مطلقا رمضان شریفك اون بشنده وقوعی معتاد دکلدر. تاریخ «راشد» ۱۰۷۸ وقایعی صیره‌سنده: «ماه رمضان المبارکك اون ایکنجی کونی عادت حسنهٔ دولت وقاعدهٔ دیرینهٔ مستحسنهٔ سلطنت اوزره خرقهٔ شریفهٔ سید موجودات زیارتیله وکلای دولت شرف مند اکتساب سعادت . . .)

دیدیکی کبی ۱۱۱۸ وقایعی صره‌سنده (ماه‌مزبورك اون‌سکزنجی کونی خرقهٔ‌شریفهٔ سیدالانام علیه‌التحیة والسلام زیارتی ایچون معتاد اوزره صدور دولت سرای همایونه دعوت اولنوب دامن مبارکنه یوزسورمك دولتیله احراز سعادت ایلدیلر) ، ۱۱۲۰ وقایعنده (ماه‌مزبورك اون آلتنجی کونی قاعدهٔ مستحسنهٔ عثمانی اوزره سرای همایونك خرقهٔ شریفه زیارتی ایچون ...) ، ۱۱۲٤ تاریخی وقایعنده دخی (عادت حسنهٔ دولت اوزره عظمای ارکان دولت ماه رمضان‌المبارکك اون یدنجی کونی سرای همایونه دعوت وحضور فایض النور پادشاهیده خرقهٔ شریفه کشادینه تحریك دست تعظیم ورعایت اولنوب...) اشارتیله و ۱۱۲٥ و ۱۱۲٦ سنه‌لری وقایعنده‌دخی اون‌اوچنجی کونلری قیدلرینی تذکار ایدییور . بونلردن‌باشقه (تاریخ‌راشد)ده مقیدخرقهٔ سعادت زیارتلری آره‌سنده ۱۱۳۰ سنه‌سی وقایعنده اون‌بشنجی‌و(کوچك‌چلبی‌زاده‌اسماعیل عاصم‌افندی) دخی ۱۱۳۸ تاریخنده کذا اون‌بشنجی کونلری‌و (تاریخ احمد واصف)۱۱٦٦ وسنین متعاقبه‌ده کذا اون‌بشنجی کونلری واندرون تاریخیله‌سائر مقیدات تاریخیه دخی هپ اون‌بشنجی کونلری کوستریور .

سلیم اول خرقهٔ سعادت دائرهٔ شریفه‌سنك بانیٔ اولی وواضع آداب وقانونیدر. اسکی خاص اوطه‌یی انشا ایتدیردکدن صکره بورایه خزینهٔ همایون وکیلار خاصه امکدارلرندن قرق نفر ملازم وکندیسنك غیابنده دائرهٔ مقدسه نظارتنه دلبند آغاسنی‌وکیل مخصوص تعیین ایله‌مشدر .قپو اورتولری ایله پوشیده

لری اوزمان صغوق چشمه قپوسندن چیقیلیر ایکن آلای قصری واسکی تلغرافخانه بناسی قارشوسنده کائن ترزیلر بناسنده اعمال اولنور و آلتون کوموش شمعدانلرك تطهیریله حلواخانه اوجاغنده اعمال اولنان بال مومنك رکز ووضعی دخی (موم قغوشی) شاکردانی معرفتیله اجرا ایدیلیردی .

اودون انباری طرفنده برده حصیرجی اوجاغی وارایدیکه بوراده دخی دائرهٔ مشارالیها قالیچه‌سی آلتنه فرش ایدیلن حصیرلر یاپیلیردی .

خاص اوطه قغوشیله باب السعاده‌ده ایکی قپو آرالرنده یاتسودن صکره سورهٔ فتح ، جمعه وپازار ایرتسی کیجه‌لری سورهٔ یس ، ایچ آغالر قغوشنده بعدالعشاء سورهٔ احقاف اوقونمق وسائر قغوشلرده جهراً تلاوت قرآن کریمه مواظبت ایدلمك دخی قانون سلیم مقتضیاتندن ایدی .

طیاق وامثال تاریخیه

شاعر نامدارمز « ضیا پاشا » مرحوم شرقنك اك جدی ضروب امثالندن برینی کندیسنه خاص اولان برطور وجیز ایله شویله نظم ایتمشدی :

« نصح ایله یوله کلمه‌یی ایتمه‌لی تکدیر »
« تکدیر ایله اوصلانمیانك حقی کوتکدر »

تصادفك شو جلوه سنه‌ده قربان اولسونلرکه مجلس مبعوثانمزده عین ماله اتباع ایده‌رك (سرسری نظامنامه) سنه حد اعظمیسی قرقه رسیده اولان قامچی ایله ضرب جزاسی ادخال ایله‌مشدی. طبیعی زمانك انجه‌لکی ، نزاکتی پاشانك «کوتك» کلمه‌سنده‌کی مهابتی آزالتدی. قامچی کبی سریع التأثیر برواسطهٔ ضربیه حالنه کتیردی . بزم سرسریلردن بك چوغنك‌لوبود، اوستورپا، قورشونلی باستون ، قیرباج، طوره، اسکمله آیاغی، صوبالق اودون وامثالندن چکنمز اولدقلرینی خاطره کتیرمه‌دی .

تخلرده بالخاصه پولیس مدیریتنه مراجعتله نظامنامه‌نك زمان تطبیقندن بوآنه‌قدر کیمسه‌لرك بویله بر طیاغه محکوم اولدیغنی صورمش و (احکام مشترکه‌یی حاوی) اولان اوچنجی فصلك اون ایکنجی ، اون‌اوچنجی حتی اون دردنجی ماده‌سی احکامنه کیمسه‌نك سفتاح ایتمدیکی جوابنی آلمش ایدم. نه‌قدر کساد دکلمی؟ باخصوص بوایشسزلك زماننده تحمل ایدیلیر شی دکل .

مع هذا بوماده‌لر جالب نظر دقت اولمقدن خالی قالمامش. اخیراً غزته‌لرده دول اجنبیه سفراسنك کندی تبعه‌لری حقنده تطبیق ایدلمه‌سی حقنده متحداً باب عالی‌یه برنوطه ویردکلری وباب عالینك ممالك عثمانیه داخلنده هردرلو قانون تنظیم وتطبیقنه حق صریحی اولدیغنی ایلری‌یه سورمه‌سی اوزرینه سفرادن بعضیلرینك بوحقی بالتسلیم آنجق «ممالك متمدنه‌ده جاری اولمیان طیاق جزاسنی محتوی بر نظامنامه‌یی قبول ایده‌میه‌جکلرینی بیلدیردکلری» کورولدی .

فی الواقع بز اوته‌دن بری تبعهٔ اجنبیه‌دن هیچ بر کیمسه‌یی یره یتیقوب ویاخود کوجلو قوتلی بر آدمه‌طوتدیروب رسماً جزای ضربنی تطبیق ایتمه‌مشزدر . فقط طیاق بزده بر تعامل قدیمه‌مالکدر. هم بویله اون بش قامچیدن قرق قامچی‌یه قدر دکل ، یوزلرجه بیکلرجه دکنك اورور ایدك . رمضان کیفیله بنیز یوطولورشی دکل ایسه‌ده مسئله مادامکه دیپلوماسی‌یه دوکولمشدر ، عنعنات تاریخیه‌مزی دوکوب صایمالی‌یز :

١٠٧٥ تاریخنه کوز کزدیره‌جك اولورسه‌ق سلطان محمد خان رابعك « سرای کتخداسی » حقنده « ظهور خشم وغضب » نه مصادف اولورز . « راشد » دییورکه :

(پادشاه عالم پناه حضرتلرینك جلوه‌کاه صیدوشکارلری اولان « یانبولی » قضاسنده آرام اوزره اولدقلری ایامده سرای کتخداسی مظهر غضب ملوکانه‌لری اولوب مزبوره :

بیك دکنك

اورولمق اوزره فرمان ویردی)

نه‌دیرسکز ؟ طاقت فوقنده دکلمی ؟ فقط آلتفقره‌یی اوقویه‌جق اولورسه‌کز سرای کتخداسنك ده تحملنه شاشارسکز . سوز مخاطبه کوره اولدیغی کبی مکر طیاق ده آدمنه کوره ایمش . آلتفقره‌ده حریفك اولدیکنه دائر بحث یوق . یالکز شویله :

(کوچك اوطه کتخداسنه احسان اولندقدن صکره کتخدای معزول عجمی قپو اوغلانلری آلتنه سورلمك ایله مخذول

اولدی) شکلنده برقیدوار . دیمك‌که صاغ قالمش .

ظواهر احواله نظر آدکنکك عددی آمرك دوداقلری آره‌سنده طولاشیرمش . یعنی بزم سرسری نظامنامه‌سنده اولدیغی کبی بش قامچی نه زمان اوریله‌جق ، اون بش قامچی یه نه‌وقت چیقه‌جق بورالرینی کوستریر ایضاحات یوق ایمش . بش یوز دکنك اورك دیدیمی یاته کوته ایندیررلرمش .

١٠٨٢ تاریخنده بستانجی باشی آغانك یدیکی بش یوز دکنك‌ده بو قبیلدن اوله‌جق اما مرقومك قباحتی وارایمش . اسیرلری قاچیرمش . ترسانهٔ عامره‌ده اندرون همایون آغالرینك بیندکلری صندالردن برینك اسیرلری قاراکلق برکیجه‌ده طبانلری ویاخود کورکلری یاغلایوب قره دکزبوغازندن فرار ایتمشلر . عصر ینه سلطان محمد رابع عصری . کیفیت مسموع شاهانه اولنجه‌دزدار نامنده اولوب حفظ وحراست اطرافه مأمور اولان ایکی اوسته مسامحه‌لرینه بناءً حبس ایله تعذیب وزوالی بستانجی باشی یه بش یوز دکنك اوریله‌رق تعزیر وتأدیب ایدلمش . ظن ایدرمکه بوندن صکره‌ده قاچان اولمامشدر .

تاریخلرمزده « بیك دکنك » — غالبا یوارلق واوج مجالی اولدیغی ایچون — ضربی امثالنه نسبتله براز زیاده‌جه کوزه چارپیور . بو جزای ضرب حدغایه اولمقله برابر بعضاً اعدامه بدل ویرلدیکی‌ده اکلاشیلیور .

١٠٨٦ یعنی ینه دور محمد رابع وقایعی داخلنده یوزوبش یوزله قاریشیق بویله بربیك دکنك وارااما اورك دیین شهریار زمان

دکل ، قپودان دریا (مصاحب مصطفی) پاشادر.

مشارالیه (ساقیز) آطه‌سنک آرقه طرفنده‌وندیکلی قورصان مشهور (پاولو)نك قالیونـنه تصادف ایدر . فقط هوا ایلك روزکارلی ایمش . امرادن اکثری تعقیبه جسارت ایده‌مز . (ماچامامـا) دینمکله معروف (علی پاشا زاده عبدالقادر) پاشا ایله (دیو سلیمان) پاشا (پاولو) یی قوغالارلر . قپودان پاشـا چکدیری بکلرینه‌ده تعقیب ایچون تأکیداً امر ویرر . جرأت ایده‌میوب اوزاقدن مرحبا ایدرلر . قورصان قورتیلوب قاچار . مرحبا صیره‌سی‌ده قپودان مصطفی پاشایه کلیر . پاشـا ساقیز لیمانـنه کیتدیکی حالده چکدیریلر خوف مؤاخذه ایله ساقیزه طوغری یلکن آچارلر . والحاصل جزیره‌ده‌کی (ترفیل) لیماننده جمله‌سنی اوزمانلر آمیرال کمیسی اولان (باشترده) یه چاغیریر .

مؤرخ دییورکه :

(پاشا ، ابتدا عبدالقادر پاشایه توجیه خطاب ایدوب : سن بو دولت علیه‌ده ایکی دفعه قپودانلق وکالتیله سرافراز ، نیجه یرلرده یارارلق ایله بین‌الاقران نامدار وممتاز اولمش بر آدم ایکن بومقوله جبان‌وبی غیرتلره تبعیت ایلمك نه دیمکدر دیو النده‌اولان حزارن ایله برقاچ کره دوشنه اوروب سائر امرایه‌ده :

یوز الی بش یوز

وارنجه دکنـك اورمقله تعزیر ایلدی . مزبورلر قپودان پاشا طرفندن سرزنش وعتاب وآزار ایله دلریش اولیجق جمله‌سی

ظهور ایدن جرم وتقصیرلرینی ایچلرندن « ماریول مصطفی
پاشازاده حسن » بکه اسنادو حقنده نیجه کلمات ایراد ایلدیلر .
وزیر مشارالیه‌ده مزبوری باشتره‌ده‌نك جونده‌سنه بردار ایتمکه
قرار ویردکده عبدالقادر پاشا دامننه صاریلوب نیازمند عفو
اولمغله :

بیك دکنك

اورلمق شرطیله کوجله خلاص اولدی .)
فی‌الحقیقه قولای برقورتولمش ده دکل .

قدیم عسسلرکه یکیچری دورلرنده کیجه‌لین قول کزن
ضابطان ایدیلر ، بونلرله عسس باشی ، صوباشی اللرینه
دوشنلرك ، قوللق دینیلن ضابطهٔ بلدیه قغوشلرینه طیقیلا
نلرك یدکلری طیاق حقنده قطعی برقید تاریخی یوقدر .
صوباشی نفراتنك اللرنده‌کی صوپالرك دکنکلردن ، قامچیلردن
فرقی پك زیاده اولدیغنه دائر روایات ایسه پك چوقدر . اولیا
چلبی « اصناف عسس ثانیٔ بی‌امان » فقره‌سنده :
— بونلر طوتمه ، قاپمه ، اورمه ، قوغمه ، آصمه ، باصمه
قید وبند آدملریدر ، بری برندن اشد ملعون قوملردر .
دیدیکی متعاقب صیره کوزه‌دیورمش جه‌سنه « اصناف
جلادان بی‌امان » دن بحث ایدییور . شاعر بذله کو «حشمت»

مشهور « ولادتنـامهٔ همایون » سرنامه‌لی اثرنده (محتسب دونانمایم) دیه کزن برشخصك بر قوللق اوکنده طوره‌رق صوپالرینی وزن ایتدیردیکی وصوپالرك مقدار وزنی ناقصدر چورباجی‌یی مؤاخذه ایلدیکی فقرهٔ خنده بخشاسنده لطیفه یوللو ایراد ایلدیکی سوزلری‌ده پك بوشه صایلمامليدر • صانیرم، حشمت ، برحریف حرکیف سواری اوته‌ده بریده کزدیردکدن صکره دییورکه :

« نیجه نیجه لطافت قهقهه انکیز ایله محتسب شهره نیابت وهزاراوضاع سخریات ایله کوچه وبازاری دوره عزیمت‌اوزره ایکن برقوللغك پیشکاهنه واروب عنانکش توقف اولدی . بوقوللغك صوپالرینی کتوردوب اوکنده‌کی ترازوی معهود ایله وزن ایتدیردکدن صکره چورباجی‌یه عتاب آمیز خطاب ایله مؤاخذه‌یه باشلادی :

— باقه بره چورباجی آغا . سن بوقدر ایامدر دولت پادشاهیده قوللق اوجاغنده چورباجی‌یم دیو طاسلارسك وطیاغمه قوجاق میدانم‌باك بر آغایم دیرسك‌ده سنك قوللغکه کرم اشتها ایله طیاق یمکه کلن کمسنه‌لره بورتبه اکسیك صوپا یدیرمك لایقمیدر ؟ بونلرك وزنی قانوندن ناقصدر . ایمدی سن ضابط دکلمیسك ؟ سنده اکسیك صوپا نه آرار ؟ مادامکه ضابطك وحالك تعزیر ودکنکی اکسیك اوله ، هیچ اتمکجی تمام ایشلرمی ؟

دیو مضحکانه تعبیر دلپذیری کرك چورباجی‌یی وکرك حضاری

اضحاك ايتمسى حق الانصـاف فراموش اولنه‌جق لطيفهٔ نادره دكلدر)

دورسابقده صوپانك ، قامچينك ، اشكنجه‌نك ، توقاتك سيلى وشمارك انواعنى طوياردق. امتيازلى خفيه‌لرك سوقاقلرده كومه كومه اوله‌رق ايشـلرينه كلمه‌ين آدملرى‌ده برر بهانه ايله دوكدكلرى معلومدر. (بروسه)يه كيدنلر اوراده‌كى مكتب اعدادى موزه‌سنى كزه‌جك اولورلرسه زمان استبدادك قانلى قاتل عسس باشيسى اولان اولان فهيم پاشـا معهوديننك النده كزديرديكى قورشونلى لوبودى آنتيقه‌لر صره‌سنده كوررلر .

بوصوپادن باشقه دورمذكوره عائد تاريخى برصـوپا دها واردركه اوده بشكطاش محافظى (حسن پاشا)نك (على‌سعاوى) مرحومك باشنه ايندیروب شهادتنه سببيت ويرن صوپاسيدر . رواته نظراً حسن پاشـا بوصوپايه (مهدى) نامنى ويرمش وكندى نامنه منسوب حسن پاشا قره‌غولخانه‌سنك براوطه‌سنده صاقلارمش .

حزاى ضرب بزه اعصـار قـديمهٔ بشريه‌دن موروثدر . حتى جنتدن چيقديغنه قائل اولانلربيله واردر . ايى برشى‌اوله ايدى جنتدن چيقارمازلردى ديين چوجغك فطانت تحفظيه‌سنه حيران اولمقله برابر طياغك هنوز قيمت مربيانه‌سنى غائب ايتمديكنه اعتقاد ضرورى كورنيور .

دكنك وصوپا ايله ضرب اصولى اسكى مصريلرده جارى

ایدی . (آنسیقلوپه‌دی) لرك بیانـنه كوره رومالیلرك الواح عشره قانوننده ذم وقدح تحریری جزاسی صوپا ایله ویریلیردی. انی‌كه مجلس مبعوثان بوقیدی كورمه‌دی . یوقسه محررین وارباب مطبوعاتی‌ده طیاغه محكوم ایتمكدن چكینمزدی . روما اسرایه قامچی ایله معامله ایدردی . شرع شریف محمدی‌ده « حد » تعبیری دخی اورمقدر . عبرانیلرده ، حتی چینلیلرده بیله طیاق وار ایدی . قدیم فرانسه‌ده قامچی ، صوپا مستعمل اولوب اون آلتنجی لوئی زماننده حربیه ناظر اولان (سن ژرمن) اطاعت عسكریه خلافنه حركت ایدنلری قیلنج یوزیله تأدیب ایله‌مشدی . جزای ضرب بالآخره زندانلره انتقال ایتمش والحالة هذه انكلتره دیدیكمز دیارمدنی ایله روسیه‌ده تطبیق ایدلمكده بولنمشدر . شو حالده ممالك متمدنه‌دن بعضلرنده‌ده طیاق جزاسی وار دیمكدر . بناءً علیه یكیدن ورسمی صورتده تطبیقنه باشلانمسی تلاش موجب اوله‌جق درجه‌ده جالب دقت اولمسه كرك .

تقلید سیف

اوتوز اوچ سنه‌دن بری دوشونه‌مدیكمز ، بحثنی بیله ایده‌مدیكمز « تقلید سیف » آلاینك اوكمزده‌كی بازار ایرتسی كونی تیمناً اجرا ایدیله‌جكنی غزته‌لر تبشیر ایدیورلر . بومناسبتله

صحائف حوادثده رسم بهینه دائر بر طاقم مقالات تاریخیه‌ده
کورلیور . بونلرك برقسمی طوغری یاکلش معلوماتك مزج
ودرجندن ترکب ایتدیکی کبی برقسمی‌ده صرف خیالی بولوشلردن
عبارتدر .

لکن ایلول اوائلنده آناطولی صفحات اجتماعیه‌سندن
برقاچنی کورمك مراقیله قونیه‌یه قدر کیتمش ایدم . عزیمتمدن
اول استانبولده ملاقی اولدیغم مستشرقیندن فلمنکلی بر ذاتك
اخطاری اوزرینه قونیه‌ده تقلید سیف حقنده بعض تحریات
اجرا ایلدم . غریبی شوکه درکاه شریف مولاناده کیمه صوردم
ایسه جواباً بوکا دائر برقید موجود اولمدیغنی وچلبیانك تقلید
سیف رسمنده اثبات وجود ایتملرینك اسکی برعادت اولدیغی
سویله‌نیور ایسه‌ده بالخاصه اولاد مولانایه منحصر اولوب
اولمدیغنی بیلمدکلرینی تأمیناً بیان ایدییورلردی . بن بو تأميناتی
دیکلر ایکن ددکانك بر احتراز احتیاطکارانه‌ده بولندقلرینی ،
تم بقیة السیوف جواسیسدن اولدیغمه حکم ایدرك کتم معلومات
ایلدکلرینی ظن ایدییوردم .

مع هذا ینه بروثیقه‌ده الده ایده‌بیلدم . بووثیقه اسکی بر
مجموعه‌ده محرردر . شئون ووقایع تاریخیه‌یی ضبط وتمیقده
شرقلك مجموعه‌لر طولوسی بك چوق جواهر کرانبهاسی اولدیغی
معلومدر . حتی وقوعات مهمه‌دن برطاقمنك بیله خلوص ،
تبریك ، حسب‌حال مکتوبلرنده مقید اولدیغی آره صیره
کورلمکده‌در .

وثیقه‌م ، احتمال که بر خاطره‌در ، احتمالکه شوندن بوندن ایشیدلمش بر عنعنه‌در . تاریخ‌شناس ومدقق شهیر (سنیوبوس) ایله (لانغلوا) نك تدقیق وثائقه دائر یازمش اولدقلری کتابی اوقودقدن صکره آتیقه یازیلره‌ده بردن بره اعتماد ایتمك جائز اولمدیغنی آکلادیغم ایچون قارئینك امنیتی سوء استعمال ایتمك طرفداری اوله‌مام .

بو مجموعه ،چلبیاندن (جلال‌الدین) افندینك پدری متوفی (واحد)چلبیدن‌و آکاده سر طباخ درکاه‌حضرت مولانا مرحوم (ضیا) افندیدن و آکاده پوست‌نشین مرحوم (همدم) چلبیدن میراث‌قالمش اولدیغنه کوره تقلید سیف حقنده مندرج معلوماتی بعباراتها بروجه آتیدر :

(سلطنت سلجوقیه‌نك سلطان اخیری بولنان «علاءالدین» طرفندن«ارطغرل»ه‌طبل وعلم‌ویریلوب‌سکود واسکیشهر شهرلریله دومانیج یایلاغی احسان واعطا اولنمشدر . اوحوالی اهالیسندن آلنان ویرکولرك واراضیلردن آلدیغی مقاطعه‌لردن مطلوب معینی سلطان علاءالدینه ارسال‌معتاد اولدیغندن بویله بر آقچه‌نك علاءالدینه تسلیمی ضمننده هیئت مخصوصه‌ایله‌مخدومی«عثمانجق» دخی برلکده اوله‌رق قونیه‌یه کلمشلر . حال انقراضده بولنان دولت سلجوقیه‌نك ایادیء اهله کچه‌رك شکوه حکومتك صیانت ایدلمسی اهالیجه کفتکوی بادی واساساً اصالتلری هرکسجه معلوم اولان « سلطان ولد » ه توجه عمومی اولدیغندن کیفیت مبحوثه‌یی تکلیف وبتون قرمان وحوالیسی مشارالیهه انقیاد

وتبعیت ایتمشلردر . « سلطان ولد » ه سلطان نامنك تلقیب
اولنمسی شو حادثه‌ده تخت نشین اولمسندن انبعاث ایلمشدر .
مشارالیه اون سکز کون قدر اجرای سلطنت ایتمش ایسه‌ده
کرك ادارةً وکرك مسلکاً سلطنت صوریه ایله سلطنت معنویه
نك بر آراده اجتماعی اویه‌میه‌جغنی پیش تأمله آله‌رق اووقت
توسیع دائرهٔ حکومتله اوغراشان وقونیه‌یه کلمش بولنان «عثمان»
بکه دعا ایدرك قلنج قوشاتمش وبوصورتله ترك سلطنت ایتمشدر.
ایشته او تاریخدن بالاعتبار سلاطین عثمانیه‌نك بوخاندانه قارشی
محبت وصمیمیتلری اولدیغندن هر تجددده اجدادینك اثرینه
تبعاً خاندان حضرت مولانا طرفندن ادعیهٔ خیریه قرائتیله قلنج
قوشادلمق اصولی مرعی الاجرا اولمشدر .)
بو وثیقه‌یی بکا ویرن چلبی زاده آلتنه شویله بر تحشیه
وضع ایتمشدی ..
(قدمای چلبیان وددکان دخی معلومات مذکوره‌یی روایت
ایلمکده‌درلر . انجق ازمنهٔ اخیره‌مزده حکومت عثمانیه‌نك شکل
سیاسیسنی سحاب کثیف استبدادستر ایده‌رك درلو توهمات یول
آلدیغندن بواصول متخذه‌نك دخی ترکیله فیوضات معنویهٔ
حضرت مولانادن استفاضه خصوصندن فراغت ایدلمشدر.)
بنم بیلدیکمه کوره قلیج قوشانمق وقلیج قوشاتمق من
القدیم شرقك مألوف اولدیغی بر عادت امنیتکاری اولوب وقت
سعادتده دخی سریه‌لره مأمور اولان اصحاب کرام قلیج قوشا۔
نیرلردی . اسفار مهمهٔ عثمانیه‌ده پادشاهانك طوغلری اخراج

ایتمکله برابر مثلا انکروس سفری ایچون قلیج قوشاندقلری داخل ممالکده بر نوع اعلان حرب دیمك اولوب ظنمه کوره تقلد سیفه ایلك دفعه بر رسمیت سلطنت پردازانه ویرنده حضرت فاتحدر . حتی سلطان «سلیم ثالث» زماننده استانبولده رساملق خدمتنده بولنمش واو آره‌ده بوکیرلنز ، سری آکلا- شیلماز سرای عادات واخلاقنه دائر برکتاب یازمش اولان مشاهیردن بری‌ده بوفکرمی تأیید ایلیور .

برفقرهٔ تاریخیه‌یه کوره علمدار نبوی «ابا ایوب الانصاری» حضرتلرینك مدفون بولندقلری محل شریفك برازدها دفترداره قریب محلی «بیزانس امپراطورلغی» زماننده Ebdome نه‌بدوم نامیله معروف اولوب بوراده شرقی روما امپراطورلری بطر- یقلرك الیله تاج کیرلرمش . فقط بوروایت پك ضعیفدر . یالکز رسامك اثرنده محکیدر .

قبر منور ابا ایوبك «آق شمس الدین» مرحومك کشف کرامت پیرایانه‌سیله ظاهره اخراجندن صکره انشا ایدیلن تربهٔ منیفه‌یه جامع شریفك اضافه‌سنده‌کی حکمت دیانت پروری محتاج ایضاح دکلدر . رسول مجتبی افندیمز حضرتلرینك دیدار مقدسیت نثار رسالتپناهیلریله مشرف اولمش بر ذات ستوده سماتك قرب پای تختده غنودهٔ خاك غفران اولمسی سلطنت اسلامیهٔ عثمانیه‌نك موجودیت وبقاسی نامنه هر وجهله شایان اعتبار برامداد الٓهی وخشنودیٔ پیغمبرینك ظهور عثمانیاندن اول بومنازل لطیفه‌یه روان اولمش برطلیعهٔ ذی ابتهاجیدر . بناءً علیه عثمانلی پادشاهلری

تقلید سیف مراسم متبرکه‌سنی بوراده اجرا ایتمك صورتیله حائز مثوبات اولمغی جانه‌منت بیلمشلردر . مع هذا بعدالفتح مراسم تقلد هرزمان بوراده اجرا ایدلمه‌مشدر. (تاریخ راشد)ی شویله برقاریشدیررکن کوزمه ایلیشن فقرهٔ آتیه‌ده بونی اثبات ایدر :

شهر شوالك اون یدنجی جمعه کونی (ادرنه) ده (اسکی جامع) دینمکله معروف جامع شریفی آلای ایله تشریف همایون بیوریلوب عادت حسنهٔ دولت اوزره نقیب افندی مباشرتیله میان حمیتلرینه سیف عالم کیر ملوکانه تقلید .... »

جلد ثانی — ۱۱۰۲ وقایعی — سلطان احمد ثانی

*
* *

چلبیانك تقلید سیف مراسمنده دائما حاضر بولندقلری حقنده (لاتورکی) و (عثمانیشه‌لوبید) رفیقلرمزك یازدقلری فقرات «قونیه»ده دسترس اولدیغم وثیقه‌صاحبنك تحشیه‌سیله رد وتکذیبه شایسته اولدیغی کبی بالخاصه تواریخ عثمانیه‌ده مقید اولان معلومات ایله‌ده هرحالده قابل جرح وابطالدر. مدعامزی تقویه ایچون برقاچ مثال ارئه ایده‌لم :

۱ــ ... وارسمندشوکت وتربهٔ حضرت خالده‌کلوب کسب یمن وبرکت ونقیب‌الاشراف رضا افندی دستکشای دعای دیمومیت سلطنت سنیه تمناسنی ادا ایدوب دعایه غایت ورسمه نهایت ویرلدکدن صکره تقلید سیف مصلحتنه مباشرت ...

سلطان عثمان وقایعی : صحیفه ۴۳ — تاریخ واصف

۲ــ ... بعده شیخ‌الاسلام افندی دعای سیفی نیام دهاندن

اخراج وميان شهنشاه زمانه تقليد سيف ايله مقدمهٔ خدمتی انتاج ايليوب ...

سلطان مصطفاى ثالث وقايعى : صحيفه ٩٤ — كذا

٣ـ... سيف مسعود خلافت دست ميمنت پيوست مشيختپناهى ايله ميان شوكت نشان شاهانه‌لرينه بند وتقليد اولندى. عقبنده فر وشوكت واجلال ايله عودت بيورمشلردر .

سلطان سليم ثالث وقايعى : صحيفه ٢٦٥ — تاريخ جودت جلد ٤

٤ـ... تربهٔ ابى ايوب انصارى زيارتنه عزيمت ودست تعظيم نقيب الاشراف ايله احضار اولنان سيف زرنكارى تقلد رسمنى اتمام برله بحراً عودت ...

سلطان محمود ثانى وقايعى : صحيفه ٣٩ — شانى‌زاده

لطفى افندى مرحوم تاريخ لطيفنك آلتنجى جلدينك اللى برنجى صحيفه‌سنده والد ماجد حضرت شهريار جديد سلطان عبدالمجيد خان حضرتلرينك تقليد سيف رسمنى تحكيه‌ده ديبوركه :

٥ـ كوهر بند سلسلهٔ عثمانى وطرازندهٔ اورنك جهانبانى اولان پادشاهان جليل الشانك جلوس فيض مأنوسلرى وقوعنى متعاقب خزينهٔ همايونده پيرايه بند غلاف تعظيم اولان امانات جهان قيمتدن خليفهٔ ثانىٔ جناب « رسول رب الانام » «عمر الفاروق» رضى الله عنه حضرتلرينك سيف مباركلرينى تيمناً حضرت ابى ايوب الانصارى رضى الله عنهك تربهٔ شريفه‌سنده تقلد

ايلمری دأب دیرین سلطنت سنیه‌دن اولدیغندن جلوس همایونك اون برنجی پنجشنبه کونی بالجمله وکلا وامرا وداعیان وبندکان تربهٔ شریفه جوارنده بالتجمع تشریف پادشاهی‌یه منتظر اولدقلری حالده ذات شاهانه بحراً بالتشریف نقیب‌الاشراف صدوردن عبدالرحیم افندی سیف شریف سالف‌التعریفی میان پادشاهی‌یه تعلیق ایلدکدن صکره ترتیب اولنان آلای ایله ادرنه قپوسی جاده‌سندن عودت وفاتح سلطان محمد خان غازی حضرتلرینك تربهٔ لطیفه‌لری زیارت واورادن آت بازاری وبایزید ودیوان یولی طریقلریله طوپقپو سراینه عزیمت اولندی .)

تحقیقاتمه کوره جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك‌ده میان شاهانه‌لرینه اوزمان نقیب‌الاشراف اولان ذاتك کوزلرندن مضطرب اولمسنه مبنی شیخ‌الاسلام سعدالدین افندی مرحوم تقلید سیف ایلمشدر .

جمله‌یه معلوم اولدیغی اوزره سلطان مظلوم «مرادخان» خامس تقلد سیف رسمنی اجرا ایده‌مه‌مش ایدی .

خاقان مخلوعك تقلید سیف آلایی ایسه تشریفاتجه مقید اولدیغی اوزره جلوسك سکزنجی پنجشنبه کونی اجرا ایدیلوب سیف فاروقی خزینهٔ همایون کتخداسی آغا واسطه‌سیله شیخ‌الاسلام « خیرالله » افندی‌یه تسلیم ایدلمش واودخی تقلید ایله‌مشدر .

آلای مذکورك شمدیکی اهمیت تاریخیه‌سی حسبیله صورت وقوعنی معلومات رسمیه‌یه بناءً بروجه زیر تلخیص ایلیورم .

آلایك ترتیبی :

تشریفات مأمورلری

میر آلای بکلر

رتبهٔ اولی صنف ثانیسی رجالی

لوا پاشالر

حرمین پایه‌لولری

رتبهٔ اولی صنف اولی رجالی

فریقان

استانبول پایه‌لولری

رتبهٔ بالا رجالی

صدور عظام

مشیران

وزرا

وکلا

آلای طقسان اوچ سنه‌سی شعبانك اون سکزنجی پنجشنبه کونی اجرا ایدلمشدر . وکلا البسهٔ عیدیه‌لریله تربهٔ شریفه‌یه ، صدور عظام ورتبهٔ بالا رجالی واستانبول وحرمین پایه‌لولریله امرا وضابطان عسکری ساعت درت قرارلرنده جامع شریفه ، رتبهٔ اولی صنف اولی ایله رتبهٔ اولی صنف ثانیسی رجالی فسخانهٔ عامره‌ده تنظیم اولنان محل مخصوصه طوپلانمشلردر . سلطان سابق سلطنت قایغنه سوار اوله‌رق ساعت بش بچق قرارلرنده

ايوبك بيوك اسكله‌سنه چيقمش واورادن آته‌بينه‌رك ركابده امرا وضابطان بولنديغى حالده جامع شريف اوكنه وصولنده آتدن اينمشدر . بعده يايا اوله‌رق تربهٔ شريفه درونده تخصيص اولنان محله كلمش واوچ امام طرفندن تيمناً سورهٔ « فتح »تلاوت اولندقدن صكره يكى قپو مولويخانه‌سى شيخى مرحوم عثمان افندى طرفندن دعا قرائت اولنمشدر . اوزمان خواص وكلادن معدود اولان صدر اعظم«مترجم رشدى» پاشاايله شيخ الاسلام«خيرالله» افندى وشوراى دولت رياستنده بولنان شهيد حريت «مدحت پاشا»، سرعسكر«رضاپاشا» و « نامق پاشا » متعاقباً تربهٔ منيفه‌يه داخل اولمشلردر. ايشته‌اواثناده‌خزينهٔ‌هايون كتخداسى بولنان‌ذات‌درون تربه‌ده سهيا اوزرنده بولنان‌سيف عالىٔ فاروقى‌يى شيخ‌الاسلامه ويرمش،واودخى سلطان مخلوعه تسليم‌ايلديكنده بعدالتلثيم تكرار خيرالله افندى‌يه اعطـا ايله‌مكله خيرالله افندى طرفندن تقليد اولنمشدر .

سـلطان سابق، تقلدى متعاقب دعا ايتمش وفاتحهٔ شريفه‌يى اوقودقدنصكره حضار طيشارى‌يه چيقدقلرنده ايكى ركعت نماز قيلمش، بواثناده‌خارجده آلاى نظامنه كيريله‌رك يوله‌چيقيلمشدر. شيمدى آكلاديغمه كوره ركابده (پيك)و(صولاق)لر اخذ موقع ايتمشلردى . آلاى‌ايوبدن مفارقتدن‌صكره‌ادرنه‌قپوسى ، زنجيرلى قويو جاده‌سنى‌طوته‌رق نشانجى قره‌غولى كوشه‌سندن‌سلطان‌سليم‌تربه سنه‌كلمش‌اورادن‌دخى‌دارالشفقه‌يولندن‌كچمشدركه‌بورادن‌مرورنده بن‌ده صف شاكردانده موجود ايدم. بعده‌فاتح‌تربه‌سنه اينيلمش

وشهزاده باشی، بایزید طریقیله طوپ قپو سراینك سپتلی کوشك قارشیسنده کائن حرم همایون قپوسنه کلندکده آلایده بولنان علمای کرام طاقمی ضربخانه دائره‌سنك قارشو طرفنه یعنی سلطان مخلوعك صاغ طرفنه ورجال طاقمی دخی صول طرفنه چوب هیئت وکلا دخی قصر مذکورك میداننده اخذ موقع ایتمش اولان عساکر آرقه‌سنده اسب سوار اولدقلری حالده طورمشدر

دونکی (عثمانلی) رفیقمز ، (یکی غزته) نك قارشی غزته‌لرندن نقلاً یازدیغی قلیج آلایی فقره‌سنه تعریضاً دیورکه:

(مراسم معتاده‌نك قونیه سلجوقی حکمدارلری احفادندن بری طرفندن اجرا ایدلمکده اولدیغی وسلجوقی حکمدارلرینك احفادی بوکون چلبی افندی بولندیغی بیان اولنمش ایسه‌ده چلبی افندی مشاهیر متصوفین کرامدن مولانا جلال الدین رومی حضرتلرینك احفادندن اولوب حکمداران سلجوقیه ایله برمناسبتی یوقدر وسلجوقیه سلاله‌سی چوقدن منقرضدر. خاندان عثمانینك قلیج قوشانمسی مراسمنك عائلهٔ مولانایه مختص اولمسی پادشاهان سالفه‌نك جلال الدین رومی حضرتلرینك روحانیت قدسیه‌لرینه تبرك وتوسلدن نشأت ایتمشدر)

رفیقمزك برنجی فقره‌سی تماماً حقیقت حاله مطابق ایسه‌ده خاندان عثمانینك دیو باشلایان فقرهٔ ثانیه‌سی عرض ایتدیکمز وجهله شایان تعدیلدر . چلبیاندن‌ده قوشاداننلر اولمشدر . فقط مختص دکلدر . حتی مأموریت مشارالیهایه الك زیاده نقیب

الاشراف اولان ذوات نامزد اولمشلردر . مقصدمز رسم بهین مذکورده قلیج قوشادان ذاتك مطلقا چلبیاندن اولمدیغنی اثبات ایتمکدر . قارشی غزته‌لری آلابیلدکلرینه یازدقلری تقلید سیف مراسمنده برده قرق کون دیه برمهلت قویه‌رق بو قرق کونی‌ده قونیه‌یه خبر کیدوب چلبی افندی اولان ذاتك کلمك مدتیله آلای ترتیباتنك احضارینه عطف ایتمشلرسه‌ده ١١٠٢ده ادرنه‌ده جالس سلطنت اولان سلطان احمد ثانی بیله یوم جلوس اولان رمضانك یکرمی آلتنجی کوننده یکرمی برکون صکره تقلد سیف ایله‌مش وفقرات مندرجه دلالتیله آکلاشیله‌جغی وجهله رسم عالیٔ مذکورك اجراسی هیچ بروجهله توقیت ایدلمه‌مشدر . حتی شهریار نوجاه افندمز حضرتلری‌ده بازار ایرتسی کونی یعنی اون دردنجی یوم جلوسلرنده قلیج قوشانمشلردر .

موازنهٔ بحرین

بکا اویله کلیورکه خسته آرتق قالقدی . آره‌ده صیره‌ده انحای داخلیه‌سنده عدم انتظام آثاری کورینیورسه‌ده بیوك بر اشتهایه مالك . خیرعلامت . بدایةً اوغرادیغی بلغارستان استقلالی ، بوسنه هرسكك الحاقی کبی نکسی موجب تزلزلاته

مقاومت ایتدیکی کبی شفاخانه‌یه یدیرلمك ایستەنیلن ٣١ وقعه‌سنی دخی رد واعاده ایلدی . شیمدی کزینیور . پنجره‌دن باقیور ، قپودن چیقیور . وقتیله عیادته کلنلر اولدیغی کبی شو کونلرده‌ده صیق صیق زیارتنه کلنلری قبول ایدییور . بالواسطه اعادهٔ زیارت ایلیور . اوی داخلنده کزینوب قوشانیور . ادمان یاپیور . من‌القدیم مألوف اولدیغی آغیر یوك قالدیرمق ، قوت طاشی آتمق ، طوماق اوینامق ، حتی کورش طوتمق کبی تعلیمات بدنیه ایله اوغراشیور . هوالر صیجاق . آره‌ده صیره‌ده یالیده دکز بانیوسنه کیرییور . اطبا یومیه راپوری نشرندن فراغت ایتدیلر . اشتهاسی بیوك دیمکمی ؟ حساب ایدلدیکنه کوره ایکی سنه‌ده بالاستقراض اون بش ملیون لیرا یمش ! عافیت اولسون .

یالکز برایکی خیرچین قومشوسی ، داخلده برقاچ یارامز یاوروسی وار . اویقوسنی قاچیرییورلر . فقط ضرری یوق . کیجه‌لری اویانیق طوردیغی ساعتلره بدل کوندوزلری « قیلوله » یه مداومت ایده‌بیلیر .

معهذا طور وحرکتی محله‌جه نظر دقتی جلب ایتمکدن خالی دکل . ینه اولکی کبی زور بازوسنه کووه‌نه‌جك اولورسه نه‌یاپه‌م دیه دوشونیورلر . حتی آلمانیادن ایکی زرهلی آلنجه قوت حبی یوتیور دیه سویلنمکه باشلادیلر .

« تان » غزته‌سنك بو ایکی زرهلی ایچون یازدقلرینی البته کورمشسکزدر . بزبونلرله اولا بحرسفیدده ، ثانیاً قره‌دکزده‌کی

موازنه‌یی تبدیل ایدیـورمشز . طاش ـ نده آغیردر دیرلر .
آلمانیانك شمال دونتماسنده ایکنجی واوچنجی درجه‌ده حائز
اهمیت اولان بوایکی واحد بزم طرفه کچنجه یونان وروسـیه
دونتمالرینـك‌ده اتکی صـویه اریبورمش . دیمك‌که کنج ترك
پولتیقه‌سـنك احوال عمومیهٔ دولتی تقویه‌ده بیوجك برخدمتی
کوریلیور . بوکا تشکر اولنور .

نه‌حاللره کلمش ایدك. خلیجده کزیندکجه‌سفائن حربیه‌مزدن
عد ایتدیکمز وبالآخره هربری ایچون « ساقسی » دیدیکمز
معهودلرك قیـچ طرفلرنده سوزکون بر حالده‌طوران بایراقلر،
بکاسرنکون براقبال بحری تماشاسی ویریردی . هیـچ اونوتمام،
آلمانیا ایمپراطوری «قدس» سیاحتنه کیتدیکی زمان «آثار توفیق»
ایله « عثمانیه » « حیفا » لیماننه قدر تشـییع ایده‌جکلردی .
بونلر عزیمت ایمپراطوریدن اول« ساقیز » پیشکاهندن‌قالقمشلر-
دی . زواللی « عثمانیه » سـاعتده درت میل ایله « ردوس »
ی آشه‌میه‌جغنی آکلایه‌رق لیمانلامش . «آثار توفیق» یالکز
باشنه « حیفا » یه کله‌بیلمش . بزده « ازمیر » قرووازوریله !
مواصـلت ایتدك بم بیاض ، هرطرفدن لمعه‌لر چیقان ایکی
آلمان کمیسی ایله بویاسی آتمش ، کول رنکنه کیرمش ، کیرلی،
زبون ، یورغون برزرهلی لیمانده لنکرانداز ایدی . (آثار
توفیق) لـك سواریسی رستم بك (شیمدی رستم پاشادر) بزم
قرووازوره کلدی . مأیوس ومتنفر . عسکرك (اسقوربوت)
علتنه کرفتـار اولدیغنی ، ملازملره اوتوز اوچ کون اول علی

الحساب دردر مجبدیه ویرلدیکنی ، کمینك یوریه‌جك حالده
اولمدیغنی سویلدی ایدی . بن بزم قرووازوزن آکلایوردم .
عسکر چپاریوا ایده‌جك ، آیاقده کیه‌جك یوق ، یك اعلی .
باشده‌کی فسه . فس اولوده پوسکول اولمیشنه نه‌دییه‌لم ؟

بلکه خاطرکزه کلیر . برزمانلر استانبولده کیزلی برروایت
چیقدی ایدی . خاقان مخلوع روسیه ایله براتفاق خفی عقد
ایتمش ایمش . بیوك براختلال چیقه‌جق اولورسه روس دونماسنی
استانبوله دعوت ایده‌جك ، کمیلرندن برینه التجا ایله کندیسنی
قورتاره‌جق ایمش . بزبوروایته ایناندق ایدی . چونکه ایناتمقده حقمز
وارایدی . مشهور اولدیغی اوزره دورسابقك بحریه ناظری اولان
(حسن پاشا) کونك برنده امرای بحریه‌دن برینه غضب ایدرك :

— سن بحریه ناظری اوله‌جغم دیه نافله چابالارسك .
نظارت قید حیات شرطیله بنمدر . دیمش . اوحالده قید حیات
شرطیله دونانماده یوق دیمك ایدی . ایکیده برده روس دونانماسی
بوغاز آچیقلرنده کزینیورمش دیه یورکلرمزك آغزلرمزه
کلدیکنی ده اونوتمیه‌لم . الك یکی اوله‌رق یونان محاربهٔ زائله‌سنده
زرهلیلرك جناق قلعه مرساسندن برخطوه ایلری‌یه آتمه‌مدقلری
معلومدر . بوحاله دور (ابراهیم) دده اوغرامش ، ایدك ونديك
دونانماسی بوغازی قپاتمش ایدی . سلطان (ابراهیم) سرای اوطه‌لرینه
سمور . وشق کورك قاپلاتمق هوس مجنونانه‌سیله اوغراشیور ،
خاقان مخلوع ژورنال بریکدیرمکله دمکذار اولیوردی .

« تان » غزته‌سی (ویلهمسهافندن بوغاز ایچنه) سرنامه‌سیله

اشترا ایتدیکمز ایکی آلمان زرهلیسی حقنده یازدیغی مقالهٔ مهمه‌نك صوکنده دییورکه :

(روسیه . محضا پرنس « بسمارق » ك اثرصنع وعملی اولان «برلین» معاهده‌سی نتایج معکوسه‌سی سوقیله بحر سیاهده تأسیس قوای بحریه‌یه حصر غیرت ایتمك لزومنی حس ایلدیکنی البته تخطر ایده‌جکدر . بودفعه دخی آلمانیانك مسائل شرقیه‌ده سبق ایدن مداخله‌سی (بزه ایکی زرهلی صاتمه‌سی) آکا هردرلو اوصافه تعرضیه‌دن بری اولمقله برابر اوروپانك یاشامقده اولدیغی صلح مسلح حالی نتایجندن اولمق اوزره التزام بصیرت ایلمکی تقدیر ایتدیرملیدر .)

شوقید ، برقاچ کون اول آژانس تلغرافنامه‌لرینك «فرانسه روسیه‌یه بحرسیاهده قوتلی بولنمنی توصیه ایتمشدر» طرزنده ویرمش اولدقلری خبرلرك منبعیدر .

دولت عثمانیه نیجه سنه‌لردن بریدر فکر تعرض واستیلادن دامن کش اولمش وصوك وقعهٔ انقلابیه عثمانلیلرك نه‌درجه‌ده محب صلح وآسایش اولدیغنی دنیایه ایناندیرمشدر .

روسلرك بحرسیاه اوزرنده‌کی امللری ١٦٩٥ سنه‌سندن یعنی بوندن ٢١٥ سنه اول (بیوك پترو) زماننده‌ن بری تظاهر ایتمشدر . بیوك پترو روسیه‌یه مخرج بولمق هوسیله (بحر ابیض) ده‌دونانما وجوده کتیردکدن صکره بودکزك ایشه یارامیه‌جغنی بالحساب نظر دقتنی بالطبع دکزینه چویرمش ایدیسه‌ده اوعصرده (اسوچ) حکومتنك بتون سواحله قوتله حکمران

اولدیغنی کوره‌رك (وولغا) نهری آقیندیسیله (بحر حزر) ه
ایتمك ایسته‌دی . فقط اسباب مجبرهٔ سائره کندیسنی (آزاق)
(وقره دکز) یالیلرینه سوق ایتدی : قدس پطریقی «دوزیته»
(Dosithé) برطرفدن اورتو دوقسلرك ترك بیوندروغی
آلتنده‌ازیلدکلرینی افهام ودیکر طرفدن دخی فرانسزلرك فرامین
سلطانیه ایله یڭه روم اورتودوقسلردن حضرت عیسانك قدسده
صلبی قصد اولندیغی (غولغوط) تپه‌سنك تصفیله (قمامه)
کلیساسی وامثالی محال مقدسه‌یی اله کچیردکلرینی کمال تأثرله
اعلام ایتمکدن خالی قالمیوردی . بیوك پترو بو فریادلره برجواب
تصدیق ویرمك، مقصدیله (آزاق) اوزرینه یوریمکی ، مملکتنه
مخارج تجارت آچمق تشبثیله برلشدیردی . عین زمانده‌ده‌قدس
مسئله‌سیله شرقده مقیم سکنهٔ خرستیانیه مسئله‌سی طوغدی .

پترو ، (آزاق) قلعه‌سنه اجرا ایتدیکی هجومده موفق
اوله‌مادی . منهزم اولدی ایسه‌ده پولتیقه‌سی علیهدارانه بر
نمایش اولمق اوزره (موسقوا) یه کمال طنطنه ایله کیردی .
فقط بو عدم موفقیت ، اصلاحات مؤسسه ومتصوره‌یی اخلال
ایده‌جك درجه‌ده بر صارصینتی اویاندیردی . تشکیل ایتدیکی
روس عساکر نظامیهٔ جدیده‌سی عساکر قدیمهٔ غیر منتظمه‌دن
فضله برایش کوره‌مدی ادعالرینی یوکسلتدی . ایشته بو ونوله‌لر اوزرینه
پترو (دون) نهری بویجه‌وجوده کتیردیکی ترسانه‌لرده بالخاصه
(وه‌رونیه) ترسانه‌سنده ۱۷۰۰ شایقه ۳۰۰ صندال ، ۱۰۰
صال یاپدیره‌رق اوزمان ایچون مدهش کورینن بویله بر (قافلهٔ

سـانجه) ايله آزاقی محاصره وضـبط ايتدی . قره‌دكزك بورنه ايندير يلن ايلك روس دونماسی بودر. سلطان مصطفای ثانی زماننـده سرای بونی اوكنده طوپلر آته‌رق پادشـاهی وسكنهٔ شهری خلجانه اوغراداان (فورته‌رس) يعنی (قلعه) نامنده‌كی روس سفينهٔ حربيه‌سی اولجه يازمش اولديغم برمقاله‌ده ديديكم وجهله ـ قره‌دكزك بكارت اسـتقلالنی ـ بزم نقطهٔ نظرمزه كوره ـ اخلال وازاله ايتمش ايدی .

معهذا روسـلر (پارس) معاهده‌سی احكام قطعيه‌سندن اولان قره‌دكزده دونانما بولندرماق ماده‌سنی‌ده آلمان ـ فرانسز (١٨٧٠) محاربه‌سنك عاقبتنی تشكيل ايدن (سه‌دان) مغلوبيتنی متعاقب بوزديلر پرنس (غورچاقوف) بومناسبتله فرانسه‌نك تمامیٔ مغلوبيتنی روسـيه‌نك قره‌دكزده‌كی انكشـاف املی ايله زخمدار انهزام اولان فرانسه‌يه وطولاييسيله پارس معاهده‌سنه واضع امضا اولان حكومتلره بيلديردی . ايشـته روسـلرك قره‌دكزده تأسيس قوت ايتملری اصل بوزماندن ابتدا ايله‌مشدر. فقط جنتمكان (عبدالعزيز) خان بورج خرج دولته اوچنجی درجه‌ده بردونانما ياپمغه موفق اولدی ايدی. آندن صكره ايسه طوردق . (سينوب) (چشمه) وقعه‌لرينی اونوتدق . دور حميديه‌ده ١٨ آغسـتوس دونانمالرينه كرمی ومتانت ويردك . رفيقم ديران افندی بودونانمالردن بحث ايتديكمز صـيره‌ده دييور ايدی كه :

(اوروپاده بونجه صـنايع تنويريه وناريه وار ايكن هيچ

برایمپراطورك یوم جلوسی مناسبتیله بودرجه‌ده پارلاق دونانمالر پاپیلدیغی کورلمه‌مشدر .)

مادامکه بوکونکی کون (صلح مسلح) پولتیقه‌سی ، سیاست عمومیه‌نك رکنیدر . یکی عثمانلیلر دخی بورکنه رعایت ایتمکه ، بویله بر رکن اساسی‌یه رعایت ایتمکله کندیلرینی اوروپا موازنهٔ عمومیه‌سی داخلنده بولندرمغه مجبوردرلر . بالطبع روسیه حکومت فخیمه‌سی نصل اوصاف تعرضدن بری اوله‌رق بومجبوریتی تقدیر ایتمکه دعوت اولنیورسه بزده دعوتلی‌یز .

یونانستانه کلنجه، مادامکه جزیره‌لرینك وقره‌سنك سلامتی ایچون دونانماسنی تقویه‌یه وتزییده محتاجدر. بزده عین احتیاجه کرفتارز . شوحالده عثمانلیلر (بحرین) ده‌کی موازنهٔ سیاسیه‌ده عادتا بر (مؤثر صلح و آسایش) اولمق وظیفه‌سنی ایفایه‌صرف نقدینهٔ همت ایتمش اولیورلرکه (سیاست جدیدهٔ عثمانیه) ایچون شرفلی بررول دیمکدر . بزه غوغاجی دینلر شو غیرتمزی کوره‌رك مستریح اولسونلر . سیاست داخلیه‌مزده ایسه فکر اصلاح وتألیفدن باشقه برشی اولمدیغی آشکار کورینیور . بز قوتلندکجه بوفکری تعمیم وتوسیع ایده‌جکز. مدنیت‌وانسانیت حاضره‌صلح عمومی‌یی تسلیحاتده کوردکجه بزده تسلیحات متمادیه‌دن واز کچمیه‌جکز . دور استبدادده جمهوره مخالفتله خطایای عظیمه ارتکاب ایتدك . آزقالدی خراب ومضمحل اولیوردق . (آلاطینی) کوشکی مسافری‌ده بومخالفتك بالذات

قربانیدر . اساس دولتی احکامه وترفیه رعایه خدمت ایده‌یدی
شیمدی بیوك برایمپراطور صفتیله ایام واپسین سلطنتنی آلقیشلر،
دعالرله کچیریر ، حیات ثانیه‌یه آلنی آچیق اوله‌رق داخل
اولوردی .

بزم بحرسفید وبحرسیاه موازنه‌لرنده حقوق مکتسبه‌مز
واردر . بناءً علیه تشبثمز صرف حقوق مذکوره‌دن استفاده
ایتمك ایچوندر . روسیه‌نك قوتلی اولمسی وفکر تجاوز وتعر-
ضدن بری بولنمسی‌ده بزم ایچون بیوك برقوت واصلاحات متصو-
ره‌مز نقطهٔ نظرندن بیوك برمنفعتدر . بوسوزمزك یونانستانه
وسائر قومشولرمزه‌ده عائدیتی اولدیغنی اونودلمسون .

تبدل صدارت وسیله‌سیله

هرنه‌زمان تبدل صدارت وقوع بولسه خاطرمه‌دور (احمد ثالث)
صدر اعظملرندن « قلایلی قوز احمد پاشا » نامیله معروف وزیر
صافی جناب کلیر . صحائف تاریخیه‌مزده مؤبداً منقوش قالان بونوع
اسامینك آره‌مزده ذکر ایدلدیکی اندر اولدیغی حالده ملتك اون
ایکنجی عصر هجری اوائلنده کیملر الندہ قالمش اولدیغنی اوکرنمه‌سی
نقطهٔ نظرندن شو ستونلرده برجای بحث بولمق آساندر .

غرائب شئونه نمونه اوله‌جق مظهریاتدندرکه «قلایلی قوز احمد»

پاشا دها منصب صدارته کلمه‌دن اول بین‌العوام مافوق‌الخیال
برشهرته مالك اولمشیدی . بوشهرته سبب اولان‌ده ـ تاریخلرك
ناطق اولدیغی وجهله ـ آستانه قائممقاملغنده بولندیغی مدتجه
مزاج خلقه موافق اجرا آتده بولنمش اولمسی ایدی .

نه‌مهم برمحل تدقیق دکلمی ؟ بزدن ایکی عصر اول پاشالیان
افراد ملتك مزاجنه موافق اجراآت نه‌کبی شیلر ایمش ؟ بونی
بیلمك اسلافه طوغری عطف ایده‌جکمز انظار اعتبار ایچون
ایجه‌مهم براستقامت تعیننه خدمت ایدرکه تاریخدن‌ده بوکبی معلومات
اجتماعیه فوقنده برمنفعت تصور ایده‌مز .

قلایلی ، قبریسدن قالقوبده استانبوله مواصلت ایلدیکنده
شهری آقشامدن صکره انساندن خالی کوردی . کیمسه‌بوزمانی
متعاقب‌اوندن چیقه‌میوردی . فقط نه‌قدر اراذل‌اشخاص‌وارایسه
سوقاقلرده دوریه کزییور ، تصادف ایتدکلرینی صویوب صوغانه
چویرییورلردی . پاشا کیفیتدن خبردار اولنجه صباحلره قدر
قول کزه‌رك اشقیایی اویوتدی . اراذلی تپه‌لیه‌تپه‌لیه قورقوتدی .
نه‌کوزل برموفقیت ! فقط بو موفقیت مزاج خلقه دکل طبیعت
اداره‌یه موافق . پاشانك لطافت اجراآتی ایسه باشقه برواديده
متجلی . کونك برنده براعلان : فی مابعد خرستیانلر ایله یهودیلر
الوان چوقه واعلی لباس . سمور قالپاق ،صاری مست وپاپوش
کیمیه‌جك ، شهر داخلنده آت ایله کزمیه‌جك ، سیاه روبا ،
قرمزی‌وسیاه مست کییه‌جکلر .

نه‌دیرسکز ؟دینه‌جك برشی یوق. سکوت . حال بوکه بو

اعلان خارج قیافتی حقنـده برتنبیه اکید . بونك برده قبالی یرلره مخصوص ایکنجیسی وارکه انسان کمال تحیرندن نه‌دییه‌جکنی بیله‌میور :

نصارا ویهود حمامه کیردکلرنده نعلین کیمیه‌جکلر ، مدار تفریق اولمق ایچون آیاقلرینه چاك ، چنغراق طاقه‌جقلر .

فسبحان‌اه ! کیرنلر اولدی‌ایســه کیم‌بیلیر قبه‌لرده نه غلغله‌لر پیدا اولمشدر ! ایشته خلقك خوشنه کیدن اجرا آت مستحسنه بو ایکی ماده‌دن عبارت . هرکسك آغزنده‌ده :

ــ سنك قائممقام دیدیکك بویله اولمالیدر ، سوزی دائر . بالطبع پسندیدهٔ عوام اولان بویله بروزیرك آواز شهرتی اولور اولماز قولاقلره خوش کلمز . باخصوص اودورلرده . اودورلرده‌که (قتل‌وی) غایتله سهل التحصیل . فقط قلایلی‌یی قتل‌ایتدیرمك قابلمی ؟ بلکه عزل ممکن . صدر زمان (بوز اوقلی‌مصطفی) پاشا صوك‌درجه پرخلجان. قلایلی برازدها پارلاسه کوزقماشدیره‌جق کومش‌اوله‌جق، نه‌یاپسون ؟ دوشونوب طورورکن‌بر کون مقربان سلطنتدن بری ســلطان احمد ثانینك بر اراده‌سنی‌تبلیغ ایدر . بو اراده :

ــ امورکده مســتقلسك . عزل ونصب وکلا وولات ید استعدادیکه مفوضدر . مألنده ایدی.خضرمیسـك یامبارك ! بوزاوقلی بونسخهٔ نجات آوری النه کچیریر کچیرمز ارکان دولتی طوپلار ، اوقور وجمله‌دن اول قلایلینك قوزینی قیروب جلای اقبالنی قارارتیر. تا «دیار بکره» قدر یوللار .

«قالایلی قوز احمد پاشا«قیصری» کویلرندن برنده دنیایه کلمش. کنجلکنده استانبوله دوشه‌رك بالطه‌جیلقله قاییرلدقدن صکره مصاحبلردن (یوسف آغا)یه چاتمش. یوسف، دارالسعاده آغاسی اولنجه قهوه‌جی باشی، بعده سقا باشی اوله‌رق آغانك عزلنی متعاقب برطوغ ایله‌جده بکی نصب اولنمش. بوراده (تاریخ راشد)ك خبر ویردیکی وجه اوزره مال فراوان صاحبی اوله‌رق «بذل عبودیت ایله رتبهٔ وزراتی» بالتحصیل شام، بغداد، قندیه، خانیه قبریس والیلکلرینه صعود ایله‌مش ایسه‌ده روسلرك آزاق قلعه‌سنی محاصره ایتدکلرنده وقتیله یتیشه‌میه‌رك سقوطنه سبب اولمغله قتلنه «فرمان قضا جریان» صدور ایتمش، بوخبر دهشت اثری ایشیدنجه بولندیغی یردن فرار وکلوب درسعادتده اختفا ایله‌مش. تام ایکی سنه آرارلر، بوله‌مازلر. قالایلی قورقوسندن یانغین باقیرینه‌دونه‌رك رماد خشیت آلتنده کیزله‌نیر. متعلقاتنك خانه‌لرینی باصارلر، بیچاره‌لری زندانلره آتارلر. اك صوکنده والده سلطان شفاعتیله جرمی عفو اولنوب بروسه‌یه چکیلیر. اوراده ده ایکی سنه اوطوردقدن صکره وزارتنك اعاده‌سیله قندیه ایالتنه کوندریلیر. ایشته بوصوك مأمورتی اثناسنده ایدی که سلطان احمد ثالث خفیهً خط همایون اصداریله کندیسنی مسند صدارته دعوت ایله‌دی.

تصادفه باقك که (اوزون سلیمان) آغا نامنده بردارالسعاده آغاسی ایله وزیراعظم (حسن پاشا) آره‌سنده ظهور ایدن دعوای خصومت قالایلی‌یه نشادر کبی تأثیر ایده‌رك باعث انجلای انقلابی

اولمشدر . حسن پاشا ذاتاً حرص وطمعی ایله پادشاهی کندیسندن تنفیر ایتمش و بوکا آغانك ده تزویراتی انضمام ایتمکله عزلی جهتنه کیدلمشدر . (راشد) شو وقعه‌یی حکایه ایتدیکی صره‌ده دییورکه :

— آیا وزرادن یرینه استخدام اولنمغه شایان کیم واردر ؟..
دیو طبع همایون خلجان اوزره ایکن آغای مشار الیه قلایلی پاشا قدروزیر اولماز دیو طرف سلطنتی وزیر مذکوره ترغیبدن خالی دکل ایدی .

فقط آغانك ترغیباتنه خلقك ده تقدیراتی انضمام ایدر. ینه هرکسك آغزنده شو یولده برسوز :

— قلایلی پاشا کلدکجه بو خانهٔ دولت نظام بولماز . پادشاه نه یاپسون؟ قالیون لوندلرندن (ابراهیم) نامنده برینی بولدیرر. النه خط همایونی ویرر . برشینیه‌یه بالارکاب کریده یوللار . پاشاده بش اون نفر ایچ آغاسیله بر سفینه‌یه بینر ، کلیر . مهر همایون حسن پاشادن آلنوب قلایلی‌یه تسلیم ایدیلیر. فقط سز استهزای زمانی کوزدن قاچیرمیك . راشد ، اومورخ نکته‌دان دییورکه:

— وقتاکه وزیر کله‌جك کفتکوسی سرای خلقنك مسموعی اولدقده انشته حسن پاشایی ظن ایدرلرکن ناکهان قوز بکجیلر طرفندن قلایلی احمد پاشا نمایان اولوب یدینه مهر همایون تسلیم ودوش صدارتنه الباس خلعت تکریم اولندی . بو حالتدن کمسنه خبیر اولمدیغندن جمله‌یه حیرت کلوب بوندن پادشاه فلاطون شعور حضرتلرینك عقل ورشدینه استدلال بیوردیلر ، سبحان الله .

٭٭٭

قلایلینك شهرت صافدلانه‌سی ، دها طوغریسی ابلهانه‌سی

هفت اقليمه رسيده اوله‌جق درجه‌يى بولديغنده شبهه يوق. حتى شاعر شهير (نابى) حقنده شويله بر قطعه سويله‌مش:

ناكهان بر كون قلايلى قوز كلوب اولدى وزير
هر كورن ديدى وزارت عرضنى ايلر شكست
بن ديدم اوصلاندى زيرا چرخ تأديب ايليوب
تربيت قيلمق كركدر آنى بونجه سركذشت
ديدى بر داناى كار آكاه وصاحب تجربه
تربيت نا اهل‌را چون كردكان بر كنبدست

پاشانك بلاهت عميقه‌سنى دوشونك‌كه مقبول شهريار اوله‌جغم زعميله حضورده متصل سلطان مصطفى خانك خلعنه وذات شاهانه‌نك جلوسنه سبب اولان معهود ادرنه وقعه‌سنك كندى رأى وتدبيريله اولديغنى سويلر، باشنه كيديكى قلاوى‌يه معتاددن زياده تللر چكديرر، صيرمه وديبا البسه كيه‌رك درلو درلو قيافته كيرر، بوحالى ضمناً كنديسنه بيلديرلدكجه:

— وزير اعظم اولانلرك حشمت ولباسده سائر وزرايه اشتباهلرى روا دكلدر. اعتبارده سرفراز اولدقلرى كبى اسباب زينت وحشمتده‌دخى آنلردن ممتاز اولمق لازمهٔ شان صدارتدر. ديه عصرك تربيه‌سنه كوره قباحتندن بيوك عذرلر سرد ايلر، پى وپيشنده برطاقم خلق:

— صدراعظم اولديغكز زمان بزه شويله احسان، بويله فرمان ايده‌جككزى وعد بيورمش ايديكز. ايشته صيره‌سى كلدى. نيازيله سرسرى كزينير ايمش. ترجمهٔ حالنك اك

مضحك جهتی (میرآخور محمد آغا) نامنده برینه قاپیلدیغیدر.
محمد آغا حیله‌کار اولمغله برابر پاشایه کندیسنی صدقطاینتدیره‌جق
درجه‌ده آثار ریایه میال اولدیغندن الندن عصای صدارتی قاپمق
ایچون متصل اوغراشیر، پاشا ایسه:

— محمد آغا بنم اوجاقداشم وخیر خواهمدر. دیه هر
سوزینه بل باغلار ایمش. حتی کیجه‌لری مومی‌الیه ایله بی
تکلف کوریشه‌رك:

— جناب پادشاهی نه‌کونه حرکتدن حظ ایدرلر؛ نه‌دن
حظ ایتمزلر. دیه سؤال ایتدکجه آغا نه‌قدر معکوسیت وارایسه
جمله‌سنی تحصیل رضای همایونه باعث اوله‌جق اوضاع پسندیده
دیه تقریر ایلر، اوده موجبنجه حرکت ایده‌رك خاقان زمانك
جلب انفعالنه بیلمیه‌رك چالیشیر ایمش. کیم بیلیر بو وسیله‌لرله
نه‌قومه‌دیلر اوینامشدر! سبب انفصالی اولان وبالآخره قپودان
پاشالغه اصعاد ایدیلن میرآخور محمد پاشانك دسایس ابلهفریبا-
نه‌سیله اصلی فصلی اولمدیغی حالده حضور پادشاهیده شیخ الاسلام
علی افندینك ارباب بغی وفساد ایله تحریك فتنه ایلدیکنی سویلر.
قپودان پاشا مسئله‌یی طولاشدیریر. زواللینك علیهنه کیزلیجه
یالانجی شاهدلر ترتیب ایدر. برحاله کلیرکه پادشاه، زغرجی
باشی ابراهیم اغا نامنده برمزور اقبالپرستی جلب ایده‌رك اندن
کیفیتی صورار. مرقوم ده، قپودان پاشادن آلدیغی تعلیمات اوزرینه
حرکت ایده‌رك:

— صدراعظم، شیخ اسلامی عزل ایتدیرمك داعیه‌سیله

اوجاغمز خلقنی قوله آلوب فقط بوقولکزی تسخیر ایده مدی.
دیر . والحاصل مهر صدارت اوچنجی آیده قلایلینك الندن
آلنوب محمدپاشایه ویریلیر. شاعرك دیدیکی کبی بدبخت قلایلی:
« ازبادهوا آمد وبرباد هوا رفت »
مضموننه ماصدق برروٴیای بدانجامدن اویانجه کندیسنی
(اینه بختی) ده بولور .

* * *

قالایلی، مورخ (راشد)كده خوشنه کیتمش اولمالی که احوال
خصوصیه سنه دائر ایجه تفصیلات ویرییور . وفاتی مناسبتیله
یازدیغی ترجمهٔ حال مختصرك صوکنده :
(وزیر مشارالیه کمال مرتبه زینت واحتشامه مائل بر آصف
صاف دل (!) اولوب شب وروز فکر واندیشه سی ترتیب
نظام لباس ودستار وقلایلی قوزلقبی کندویه سرمایهٔ افتخار
ایدی . تجاوزاه عنه)
دییور . فقط اوتاریخلرده یالی کوشکی اوکنه دوشن بیك
آلتی یوز قیه لك برمورینه بالغندن بحث ایتدیکی صیره ده دخی
قالایلینك صدارتله کریدن عودتندن حضور همایونه چیقدقدن
صکره مسافر اوطه سنده مذاکره سی کچن کافهٔ اسراری نقل
ایلدیکنی بالبیان دها اوراجقده :
— بیوك بربالق چیقمش ، جثه سی پادشاهمزی عجبه
کتیرمش. بن قپودان دریا ایکن آق دکزده بربالق چیقمشیدی.
بویی بورادن (یالی کوشکندن) ایوبه واردی. دیدیکی درمیان

ایدییور . قالایلی مبالغه‌دن زیاده پوط قیرمغه میال ایمش .
آه ! کیم بیلیر شیمدی نه پوطلر قیرییورنده اغیار کولیور .
بزم خبرمز اولمیور . قالایلینک قیردقلری ایسه اورتبه موجب
ضرر دکل ، چونکه آرامزده قالمش . مثلا معهود مسافر
اوطه‌سنده اوکنوب طورورکن :

— چکدیریلرله‌کلن خدامک چوقلغی شوکتلی افندیمزک منظور
همایونی اولمـ ، بکا سنک نه چوق آدمک وار ایمش دیه
بیوردیلر ، بنده دشاهم بونک نه‌اهمیتی وار ؟ برزمان عالم
بنم اتباع وخدامم ایدی . دیه جواب ویردم دیمش . سکوت
اطرافه واقف اولنجه اقامهٔ بینه صددنده :

— بنم ولایتده اویله عموجه‌لرم وارایدی‌که هربری بیك
کیسه زکات ویریردی ،

سوزینی بول کیسه‌دن آتمش اما سلحدار سلیمان آغایوتمامش .
جواب اوله‌رق :

— دیمك‌که عموجه‌لرکزده قرق بیك کیسه وار ایمش ،
بوچوقجه دیمش ...

*
* *

ایشته سزه شیمدیکی صدراعظملردن ایکی عصر اول کلمش
بردستور مکرمکه یدك بیله چکه‌مز . شو مصاحبه‌ده دقت
ایده‌جکمز یالکز زمانك اخلاق وشمائلنی کوسترن پارچه‌لردر .
بزایسه شودورده او اخلاق وشمائلك پك زیاده فوقنده‌یز .
یالکز اخذ ایتدیکمز وضعیتك تدقیق جهتنه کیده‌میورز . قالایلی

صدراعظملرمز ایچنده حمق وبلاهتجه نادرالامثالدر. حال بوکه ترقیات زمانه بزده‌کی ذکالرك دها واسع برمقیاسده تجلیسنی امر ایدییور. فلایلی زماننده الك بیوك دیپلوماسی توجه شاهانه‌یی جلب ایتمکه احراز موفقیت ایدی. بیچاره آکا بیله موفق اوله‌مامش ومخذول وپریشان قالمشیدی. شیمدی ایسه توجه شاهانه‌ایله برابرمنت عمومیه‌یی استجلابه آنجق معرفت ومهارت سیاسیه کافلدر. بوکون ذکای دیپلوماسیسی اولمیان بروزیر اعظمك ذره قدر دکری یوقدر. انسانیت سلاحدن زیاده نور جوال قدرت اولان دهای مشکل کشانك وجوده کتیردیکی اجرا آت خیریه‌دن متلذذ ومتبصر اولمقده‌در.

۲۰ کانون‌اول۱۳۲۶

بر حسبحال

کچن کون ظرفای ارباب قلمدن بریله‌قونوشیوردم. کندیسی بالمناسبه دیدی‌که:

— پدر مرحوم، منبرده خطیب خطا ایدرده‌بن‌اوطوردیغم یرده اوتانیرم، دیر ایدی.

شیمدی‌ده‌عین‌حال بزلرده‌تجلی ایدییور. مثلا بر (جمعیت خفیه) نك ظهوری بزی هم اسفلره، هم‌ده حجابلره کرفتار ایلیور.

سببی : چونکه زمانمز ایچون اك بیوك برخطای سیاسیدر. دها اوچ سنه اول اطرافمزی صارمش اولان دهشت استبداد آلتنده برساعت صکره نه اوله‌جغمزی - خفیه‌لرله مقربلرده برابر اولدقلری حالده - کسدیره‌مزکن حریت ومشروطیتك تأسسی اوزرینه اوزمانلرده ذهنمزدن کچیره‌مدیکمز شیلری شیمدی حریت ومشروطیت هیئت عمومیه‌سی علیهنه اجرا ایتمکی نفسلرینه روا کورنلرمز ظهور ایتدی. هله ایچلرنده برمبعوث بولندیغی روایتی بتون موجب حیرت اولدی.

اوته‌دن بری یازمش اولدیغم وجهله بزدده بر « فکر عظیم » وار. بز بو فکر عظیمه تبعیتله هر شیئی اولیورسون دیوب کندی مطالعه‌مزه بل باغلایورز. حال بوکه یاپه‌جغمز اوقدر شیلر وارکه بونلر بردن بره اوله‌ماز. بر اوك پلانی بیله - بر آز دقتلیجه اولمق شرطیله - برکونده چیزیله‌مز. سز بزم اوروپا ایله تماسمزه نه باقیورسکز؟ بزه باقك. (تربیهٔ مدنیه) دیه یك چوغمزك آغزنده کزن، قلمندن مرکبله برابر کاغد اوزینه آقان ترکیبك ملیونلرجه کیلومترو مربعی اراضی‌یه مالك وملیونلرجه نفوسدن مرکب برهیئت اجتماعیه‌جه مکتسب برمزیت اوله‌بیلمسی دها برخیلی سنه‌لره احتیاج کوستره‌جکدر. عوام آره‌سنده بیله اون اوچ، اون درت یاشلرینه کلمش حیلاز چوجقلر حقنده :

-- آرتق بو کا مکتب خیر ایتمز.

سوزی دائردر. حال بوکه بزم جمعیتمز ایچنده همان عمومیتله مکتبه کیده‌مه‌مش ، مکتبه خیر ایده‌مه‌مش نیجه ملیون افراد

واردر .

روسیه‌نك اڭ بیوك حکمدارلرندن اولان مشهور (دلی پترو) ده مملکتنی برقاچ سنه ایچنده اوروپا تربیه‌سنه مظهر کورمك هوسیله چالیشدی ، چبالادی . حتی مضبوطات تاریخیه‌دن اولدیغی اوزره فرانسزلر مشارالیه حکمدارك ١٧١٧ تاریخ میلادیسنده (پارس) ده (ورسای)ه عزیمتنده الیله یمك یدیکنی ، سومکوردیکنی مغایر آداب مراسم عد ایده‌رك کندیسنك هنوز باربار اولدیغی حالده مملکتنی مدنی برطرزه افراغه قالقیشدیغنی فرط غیرت نقیصه‌سی اوله‌رق ایلری‌یه سوررلر .

کنجلرمزك چوغنده ایسه بونقیصه موجود . همان اوروپا مدنیتی ، تربیه‌سنی ، آدابنی بزم طرفه نقل ایدی ویره‌لم خلیاسیله دمکذار اولانلرمزك آلدانمه‌لرینه یانارم . بونوع غیرتك‌ده بیوك برخاصهٔ ارتجاعیه‌سی واردر . ینه سزه (دلی پترو) دن برمثال تاریخی کتیره‌یم :

پترو . زمام حکومت دست آهنیننده اولدیغی حالده کندی خاندانه منسوب قادین وارککلرك طبق فرانسز جمعیات کبارانه‌سی مداوملری تربیه وآدابنده بولنملرینی امر ایتدی . حتی فرانسز قیافت واخلاق واطوارینك آنلر طرفندن قبول ایدلمسی ایچون تضییقات متمادیه‌ده بولندی . فقط موفق اوله‌مادی . ینه پترسبورغ ایله ورسای جمعیتی آره‌سنده مدنیت وباربارلق قدر برفرق کورینیوردی . بك چوق اوغراشدی . قابل اوله‌مادی . بوندن برنتیجه چیقدی‌که اوده غرب تربیهٔ فکریه‌سنك هنوز روس جمعیتلری

داخلنه ایچه نفوذ ایده‌مدیکی جهتله اکتسابنده پك زیاده صعوبت
اولدیغی ایدی . بیوك پترودن صکره (ایکنجی قاترینه) نسلاً
ونزبیةً آلمان اولدیغی جهتله بردرجه‌یه قدر مقصدی ایلری‌یه
کوتوردی . (لهستان) ی اورته‌دن قالدیره‌رق ، قره‌دکز ساحلنه
اینه‌رك روسلری فرنکلشدیرمکه چالیشدی . قریمه استیلاسیله
برابر (سیواستپول) ایله (اوده‌سا) یی تأسیس ایتدی .
اسکی یونان خاطراتنی دیریلتدی . طورونلرینك آدلرینی بیله
(آلکساندر) ، (قسطنطین)قویدی .استانبول یولنی آچدی.
زماننده فرانسز فیلسوفلرینك نفوذلری پك زیاده ایدی .آندن
استفاده ایده‌رك مثلا مشهور (دیده‌رو) نك کتبخانه‌سنی صاتون
آلمق ، (دالامبر) ، (وولتر) کبی داهیلرله مخابراتده بولنمق ،
حفیدلرینه حکیم شهیر (لاهارپ) ی معلم تعیین ایتمك کبی تشبثات
مهمه‌ده بولندی. (قاترینه) نك بو تشبثاتی دیکر طرفدن روسیه‌نك
بالطبع دکزیله بحرسیاه مسائل مهمه‌سنده مداخلات سیاسیه‌ده
بولنمسنی ومعهود شرق مسئله‌سنك اوروپا حکومتلری طرفندن
نظر دقته آلنمسنی ایجاب ایلدی . (قاترینه) نك ایشنی ایلری‌یه
کوتورن ، یعنی روس جمعیات کبارینك غرب جمعیات کبارینه
یاقلاشمش اولدیغی فکرینی ویره‌رك روسیه‌یی بردولت متمدنهٔ
اوروپائیه صره‌سنه ادخال ایتدیرن فرانسه اختلال کبیرنده
(پترسبورغ) ه التجا ایدن فرانسزلرك شهادات متشکرانه‌سیدر.
بو ملتجیلردن دوق (ریشلیو) ، اوده‌سا والیسی قونت
(موریپول) ایله غراندوق (قسطنطین) ك رفاقتنه مأمور اولمش

ودیکرلری‌ده روس اردوسنه یرلشمشلردی .

فقط ۱۸٤۸ ده چار (برنجی نیقولا) مجارلری مغلوب ایتمك خصوصنده آوستریایه معاونت کلیه‌ده بولنمقله برابر روسیه‌یی اوروپا اخلاقنه تقلیددن منع ایتدی . عنعنات ملیه‌یی ایلری‌یه سوردی . روسلرك ینه اسکی قیافتلریله ملبس اوله‌رق خفتان ، ایری چیزمه کیملرینی ، اوزون صقال صالیویرمه‌لرینی امر ایلدی . شو حالده برنجی نیقولا — تعبیرات تاریخیه‌دن اولدیغی اوزره — بیوك پترونك اوروپایه قارشی آچدیغی پنجره‌یی قپادی . قپادی اما اونك‌ده دیدیکی اولمادی . بو ارتجاع جمعیات کباری بوزه‌مادی . چونکه برکره بو جمعیتلره اوتربیهٔ فکریه کیرمش ایدی . آسیالی اسلاو جنسی تاباشدن باشلایه‌رق اوروپالی اولمغه یعنی غرب تربیهٔ مدنیه‌سنی تمثل ایتدیرمکه موفق اولمقدن کیری‌یه قالدی .

کله‌لم بزه . هانیا جمعیات کبارمز ؟ برکره بونلر یوق . کبارمز وار ایسه‌ده جمعیتلرمز یوق . بزه جمعیات خفیه‌دن زیاده جمعیات علمیه . تدریسیه ، فنیه وسائره لازمدر . بر اوروپالی بزی شو حالمزده زیارت ایتمك ایسته‌سه عمومی بر جمعیت عثمانیه‌یه ، بر محفل کباره کوتورمکده متحیر قاله‌جغز .

خاطرمه شمدی نه‌کلدی بیلورمیسکز ؟ (تیرینغ) ایله (عیشتاین) وامثالی حاضر اثواب‌جیلر . بونلر تجارتلری سائقه‌سیله آلابیلدکلرینه اوجوز البسه صاته‌رق بزی بر درجه‌یه قدر اوروپا قیافتنه صوقدیلر . حتی الآن اوعزم تجاری ایله مملکتمزك بللی باشلی شهرلرنده شعبه‌لر آچیورلر . فقط دقت ایدیورمیسکز ؟

بوقدر اوجوزجی اولدقلری حالده بیله ینه یکرمی اوتوز سنه ظرفنده استانبولك درت بش ساعت اوته طرفنده بولنان کویلیلرمزك قیافتلری دکیشه‌مدی . صالطه ، پوطور ، جبکن ، جامه‌دان ، شالوار وسائره باقی قالدی . فی الواقع استانبول بومدت ظرفنده بونوع البسهٔ عتیقه‌دن خیلیدن خیلی‌یه صویوندی . اوچاری بکلرمز بیله یواش یواش دوزلدیلر . شمدیلك براز یاتیق یاقه ایله فس قالبندن ، پوتین او جه‌سندن طولانی تمیز و تجیز ایدییورلرسه‌ده ینه اولکی بیچیملره بکزه‌مییور .

شوکا ایجه دقت ایتملی‌یزکه ملتلرك اصلاحات و ترقیاتنده حکم ایدن آنجق (تربیهٔ فکریه) در . ضرر و منفعتی‌بزه آکلاته بیله جك یالکز بو تربیه‌در .

پاپالق مقامیله مناسباتمز

پادشاه نوجاهمز سلطان محمد خان خامس حضرتلرینك جلوس همایونلرینی حشمتلو پاپا اونجی (پی) حضرتلرینه تبلیغ مقصدیله جانب سلطنت سنیه‌دن تشریفات عمومیه ناظری غالب پاشا وروما سفیری حقی بك افندی حضراتیله امین فرج الله افندینك مأمور بیوردقلری معلومدر .

سلطنت سنیه ایله پاپالق مقامی آره‌سنده بونوع مناسبات رسمیه‌نك پك قدیم اولمیوب والد ماجد حضرت شهریاری

سلطان عبدالمجید خان حضرتلری زمانلرنده ابتداءً تأسس ایلدیکی اخیراً المزه کچن بر وثیقهٔ تاریخیه ایله ثابت اولیور . بو وثیقه، عهد مجیدخانیده ویانه سفارتنده بولنمش اولان مرحوم شکیب پاشایه عائد اولوب ١٨٤٧ سنهٔ میلادیه‌سنده پاپالق مقامنه قعود ایدن متوفی طقوزنجی (پی) حقنده‌در . مرحوم مشارالیهك متروکاتی میاننده بولنان وایکی قطعه‌دن عبارت اولان بواوراق تاریخیه‌دن بری پاپا طقوزنجی (پی) مواجهه‌سنده ایراد ایلدیکی نطق ودیکری دخی اوزمان خارجیه نظارتنه تقدیم ایتدیکی عریضهٔ ایضاحیه‌در .

بو ایکی ورقهٔ مهمه‌نك مطالعه‌سندن دخی آکلاشیله‌جغی اوزره عثمانلی حکومتنك پاپلق ایله ایلك مناسبت رسمیه‌سی ١٨٤٧ سنهٔ میلادیه‌سنه مصادف اولان ١٢٦٣ سنهٔ هجریه‌سنده باشلامش وپاپالق مقامنك درسعادت وکالتی دخی عین زمانده (واتیقان) طرفندن صورت غیر رسمیه‌ده موضوع اوله‌رق شکیب پاشا مرحومك دیدیکی کبی بر (مخابر مخصوص) صلاحیتنی حائز بولنمسی یوقلاشدیرلمشدر . شو حالده مناسبات مذکوره آلافرانغه آلتمش ایکی وسنهٔ هجریه اعتباریله آلتمش درت سنه‌لکدر .

مرحوم شکیب پاشانك ویانه‌ده سفارتی اثناسنده پاپالق مقامنه جلوس ایدن « پی نوف » ی تبریك ضمننده طرف اشرف پادشاهیدن ارسال بیورلدیغی ناطق اولان نطق شودر .

ای عزیز پدر [١]

ذات حشمت سماتلرینك حکومت معززهٔ عالم عیسویه ارتقالری متبوع معظمم شوکتلو پادشاهم افندم حضرتلرینك مسموع عالیلری بیوریله‌رق سلطنت سنیه‌لریله دولت مقدسه‌لری بیننده هرنه‌قدر شمدی‌یه‌دك برکونه مناسبات مخصوصه جریان ایتمامش ایسه‌ده جلوس میمنت مأنوسلرندن بری ظهوره کلن محظوظیت تامهٔ عامه‌دن ولی نعمتم اولان پادشاهم افندم حضرتلرینك دخی نه‌مرتبه حصه‌یاب محظوظیت اولدقلرینی حضور پدرانه‌لرینه کمال ممنونیتله ابرازه و مناسب اولان رسم تبریك وتهنیتی اجرایه بوبنده‌سنی مأمور ایدوب کوندرمشدر . بو وسیلهٔ حسنه ایله دولتین فخیمتین بیننده اك ابتدا اوله‌رق فتح باب مناسباته پادشاه مشارالیه حضرتلری طرفلرندن رغبت بیورلمسی زمان موانست وانسانیت اولان عصرمزك آثار جلیله‌سندن معدوددرکه اولا کندولرینك وثانیا جناب حشمتمآبلرینك افکار خیریه‌لری ایچون بتون دنیایه بردلیل علنیدر. بوصره‌ده شونی دخی بیان ایدرم‌که ذات شاهانه کافهٔ صنوف تبعه‌سنی برپدر مشفقك جمله اولادینی نظر مساوات ایله سودیکی کبی معدلت وشفقت شاهانه‌سنده مساوی طوتوب هریوزدن احسان مساعده ولطافت ایتمکده اولدقلرینی هرکسدن زیاده ذات حشمتانه‌لری تقدیر ایده‌جکلری جهتله طرف همایونلرینه میل ومحبت پدرانه‌لری درکار اوله‌جغی

---

[١] پاپا حضرتلرینك لقب رسمیء روحانیلری فرانسزجه Saint-père اولوب ترجمه‌سی دخی بووجه بالا (عزیز پدر) در .

پشندن معلوم ومجزوم شاهانه‌لريدر . نجه دخی بويله برخدمت جليلهٔ شاهانه‌لرنده بولنديغمدن طولايی كسب ايتديكم مباهات ومفخرته مظهر حسن نظر پدرانه‌لری اولمق افتخارندن بشقه مساوی اوله‌مز .

خاكپای مكارم احتوای نظارتپناهيلرينه معروض چاكر كمينه‌لريدر .

حمداه تعالی آثار توجهات محاسن آيات علو الهمميلريله صاغ وسالم يكرمی اوچ كونده رومايه وصول بندكانم ميسر اولمشدر حشمتلو پاپا جنابلريله ملاقات خصوصی چونكه اورايه مواصلت عاجزانم بيوك پرهيزلرينك ابتداسنه تصادف ايتمسيله برچوق زحملری اولديغندن براز كجيكدرلمش ايسه‌ده ينه‌يك اوزادلمه‌رق التی كوندن صكره وقوعبولمش وصورت وقوعنده دخی طرف اشرف سلطنت سنيه‌دن الك ابتدا اوله‌رق بويله برويزيته‌يه رغبت بيورلمسی كرك پاپ مشار اليهك وكرك وكلای دولتنك درجهٔ غايتده خوشنودينه كيتديكندن برطاقم تزينات وتكلفات رسميه‌يه رعايتله برابر پاپ مشار اليه رسم اوطه‌سنده بيله كندی سريری يانده چاكرلرينی اقعاد ايله اكمال حسن قبول معامله‌سنی كوسترمشدر . مشار اليه ذاتی شهرتنه غالب قلوب عامه‌يی جالب طرز وطوره مالك عاقل ونازك برآدم اولمغله وجه وناصيه‌سنی كورن كنديسندن خوشلانمامق ومصاحبتندن متلذذ اولمامق محال اولديغندن طوغريسی حسن صيتنه مع زيادةٍ موافق بولدم . حين مقالانده طرف

چاکرانه‌مدن ایراد اولنان کلمات تهنیتکاری‌یه جواباً مشارالیه
تخلیهٔ مجلس برله واقع اولان افاده‌سندن اسلافندن هیچ بری حقنده
جانب سنی المناقب سلطنت سنیه‌دن ارزان بیورلمامش اولان بویله
بر التفات عالیه‌یه ابتدا کندوسنك مظهریتی ذات جلیل الصفات
حضرت پادشاهینك نه‌مرتبه عظیم القدر والهمه اولدقلرینی تأیید
ایدر بر کیفیت اولدیغی مثللو آنکده سعادت بخت وطالعنه
دلالت ایلدیکندن طولایی مفتخر ومتهیج اولمسیله بوندن طولایی
واجب اولان تشکرینی چاکرلرینه تودیع ایله قناعت ایده‌میه‌رك
خاصةً ابراز تشکر وتحمدت ضمننده عتبهٔ علیای حضرتشاهانه‌یه
برمأمور کوندرمك وبوکونده‌جکی مأمور بومصلحت معتنایی
بفا ایتدکدنصکره هرنقدر پوتیقه‌جه بر ایشلری یوغیسه‌ده یالکز
یاوریٔ حسن طالعی ایله کسب ایتمش اولدیغی اشبو مناسبات
دوستانه‌نك دوام وبقاسنه آلت مستقله اولمق وهمده بوندن بویله
تبعهٔ سلطنت سنیه‌دن اولان قتولك طائفه‌سنك مذهبجه
وقوعبوله‌جق بعض مصلحتلری حاضرانك واسطهٔ مخصوصه‌سیله
مخابره اولنمق وینه بوصورتك دخی قور دیپلوماتیق صره‌سنده
اولمامق اوزره طرفندن برمخابر مخصوص تعیین اولنه‌رق درسعادتده
اقامت ایتدیرمك املنده اولدیغنه دائر سوزی بسط مقال ایدرك
عجبا سلطنت سنیه بواملنه مساعده بیوررمی یوللو استمزاج ایتمکله
چاکرلری دخی ذات شوکتسمات حضرت شهنشاهی تبریك
جلوسکز ایچون بو بنده‌سنی نصل بلا تردد طرفکزه ارسال
بیورمش ایسه‌لر سزدخی مقابلةً رسم تشکره برمأمور کوندردیککز

حالده محظوظیت شاهانه‌لرینی موجب اوله‌جغنده شبهه اولنمامق لازمکلور ظن اولنور وادیسنده قیصه‌جق بر قاچ لقردی ایله باشی اورتلیجه جواب ویردیکمدن ایضاحدن مجتنب اولدیغمی حس ایده‌رك تحویل کلام ایله آفاقی صحبته کیریشمش و برازده اومقوله مصاحبت اوله‌رق انجامنده بویله تکلف اولمیه‌رق راحتله انیقونی سزکله چوق کوروشمك ایسترم، آنکچون عودتکزی تعجیل ایتمامکزی رجا ایده‌رم دیه‌رك ختم مجلس ایتمشدر. مشارالیهك صورت افاده‌سنه کوره اول دخی رقابت اجنبیه‌دن محترز اوله‌رق کوندره‌جکی مأمور عادتا «نونس» اولمیوب بیاغی بر پسقپوس مقامنده اوله‌جق کبی آکلاشیلور و بوصورت ایسه یك‌دون کورینه‌جکندن احتمالکه نونس ایله پسقپوس بیننده نه قدرلیجه بر صفت رسمیه صاحبی اولمسی مأمول اولنور ایسه‌ده بورالرینی استیضاح ایده‌رك صورت اقامتی خصوصنی دخی بردنبره قبولده دولت علیه‌نك الحالة هذه درکار اولان ترددینی ایمائیلك ابتداکی مقالاتده براز صوغوجق دوشه‌جکندن بورالری بروجه بالا جواب سطحی ایله بردفعه‌لك کچشدیریلوب وقت آخره براغلمش وایرتسی کونی دخی من غیر رسم کوروشمك ممکن ایسه‌ده صیق صیقیه ملاقاتدن بوراده اولان رقباطاقمی وسوسه‌لنه‌جکلری ملاحظه‌سیله برقاچ کون فاصله ویرلدکدن صکره پاپ مشارالیه واجنبیه ناظری قاردینال «جتسی» جنابلری برهفته‌دنبرو علت نقریسدن نامزاج بولنمغله براز افاقتیاب اولدیغنده آکادخی کیدیله‌رك بو ماده‌لر ایضاح واستیضاح اولنمق و بعده الا فرالغه

مارتك بر وياخود ايكيسنده (آنقونا) طريقيله بورادن عودت قلنمق تصميم اولنمش اولمغين بمنه تعالى كيفيت ملاقات عاجزانه‌م كله‌جك هفته واپوريله تحرير واشعار قلنه‌جغى وبرده درسعادته كلن قونسلوس «اسقالو» نك عقد معاهدهٔ تجارت ايتمكه مأموريت رسميه وقطعيه‌سى اولميوب فقط بوبابده دولت عليه‌نك بركونه استعداد ساميه‌سنى يوقلشديرمقدن عبارت اولديغى بوطرفه‌ورود چاكرانه‌مده استماع اولنمغله برصره‌سى دوشديكنده بونك دخى صحت وحقيقتى حسن صورتله تحقيق واستخبار اولنه‌رق يازيله‌جغى انشاءالله تعالى مخاطعلم عالى نظارتپناهيلرى بيورلدقده هرحالده امر وفرمان حضرت من له الامركدر . فى ٧ رجب سنه ١٢٦٣

طالعه صايار كن

سينه ماطوغراف » ده كوزل ، اولدقجه دوشونديريجى بردرس تاريخى وار : « ناپوليون » ك ادوار حياتيه‌سى خلاصةً ويكديكرينى متعاقباً كوستريليور . عمر انقلاب جويانه‌سنك برابتدائى شاكرده يارايه‌بيله‌جك اقسام متفرقه‌سى كوز اوكنده تجسم بزمله تكلم ايتدكجه ماضيدن برصحيفه ديديكمز تخطرات باشلايوردى . جنراللغى ، « ژوزه‌فين » ايله ملاقاتى ، آنكله ازدواجى ، ايتاليا سفرى . ايمپراطورلغى ، ژوزه‌فينى بقاى

نسل ایچون « طالیران »ك اغواسیله تطلیقی ، « ماری لوئیز »ی تزوجی بیاض پردهٔ تماشا اوزرنده آیری آیری بر ر صفحهٔ لرزش نمای روح کبی تعین وترسم ایلیوردی . برحالده که ناپولیونك برنجی ، ایکنجی وحتی اوچنجی دورحشمتی اثناسنده انفعالات واحتراصاتنه ، بیقسز دوداقلرینك آره‌ده صبیره‌ده آلدیغی درین بربوروشوقلق منظره‌سیله کوزلرینك زمینه کوموتوز کبی اصدار ایتدیکی انظار اندیشه‌نك عین استقامته طوغری اوزادیغنه حکم ایدلمك جائز . تأملات متفکرانه‌سی اثنالرنده اللرینی صاچلرینك ایچنه طوغری کیتدکجه آلندن عیان اولان ایکی آچیقلق اوزرینه قویدقجه آلدیغی وضع فتور ، بو آدمه اکثر غلبانی آره‌سنده بیله بریأس دورادورك مسلط اولدیغنی آکلادیورردی . احتمالکه عواقب احوالی برنبذه بیلدیکمز ایچون آنك کوزمز اوکنده تجلی ایدن احتشامات وداراتنه ، عظمت وجلادت اطوارینه‌پك آلدیرمیودقده بزه‌اویله کلیوردی . فقط « سنت الن » عالمی . اوخ ! خونخوار وحریص بردماغی بحرمحیط طالغه‌لری آره‌سنده محصور برسنکلاخ اوزرنده حبس ایتدمدیه بتون‌مکانت وقدرتیله آنی بازیچه‌ایدین زمان ، ناپولیونك کورمش اولدیغی رؤیالری ، طالمش اولدیغی اضغاث واحلامی برر برر تکرار ایدییوردی . « ژوزه‌فین »ك مادام‌الحیات خاطرندن چیقاره‌مدیغی او آشفتهٔ روح استیناسك فراش مفروضی اطرافنده « قاستیغلیونه » یی ، « آرقول » ی ، « اوسترلیچ » ی ، « واغرام » ی ، الك صکره‌ده عنان شوکتی النه تسلیم ایتدیکی

« واترلو » يى صيره‌سيله كوردى .

ناپوليون « سنت‌الن » ده نه‌يايدى ؟ هيچ . يدى سنه قدر امتداد ايدن بواسارت اثناسنده يالكز والئ جزيره (هودسون) ايله‌منازعه ايتدى . خالى زمانلرنده منكوبيتك اكثريا عناصر خروشان ايله چارپيشمق ايچون انسانى سوق ايتديكى ساحلده ، قيالر اوزرنده طالغه صايدى . فى‌الواقع خاطراتى يازدى . فرانسه‌يو اون درت سنه‌لك هرج ومرج سائقه‌سيله ايكى مليون فرد . و « رن » حدودينى غائب ايتمشيدى .

« سينه ماطوغراف » ك صوك منظره‌سنده بو آدمى كنار عمانده قائم ، صيرتى انظار تنقيد وتماشايه متوجه اولديغى حالده برقاچ ثانيه ارائه ايدر ايتمز كيزله‌دى . عين زمانده يارى بنه‌قدر ياپيلمش ، اطرافى رايات ظفرله مزين هيكلى زير ترابه كيدن وجودينه بدل كوسترهرك آنى‌ده بر ايكى ثانيه‌قدر ياشاتدقدن صكره كوز اوكندن چكدى . پرده اوزرنده‌كى محيط ارتسام يواش يواش قارارددى .

بردها آكلادم كه زمان نه كيمسه‌يى اونوديور . نه‌ده عفو ايديور . ناپوليونك اوصاغ وحركاتى ، هيچ بر وجهله مخيل اولميان افعال واجرا آتى ، احتراصات نفسانيه‌سى ، شهواتى آره‌سنده بارقه كبى ظهور ايدن اوذكاى تيزى ، يورلمه‌مازلغى ، كشف مجهولات ، سرعت انتقال ، متانت فوق‌العاده كبى خصائص مهمهٔ انسانيه‌يى اعلا ايدن اوقابليت نادره‌سى‌ينه زمانك فصل مؤاخذاتى ايچون بيوك بر سرمايهٔ تفكر حصوله كتيرييور . بوندن ؛ آكلاشيليوركه

منسوب اولدقلری ملتلرده تعالی ویا انحطاطه خدمت ایتمش اشخاص
تاریخیه‌نك نسل اخیر ایچون زنده و مجسم بر ترجمهٔ حالی بولنمالیدر .
ایچمزده بر ویا بر قاچمز وارکه الحالة هذه او ویا آنلرد طالغه
صایقله مشغولدرلر . بونلرك خاطراتی البته زمان صاقلایه‌جق
وایسته نیلدیکی آنده دیرلتمك اوزره اك شاشیرماز ، بوزولماز ،
منتظم ایشلر بر سینه‌ماطوغراف اولان ملتك دماغ و روحنده
صفحه صفحه کوستره‌جکدر . ناپولیونك ماکنه‌دن عکس ایدن
نیجه ظلال اوضاعی یاننده‌دها نیجه نیجه عکوس وحرکات کوریلیوردی .
(ژونو) (مارمون) (مورا) (طالیران) کبی رجالدن ماعدا
دها طوغارطوغماز روما قرالی اولان اوغلنك صباوتنده معروض
اولدیغی تربیهٔ شعبده‌بازی وشیماریقلق . ناپولیونك جدیت
افعالیله طبان طبانه ضد اولان اوسویمز حاللر ، بیوکلکه عارض
اولان بونوع طفیلات سیئه تاریخك تراجم اکابردن بردلو
آییره‌مدیغی مذیلاتندندر . بزاولسه‌ق آنك اولادی حقنده کوستردیکی
معاملاته شفقت پدر نامی و یریر ایدك . تاریخ ایسه بونامدار
قوماندانك اوزمانلرده مرض کبدی ومعدویدن نشأت ایدن
عصبی بحرانلر تأثیراتی آلتنده بولندیغنی ایلری یه سوریور ،
بیلمم که کولکه‌سندن بیله خوف ایده‌رك ملتك بیللرجه جانی یاقان
وطنده بیکلرجه خانمان سوندیرن بزمکلرك اولاد واقاربی
حقنده‌کی معاملات درشتانه‌سنی ، فجایع ومظالم بی حمایه‌سنی نه‌درلو
بر خسته‌لق ایله قیایه‌جق ؟

آمان ، قیاتمسون ، آچسون . نه‌قدر سیئاتمز وار ایسه

جمله‌سنی آيری آيری تصوير وتصنيع ايده‌رك مكتبلرده، عمومی محللرده، تياترولرده، كتابلرده كوسترسون. هپسنك باشلرينه خطوط جليه ايله كيمك حالی، حياتی اولديغنی يازسون. بزه عبرت، چوجقلرمزه اكلنجه اوله‌جق مناظر وجوده كتيرسون. بشريتك آهنی آلسون، بوزواللی ملتك، بوشايان ترحم عثمانيتك كيملرك اللريله نه‌درلو فلاكتلره كرفتار اولديغنی بيلديرسون. بيلديرسونكه بواللر كبی اوله‌جق اللره ضعف كلسون. يارهلريمزی تخريش ايده‌جك طيرناقلری اوزامسون. عصبی، اوزون پارماقلری كريبان تحملمزی قاورايوب بزی زمين عجز وپستيه آته‌جق قوللری قيريلسون.

انسان كذارشی عين سرعته مالك، فقط مبدأ اعتباريله مختلف ايكی نوع عصرك اوائلنه تمديدنكاه ايلديكجه هرايكيسنی‌ده يكرمنجی سنه‌لرده كنار درياده تنها وموجه شمار براقان جريان وقوعاتده قطعاً برمشابهت بوله‌ميور.

فقط تاريخ ناپوليونك دهای حرب وعسكريسنه عرض تعظيمات ايتدكدن صوكره ديیوركه :

«تعقيب ايتديكی مقصد نقطهٔ نظرندن اك زياده شايان تنقيد اولان بوسياسينك، ذكا وفطانتده‌كی تنور، سعی وتمثيل خصوصنده كوستر ديكی محيرالعقول قدرت ومتانت كنديسنك حائز اولديغی مرتبهٔ تمايز وتحيزه شاهددر. برنجی ناپوليون فرانسه اختلالنی وحدت وانتظام فكريله متحلی برعسكرجه‌سنه ترتيب وتنسيق ومساوات حقوقيه‌يی قطعياً تأسيس ايدرك اختلالك

نتایج اجتماعیه‌سنی آنکله تقویه وتأکید ایله‌مش ایسه‌ده ادارهٔ سابقه‌نك حکومت مطلقه اصولی تمایلات سیاسیه‌سنه موافق بوله‌رق بو اصولی فعلاً ادامه ایتمشدر. چونکه حکومت مطلقه‌یی آسایش وانتظام اجتماعی ایچون اك مکمل برضمان اولمق اوزره تلقی ایدییوردی. باخصوص محیطك فوقنده برصاحب ذکا اولمسی آکا اطرافنده طولاشان افکاری مهمسه‌مه‌مك حتی کندیسنککیندن آشاغی درجه‌ده بولندیغنه ویاخود ایشنه کلمدیکنه حکم ایده‌رك بوغمق کبی خطالرده بیله بولندیردی. متصف اولدیغی خواص عالیه‌یه وقوف وجدانیسی حسیله ایدیندیکی کبروغرور خطالرینك واوغرادیغی هزیمتلرك مسببیدر. ایشته بوسائقه‌ایله ناپولیون یالکز کندی ذکای عسکریسنك قوتیله تا صوکنه قدر متحد اوروپانك ضبط وربطی آلتنه آله‌جغنه وداخل مملکتنده دخی ذکا ودرایت وفعالیت ایله برآدمك کندی باشنه الڭ قوی ومستحکم مؤسسات سیاسیه یرینی طوته‌جغنه ایناتمش ایدی »

بالخاصه شو صوڭ فقره‌یه دقت ایتدم. دقت ایتدم که بر فکر منحطه عارض اولان بردرلو براعتقاد یوزندن چکمه‌دیکمز قالمادی.

فقط هیهات دکلمی؛ الته ناپولیون کبی برخارقهٔ ذکا بو ادات تأسیفی (سنت‌الن) ساحللرنده دوداقلرینی بوکه بوکه دفعات ایله تکرار ایله‌مشدر. ایشته بزده بویله هیهاتلری. فکرز

اولان صدالری ایشیتمه‌لی‌یز ، قلوب نادمه‌نك او آنده آلدیغی
اوضاع ایله خطوط وعلائم وجهیه‌نك درجات مناسبتنی کوسترن
تصویرات وتجسیماتی کورملی‌یز .

ماضی‌یه عائد

ماضی‌یه عائد مناسبات وروابط اجتماعیه‌مز پك چوقدر .
دائما چیرکین جهتلرینی کورمکه آلیشمش اولان کوزلرمزی
ایجه آچه‌جق اولورسه‌ق طاغنیق ، پژمرده طوران برطاقم
سواد کهنه ایچنده ایجه کوزل ، روح استیناس وقایع واهتماماته
تصادف ایده‌بیلیرز . الده بولنان تاریخلرمزك حالی معلوم .
کرچه بونلرك صحائف بیانی ایچنده‌ده پك چوق کیزلی نقاط
ونکاته‌ده دسترس اولنیور ، احوال اجتماعیه‌مزك کچیردیکی
انقلاباته دائر خیلی معلومات بولنیور ایسه‌ده بزده تاریخ مطالعه‌سی
وتتبعی بوآنه قدر نصلسه برفیض مخصوص آله‌مادیغی
جهتله وقوعات حربیه‌دن ماعداسنه اهمیت ویرلمیور . وقایع
ثانیه ایسه ایستر اجتماعی ، ایستر مدنی ، ایستر ادبی ، ایستر
علمی وصناعی واسون عادتا بر خرافه ، بر فقره ، بر
حکایه طرزنده ـ هم مع التأسف ـ نادراً سویلنیور .

خیراً تشکل ایدن (تاریخ قومیسیونی)ده بوجهتی اصلا

نظر دقته آلمادی . بزم بوقومیسیونه ویردیرمك ایسته‌دیکمز اهمیت الده بولنان معلوماتی تصنیف و لده بولنمیوبده طاغنیق طوران ، اکثریسی بزجه ، بلکه اوروپاجه‌ده مجهول اولوب تخمیناته کوره دکل تفرعات تاریخیه‌دن عادتا کمیات وموضوعات تاریخیه‌مزدن عد ایدلمکه شایان اولان خرده‌لری بالتحری آنلرله ماضی‌یه عائد بوشلقلری املا وتزیین ایلمك صورتندن عبارت ایدی‌که عصر حاضرك علمای تاریخیه‌سی‌ده آنجق بو طرز تتبع وتوغل ایله اعصار سالفه‌یی بوروین ظلماتك مندفع اوله‌جغنده متحدالرأی ایدرلر .

آه ! برکره چالیشمه‌یی اوکرنسه‌ك . آندن اوته‌سی بزم اوله‌جقدر . وقتیله‌ده بیلمه‌دیکمزینه تاریخلرمزك ناطقهٔ توصیفات وتصویراتی ایله ثابت اولیور :

دون برلین السنهٔ شرقیه عربی معلم فضائل مندی موسیو (مارتن هارتمان) جنابلری مطبعه‌مزی تشریف والتفات عالمانه‌لریله بنی ورفیق محترمم دیران کلکیان افندی‌یی تلطیف ایلدی . مصاحبات آرسنده بزده‌کی تقلبات اجتماعیه‌یه اوروپانك پك زیاده علاقه‌دار اولدیغنی واحوال اجتماعیه‌مزك بیلنمه‌ین قسملرینك تنویراً جمع والتقاطی حالنده تاریخ بشریتك تکملی خصوصنده پك بیوك یاردیمی اوله‌جغنی سویلدی . بو آ: القی سوز مجرای طبیعیسنی تعقیب ایده ایده اوچ عصر اولکی زمانده « استانبولده اون کون » نامیله یازه‌جغم ، مصاحبهٔ اجتماعیه‌یه تعلق ایدرکن خاطرمه « سلطان ابراهیم » زماننده بزده اودورلك

اصطلاحنجه «تربیهٔ ریاض وازهار» جمعیتی دینلوب اوروپاجه بوکون Institut d' horticulture دیمك جائز اولان بر مؤسسه‌نك . ینه اوعصرك ترقیات فنیه‌سنه کوره تشکل ایله‌مش اولدیغنی بالمناسبه عرض ایلدم . موسیو (هارتمان) جنابلری حیرتله یوزمه باقدی . کندیسنه ، ایسترسه ١٠٧١ تاریخنده عزم کلزار ابدیت ایله‌مش واوجه طغرای پادشاهی خدمتنده بولنمش اولان «صاری عبدالله افندی» نامنده‌کی ذاته احسان بیوریلان فرمان صورتنی کوستره‌یم ، دینجه کمال تهالکله منتظر اولدی .

بو فرمان توجیه، شیمدیکی تصفیه‌جیلرك خوشنه کیتمیه‌جك درجه‌ده الفاظ مزینه استعمالی وجمل مطوله استخدامی صورتیله یازلمش ایسه‌ده هیئت مجموعه‌سی مطرز ومطرا برچیچك دمتندن باشقه بر بدیعهٔ صناعیه‌یه تشبیه ایدیله‌میه‌جك درجه‌ده کوزلدر .

«نتایج الازهار» نامنده‌کی اثر بوفرمانك ، یعنی براتك صورتنی بروجه آتی یازییور :

(چون نسیم عنبر بار حضرت خداوند زمین وآسمان وفیض عاطفت جناب پروردکار انس وجان وآثار الطاف بی نهایت آفریننده‌ٔ کون ومکان وعنایت خلاق ریاض وازهار وکلزار جهانکه کل طراز چمنستان عالم آزال وکلبن افراز کلستان قدم جل عن الشبیه والمثالدر . بم روضة الصفای سلطنتمی شکوفه زارجاه وجلال ، حدیقة السعدای خلافتمی

میوه‌دار عز واقبال وبوستان ملك ودولتمی انواع ریاحین شوکت وحشمت برله فردوس برین وظل درخت طوبی نمود وجود مسعودمی رشك سایهٔ پرهما وغیرت حور عین، خاك پاك آستان جنت نشان خلافت آشیان فلك عنوانمی زیور کلهگوشهٔ عامهٔ سلاطین ایلدی . فلا جرم «شکراً علی تلك النعم» شان مکارم نشان پادشاهانه‌مه اهم والزم اولدی که سیم خام انعام خسروانه‌مدن حصه‌مند اولمق رجاسنه کشاده‌دست نیاز اولوب مانند زرین قدح کاسه گردان آستان مکرمت آشیانم اولان بندکان صداقت نشان وعباد درکاه عدالت عنوانمك مشام جانلری رایحهٔ فایحهٔ ازهار احسان بی پایانمله معطر اولوب . نهال قامت امنیه‌ورجالری فیض ماء حیوة لطف بی امتنانم ایله بالا کشیده وبار آوراوله . بناءعلی ذلك استشمام بوی گلستان مراحم شاهانه‌م ایدوب جیب ودامان آمالی میوهای آبدار مکارم ملوکانه‌م ایله مالی اولمغه سزوار اولوب صدرنشین بالاخانهٔ علم وعرفان وعالیقدر خلوت سرای عالم انس وجان اولان اشبو دارندهٔ منشور منشور لامع الی سلطانی ونمایندهٔ مثال بی‌مثال واجب الامتثال خاقانی، افتخار ارباب المجد والیقین ، ممتاز اصحاب العز والتمکین . ذوالقدر الاتم والعز الاشم ، المختص بمزید عنایة الملك الاکرم . سابقا طغرای غرای عالیشان خدمتنده اولان عبدالله دام مجده وعلاوهٔ عندلیب نغمه سنج گلزار فضل وکمال وطوطی شکرخای ریاض علم خدای متعال، سرلوحهٔ مجموعهٔ فضیلت وسرچشمهٔ جویبار معرفت . شارح اسرار مثنوی حضرت جلال الدین ، مظهر فیوضات جناب

رب العالمین ، عالم علوم اثنی عشر . واصل اسرار سید البشر اولوب بوستان علم وعرفانده بلبل آسا ترنم سازوکلچین ، دماغ جانی بوی کمال ومعرفت ایله مانند مسك رومی عنبر آکین ، شرف فضل ومعارف ایله بخور مریم کبی کلاهدار وسرافراز ورنك روی عزت وسعادتیله غنچه گل کبی بین الاقران مسلم وممتاز ، تختهٔ سینه سنده بویای معارف نابت ودستار اشتهارنده ازهار گونا گون لطائف ثابت اولدیغندن عبرت بین وتصحیح علاج مزاج عیسی دم حدایق وگلزارده صاحب تعیین وتصریح طبقات ازهار عبرت آثارده مسلم عالم علامهٔ مشکلکشای گل طرازان گلزار وفهامهٔ دقایق وحقایق اشجار وازهارده فائق الاقران وحل معضلات فن انوارده بحر بی پایان ، فنون باغبانیده غنچهٔ زنبق کبی مشار بالبنان واول طلسم عجیبه بنیادك فتحنده آرسطوی دوران اولمغین حقنده آفتاب عالمتاب پادشاهانهم پرتو افکن ودریای بی پایان ملوکانهم موجه زن اولوب محروسهٔ «استانبول» «وغلطه» و «ایوب» واسکدار وسایر قلمرو حکم همایون اولان ممالکده واقع بلاد وامصارده «تربیهٔ ریاض وازهار» و «تنمیهٔ حدایق واشجار» ایله تقید ایدن هنرمندان وشکوفه دارانه ممیز « باشبوغ » ومهر اقبالی پرتو نظر اجلالمله بر فروغ ایدوب بو نشان مسرت عنوان بلاغت بیانمی ویردم وبیوردمکه :

« بعد الیوم مشار الیه مادامکه حلیهٔ حیات ایله مطرا ومحلی وزیور صحت وعافیت ایله مزین ومجلی در . عامهٔ فرقهٔ اصحاب حدایق ازهار وکافهٔ زمرهٔ شکوفه جیانده بلاد وامصارده ممیز

وباشبوغ اولوب منازع فيه اولان خصوصلرنده عدالت واستقامتله محاكمه و «تحقيق ازهار واشجاره» متعلق اولان امورلرنده كاينبغى تشخيص وتمييز وتدقيق ايليوب آداب ظريفهٔ انواريني اجراده اهتمام ايليه وطائفهٔ مزبوره دخى كائناً من كان مشاراليهى مميز بيلوب بنفشه آسا طوق حكمندن سرپيچ اولميوب سوسن كبى زبان دراز اولمقدن احتراز اوزره اوله‌لر وجمله امورلرنده مومى‌اليهى مرجع ايدينوب مراجعت وكلام ورأينه موافقت ايليه‌لر ، اوليابده فرد واحد منازع ومعاند اوليه‌لر شويله بيله‌لر ، علامت شريفهٔ عالم آرايه اعتماد واعتقاد قيله‌لر »

براتك داخلنده «صارى عبداه» افندى‌يه توجه ايدن كلمات تلطيفيه‌دن قطع نظر، دور «سلطان ابراهيم»ده تربيهٔ رياض وازهار واشجارك طوغريدن طوغرى‌يه برفن بيلنديكنى معلن پك چوق اشارات واردر. مميز وباشبوغ اولان ذاتك باغچه وچيچك صاحبلريله چيچكجى اصنافنك دعاويسنى حل وفصله مأموريتندن باشقه تحقيق ازهار واشجاره متعلق امورلرنده دخى تميز وتدقيق ايليه‌رك آداب ظريفهٔ جمعيتى اجرايه اهتمام ايله‌مسى تنبيهى اوعصرك هنوز اوروپاده تأسس ايدن مؤسسات علميه وصناعيه اصولنه مالك اولديغنى اثبات ايدر . بوكبى خرده‌لرك بيانمه‌سنده‌كى فائده‌يه كلنجه بزده ماضيمزك Ethnologie يعنى عادات اسلاف مبحث قيمتدارينه طوغريدن طوغرى‌يه احوال اجتماعيه‌مزه مناسبتى حسبيله تاريخ مليمزه تعلق شديدى اولان بونقاطك تنورى كيفيت مهمه‌يدر . تاريخلرمز بوكبى

معلومات مهمه‌یی احتوا ایتمدکجه بز احوال اجتماعیه‌مزی تماماً طانیه‌میز ، اوحالده ایسه تاریخمزی ایجه بیلیر عد ایدلمزکه شو دور ترقیده بوک نه‌یمان برنقصان اولدیغنی ارباب عرفان تصدیق ایدرلر . بناءً علیه بز ماضیمزی اینجه الهیوب صیق طاراملی‌یز . چیقان نتیجه‌نك حسن وقبحندن مستفید اوله‌جغمزدن اصلا شبهه یوقدر . مفاخر ملیه‌نك انتشاری طرفدارانده کوریلن حسن مفرطه شویله برمیلان نافعك انضمامی نه قدر آرزو ایدیلیر برشیدر !

لیوادیایه طوغری

روسیه ایمپراطوری حشمتلو «نیقولا» حضرتلرینك پدرلری اوچنجی « آلکساندر »ك ۱۸۹٤ سنهٔ میلادیه‌سنده وفاتندن بری آیریجه برمعروفیت تاریخیه قازانمش اولان « لیوادیا » ، قریم شبه جزیره‌سنك ساحل جنوبیسنده ومشهور « یالطه » شهرینك بش کیلو مترو جنوب غربیسنده برمحلدر . موضعی اعتباریله « مه‌غانه‌رو » دینیلن جایه قریبدر . اك صوك نشر اولنان آثاره کوره بوراسی روسیه خاندان ایمپراطوریسنجه اك مقبول اقامتکاهلردندر . ایکی کوزل سرای ، درونی اشجار ونباتات مختلفه ایله مشحون ومعطر برپارق موجود اولدیغی کبی اطراف

وجواری دخی باغلر وروسیه اصیل زادکاننه عائد کاشانه‌لرله محدوددر . هواسنك لطافت وجیادتی ایله اشتهار ایله‌مشدر . حتی متوفی اوچنجی آلکساندر اطبانك توصیه‌سی اوزرینه اواخر عمر مریضانه‌سنی بوراده کچیرمش ایدی .

« لیوادیانك » نك تاریخ تأسسی حسبیله « یالطه » یه منسوبیت تامه‌سی واردر :

« یالطه » دخی قره‌دکز ساحلی اوزرنده کائندر . مع هذا ازمنهٔ قدیمه‌ده کندیسنه مخصوص برشهرتی وار ایدی . اوزمانلر (غالی‌طا) اسمیله معروف اولوب جنویز حکومتنك زیرادار‌ه‌سنده بولنیوردی . اون بشنجی عصر میلادیده بیوك برزلزله وقوعه کله‌رك شهری کاملاً تخریب ایله‌مشیدی . عثمانلیلرك قریمه استیلالرنده جنویزلیلر بورالرده متمکن ایدیلر . حتی « تاریخ جودت » ده مطالعه کدار اولان فقرهٔ آتیه مدعامزی تصدیق ایدر :

(٨٧١ تاریخنده سالف‌الذکر حاجی کرای خان [١] وفات ایتدکده یرینه (منکلی) کرای خان قریم خانی اولوب اوچ آی

[١] سکز یوز قرق برتاریخنده قریم خانی اولوب اوتوز سنه قدر حکومت ایتمشدر . قریم خانلرینك اسملرینه (کرای) لفظنك علاوه‌سی مقدملری عادت دکل ایکن بوندن صکره عادت اولمشدر . حاجیکرایك پدری سلالهٔ نسبی یدی مرتبه‌ده جنکیز خانه رسیده اولان غیاث‌الدین اولوب اوزمانلر معتاد اولدیغی اوزره چوجقلغنده « کرای » قبیله‌سی نزدنده سود اموب تربیه اولمشدی .

مرسنك جیدن دوتنده براوغلی دنیایه کلنجه موی‌الیهك حجی وقبیله‌سنی تذکیر وتبرك ضمننده مولوده حاجیکرای نامنی ویرمشدی .

قدر حكومت ايتدكدن صكره عم‌زاده‌لرى عسكر چكدرك دفعات
ايله وقوع بولان محاربه‌لردن (منكلى) مغلوب اولمش ونهايت اولوقت
جنويزليلر يدنده اولان «منكوب» قلعه‌سنه فرار ايله تخليص
جان ايتمشيدى)

١٧٧٤ ده كوچك قاينارجه معاهده‌سيله قريم خانلرينك
استقلال وبى‌طرفلغى تصديق ايديله‌رك آندن طقوزسنه صكره
يعنى ١١٩٨ سنۀ هجريه‌سنده قطعۀ مذكوره‌نك روسيه‌جه تماماً
اشغالندن صكره‌ده «يالطه» ينه كوچك برشهر ايدى. فقط
«ليواديا» نك نام ونشانى يوق ايدى. ١٨٦١ سنۀ ميلاديه‌سنده
روسيه ايمپراطورى ايكنجى آلكساندرك زوجه‌سى ايمپراطوريچه
«مارى» يالطه‌نك غربنده كائن «ليواديا» اراضيسنى اشترا ايتمش
وبوندن صكره يالطه كسب اهميت ايله‌مشدر. خاندان ايمپراطورى
ليواديايه عزيمتله تبديل هوا ايتدكلرى كبى روس اصيلزادكانى
دخى يالطه‌يه اينه‌رك اعتدال هواسندن استفاده ايتمكده‌درلر.
(نيس) بلده‌سى فرانسه ايچون نه ايسه (يالطه) ده روسلر
ايچون اويله بر محل صحى اولوب قريمك مشهور (يايلا)
طاغلرينك سطح مائللرى اوزرنده مبنيدر. تفصيلات مسروده‌دن
مستبان اولديغى اوزره «ليواديا» آنجق يارم عصرلق برموقعدر

*
* *

طرف ذيشرف حضرت پادشاهيدن روسيه چارى حشمتلو
نيقولا حضرتلرينه تسطير بيوريلان نامۀ همايونى حاملاً ومشاراليه

يمپراطورحضرتلرينهرسم خوش آمدى يى ايفايه مأموراً (ليوادبا) يه
برهيئت عثمانيه ارسالى تاريخ مشروطيتمزك ايكنجى سنهٔ ميمنه سى وقايع
فوق العادهٔ سياسيه سى اعدادندر . روسيه حكومتى ايله عصرلردن
برى جايكير اولان مناسباتمز ايجه تدقيق ايديله جك اولورسه ايلك
دفعه اولمق اوزره سلطان (سليمان خان) قانونى زمانلرينه ، حتى
(بايزيد ثانى) عصرينه قدر ارجاع نظر ايتمك لازمكلمز ايجاب ايدر .
طقوزنجى عصر هجرى اوائلنه مصادف اولان وقايع آره سنده
روسيه ليلرك « قازان » و « اژدرهان » ايالتلرى اوزرنده بيوجك
برامل بسله دكلرى تظاهر ايديور . چنكيزيلردن برفرقه نك بحر
خزرى طولاشه رق قازانده تأسيس حكومت وروسلرى
خراجكذار ايلدكلرى معلومدر . قازان حكومتى بعدالانقراض
قريمه تابع برايالت حكمنده قالمش ايدى . تاتارلر آره سنده حكم
فرما اولان نائرهٔ نفاق روسلرك نظر انتباهندن قاچه مديغى جهتله
بو ايكى ايالت دور قانونيده بتون روسيه ليلر النه كچمش
وهرنه قدر قريم خانلرى برمدت روسلر عليهنه ايلغار ايده رك
خسارات كليه يى مؤدى اولمش ايسه لرده بو سفرلر طوغريدن
طوغرى يه چاپول سفرلرى اولوب اراضى ضبطى واورالرده
تمكن ايلك فكرى يوق ايدى . ايشته بو اثنالرده دولت عليه ايله
روسيه آره سنده ايكنجى بر نقطهٔ تماس اولمق اوزره قريم خانلغى
تداخل ايلمشدر .

سلطان مصطفى خان اولك ايكنجى عهد سلطنتنه
مصادف اولان ١٠٣٣ سنه سى محرمى اوائلنده درسعادته

کلن « له » و « مسقو » ایلچیلری قید تاریخیسی مناسبات طرفینك مبادیسنه متعلقدر . له ایلچیسی یدی یوز آتلو ایله کلمش « آغیر برایلچی » ایدی . بوایکی سفیر اوزمان مقام‌صدارتده بولنان کورجی محمد پاشانك سراینده برلشوب نعمانك قولنجه چکیشدیلر . حق بومناسبتله دییورکه :(زیرا موسقو ، «له» طائفه‌سنك خلافنده اولوب آره‌دن قالدیرمق ایچون ایلچی کوندرمشیدی . وقتا که طابور فتحی میسر اولمیوب عسکر تهی یره دوندیلر ، مسقو دخی عسکریله قارشولیوب محکم‌جنك ایلدی ومسقو دخی غالب کلدی وعسکرینك اکثری قیریلوب بقیةالسیوف دیارلرینه فرار ایتدیلر . مسقو دخی ایلچی چقاروب « کفه » جانبندن آستانه‌یه کوندرمشیدی . تاکه آل عثمان ایله یکدل اولوب خصمنی مقهور ایلیه)

(بیوك پترو) نك ظهوری دولت عثمانیه وروسیه‌مناسبات حربیه سنك الك متظاهر صفحه‌لرینه منشأ اولمشدر . ۱۰۷۹ و ۱۱۰۸ ، ۱۱۱۲ ، ۱۱۵۲ ، ۱۱۸۲ تاریخلریله وقوعات حربیهٔ سائره وقریم محاربه‌سیله ۱۲۹۳ وقعهٔ اخیره‌سی بو صفحاتی پك رعنا برصورتده تصویر ایدر .

معهذا بدایت مشروطیتده دخی یازمش اولدیغمز مقالاتده آیریجه تأکید ایتدیکمز وجهله عصر حاضر حربدن مجانب وصلح وسلم عمومی‌یه راغب اولمقله مدنیت بشریه‌نك ترقیسنه خادم اوله‌جق اسباب ووسائل ایتلافی احضار ایلدیکندن طولایی (بیوك عصر) نامنی آله‌جقدر . روسیه حکومت

فخیمه‌سنك بدایت مشروطیتمزدن بو آنه قدر حقمزده کوستر-
مکدن خالی قالمادیغی نیات خیر خواهانه ایسه آنجق بوعصرك
تلقینات انسانیتکارانه‌سنه اتباع ایلدیکنی مؤید دلائل جدیده
دندر . باخصوص عصرمزك اك بیوك مدار تمایزی فعالیت
اقتصادیه اولوب قومشومز بولنان روسیه‌ایله بوزمین وبومقصد
اوزرینه عقد ایتلاف حصوله کلدیکی تقدیرده طرفینك منافع
جزیله استحصالنده پك زیاده مظهر تسهیلات اوله‌جغی وارسته
ایضاحدر . ایمپراطور نیقولا حضرتلری صندلیٔ حکومته
قعودلرندن بری محب صلح وآسایش اولدقلرینی کراراً اثبات
ایله‌مشلردر. دولت عثمانیه ایسه شو زمانده آنجق صلح و آسایشدن
مستفید اوله‌جغی تشکیلات واصلاحات داخلیه‌سی حقنده
کوستردیکی اعتنای مخصوص ایله انظار عالمیانه ارائه وتأمین
ایلمکدن خالی دکلدر .

افشای سرائر دولت

(میمون) میدر ، نه‌شبکدر ، باقکز یاپدیغی ایشه . آز
قالدی بزم خارجیه نظارتیده آللاق بوللاق ایده‌جك ایدی .
حال بوکه بزده سرقت ایدیله‌جك نه‌وار ؟ بز یورکی آغزنده
آدملرز ! غل وغشدن آزاده‌یز ! حتی نظارت مشارالیها بیله

اوراق حوادثك تحقيقات اجرا ايلديكى حقنده ويرديكى خبرى رد ايلدى . ها شويله . كنديمزدن نه‌قدر مطمئن اولديغمزى بركره اولسون كوستره‌لم . فقط سوزك طوغريسى ، ميمون هم اوينامش ، همده اويناتمش .

اسرار دولتك فاش اولمق مسئله‌سى بزده يكى دكلدر . ١١٩١ سنه‌سى وقايعى داخلنده بونك برباشقه درلوسنى كوريز . بوباشقه درلولك اوراق سياسيه‌نك چالينمه‌سى وياقوپيه ايدلمسى ايله واقع اولميوب تقريرات شفاهيه ايله وقوعه كلديكندن طولاييدر . سنهٔ مرقومه‌ده مقام رياسته كچن يعنى خارجيه نظارتى امورينى كورن (عاطف زاده نشانجى عمر وحيد) افندى قاينارجه شرائط مصالحه‌سندن اولوبده اجرا ايدلمه‌مش اولانلر ميانده « تضمين » مسئله‌سى حقنده روسيه‌ايلچيسنك تضييقاتنى مبين ويرمش اولديغى تقريرده ديوركه :

(آنجق دول ايلچيلرينك خدمتلرنده استخدام ايلدكلرى ترجمانلرينك اكثرى دولت رعاياسى ورعيتى اوغللرندن اولوب اكثر رجال دولت واكابر ايله اختلاطلرى اولمق ملابسه‌سيله طبيبلك بهانه‌سى ووجوه آخر ايله قوناقلرينه كيروب چيقمه‌دن خالى دكللردر . خصوصا فرنك طائفه‌سندن قتى وافر اطبا اسلامبول درونده اعاظم رجاله منتسب كچينوب دائره‌لرينه دخول ايله عامهٔ اسرارينه واقف اولمقله ايچلرندن بريسى دولت عليه‌يه بر تكليف بارد ايدوب مساعده اولنمسه وبر مقدار رعونت كوسترلسه درعقب ترجمانلرينه وجنسلرندن اولان فرنك

طبیبلرینه اصلی وفصلی یوق برالای اراجیف تعلیم ایدوب ...)

١١٩٢ ده دخی (ارمنی وقاتولیك) مسئله‌سنه دائر ینه جانب ریاستدن ویریلن دیکر برتقریرده :

(آبا واجدادی آیيننده قالان ارمنیلر بی‌طرف اوللریله دولت علیه‌یه صداقت اوزره اولوب اماقتولیك مذهبنه کیرنلر اوروپاده برکلیسا اشترا ایله زنکینلری اولاد واقاربنی تربیه ضمننده اول کلیسایه ارسال وباشلرینه شاپقه وسائر البسهٔ افرنجیه الباسیله تربیهٔ اصلیه‌لرینی تحویل ایتدکدن بشقه بعضلری صرافلق وبازرکانلق بهانه‌سیله رجال وکبارك خانه‌لرینه اکتساب تردد وانتساب ایدرك سرائر دولتی استراقه سعی ایتمکده‌درلر) دینلمشدر .

(تاریخ جودت) ١١٩٨ ده روسیه ایله حرب‌می ایدلملی یوقسه قریم سندینك مبادله‌سیله برابر افلاق وبغدانه دائر سندمی اعطا ایتملی وخصوصات سائره‌یه دائر عقد ایدیلن مجلس عمومی مذاکراتی خلاصه‌سنده دیورکه :

(بعده صدراعظم جمله‌یه خطاب ایدوب اشته جمله اتفاقیله بوسند موسقولویه ویریله‌جك ، لکن بوکون ، یارین ، اون کون صوکره ویریلور ، هرنه‌وقت ویریلور ایسه ویریلور . اول وقته‌دك شومجلس شواوطه‌دن طشره محلده هرکیم تفوه ایدرسه حقنده قضاسی واردر . زیرا شمدی‌یه‌دك واقع اولان اولان مجالسی ایرتسی کون اجنبیلردن ایشیدیورز . بولایق‌حق دکلدر دیجك جمله‌سی تفوه ایتممکه تعهد ایلدیلر . طوپجی باشی

آغا دخی هرکیم بومجلسك غیری مجلسده لسانه آلور ایسه الله قهر ایلسون دیوانکسار ایلدی . بعده فاتحه اوقونوب مجلسه ختام ویرلدی .)

سرائر دولتك افشا ایدلدیکنه دائر فقرهٔ سالفه‌یه تقدم ایدن یکی فقره‌دها واردرکه بونلردن برنجیسی روسیه ایلچیسی طرفندن باش ترجمانك باب عالی‌یه کله‌رك قریم مسئله‌سنه دائر استعجال فوق‌العاده کوسترمسنی ایجاب ایتمش ودیکری‌ده ینه بوبابده سلطان‌سلیم ثالث طرفندن صدراعظم یکن پاشایه برخط همایون اصدار ایدلدیکنی موضح بولنمشدر .

خط همایون شویله‌در :

(بنم‌وزیرم

(غیری‌بودشمنك جوابنه مماشات محذوری درکار اولمز دنیلدکده دخی سفر تحقق ایدر . نه‌تدبیر اولنورسه ینه عرض ایده‌سن . بن سزه هزار بهزار کره یازدم ، اولور اولمز مقوله سنی داخل مشورت ایتدیرمیك دیو . آخرکار ایش عیان اولدی . بزم دولتمزك یادکارلری دول نصارانك رجاللری کبی دولتمزه خیرلو دکلـلردر . ظاهرده مجلس شوراده اولان جوابلری مجموعی شایع ایتمشدر . شمدی نه‌کونه تدبیره محتاج ومرسوم ایلچی‌یه نه‌جواب ویرملو ایش بونده‌در وخبری مطلوبمدر .)

کیم بیلیر بوتاریخدن صکره نه‌بارلاق‌افشاآت وقوعه‌کلمشدر ، کیم بیلیر سرائر دولت نه‌قدر خسیس منفعتلر نامنه صاتلمشدر !

(میمون) ك وقعه‌سندن پك چوق اول سویله‌نیوردی : باب عالی‌یه كلن بعض اوراق مهمهٔ سیاسیه بعدالترجمه اوراق اوطه‌لرینه ویریله‌رك دفترلره قید ایدلمكده وشونك بونك یعنی اوطه‌جی اللرنده بیله برقلمدن برقلمه یوللانمقده ایكن نظارت خارجیه‌جه اتخاذ ایدیلن تدابیر مخصوصه ایله بومحذورك اوكی آلنمغه موفقیت حاصل اولمشدر .

هله‌دور حمیدیده افشای اسراره حاجت یوق ایدی . چونكه صاقلامق ، كیزله‌مك ممكن اوله‌مازدی . حكومت مستبده خلقدن هرشیئی كیزله‌مكه چالیشدقجه سرائر سوقاقلره قدر عكس ایدر ، فقط حقنده اوزون اوزادی‌یه مباحثات جریان ایده‌مزدی . نه دائما برعصر اولنه قدر ارجاع نظر ایدیشم یوزسنه ظرفنده نه‌درلو بر انقلابه اوغرامش ، نه‌لری غائب ونه‌لری صیق صیقی‌یه حفظ ایله‌مش اولدیغمزی مقایسه فكرینه مبتنی‌در . فی‌الواقع بومقایسه ظهور وقایع ایله غایتله قیمتدار صحیفه‌لر وجوده كتیریلیر واحوال عمومیه‌ٔ روحیه‌مزك كچیردیكی صفحاته دائر جدی فكرلر ویریله‌بیلیر .

۷ مایس ۱۳۲۳

کل بایرامی

تاریخ مقدس ، جبل طورسیناده عیون کلیم اللهه عیان اولان وجه مقصود الٰهی‌یی تصویر وتذکارده بشرك ادراکندن عاجز قاله‌جغی بر عظمت تجلای معنویدن بحث ایدر . دیرکه :

(جانب حقدن حضرت موسایه برکتاب ایندیرلمك موعود اولدیغندن طورطاغنه دعوت بیورلدی . جناب کلیم الله قرنداشی هارونی یرینه وکیل ایتدی وطوره کیتدی . اوراده قرق کون خلوت وعبادت ایدوب واسطه‌سز اوله‌رق جناب حقك کلامنی ایشیتدی . اول وقت آکا « تورات شریف » نازل اولدی .)

موسویلرك (کل بایرامی) دیدکلری یدی هفته بایرامی ویاخود عید خمسین حضرت موسانك جبل طورده مظهر خطاب رب کریم اوله‌رق الواح قانونیه‌یی حاملاً عودتی مخطردرکه خمیرسز بایرامندن یدی هفته صکره کلیر . سنهٔ اسرائیلیه شهورندن (سی‌وان)ك یعنی مایسك آلتنجی ویدنجی کونلریدر .

تاریخ مقدس ، بووقعهٔ جلیلهٔ دینیه‌نك تاریخی حقنده مقنع برسنه ویا برکون تعیین ایتمیور . دییورکه :

(حضرت موسی توراتِ شریفی میدانه قویدی . آندن صکره بنی‌اسرائیل آنك مقتضاسیله عمل ایتمکه باشلادیلر وتوحید

باری‌یی کوچ حال ایله ذهنلرنده یرلشدیره بیلدیلر . بونك اوزرینه نیجه ییللر کچدی وقرن دکیشدی . عمالقه [١] ایله محاربه‌دن اورکوب‌ده کیرو دونه‌نلرك چوغی فوت اولدی . وآنلرك یرینه چولده بیومش وشهر وقصبه کورمه‌مش یوركلی یکیتلر یتشدی . بووجهله بنی‌اسرائیل دشمن قارشوسنه چیقه‌جق وحرب وضربه قادر اوله‌جق حاله کلدی .

(حضرت موسی بنی‌اسرائیلی آلوب بحرلوطك جنوب طرفنه کتوردی ، وآندن ایلرو حرکت ایدرك (عوج بن عنق) نام ملك ایله محاربه ایتدی وآکا غالب کلدی . بووجهله نهر (شریعه) نك شرق طرفنده‌کی بلاده مالك اولدی . حتی (اردن) دینلن نهر (شریعه) نك یالیسنه ایندی و (اریحا) شهرینك قارشوسنده‌کی طاغه چیقه‌رق اورادن بنی‌اسرائیله موعود اولان (کنعان) دیارینی تماشا ایتدی . مقدما هارون علیه‌السلام ارتحال ایتمش ایدی .

(دنیا یاراديله‌لی قاچ ییلدر . بونی اللهدن باشقه کیمسه بیلمز . حضرت آدمك یریوزینه ایندیکی وقتدن طوفان نوحك ظهورینه قدر وطوفاندن حضرت موسانك وفاتنه‌قدر قاچ ییل کچمشدر . بو دخی مؤرخلر بیننده اختلافلی بر مسئله‌در .

[١] عمالقه عرب اقوام قدیمه‌سندن اولوب قطعهٔ مبارکهٔ حجازك شمالنده وفلسطینك جنوبنده ساکن ایدیلر . ظن واندیغنه کوره بنی‌اسرائیلك بابالرندن ارض مقدسه‌ وصوللرندن ول فلسطینك دخی صاحبلری واهالیسی بونلر ایدی . وادیٔ شرك وکفرده ثابت بولندقلرندن بنی‌اسرائیل ایله آره‌لرنده منافرت وخصومت اکسیك اولمازدی . فرعونیلر زماننده ومصر قدیم تاریخنده (هیکسوس) اسمیله یاد اولنان قومك بونلر اولدلری محتملدر .

فقط آنلر آره‌سنده مشهور ومعتبر اولان روایته کوره دور
آدمدن طوفانه قدر ایکی بیك ایکی یوز قرق ایکی وطوفاندن
حضرت موسانك وفاتنه قدر بیك التی یوزیکرمی آلتی ییل
کچمشدر . بوحسابه کوره دور آدمدن وفات موسایه قدر اوچ
بیك سکز یوز آلتمش سکز ییل کچمش دیمك اولور .)

*
* *

طورسینایی ، برکره‌ده جغرافیا نقطهٔ نظرندن استکشاف
ایده‌لم .

جبل مذکور عربستان شبه جزیره‌سنك شمال غربیسنده
وبحر احمرك ایکی منتهای شمالیسنك انشعاب ایده‌رك تشکیل
ایتدیکی (سویش)و(عقبه) نامارنده‌کی ایکی طار کورفزك اورته‌سنده
کائندر .

بوکورفزك تشکیل ایتدیکی شو بیوك شبه‌جزیره‌یه سینا شبه
جزیره‌سی دینور . بو یارم آطه‌نك اورته‌سنده یوکسلن سلسلهٔ
جباله (جبل موسی) یاخود (جبل‌الطور) دیرلر . ایشته بو
جبل از منهٔ قدیمه‌تاریخنده‌صوك درجه‌ده حائز اهمیت وبشریتك
کچیردیکی صفحات متتابعهٔ تکاملدن برقسمنه محل وقوع اولدیغی
ایچون هروجه‌ایله جالب دقت برموقع محترمدرکه قرآن عظیم الشانده
دخی مکرراً مذکوردر . (سورة‌الطور) عنوان جلالت نشانی
ایله مطرز ومقدس اولان سورهٔ شریفه ـ که مکیه‌وقرق سکز
آیت کریمه‌دن مرکبه‌در ـ (والطور وکتاب مسطور . . . .)
کلمات قدسیه‌سی ایله ابتدا ایدر ، مکیه اولان (سورة‌التین)نده

محل مناجات كليم‌الله اولان طورسينا ذكر ايدلديكى كبى سور جليله‌دن بعضلرنده دخى آيريجه‌مذكوردر .

(طورسينا) نك تشكلات اصليه‌سى كلسى وغرانيت اولمق اوزره ايكيدر . كلسى طبقه اراضينك نوه‌سنى يعنى قسم اعظمنى احتوا ايدوب غرانيت طبقه‌سى دخى شمالده وشرقده كنار خارجيسنى تشكيل ايدر . بونلرك ايكيسى‌ده قويو قيرمزى‌رنكده اولديغندن مناظر عموميه‌يه بر سيماى آتشين‌شكلى ويرر وبوحال شمالده بولنان طاغلرك هيچ برنده كوريلمز . خروب و سينا طاغلرينك اتكلرنده‌نادراً تصادف ايديلن خرماقلرله باغچه‌لردن ماعدا آثار مزروعه منظور اولماز .

قديم بلدهٔ طوردن تخميناً يكرمى درت ميل مسافه‌ده كائن جبل طوره كيتمك ايچون جبل مذكورك تپه‌لرندن خروب طاغنى كچمك ايجاب ايدر . بو طاغ اكثر جغرافيا كتابلرنده آيرى كوسترلمش ايسه‌ده ياكلشدر . آثار اسلاميه‌دن برنده شويله بر تعريف واردر :

« طورسينا شبه جزيره‌سنه اسلام جغرافيونى ميانده» اراضئ تيه ، «اراضئ عريش»و«اراضئ سين » دخى دينير . جبل طور ايشته بو واديك اوزرنده‌در . بوطاغك ايكى تپه‌سى اولوب الك يوكسكى ٢٨١٤ متره ارتفاعنده‌دركه جوارنده اولان صحرالر بنى‌اسرائيلك بر طاقم اسكى يازيلريله منقوش كورينور .)

بوخطوط منقوشه‌يى دوقتور (بەق) نامنده‌كى سياح دخى تصديق ايليور . مومى‌اليه ١٨٧٣ سنهٔ ميلاديه‌سى كانون اولنده

برابرنده فن طبقات الارض علماسندن موسيو (ميلنه) بولنديغى حالده بورالرى كزمش و ١٨٧٤ سنهٔ ميلاديه‌سى شباطنده خرستيانلرك براى زيارت كيتدكارى محلدن تخميناً يوز ميل مسافه اوته‌ده كائن اولوب عربلر طرفندن (جبل النور) ديديلان طاغه واصل اولمشدر . دوقتور (بەق) بوراده‌كى تپه‌ده بر طاقم قربان انقاضيله خطوط و منقوشات سينائيه بولوب قوپيه ايله‌مشدر. بوذاتك ظننه كوره منقوشات مذكوره اسباط بنى اسرائيل طرفلرندن حك و نقش ايدلمشدر .

ديكر بر اثر معتبرده دخى شو سطرلر موجوددر: (طبيعت اراضيجه جزيرة العربه مربوطدر . اسكى جغرافيون طرفندن حجازله برابر « طاشلق عربستان » تسميه اولنمشيدى . جغرافياجه آسيا قطعه‌سندن معدوددر . رأس زاويه‌سى جنوبه طوغرى ممتد بر مثلث شكلنده اولوب غرب جنوبى جهتندن سويش وشرق جنوبى جهتندن عقبه كورفزلريله محدوددر . منتهاى جنوبنده (رأس محمد) ناميله بر برون واردر . طورسينا جبل مشهورى ٢٦٠٢ متره ارتفاعنده‌در . صحراى (تيه) بوطاغلرك شمالنده و آق دكزه طوغرى مائلدر . قوملق ، متحد الشكل ودهشت انكيز بر چولدن عبارتدر . بو صحرا بنى اسرائيلك قرق سنه يوللرينى بوله‌ميوب غائب اولدقلريله وجنوبنده‌كى (طورسينا) جبلى دخى حضرت موسى عليه السلامك كلام اللهه نائليتيله مشهوردر . بومناسبتله بوطاغه (جبل موسى) دخى ديرلر . جبلك اوزرنده مشهور بر مناستر واردركه (بحيرا) بونده بر

مدت راهبلك ايتمش وفخر عالم افنديمز حضرتلری شامه عزیمتلرنده بو مناستره اوغرامغله راهب موسی ایله طرفندن نبوته نائل اوله جقلری اخبار وتبشیر ایدلمش ایدی . بعثت نبویدن صکره طور سینا مناستری راهبلرینه جانب قدسیت جالب جناب رسالتپناهیدن بر برات شریف اصدار بیورلمشدر که الآن مذکور مناسترده محفوظدر .)

*
* *

تورات شریفك كتاب ثانیسی که (سفر خروج) در ، آنده تجلیٔ طور شویله جه محکیدر :

(عبرانیلر مصردن خروجلرندن اوچ آی صکره (طور سینا) قربنه واردیلر ، اوراده چادرلرینی قوردیلر . جناب حق حضرت موسی علیه السلامی یالکز اوله رق دعوت بیوردی وآکا کتب مقدسه ده (الواح عشره) نامیله معروف ومسمی اولان قانون مشهوری اصدار ایله دی .

*
* *

بالاده دخی عرض ایدلدیکی وجه ایله بوکونك ادامهٔ خاطره سی ایچون موسویلر (کل بایرامی) نامیله بایرام یاپارلر . (پاق) یعنی خمیرسز بایرامندن قرق طقوز کون صکره کلیر. موسویلر بوکا هفته لر بایرامی دیرلر .

عبرانیلر بو بایرامه ترفنده بایرامی تسمیه ایدرلردی. بالآخره بوکا (پانته قوت) یعنی عید خمسین دنیلدی . بو یوم مخصوصك مزروعات ایله مناسبتی وار ایدی . بو ایام ، پاقه طوغری آربه

ايله باشـلار ، (پانته‌قوت) ده بغدای ايله ختامه ايرردی ، بوجهتله بوكا «عيد حصـاد» ويا «عيدمزروعات» دخی تسـميه ايدلمشدر . بركوندن عبارت ايدی . بومناسـبتله يكی محصول ترفنده‌سی اوله‌رق خالص بغدای اونـندن مايه‌لی اتمك يا پارلر ويدی قوزيدن مركب برقربان كسرلردی كه بونلر ذنوب اولوب مثوبات ايچون‌ده ايكی قوزی دها ذبح ايدرلردی .

زمانمزده‌كی موسـويلر ايكی كون بايرام ايدرلر . خميرسز بايرامی درجه‌سنده رعايت ايلرلر ايسـه‌ده مايه‌لی اتمك ، يمك يرلر ؛ سودلی شيلر ياپارلر ؛ يالكز ايش كورمزلر . سفره‌لرنده طورسـينا چوركی ويا بوغاچه‌سی ديدكلری يدی قات خميردن ياپيلمش چوركمسی برشی بولنديررلر . اوك ايچنی ، شمعدان ، لامبا وسائر اثاث بيتيه‌يی چيچكلرله سـوسلرلر . سـيناغولرده دخی عين مراسم تزيينيه جاريدر .

بو بايرام حقنده دسـترس اولديغمز معلومات آتيه‌دخی سزاوار قيد وتذكاردر .

(اسفار توراتك ايكنجيسنده بويورطی (عيدالحصـاد) يعنی اكين بيچمه بايرامی ديه‌موسومدر . فی‌الواقع تواريخ مختلفه شهاداتيله دخی مثبتدركه بو يوم مخصوص قديماً موسم حصادك صـوكنده اجرا ايديلير بر (عيد شـكران) ايدی . توراتك (كتاب‌الاعداد) نده (ايلك‌ميوه‌لربايرامی) وخميرسزبايرامندن يدی هفته صـكره كلديكنی اشراباً ينه سـفر ثانیٔ توراتده (هفتـه‌لر بايرامی) ديه مذكوردر . فقط بالآخره خاخاملر

بونی (عیدالخمسین) یعنی اللی کون بایرامی دیه تلقیب ایله مشلردرکه فرنکلر روجه‌ده‌کی (پنده‌قوستی) یعنی اللنجی کلمه‌سندن تحریفاً Pentecôte (پانته قوت) دیرلر .

کتاب ثالث تورات اولان (سفر لاوی) ده بو بایرامك بالذات تأسیسات جناب موسادن اولدیغی مسطوردر . بو عید، قدیماً هفته‌نك قاچنجی کوننه تصادف ایدرسه ایتسون مطلقا ۱٦ نیسان یهوددن اللی کون صکره کلن کونده اجرا ایدیلیردی . مع هذا پك چوق زمان برعید زراعی اولمق اوزره اجرا ایدلمشدر . تورات شریفك نزولی ویاخود بنی اسرائیله تلقینی مسئله‌سنه ارتباطی نه‌زماندن اعتبار ایدلدیکی معلوم دکلدر .

بو کون بالجمله سیناغولرده بولنان توراتلرك محفوظ اولدقلری محفظه‌لرله دولابلر، ومعابد مذکوره‌نك مواقع مناسبه‌سنه کللر قونور . بو بایرام ایکی کون امتداد ایدر . فقط (قدس شریف) ، (یافه) ، (حیفا) کبی ارض فلسطینه منسوب اولان مملکتلرده برکوندر .

سائر ممالکده ایکی کون اولمسی مبدأ عیدك (قدس شریف) ده تعیین ایدلمسی حسبیله وروده خبره عارض اولان تأخردن طولاییدر .

تقویم یهودده (سی وان) آینك آلتنجی ویدنجی کونی اولمق اوزره مقید اولوب تعریفات تاریخیه‌ده (Sabuot) (شابوعاو) دیه محرردر .

كورك

نرم وحار تويلريله چكه آلتلرینی اوقشایان ، نوازشيله ال پارماقلرینی خوش طوتان ، باخصوص ظهر وصدری حرارت ثابته‌سيله لطيف بر صورتده ايصيدان كوركك لطف تماسنی هيچ بر خلعت اخطار ايده‌مز . بشريت رطوبت وبرودتدن تمامئ تحفظی دوشونديكی ايلك زمانلرده بيله بونی حيواناتك صيرتندن چكه‌رك دوش افتقارينه مال ايديمشدر .

كورك ، البسه تاريخی نقطهٔ نظرندن تدقيق ايديله‌جك اولورسه موداسنك وروا جنك عصرلرجه امتداد ايله‌مش اولديغی آ كلاارز . بوسترهٔ حيوانی‌نی قيمتدار ايدن ايكی شيدر : بری تداركنده چكيلن زحمت ، ديكری كنديسنده موجود اولان كوزللكدر . بو كوزللك ، حيوانك قيلنده‌كی اوزونلغه ، يوموشاقلغه قالينلغه ، رنكه تابعدر .

قدم تاريخيسنه كلنجه « فنيكه‌ليلر » ك اقطار منجمده‌دن حيوان پوستلری كتيره‌رك يونانيلره صاتدقلری مثبت اولديغنه كوره قبل الميلاد ايكی بيك ، اوچ بيك سنه‌يه قدر ارتقا ايدر . معبودين يونانيه‌دن (هركول) ك (نه‌مه) آرسلاننك پوستيله تلبس ايتديكی اوزمانك اعتقادياتنه داخل ايدی . مدنيت يونانيه بالآخره بولباسی چركين كورمش وفقط بونلرله مناسباتده

بولنا. ایرانیلرك پك زیاده خوشنه کیدرك کورکی بر خلعت فاخره اوله‌رق قبول ایتدکلری مصدق بولنمشدر .

شهرمز ، ازمنهٔ قدیمه‌دن بری کورك و کورك تجارتیله نامدار اولمشیدی . اوروپاده جرمنلرك ، فرانقلرك وغوتلرك استیلالری بوثوب طبیعینك انتشارینی تأمین ایده‌رك حتی روما ایمپراطورلغنك اواخرینه طوغری عادتا اك مهم مواد تجاریه عدادینه کیرمش اولمغله ارباب تجارت بر طرفدن « اسقاندیناویا » و بحربالطیق سواحلندن زرداوا ، سمور ، ودیکر طرفدن دخی استانبولده مؤسس تجارتکاهلر فرات ودجله حوالئ خالیه‌سیله الجزیره وایراندن انواع حیوانات پوستلری جلب ایتمکه باشلادیلر . قریمده، قاپادوکیه‌ده یعنی سیواس، مرعش، قیصریه، نیکده، قیرشهر یوزغاد طرفلرنده تأسس ایتمش بر طاقم تجارتخانه‌لر هرسنه بورایه وبتون ایمپراطورلق داخلنه ینه بوکورکلردن اولدیغی حالده طربزون ویاقره‌دکیز ، بابیلونیافاره‌سی کورکلری نامیله سوق ایدرلردی . فقط بوحیوانات میاننده اك زیاده مشهور اولانی (قاقم) ایدی . قاقم بتلیس، ارضروم، ارزنجان طرفلرنده زیاده‌سیله آولانه‌رق جنویزلرویاخود وندیکلیلر معرفتیله ایتالیایه سوق اولنوردی .

بعدالفتح شهرمز کورك تجارتنی محافظه ایتمشیدی . حتی بیك تاریخلرنده نفس قسطنطینیه‌ده بش یوز کورکجی دکانی موجود ایدی . چارشوی کبیرك حالا کورکجیلر قپوسی نامیله معروف اولان قسمی بومدعایه شاهددر . شرقده جاری اولان

ظنياته كوره ابتدا كورك كيين ايرانده پيشدادیان طبقهٔ قديمه‌سنك ايكنجی حكمداری و مشهور (كيومرث) ك حفيدی (هوشنك)در . شوطن تاريخك كورك استعمالی یونانیلردن ايرانيلره كچمشدر روايتنی طوغريدن طوغری یه تأكيد ايتمكده‌در.

استانبولمزده وقتيله مشهور اولان كوركلر سمور، صاری سمور، مسك، وشق، زرداوا، صانصار، سنجاب، سمور پارچه‌سی، الما، سمور قفاسی، قاقم، اوردك بوغازی، قوغو بوغازی، سقا بوغازی، تلكی بوغازی، بحری كوكسی، پورصوق، تيون، شنشيللا، صيچان، طاوشان، قره‌قولاق، قوزی، قوندوز، قويون، كدی، كوزن (آلاجه كيك)، كوچكن (مير صانصاری)، كيرين، قاپلان، آرسلان، قورد، آيی، چقال وامثالی حيوانات پوستلرندن عبارت ايدی .

كوركك خلع فاخرهٔ سلطنت سنيه‌دن اولديغی مشهوردر. مقام صدارت عظمانی ووزارت جليله‌يی احراز ايدن ذوات اركان كوركی ناميله مشهور كوركلردن كيدكلری كبی مقام مشيخت عليايه منسوب اولان ذوات « فروهٔ بيضا » ، علما ومدرسين دخی «موحدی» دينيلن طرزده كيرلردی. (تاريخ عطا) ايله (اسعد افندی) مرحومك رسالهٔ تشريفاتنده محرر اولديغی اوزره طراز فرموده :

صاری چوقه‌يه دوخته اركان صرف سمور
شالی‌يه دوخته قبورقاقم .
چوقه‌يه دوخته پاچه سمور قنطوش

قبور پاچه سمور
چوقه‌یه دوخته قنطوش سمور
قبور سمور
صرف سمور
بول يكلى اعلا صرف سمور
سراسره قاپلو اركان صرف سمور
اركان پاچه سمور
ترنجى چوقه‌یه دوخته سمور
قبور يكلى عادى كورك
بول يكلى كورك
قنطوش كورك
سراسره دوخته درت يكلى آغير صرف سمور
بول يكلى يشيل چوقه‌یه دوخته صرف سمور قنطوش كورك
سرحدلى (قيصه‌جه ، سراسره دوخته سمور كورك)
بول يكلى قرصاق ، سمور ، قاقم ، سنجاب ، قنطوش كورك .

مذكوردر . بونلردن ماعدا فراجه سمور ، موسم ، نيتانه . نافه كوركلر وبرده « اوستلك » تعبير اولنان ساتره‌لرى دخى وار ايدى . حتى (كورك) خلع مراسمدن اولديغى جهتله اوزمانلر باب آصفيده برده (كورك اوطه‌سى) وار ايدى .

تشریفات قدیمه رسالەسندە محرر اولدیغی اوزره ١٢١١ تاریخنده روسیەنك اورته ایلچیسی اولان ذاته (صاری چوقەیه قاپلی ارکان صرف سمور) وترجمان سفارتله بکزادکان وسرکاتبنه (شالی‌یه دوخته قبورقاقم)،١٢١٥ تاریخنده ایلچیلکی تجدد ایله‌مکله مشارالیهه (چوقەیه قاپلی پاچه سمور قنطوش) ، بکزادکان ومعتبر آدملرینه (شالی‌یه قاپلی قبورقاقم) وینه تاریخ مذکورده تصدیقنامەسنك مبادلەسی ایچون باب عالی‌یه کلدیکنده کندیسنه(چوقەیه قاپلی صرف سمور)دیوان ترجمانه (قبور پاچه سمور) ، سرکاتبیله ترجمانلرینه (قنطوش سمور کورك) ، بکزادکانه شالی‌یه قاپلی (قبورقاقم) ، ١٢٠٨ سنه سنده نمچەدولتنك اورته ایلچیسنه (صاری چوقەیه قاپلی ارکان سمور) ١٢١٦ سنەسنده اسپانیا سفیرینه ینه (صاری چوقەیه قاپلی ارکان سمور)،١٢٠٨ ده مأذوناً مملکتنه عودت ایدن فلمنك ایلچیسنه (صاری چوقەیه قاپلی ارکان سمور) وترجمانلریله معتبر آدملرینه (شالی‌یه قاپلی قبورقاقم) ، ١٢٠٩ سنه سنده وزود ایدن فوق‌العاده انکلتره ایلچیسنه(صاری چوقەلی ارکان سمور)الباس‌ایدلدیکی کبی ١٢١٤سنەسنده دخی سراسره قاپلی بول یکلی اعلا صرف سمور ، دیوان ترجمانه (قبور سمور)،باش ترجمان وسرکاتبیله ترجمانلرینه چوقەیه قاپلی (پاچه قنطوش سمور) ١٢١٦ ده مشارالیه بیوك ایلچیلکه ترفیع ایدلدکله ارکان صرف‌سمور ایکنجی ایلچی‌یه (چوقەیەقاپلی‌ارکان صرف‌سمور)،١٢١٥دەانکلترەجنرالنه(ترنجی‌چوقەیەقاپلی ارکان

پاچه‌سمور) آدملرندن برینه (شاله دوخته قبور سنجاب)، ۱۲۰۹ سنه‌سنده فرانسه اورته‌ایلچیسنه (صاری چوقه‌یه قاپلی ارکان صرف سمور) ودفعهٔ ثانیه‌ده (سراسر ارکان صرف اعلا سمور) باش کاتبنه(قنطوش پاچه سمور) و ۱۲۲۲ سنه‌سنده ساقسونیه مصلحتکذارینه (ترنجی چوقه‌یه قاپلی پاچه سمور)، سرکاتبی ایله ترجمانه‌ده(قبورقاقم) کورکلر احسان بیورلمشدر .

*
* *

کورکك اوروپاده تعمیمی ، آسیا ایله مناسبات مخصوصه‌ده بولندیغی زمانلردن صکره‌در . اهل صلیب بومودانك الك برنجی مروجلرندندر . حتی بر آرالق اودرجه‌ده انتشار ایتمش ایدی‌که کورکجیلر ، دیکر اصنافدن دها کثیرالافراد برشعبه تشکیل ایتمشلردی. سیبریا،ایران‌وارضروم ایله ولایات متجاورهٔ عثمانیه‌دن ادخال ایدیلن کورکلری آلمیانلر تلکی.قوزی،طاوشان.کدی کوپك پوستلری کیمشلر وفقرایه البسه توزیعنده کورك دوشونیله‌رك صدقات وحسناته قدر تعمیم ایتمشلردر .

بزده دخی الباس خلعت التفات وتوجهات اعاظمی اخطار وباخصوص کورك کیدیرمك بیوك برنائلیتی‌اشراب ایدر ایدی.

پارسده الك زیاده استعمال ایدیلن دریلر :

آطه طاوشانی،زرداوا والك ایی،الك‌قیمتدار کورك ویرن سیبریاسموری،صانصار،قوقارجه وآمریقاایله اوروپا زرداواسی جنسندن اولوب قادین البسه‌سی ایچون مقبول طوتولان (ویزون)نامنده‌کی صانصار.قنادامسك فاره‌سی، آمریقاایله اوروپا

نك نواحئ شمالیه‌سنده یاشایان بر نوع سنجاب. قاقم، او کدیسیدر.

(آنقره) کدیسی دریسی کورکلی البسه‌ده بیاض تلکی دریسنه مرجح طوتلمقده‌در . بو دریلردن ماعدا شمال، ایتالیا، بهآرن، آرل، روسیه، ایران ، شین شیللا ، قنداسموری ، تلکی، بالخاصه سیبریانك سیاه تلکیسی، بیاض طاوشان، روسیه‌نك نادر بولنان قره‌طاوشانی، سیبریا قوردی وممالك عثمانیه ایله اسپانیا وآفریقادن ادخال ایدیلان مسك کدیلری دریلری‌ده مقبولدر .

فخرالمحررین شناسی مرحوم خدمات تحریریه‌ده بولندیغی اثناده صیرتنده اولدقجه پژمرده برالما کورك کبیر وبو کورك بکا بیوك بابامدن قالمشدر دیرایمش .

طول عمر

جناب حق جمله‌یه احسان بیورسون ، شرق ، ادعیهٔ مأثوره میاننده دائما بوتمنیٔ خالصانه‌یی ادا ایده‌رك حیات بشره نظر احترامله باقمقده اولدیغنی ایما ایدر . حتی اخلاق عمومیه‌سنده پیر اولانلره فرط تعظیم ایله معامله‌ده بولنمق و اجباتدن عد ایدلدیکی کبی ولادت ، عقد ، ولیمه ، ختان مناسبتلریله و سائل عدیدهٔ مسرورانه‌ده ، عیادت و استفسار خاطرده دخی طول عمره دائر بیانات ودعوات مقبوله‌ده بولنمغی وظیفه بیلیر . افراد

بشردن طول عمره نائل اولانلری کورنجه ، ایشیدنجه سویثیره
ترکلرك ، اختیارلره بابا مقامنده تعظیم ایده‌رك « آتا » دیدکلری
مشهوردر . بوسوینج کچن کون بزده‌ده حاصل اولدی . «اقدام»
غزته‌سنده سیواس ولایتنه تابع دیوریکی قضاسندن پالخه‌قریه‌سی
سکنه‌سندن ولیجاق اوغلی اسماعیلك زوجه‌سی مدیك خانمك
۱۳۵ یاشنده اولدیغی وحفید وحفیده اوله‌رق ۳۳ اولادی
اولوب حفیده‌سنك حفیدینی کوردیکی یازلمش ایدی . نظردقتمز
بوسطرلره ایلیشنجه بالطبع بیوك برامید حیاتك ظل سعادتنه
تصادف ایتمش کبی نشوه‌دار اوله‌رق دوشوندك ، فی‌الواقع
بیوك بر مظهریت . هم یشامق ، هم‌ده بر نسل حکمنی ویرن
اولاد واحفاده مالك اولمق سوینلمیه‌جك شیمیدر ! (مدیك)
خانم بوسعادت دنیویه‌دن ماعدا سن پیریده اندر تصادف اولنان
قوت بدنیه‌یه‌ده صاحب . حتی اوفقره‌ده بوسنه دخی قرق اللی
دونملك تارلاده اولادواحفادیله برلکده اوراق بیچدیکی وددرت
ساعتلك مسافه‌یه یایا اوله‌رق کیدوب کلدیکی بیلدیریلیوردی که
طول عمرك اصل جانلی اولان یری ایشته بودر . ماشاءالله !

بشریت من‌القدیم « طول عمر » مسئله‌سیله اشتغال ایلمشدر .
تاریخ بومشغولیتی کافهٔ صفحاتیله برابر ضبط وحفظ ایده‌مه‌مش
ایسه‌ده بللی باشلی اولان جهتلرینی‌ده اونوتمامشدر .

تورات شریفه کوره ابوالبشر حضرت آدم علیه‌السلام
« ۹۳۰ » ، شیث علیه‌السلام « ۹۱۲ » ، احفاد جناب آدمدن
وقابلك اوغللرندن « انوش » « ۹۰۵ » . کنعان « ۹۱۹ »

مالائل «٨٩٥» ، ژاراد «٩٦٢» ، ادريس عليه السلامك اوغلى وحضرت نوحك بيوك باباسى «متوشلخ» ويا «متوشلم» «٩٦٩» ، حضرت نوحك پدرى «لامك» ٧٧٧ ، حضرت نوح ٩٥٠ سنه ياشامشلردر . فقط بو سنه‌لرك نه‌درلو سنه اولديغى مجهولدر . باخصوص عندالمؤرخين توراتده مذكور اولان سنه‌لرك مدتى حقنده‌ده اختلافات عظيمه واردر . اقوام قديمه‌دن بعضيلرينك بر سنه‌ء عاديه‌ده‌ده ايكى ، بعضيلرينك درت ، بعضيلرينكده اون ايكى سنه صايدقلرى محققدر .

طول عمر حقنده مضبوط جداول تاريخيه ميانند بر ده بعدالطوفان قسمى واردركه قسم مذكور محتوياتنه كوره :

اولاد نوحدن «سام» ٦٠٠ سنه ، سامك اوغلى «آرفاقزاد» ٣٣٨ ، «ساله» ويا صالح ٤٣٠ ، «هبر» ٤٦٤ ، «فالج» ٢٣٩ ، «رو» ٢٣٩ ، «ساروغ» ٢٣٠ ، «ناشور» ١٤٣ ، «طاره» ٢٠٥ . ابراهيم عليه السلام ٢٧٥ ، «ساره» ١٢٧ ، اسماعيل عليه السلام ١٣٧ ، اسحق عليه السلام ١٨٠ ، يعقوب عليه السلام ١٤٧ يوسف عليه السلام ١١٠ ، ايوب عليه السلام ٢١٧ ، اب كليم الله عمران ١٣٧ ، موسى عليه السلام ١٢٠ ، هارون عليه السلام ١١٠ سنه معمر اولمشلردر .

بو ايكى جدول تورات ايله روايات و سرائيلياتده مندرج اساميدن اولوب تاريخ عموميده دخى طويل العمر بعض ذوات مشهوره مسطوردر . بونلردنده :

قبل الميلاد علم و فلسفه‌سى ايله معروف «ئه‌پى‌مه‌نيه» ١٥٧ ،

« ایپوقرات » ١٠٤ ، « اوربی‌لیوس » ١٠٠ ،« اوفانون » ١٠٠ ، «ده‌موناقس» ١٠٠ ، « غالیـه‌ن » نام حکیم ١٤٠ ، « ئه‌کینیوس » ٢٠٠ ، « ده‌موقریت » ١٠٤ ، صولون ، طالس ، پیتاکوس ١٠٠ « قینه‌زیبیوس »١٨٤ ، بر اوزوم چکردکیله بوغولان «صوفوقل» ١٣٠ ، سقراط ١٠٦ ، جورجیا ١٠٨ ، آسقلپیاد ١٥٠ ، برنجی جرمانیـا قرالی« تورویس‌قو » ١٧٣ ، ایلیریا قرالی « دادون » ٥٠٠ ، لاتیوم قراللرندن بری ٦٠٠ ، اسپانیاقراللرندن آرغونیوس ١٥٠ سنه یاشامشلردر .

روما‌لی مشهور « پلین » « اکسـه‌نوفیل » نام عالمدن بحث ایتدیکی صره‌ده مومی‌الیهك ١٣٠ یاشـنده ایکن اللی یاشـنده کورونمدیکنی ، هندوستان شرقیده متمکن اقوامدن بعضلرنده درت‌یوز سنه یاشایانلر موجود اولوب بونلرك یالکز افعی ایله بسیلندکلرینی وافعی یمورطه‌دن‌طوغمیوب جانلی طوغدیغی‌جهتله طول عمر ویره‌جك خاصـه‌یه مالك اولدیغنی بالبیـان خطبای معروفه‌دن « چیچرون » ك قیزی « تران تیا » نك ١٣٠ سنه ، « قلودیا » نامنـده برقادینك یکرمی بش چوجق طوغوردیغی حالده ١١٥ . غاله‌ریا ، آمبودریا نام قادینلرك ١٠٤ . « دامولا » نك ١١٠ ، « لوچه‌یا » اسمنده بر آقتریسك ١٠٠ یاشنده صحنه‌ده اویون اوینادیغنی درمیان ایلیورسه‌ده مبالغات ومخترعاتدن‌عاری اولمسه کرك .

مؤرخ قدیم اسـکندریه‌لی « ارنه‌زیق ریت » تاریخنك بر

كوشه‌سنه شو سطرلری صیقیشدیرمشدر :

(هندوستانده منطقهٔ حاره‌ده بش بچق آرشون بوینده اویله آدملر واردرکه یوز اوتوز سنه یاشارلر .)

(پلین) ایله (ســوئه‌تون) نام مؤرخ رومادهٔ (تیتــوس) زماننده اجرا ایدیلن بر تحریر نفوسده :

١١٠	یاشنده	٦٣	نفوس
١٢٠	»	٤	»
١٢٥	»	٢	»
١٣٠	»	٤	»
١٣٥	»	٤	»
١٤٠	»	٣	»

نفوس بولنمش اولدیغنی ذکر ایدییورلر .

طول عمر حقنده‌کی تحریاتمزی براز چینه عطف ایده‌جك اولورسه‌ق قبل الطوفان تاریخنه دائر بعض روایات‌الده ایده‌بیلیرز روایات مذکوره‌یه نظراً تاریخ میلاددن ٢٩٥٢ سنه‌اول یاشامش اولان (فوهی) نام حکمدار ١١٥ ، تاریخ میلاددن ٢٦٩٧ سنه اول یاشــامش اولوب زراعت وطبابتك موجدی عد ایدیلن (آلزینونغ) نام حکمدار (١٤٠) ، ینه تاریخ میلاددن ٢٦٩٧ ســنه اول یاشــامش اولان (هوا آنتی) نام حکمدار ١١٠ ، طوفان نه‌ساله معاصری بولنان (ژوآ) ١٠٠ سنه اجرای حکومت ایتمشلردر .

كلهلم يونانيلره :

(تب) قرالى مشهور (آيافوس) ١٠٠ ،(منفيس)حكمدارى (فييوب) ١٠٦ ، (ئەپىفان) نامىنه معروف اولان دردنجى (آنتى پوكوس) ١٤٩ ياشلرنده ايمشلر. شاعر(هومر)ه كوره (نەئوس) ايله (قلوريس) ك اوغلى (نسطور) (تروؤا) محاربهٔ قديمه‌سنده ٣٠٠ ياشلرنده ايمشلر .

ازمنهٔ عتيقه‌دن قورتولوبده تاريخك كسب وضوح ايتديكى ادواره كلندكجه طول عمر حقنده‌كى اشاراتده دها زياده بر جديت پيدا اوليور . مثلا قدس شريف ايكنجى پسقپوسى « ژاق » ك ١٢٠ ، اوچنجى پسقپوس « نارسيس » ك ١٦٦ ، انكلتره پسقپوسى «داويد» ك ١٧٠ ، « قوردو » شهرى پسقپوسى « اوزوس » ك ١٠٤ ، اعزهٔ نصارادنسن « پول » ك رفيقى « قورونيوس » ك ١٢٥ ، ينه اعزه‌دن « آنطوان » ك ١٠٥ ياشلرنده وفات ايتدكلرى محقق اولمق اوزره كوستريليور .

« لاروس » ك بيوك ديكسيونرنده‌ده شويله بر قيد واردر :

بر انكليز ١٤٨٣ سنه‌سنده طوغمش و ١٦٥١ سنه‌سنده وفات ايتمشدركه بوتقديرجه ١٦٩ سنه‌ياشامشدر . مرقوم ١٠١ ياشنده ايكن ازالهٔ بكردن طولايى جزاى تشهيره اوغرامشدر. انكلتره قرالى برنجى « شارل » ك زوجه‌سنك ابه‌سى حين ايلادده ١٢٣ ياشنده ايمش . وقتيله ونديك حكومتنك ازمير قونسلوسلغنده بولنمش اولان « سكوندى هونغو » نام ذات ١١٥ ياشنده وفات ايتمش واوجه صنف رهبانده ايكن ترك

ایده‌رك آندن صکره بش دفعه اولنمشیدی . مومی الیهك بو ازدواجلردن ٤٩ چوجغی دنیایه کلمشدر . ١٠٠ یاشنده ایکن سن کامل دیشلری چیقمش، ١١٠ یاشنده صاچلری و ١١٢ یاشنده قاشلری ایله صقالی تکرار سیاه اولمشدر .

اوائل اسلامه ارجاع نظر ایده‌جك اولورسه‌ق مداح پیغمبری جناب «حسان»ك یمن توجهات نبوی ایله ١٢٠ یاشلرینه قدر یاشامش اولدقلرینی کوریرز . تابعین کرامدن «ابن ابی حازم» ایله علمای اسلامیه‌دن «ابوزیدانصاری» ومشاهیر شعرای عربدن «ابوعبیدهٔ نحوی »نكده یوز یاشلرینی تجاوز ایتدکدنصکره واصل رحمت رحمن اولدقلری بومناسبتله خاطره کلدی .

مدت عمر حقنده یازیلان مطالعات وملاحظاتك حدی، حسابی یوق کبیدر . بناءً علیه بوراده اجمال ایتمك غیرممکندر . فقط صحت بشریه‌یه خادم اولان اطبانك بومدتدن پك زیاده آز استفاده ایتمکده اولدقلری مع الاستغراب درمیان ایدیلیور و بوکاده سبب اوله‌رق صنف مذکورك دائمی صورتده امراض مختلفه ایله حال تماسده بولنملری کوستریلیور . حتی موسیو (قاسپر) نامنده بر ذات صنوف ومسالك عدیده‌یه منسوب اشخاصدن یتمش یاشنه وارەبیلن افرادك یوزده حسابیله بر جدولنی ترتیب ایتمش وبونده اطبا الك صکره‌یه براقلمشدر .

جدول مذكور بروجه آتیدر :

رهابین	٤٢
زراع	٤٠
تجاروفابریقه‌طورلر	٣٥
عسكری	٣٢
تجار یازیجیلری	٣٢
آووقاتلر	٢٩
آرتیستلر	٢٨
معلمین	٢٧
اطبا	٢٥

اجناس نباتات ایله حیواناتده دخی طول عمره مالك اولانلر واردر . انسال نباتیه‌دن میشه،شمشیر،سرو،زیتون، آبنوس عصرلرجه یاشار. (لاروس)ك بیوك دیكیسیونرنده مصادف نظر اولان سطور آتیه انسانه حیرت ویریر ؛ (اون بشنجی عصر میلادی اوائلنده تخمی(ئه‌له اونور دوقاستیل)طرفندن دیكیلمش اولان برپورتقال اغاجی الآن (ورسای)لیمونلغنك اك كوزل تزییناتندندر . انكلتره‌ده قونت‌دو«قووپر»ك باغچه‌سنده زوارك انظار تماشاسنه غایله مطبوع برمیشه معروض بولنوركه ١,٢٠٠ یاشنده‌در . « قالیفورنیا »ایله اوستراليا‌ده سیاحت ایدن موثوق‌الكلم بعض ذوات بورالرده ٩٠ الی ١٢٠ قدم محیطنده ٣٥٠ قدم ارتفاعنده یكرمی عصرلق سر وآزادلر

بولندیغنی خبر ویرییورلر . آمریقاده اخیراً کشف ایدیلن ونامنه «سەكوواآ» دینیلن آغاجلردن بعضلرینك ٣٠٠٠ الی ٣٥٠٠ سنەلك اولدقلری طبیعیون طرفلرندن تصدیق ایدلمکدەدر . قالیفورنیا آغاجلرندن اولوب «وەلنغتونیا» تسمیه اولنان آغاجك لوندرەدە محفوظ اولان كوتوكی اوچ درت بیك سنەلك اولدیغی بیلدیریلیور . مشهور «آدانسون» طرفندن «یشیل برون» آطەلرندە قطع ایتدیریلن بر «بائوباب» آغاجنك اوزرندە اوچ عصر اول انكلیز زواری طرفندن حك ایدلمش یازیلر بولنمش وطبقات متوضعەسنە نظراً بونك بش بیك سنەدنبری معمر اولوب هنوز سن كهالتە وارمدیغی آكلاشلمشدر . ١٨٠٥ سنەسندە كسیلوب پارس «موزەئوم» ندە بولنان بر قاین آغاجنك كودەسندەدە ١٧٥٠ تاریخلی بر نقش موجوددر . «مكسیقو» دە «وەرا-قروز» یولندە هنوز پابرجا طوران بر سروی طبیعیون طرفلرندن بش آلتی بیك سنەلك تخمین اولنمقدەدر . قدس شریفدە كائن «جسمانیه» باغچەسندەكی زیتون آغاجلرینك جناب عیسی زماننده دیكیلی اولدقلری دخی متواتردر . زمرۂ حیوناتدە بودرجەدە معمر اولانلر موجود دكلدر .

مشهور «بافون» آلتمش سنه یاشایان ییلان بالقلرندن بحث ایتدیکی کبی «بوفون» دخی هنوز دور شبابی اكمال ایتمەمش یوزاللی یاشلرندە سازان بالقلرینی ذكر ایلەمشدر .

تاریخ طبیعیجه معلومات قطعیەدن اولدیغی اوزره مرسین بالقلریله جام كوز دینیلن كوپك بالقلری عصرلرجه یشامقدەدر .

۱۴۹۷ سنه‌سنده «قایزرلوترن»ده طوتیلان ۱۹ قدم طولنده ۳۵۰ لیبره ثقلتنده بر طورنه بالغنك بوینده بر حلقه بولنمش وبو حلقه‌ده رومجه عباره ایله بالغك امپراطور ایکنجی فره‌دریق طرفندن «لوترن» شاتوسنده کی گوله آتدیرلدیغی یازلمش ایدی‌که حسابجه ایکی‌یوز آلتمش یدی سنه مرور ایتمشدر. قپلومبغه‌لر بغه‌لریله تأثیرات خارجیه‌دن دائما محفوظ ومصون قالدقلرندن بر عصر قدر، تمساحلرله کرتنکه‌لر وبتون زواحف پول ایله مستور ویالکز دوران وتنفس جهازلریله‌ اوده ناقص اوله‌رق ـ مجهز بولندقلری حالده‌ بك چوق یشارلر .

طیوردن پاپاغانلرك بر عصر یشادیغی کبی قرتال یوزاللی، آق‌بابا، چایلاق، قارغه، طورنه، لکلك دخی بر بچق عصر معمر اولورلر . قوغوقوشی‌ده یوزسنه‌لکدر . عادی قازلرك بیله اللی یاشنه کلدکلری کورلمشدر .

ممه‌لی حیوانات ایچنده بالینادن زیاده یاشایانی یوقدر . بوحیوان بیکلرجه سنه زنده قالیر . فقط بوجهت قبوله شایان کورلمیور . عمر فیل دخی حرمتلیجه‌در . ایکی، اوچ یوزسنه یاشادیغنی ادعا ایدنلر بولنیور. حیات حیواناتدن بحث ایدن بر اثرده دینیلیورکه : (آت، اشك اوتوز قرق یاشلرینه قدر یاشادقلری حالده قاطیر سکسانه قدر واریر. حیوانات مجتره آره‌سنده دوه‌لرده طول عمره مالکدرلر، حتی بعضلری یوزیاشنی اکمال ایدر.)

صوك

